

Sborník vybraných příspěvků ze 7. výroční studentské konference bezpečnostního výzkumu

doc. Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D. (ed.)

Sborník vybraných příspěvků ze studentské konference pořádané v Brně 24. dubna 2015 na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity Oddělením pro Bezpečnostní a strategická studia Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity a Centrem bezpečnostních studií Metropolitní univerzity Praha

Recenzenti: Mgr. Martin Bastl, Ph.D., Mgr. Josef Kraus, Ph.D., prof. PhDr. JUDr. Miroslav Mareš, Ph.D.,
a PhDr. Josef Smolík, Ph.D.

Praha 2015

Obsah

Předmluva	3
<i>Alžběta Bajerová</i>	
Ujgurský radikalismus jako mezinárodní hrozba? Proliferace ujgurského radikalismu do Afghánistánu a Pákistánu	4
<i>Martin Brožík</i>	
Sinajský poloostrov – povstalectví a boj s ním	16
<i>Zuzana Buroňová</i>	
Islamofobie – opodstatněná obava, nebo bezpečnostní hrozba?	26
<i>Veronika Čechová</i>	
Negativní vlivy privatizace bezpečnosti – Případová studie DynCorp	38
<i>Richard Grünwald</i>	
Početilost mocných aneb přeshraniční hydropolitická interakce v 21. století	49
<i>Elena Horáková</i>	
Jižní Súdán – současný konflikt a vize do budoucna – důsledky pro mezinárodní bezpečnost	61
<i>Alena Leciánová a Miroslava Pavlíková</i>	
Bezpečnost dle Nassima Taleba	72
<i>Lišaníková Kateřina</i>	
Problematika politické strany Švédští demokraté	83
<i>Michael Strejc</i>	
Osamělí střelci – je bezpečnostní systém ČR připraven reagovat na osamělé střelce? Zamyšlení nad současným stavem v kontextu tragédie v Uherském Brodě a jeho analýzy	94
<i>Vlastimil Šindelář</i>	
Libye jako Failed State: důsledky libyjského pádu do chaosu	107
O autorech	117

Předmluva

Tento sborník obsahuje písemnou podobu deseti vybraných příspěvků, které byly ústně předneseny na 7. výroční studentské konferenci bezpečnostního výzkumu, kterou v Brně 24. dubna 2015 společně uspořádalo Oddělení pro Bezpečnostní a strategická studia Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně a Centrum bezpečnostních studií Metropolitní univerzity. Jako v předchozích letech bylo hlavním cílem konference dát studentům českých vysokých škol příležitost k prezentaci svého výzkumu na aktuální bezpečnostní témata. Velmi nás proto coby organizátory potěšilo, že o konferenci projevil opět zájem vysoký počet studentů z celé České republiky i ze zahraničí – celkem bylo ústně předneseno 19 příspěvků v šesti panelech. Kompletní program celé konference je archivován na stránkách <http://www.c4ss.cz>.

Pracovní či studijní povinnosti nedovolily všem prezentujícím převést svůj ústní příspěvek do písemné formy. Přesto však příspěvky obsažené v tomto sborníku představují reprezentativní vzorek různých „studentských“ pohledů a názorů na aktuální bezpečnostní témata. První příspěvek Alžběty Bajerové se zabývá proliferací ujugurského radikalismu do Afghánistánu a Pákistánu. Druhý příspěvek od Martina Brožíka nabízí analýzu povstalectví v regionu Sinajského poloostrova. Zuzana Buroňová se ve třetím příspěvku zabývá islámofóbními incidenty v Evropě. Ve čtvrtém příspěvku se Veronika Čechová zamýšlí nad negativními vlivy privatizace bezpečnosti na základě případové studie společnosti DynCorp. Problematikou hydropolitické interakce v mezinárodních vztazích se zabývá pátý příspěvek Richarda Grünwalda. Elena Horáková v šestém příspěvku nabízí analýzu probíhajícího konfliktu v Jižním Súdánu. Sedmý příspěvek Aleny Leciánové a Miroslavy Pavlíkové se zabývá významem myšlenek Nassima Taleba pro studium bezpečnosti. Program a působení politické strany Švédští demokraté analyzuje osmý příspěvek Kateřiny Lišaníkové. Michael Strejc se v devátém příspěvku zamýšlí nad problematikou osamělých střelců a schopností bezpečnostního systému České republiky reagovat na tento fenomén v kontextu tragédie v Uherském Brodě. V posledním, desátém příspěvku se Vlastimil Šindelář zaměřuje důsledky libyjského pádu do chaosu po svržení režimu Muammara Kaddáfího v roce 2011.

Vzhledem k tomu, že v České republice studenti doposud neměli a bohužel i nadále nemají mnoho příležitosti pro prezentaci výsledků svého výzkumu v bezpečnostní problematice, představuje tato publikace ojedinělý vhled do myšlenek, názorů a formujících se postojů nastupující generace české bezpečnostní komunity. Některé příspěvky sice zatím nedosahují kvalit vědeckých statí publikovaných v odborných časopisech, nicméně každý vědec někde začínal a začátky jsou vždy nelehké. S mnohými z názorů, prezentovaných ve výše uvedených příspěvcích, lze proto polemizovat, což je však opět důležitým cílem našich výročních studentských konferencí. Doufám proto, že si sborník z letošní konference nejen získá čtenáře z řad odborné a širší veřejnosti, ale že bude opět i inspirací pro další mladé badatele bezpečnostní problematiky.

Oldřich Bureš

V Praze, 1. července 2015

Ujgurský radikalismus jako mezinárodní hrozba?

Proliferace ujgurského radikalismu do Afghánistánu a Pákistánu

Alžběta Bajerová

Abstrakt

Práce se zaměřuje na fenomén ujgurského radikalismu jako mezinárodní hrozby. Soustředí se na jeho proliferaci do regionu Blízkého východu, především do sousedních států Afghánistánu a Pákistánu. Text se tak snaží odhalit skutečnou míru nebezpečí, které ujgurské teroristické organizace představují pro mezinárodní společenství, Čínu i okolní státy, a zda je diskurz prezentující Ujgury jako mezinárodní teroristickou hrozbu podložen fakty.

Předmětem zkoumání je proliferace radikalistické ideologie, lidského kapitálu i zbraní oběma směry přes hranice regionu Sin-t'iang a Pákistánu s Afghánistánem. Autorka tak činí pomocí kolektivizace výzkumných dat a informací z médií, přičemž porovnává západní a čínské zdroje. Z analýzy vyplývá, že ujgurský radikalismus je spíše drobnější lokální fenomén, a že Čína má tendence ujgurskou hrozbu zveličovat kvůli politickým výhodám, které z toho plynou.

Abstract

The text deals with a phenomenon of Uighur radicalism being perceived as an international threat. It focuses on proliferation of the radicalism to the Middle East, specifically to Afghanistan and Pakistan. The main aim of the text is to reveal the actual level of danger that Uighur terrorist organizations pose for international community as well as for China. The author is searching for arguments to solve whether the discourse of Uighur radicals posing an international threat is based on solid facts or otherwise.

The text investigates proliferation of radicalist ideology, combatants and arms, crossing both ways the borders of Xinjiang. That is accomplished by collecting research data and media information from both Western and Chinese sources. The results of the analysis imply, that Uighur radicalism is more of a local phenomenon, and that it's stated role of an international threat is quite exaggerated.

Úvod

Ujgurský radikalismus je v současnosti vnímán jako mezinárodní hrozba, jako světový fenomén. Veřejnost jej spojuje s al-Káidou, Talibanem a Islámským státem. Média o ujgurských teroristických organizacích běžně referují jako o významném čínském problému. V posledních dvou letech se však diskurz začíná zvolna proměňovat a o čínském postoji k ujgurské hrozbě se nyní můžeme dočíst jako o „poněkud přehnané“. Ustálený pohled na věc se mění ve veřejnou debatu.

S vědomím existence této názorové diskrepance jsem se rozhodla pustit do zkoumání ujgurského radikalismu jako mezinárodní hrozby, kterážto pozice je mu od počátku milénia přisuzována a nově také zpochybňována.

Cílem práce není obhájit činy ujgurských radikálů či legitimizovat fenomén ujgurského radikalismu jako takový. Předmětem práce taktéž není zkoumání či hodnocení postavení ujgurské menšiny v Číně, ačkoliv se toto téma v textu objeví, jelikož s radikalismem souvisí. O co se tato práce skutečně pokouší, je blíže se seznámit s jednotlivými aspekty proliferace ujgurského radikalismu, z nichž by měla být zjištělná realita v pozadí oné názorové rozepře ohledně role ujgurských teroristických organizací jako mezinárodního hybatele.

V první části práce podniknu zběžný historický exkurz do dějin ujgurského obyvatelstva, který je potřebný k pochopení specifik ujgurského radikalismu. Krátce také představím současnou situaci

v autonomní provincii Sin-t'iang. Následně se budu věnovat proliferaci džihádistické ideologie do regionu a popíši roli Afghánistánu a Pákistánu jako platforem pro ujugurskou džihádistickou propagandu. Dále se budu zabývat proliferací ujugurských bojových sil a zbraní za hranice Sin-t'iang. V poslední kapitole článku pak chci popsat politické implikace, které fenomén ujugurského radikalismu konstituuje.

Historie regionu

První zmínky o islamizaci regionu, který se dnes téměř shoduje s územím nazývaným jako Sin-t'ang, se objevují už v 10. století. Plně islamizována byla oblast přibližně od 16. století (Suchánek 2012: 43). Ačkoliv etnikum Ujgurů získalo v polovině 15. století na krátkou chvíli autonomii, nacházelo se většinu let pod kontrolou mongolských kmenů.

Čína převzala nad územím kontrolu v 18. století. Toho času vládnoucí dynastie Čching okamžitě musela čelit separatismu ze strany ujugurských i čínských muslimů a vládu nad regionem dočasně ztratila. Moc nad Sin-t'iangem se jí podařilo obnovit na konci 19. století.

V roce 1911 byla vláda dynastií při První buržoazní (Sinchajské) revoluci svržena a Čína se stala republikou. Revoluci Sin-t'ang zaznamenal pouze jako výměnu lokálních mocenských elit etnika Han (Číňanů) za jiné, opět čínské. Jednotná ujugurská opozice do té doby vlastně neexistovala, ovšem v tomto období se začala formovat. Kontinuálně s tehdejší vzestupem čínského nacionalismu tedy narůstal i ten ujugurský.

Ujugurské elity vytvořily v prvních dvou dekádách 20. století hnutí za modernizaci vzdělání v oblasti (*jadidismus*). V rámci tohoto hnutí byli do regionu pozváni učitelé ze zahraničních madrás (Millward 2004). Vliv blízkovýchodních učenců, kteří prohloubili v regionu hodnoty tradičního islámu, dal vzniknout období, jež by se dalo nazvat ujugurským obrozením. Toto období bylo pro vývoj nacionalismu a separatismu kruciólní.

Nová vlna ujugurských nacionalistů využila slabosti čínské vlády v důsledku japonské invaze v roce 1931. Dva roky poté se nacionalistům podařilo etablovat samostatnou První Východoturkestánskou republiku, avšak Huiským warlordům ve spojení s Kuomintangem se ji podařilo zničit během jednoho roku. V chaotických čtyřicátých letech, kdy Kuomintang soupeřil o vládu s komunisty, se Ujgurům podařilo vytvořit Druhou Východoturkestánskou republiku. Tato republika vznikla v roce 1944 a zanikla 1949, pohlcena Čínskou lidovou republikou (McGregor 1999).

Ačkoliv oba státy po dobu svého krátkého trvání víceméně jen zápasily s vlastní identitou, pro Ujgury dodnes plní roli precedentu, na jehož odkaz se odvolávají ve svých současných separatistických snahách.

Radikalizace ujugurského etnika

Události padesátých a šedesátých let, Velký skok vpřed a Kulturní revoluce dopadly na Ujgury velmi tvrdě. Od majority se Hanů liší vzhledově, jazykově i kulturně. Drastická kolektivizace, přerozdělování posvátného majetku, hladomor a následná Kulturní revoluce, která se snažila vymýtit mimo jiné islám a ujugurský jazyk, vyvolávaly opakované demonstrace, které pokaždé rozdrtila Čínská lidová armáda. V tomto období vzniklo odbojářské hnutí *Revoluční strana lidu Východního Turkestánu*. Dle Muwary (2004: 6) toto hnutí mělo mít sovětskou podporu, avšak údajný slib o pomoci k znovunastolení Východoturkestánské republiky nikdy nebyl naplněn.

Přístup k menšinám v Sin-t'iangu se změnil v osmdesátých letech. Éra nové *Open Door Policy* z ekonomických důvodů vyžadovala dobré vztahy s muslimskými státy Blízkého východu a střední Asie. (Kuo 2012) Zároveň plán Deng Xiaopinga rozpohybovat znovu Hedvábnou stezku, která vede právě přes území Sin-t'iang, vyžadoval, aby v oblasti zavládl větší klid. Ujgurům i Kazachům žijícím na čínském území bylo znovu dovoleno vyučovat ve svých rodných jazycích a hranice regionu se pootevřely zahraničním (často muslimským) investorům. Vliv náboženství na ujugurskou společnost měl možnost v tomto uvolněném období posílit, což mělo za následek opačný vývoj situace v Sin-t'angu, než zřejmě předpokládal Deng.

Část Ujgurů dostala možnost odejít studovat do zahraničí na madrasy, kde byli vzděláváni v anti-komunistickém a panislámském duchu. Tito učenci, kteří po návratu plnili funkci náboženských i společenských autorit, znovu začali probouzet ujgurský nacionalismus, nyní pevně opřený o pilíře islámské víry. Nově otevřené hranice Sin-ťangu ovšem překročila také džihádistická ideologie (Kuo 2012). Bylo to tedy paradoxně období větší otevřenosti, které vedlo k posílení separatistických snah a přineslo ideologický základ pro soudobé teroristické útoky.

Čína zároveň dávala Ujgurům negativní incentivy k segregaci. Jednou z nich bylo provádění nukleárních testů v obydlených oblastech, což dlouhodobě poškodilo zdraví tamějších obyvatel (Kuo 2012). Hospodářský rozvoj oblasti přispěl k vytvoření nových pracovních míst v regionu, ty však byly zaplňovány etnickými Hany. Jejich migrace do regionu byla tak silná, že se Ujgurové začali postupně stávat menšinou ve vlastním regionu (viz Příloha 1).

Násilně potlačené protesty na náměstí Nebeského klidu v roce 1989 byly velkým katalyzátorem vyhrocené situace. Dalším velkým stimulem byl pro Ujgury rozpad Sovětského svazu a následné vytvoření mnoha nezávislých republik ve střední Asii, což podpořilo vize vzniku třetí Východoturkešské republiky.

Milníkem v procesu ujgurské radikalizace se staly násilné masové protesty v Barenu v roce 1990. Demonstranti, poprvé v historii Sin-ťangu, volali otevřeně po džihádu proti etnickým Hanům. Povstání bylo po několika dnech krvavě potlačeno policisty a při ozbrojených střetech zde zemřelo přes 3 000 Ujgurů. Výsledkem tohoto střetu bylo opětovné omezení náboženské i jazykové svobody a vlny zatýkání. Ujgurští militaristé začali provádět ozbrojené útoky, které ale způsobily jen další stupňování bezpečnostních opatření ze strany Číny.

Radikalizaci Ujgurů si tedy můžeme vyložit jako výsledek zvýšeného nacionalistického cítění, historického utlačování v kombinaci s dočasným uvolněním poměrů, které umožnilo rozšíření džihádismu a poskytlo prostor k protirežimním aktivitám.

Pokud se na situaci podíváme prizmatem komunistické Číny, větší svoboda umožněná Sin-ťangu způsobila proliferaci džihádismu do regionu a utvoření radikálních skupin, což částečně může implikovat soudobý tvrdý čínský přístup k menšinám.

Současná situace

Ačkoliv obecný akademický diskurz před posledními prezidentskými volbami tvrdil, že se zvolením nového prezidenta Si Ťin-pchinga přijde vlna demokratizace, poměry v Číně se naopak začaly znovu utužovat. Čína je asertivní nejen ve své zahraniční politice, ale také ve svém přístupu k minoritám.

Svoboda náboženství, ač ji Čína oficiálně deklaruje, je v Sin-ťangu omezena na minimum. Muslimové mají zakázáno modlit se v mešitách, nosit s islámem spjaté oděvy (ne pouze burky, ale i trička zobrazující poůlměsíc apod.), na četných checkpointech je při prohlídkách pátráno po náboženských předmětech, které případného vlastníka usvědčují z džihádistického smýšlení (Gracie 2015).

V porovnání s Tibetem je podle Hidayeta Yantaka, Ujgura studujícího v Birminghamu, situace v Sin-ťangu horší nežli v Tibetu, ačkoliv o ní západní média neinformují s takovou oblibou. Právě nižší mediální zájem může být jeden z důvodů.

Yantak nicméně také přiznává realitu ujgurského radikalismu, který vidí jako problém. Ujgurské teroristické organizace jsou podle něj pouze menšinou v názorovém proudu umírněného ujgurského islámu.

Je nicméně realitou, že součástí čínské bezpečnostní situace teroristické útoky ze strany Ujgurů jsou, a to nejen v Sin-ťangu, ale v rámci celé Číny. Útoky mívají podobný vzorec. Využívána bývají auta s výbušninami, se kterými útočníci vjedou doprostřed davu, kde se s ním řidič odpálí, zatímco se komplici v prchajícím davu snaží bodnými zbraněmi zabít co nejvíce lidí. Ujgurský radikalismus je tedy v Číně realitou.

Rozměry čínské protiteroristické politiky jsou nicméně neobvyklé. Na základě Connorova (2015) sběru dat z čínských médií bylo od roku 2013 v Sin-ťangu při teroristických útocích a následných policejních zásazích zabit trojnásobný počet Ujgurů než Hanů. Z nich mělo být 229 až 333 teroristů, což je téměř dvojnásobně větší počet nežli počet zabitých policistů (53–108) a civilistů (125–194) dohromady

(Connor 2015). Právě tento poněkud zajímavý jev je jedním z důvodů, proč na čínskou dramatickou interpretaci hrozby ujugurského radikalismu začíná být nahlíženo jako na přehnanou, a naopak se více začíná akcentovat otázka práv ujugurské menšiny.

Proliferace ideologie

Z hlediska ideologické proliferace z Blízkého východu za hranice Číny je jistě nejvýznamnější uvolněná perioda osmdesátých let. V jejím průběhu byl z čínského vězení propuštěn Abudul Hakeem, zakladatel separatistické strany *Hizbul Islam Li-Turkistan*, a ihned založil několik muslimských škol. Jeden z jeho žáků je Hasan Mahsum, jenž se stal jedním z leaderů ujugurského studentského nacionalistického proudu. V druhé polovině devadesátých let byla bezpečnostní situace v Xinjiangu natolik vyhrcoená, že se mnoho Ujgurů rozhodlo prchnout. (Stratfor 2008) Mahsum odešel se svými následovníky do exilu v Afghánistánu a okolo roku 1998 zde založil největší ujugurskou radikální skupinu ETIM (*East Turkistan Islamic Movement*).

Dle Stratforu (2008) se zde Mahsum v Afghánistánu usadil díky podpoře tamější ujugurské diaspor, a to až po odmítnutých žádostech v Turecku, Saudské Arábii a některých státech střední Asie. Ovšem dle Karmona (2009) měl být Mahsum napojen na al-Káidu, která jim měla poskytnout výcvik, materiál a know-how ohledně bombových útoků. Bohužel, Karmonovým zdrojem se ukázal být článek „*Východoturkeštánské teroristické nesmí uniknout bez trestu*“ z čínské ambasády v Kanadě a jiný zdroj se nepodařilo dohledat.

Toto tvrzení nicméně bylo přijato mezinárodně a ETIM se v roce 2002 zařadila na seznam teroristických organizací USA i OSN jako skupina úzce napojená na al-Káidu.

Mahsum měl z exilu v Afghánistánu plnit úlohu náboženského vůdce a koordinoval činnost radikálů v Sin-ťiang (Baker 2008). Po začátku války v Afghánistánu v roce 2001 se ETIM přesunul do sousedního Pákistánu. Zde, konkrétně v Jižním Vazíristánu, byl Mahsum v roce 2003 vypátrán a zabit pákistánskými protiteroristickými jednotkami (ibidem). Mahsumův následovník Abdul Haq byl zabit v roce 2010. Tehdy však již aktivita ETIM byla ve výrazném úpadku.

Současná mediální aktivita

Skupina ETIM byla na svou dobu neobyčejně mediálně aktivní. Vydávala svůj vlastní časopis a natočila velké množství propagandistických videí. Přibližně od roku 2010, tedy do doby, kdy byl zatčen její velitel Abdul Haq, tuto aktivitu pozorovat téměř nelze. Konec ideologické propagandy rozpoutal debatu o zničení ETIM v tomto roce (McGregor 2010; McDonnell 2013; Suchánek 2013; Tiezzi 2013). V posledních letech ale jejich kvantita narostla tak nebývale, že se začal vést spor o autenticitu materiálů (Page, Levin: 2014).

Dle oficiálních čínských zpráv ETIM za rok 2010 vyprodukoval pouze osm zvukových či audiovizuálních nahrávek, v roce 2013 už to však mělo být více než 100 (Daily Times 2014). Toto číslo však může být poněkud nadsazené kvůli hodně široké definici propagace radikalismu. Tak čínská policie dle Yantaka klasifikuje třeba jen záznam čtení z Koránu.

V roce 2014 čínská vláda z dříve utajených videí ETIM zkomponovala dokumentární film. Videá mají zobrazovat návody jak vyrobit bombu nebo záběry upalování čínských a amerických vlajek. Čínský expert na boj proti terorismu Li Wan komentoval dokument zdůrazněním napojení ETIMu na al-Káidu, Islámský stát a Taliban, odkud měla organizace získat jak ideologické, tak vědomostní vybavení, a také technické možnosti pašovat videa přes velký čínský firewall (Xinhua 2014). Film ani jednotlivá videa se bohužel nepodařilo vyhledat. Jiné informace, které přináší čínská média, jsou až kuriózní, jako například zpráva o tom, že ujugurští radikálové ze Sýrie telefonem kontaktují ujugurské dívky ze Sin-ťiang a přemlouvají je, aby se odevzdaly Islámskému státu jako sexuální otrokyně (Jiang Jie 2014).

Prokazatelně oficiální rétorika ETIM, která proudí z Pákistánu, je skutečně agresivní a hrozí dalšími útoky proti Hanům. Neobjevuje se ale klasický motiv nenávisti k Západu a celosvětovému řádu. Agrese zatím byla vždy směřována pouze vůči komunistické Číně v kontextu pomsty. Čínská vláda nicméně namítá, že Ujgurové jsou součástí mezinárodního džihádistického proudu. Důkazem je jí ujugurská přítomnost v ISIS.

Proliferace bojových sil

Názory na to, jak markantní je proliferace čínských bojovníků přes čínsko-afghánskou a čínsko-pákistánskou hranici, jsou nejasné. Hovoří se o významném pohybu, a to i přes hustou síť pohraničních kontrol. Deflektori mají do zemí prchat buď podzemními tunely přes země střední Asie, nebo díky tureckým pasům.

Daleko častěji je nyní v médiích skloňovaná proliferace Ujgurů do zemí, jako je Sýrie a Irák. V prosinci 2014 uveřejnil čínský tabloid Global Times údaj, že v různých zemích Blízkého východu bojují přibližně tři stovky „čínských extremistů z ETIM nebo TIP (Yongzheng 2014). Západní média však zatím zaznamenala pouze jednoho ujgurského bojovníka na straně Islámského státu. (CNN 2014)

Čína se ale obává především proliferace bojovníků dovnitř čínského území. Odborníci, kteří se zabývají diskurzivní analýzou obsahu džihádistických mediálních výstupů, zaznamenali prudký nárůst referencí o Turkestánu od arabských a jiných neujgurských militaristů (Page, 2014). IS a následně i al-Káida v roce 2014 Číně otevřeně vyhlásily džihád (Yusuf 2014). Podle experta na terorismus Ahmeda S. Hashima je tento diskurz fenoménem novým, Sin-ťang se stal objektem zájmu džihádistů teprve před dvěma až třemi lety (Page, 2014).

Důležité je ale také to, co bylo v analýze vyřčeno jen mimochodem. Jde o absenci zmínek o ujgurském radikalismu v předchozích letech. Tento fenomén zpochybňuje tvrzení o dlouhodobé významné kooperaci ETIMu s al-Káidou.

Dalším takovým argumentem je americká zkušenost s ETIM po událostech z 11. září 2001, kdy Spojené státy uznaly ETIM jako teroristickou organizaci napojenou na al-Káidu. To mělo velmi pozitivní vliv na tehdy chladné sino-americké vztahy. Ještě téhož roku zadržely americké jednotky v afghánském Jalalabadu 22 Ujgurů, odkud je poslaly do věznice v Guantamano Bay (Global Security 2011). Z výsledku vyplynulo, že zadržení nejspíš prošli primitivním tréninkovým táborem ETIMu, avšak sami se neidentifikovali jako jeho členové, protože si existence takové organizace vůbec nebyli vědomi. Byli cvičeni samotným Mahsumem, tehdejší velitelem organizace. Přítomnost členů al-Káidy či příslušníků jakéhokoliv jiného etnika než ujgurského popřeli. Ve vztahu k Americe se všichni zadržení vyjadřovali s nadějí, že pomůže Sin-ťang osvobodit od Číny, nikoliv s nenávistí (Roberts 2012). Všechny 22 vězňů tak bylo v průběhu několika let osvobozeno jako nepředstavující žádnou hrozbu pro USA.

Proliferace zbraní

Největším příjemcem čínských zbraní je tradičně Pákistán, skupuje více než 40 % čínské nabídky. Čína přitom nedávno v exportu přeskočila Německo s Francií a zařadila se na místo třetího největšího distributora zbraní za Spojené státy a Rusko (AFP 2015). Stále lepším přítelem Číny se stává také Afghánistán.

Vztahy Číny s administrativou Hámida Karzaje byly již od jeho nástupu k moci v roce 2004 nadstandardní, a to z čínské iniciativy. Za 10 let Karzajeho vlády poskytla Čína Afghánistánu finanční pomoc v hodnotě stovek miliard dolarů a smazala desítky milionů dluhů. Od roku 2011 poslala do země blíže nespecifikované množství zbraní (CSIS 2013). Od počátku této spolupráce se však čínské zbraně objevují i na straně teroristů.

Small Arms Survey (2013) sesbíral data ze zdrojů různých armádních složek, které při pobytu v Afghánistánu analyzovaly ilegální ruční a lehké zbraně, zachycené na tomto území v odlišných časových obdobích: USA mezi lety 2006 a 2008, britské jednotky v letech 2007 a 2008, Australané za rok 2009. Dohromady zkontrolovali přes 800 nelegálních skladů.

Rozložení původu zadržených zbraní bylo ve všech výzkumech podobné. Z jejich součtu vyplývá, že celých 69 % všech ilegálních zbraní zachycených v Afghánistánu pochází z Číny. Vůbec nejběžnější zbraní je útočná puška Type 56, tedy čínská varianta ruského AK-47 (Schoreder 2012). Takto vysoký počet zbraní vylučuje možnost, že by je teroristé získali zachycením v boji. Názorů na to, jak se čínské zbraně k radikálům dostaly, je několik.

Jako první se nabízí Čínou akcentované vysvětlení, že za proliferací zbraní jsou ujgurské teroristické organizace. Tomu však odporuje příliš vysoký počet zadržených zbraní. Jak vyplynulo z předchozích

kapitol, cesty do těchto zemí jsou příliš komplikované na to, aby s sebou deflektori mohli pašovat (nejlépe opakovaně) také větší množství zbraní.

Vzhledem k tomu, že velký počet zadržených zbraní pochází z šedesátých až sedmdesátých let, jako druhé vysvětlení poukazuje Bathia (2008) na kontroverzní spojení CIA s Mudžahedíny, kterým měly Spojené státy dodávat zbraně k boji proti Sovětům. Tyto zbraně měly být právě čínské a sovětské výroby, aby nevyvolaly podezření. Bathia tedy průkaznost výsledků analýzy dost důvěryhodně zpochybňuje.

Afghánské složky ovšem v roce 2010 informovaly o velkém množství čínských zbraní s obroušenými identifikačními kódy v objevených skladech radikálů. Americké a britské jednotky zase zadržely v rukou Talibanu čínské HN-5 přenosné systémy protivzdušné obrany (Schroeder 2010). Taliban přitom ve stejném roce vydal prohlášení, že nově disponuje větším arzenálem nových, modernějších zbraní, avšak odmítl prozradit zdroj (Danhar 2010).

Tato souvislost vedla Brity k obvinění Číny z prodeje zbraně do rukou Talibanu. Čínská odpověď zněla, že nikterak neporušila jakékoliv mezinárodní ustanovení o obchodu se zbraněmi (ibidem). Realitou ale zůstává velmi nízká transparentnost pohybu čínských zbraní, a to včetně legálních prodejů. Není tedy vyloučené a rozhodně ne logisticky nemožné, aby Čína zbraně Talibanu, ať v Afghánistánu nebo Pákistánu, poskytovala. Otázkou zůstává motiv.

Motivy Číny k potencionálnímu prodeji zbraní do rukou Talibanu můžeme najít v knize *Můj život s Talibanem* Abdula Salama Zaeefa, ve které autor popisuje vztahy této militantní organizace a ujugurského ETIM. Dle Zaeefa přikázal Taliban ETIMu na začátku milénia (tedy několik málo let po vzniku ETIMU) neprovádět jakékoliv útoky proti Číně. „*Taliban má zájem o přátelské vztahy s Čínou, vidí ji jako cestu k vyvažování americké hrozby,*“ popsal Zaeef motivy Talibanu nepodpořit muslimské Ujgury v boji za nezávislost (Zaeef in Pantucci 2014). Vyvážení amerického vlivu, který je na Blízkém a Středním východě významným, je zároveň čínským zájmem.

Ačkoliv se dá s jistotou říci, že na oslabení moci „Velkého Satana“ má zájem také al-Káida a IS, vyhlásily i přesto tyto organizace Číně džihád v reakci na represe jejich ujugurských souvěrců. Taliban nejenže takto neučinil, nikdy ani oficiálně nevyjádřil svoji podporu aktivitě ETIM. Zdroje hovořící o spojení Talibanu a těchto ujugurských organizací jsou k nalezení pouze nepřímé. Dá se tedy vyvodit, že za touto absencí oficiální podpory Talibanu vůči ujugurské menšině může být materiální podpora ze strany Číny, a to i ve formě ozbrojování.

Pakliže by se tato hypotéza ukázala pravdivou a Čína skutečně udržuje tento druh vztahů s afghánskou a pákistánskou vládou i Talibanem, mohli bychom očekávat, že jednání mezi těmito třemi stranami, jejichž mediátorem se Čína v únoru stala, mají velkou šanci skončit úspěchem. Bohužel jednoznačné potvrzení této hypotézy je nemožné, a proto chci zdůraznit, že jde pouze o dohady sestavené na základě již známých, výše uvedených informací.

Politické implikace

Mezinárodní přesah ujugurského radikalismu přirozeně ovlivnil politické vztahy mezi Čínou a ostatními aktéry v regionu, ať už jde o Afghánistán a Pákistán jako sousední státy nebo USA. Na rozdíl od přímých důsledků teroristických útoků by se politické implikace ujugurského radikalismu daly nazvat jako pozitivní.

Co se Afghánistánu týče, první zahraniční cesta afghánského prezidenta Ashrafa Ghaniho po jeho inauguraci v roce 2014 směřovala do Číny. Toto gesto bylo jenom posílením přátelských vztahů, které s Čínou započal už Hamid Karzai. Ghani s prezidentem Si-Ťipchingem nedávno podepsal čtyři obchodní dohody a Čína se následně zavázala k rozvoji afghánské infrastruktury v souvislosti s projektem obnovení Hedvábné stezky. Peking taktéž souhlasil pomoci s vyzbrojením afghánských armádních složek a jejich tréninkem (Xinhua 2014). Množství zbraní nebylo zatím specifikováno.

Afghánská vláda nicméně zbraně potřebuje. Od doby, kdy se ze země začaly stahovat americké vojenské jednotky, vzniká v zemi bezpečnostní vakuum, které by v nejhorším případě mohl vyplnit stále se rozpínající Islámský stát (Pantucci 2014). Toho se obává nejen afgánská vláda, ale také sama Čína jako sousední stát.

Nebezpečí mírnější než IS, avšak o to reálnější, pro Afghánistán představuje Taliban. Vyjednávání mezi ním a afghánskou vládou byla vždy obtížná a v roce 2013 zkolabovala naprosto. Čína se v únoru tohoto roku nabídla vykonávat pozici mediátora. Ačkoliv nebylo jasné, pomocí jaké páky může Čína přivést Taliban k jednacímu stolu, jeho vedení souhlasilo obnovit jednání do měsíce od podání návrhu (Golovnina 2015).

Taliban se zdá být pod tlakem Pákistánu. Na Pákistán zase vyvíjí nátlak Čína, která po Islamabadu požaduje zpřísnění protiteroristických opatření. Talibanem ovládaná pákistánská území se totiž měla stát útočištěm a výcvikovým místem ujugurských radikálů. V únoru afghánské bezpečnostní jednotky zatkly v provincii Kunar, která sousedí s Pákistánem, 15 Ujgurů (Reuters 2015). Podle oficiální zprávy prošli všichni tito deflektori bojovým tréninkem v Pákistánu a opět se spekuluje o napojení na al-Káidu. Afghánistán ujugurské zajatce předal do čínských rukou jen několik málo dní poté, co Peking ohlásil svůj vstup do vyjednávání. Tímto krokem, jakousi ujugurskou pákou, se dle některých analytiků snažil Afghánistán přesvědčit Čínu k větší asertivitě v požadavcích vůči Pákistánu (namátkou dle Schaliziho (2015) nebo Tiezziho (2015)). Pokud by bylo toto tvrzení pravdivé, ujugurská minorita by byla velmi silnou hrací kartou ve významné diplomatické partii.

Velký vliv měla samotná existence ujugurského radikalismu na vztah Číny a Spojených států. Díky *War on Terror* nalezly USA s Čínou společnou řeč a kooperace na protiteroristické politice rozechřívala jejich dříve poněkud ochladlé vztahy (deLisle 2011). V současnosti se však věci vyvíjejí k horšímu. USA přestaly uznávat jako teroristické útoky incidenty, které jsou Čínou jako teroristické útoky předkládány, a to kvůli netransparentnosti Číny při jejich vyšetřování. V posledních letech naopak Američané vyzývají k větší solidaritě s ujugurskou menšinou (World Politics 2014). Čína (a také někteří západní experti, jako například de Lisle) ale toto chování popsala jako dvojí standard v americkém přístupu k terorismu a dle tiskové agentury Xinhua (2014) je dokonce zodpovědné za vzrůstající násilí v regionu.

Závěr

Propojení oblastí Sin-ťiang s Pákistánem a Afghánistánem mělo velký vliv na formování ujugurského radikalismu a stále má vliv i na jeho současnou podobu. Obě země slouží jako základna pro ujugurské militantní organizace, které kvůli tvrdému režimu nemají v Sin-ťiangu možnost operovat. Přes hranice Číny se tak z obou zemí dostává džihádistská propaganda a know-how, možná taktéž materiální vybavení. Ven ze Sin-ťiangu naopak utíká před utužujícím se režimem stále více lidí, kteří se mohou, ačkoliv nemusí, přidat k jedné z těchto ujugurských organizací, popřípadě jiným, nejugurským teroristickým skupinám žijícím v oblasti. Ze zahraničí pak tito radikálové mohou koordinovat teroristické operace uvnitř Číny. Nebezpečí plynoucí z proliferace ujugurského radikalismu přes Sin-ťiangské hranice tedy nepochybně existuje. Nazývat jej významným mezinárodním fenoménem je však již zavádějící informace. Jak vyplývá z nashromážděných informací, počet ujugurských radikálů operujících v zahraničí se čítá na jedince či několik málo desítek, ačkoliv Ujgurů je pouze v Číně přes 20 milionů. Nahlížet na fenomén ujugurského radikalismu jako na velkou nadnárodní hrozbu s sebou navíc nese negativní důsledky.

Primárním problémem přijetí přepjatých tvrzení o ETIM či TIP je legitimizace čínského násilí na Ujgurech. Ačkoliv nikterak nechci omlouvat teroristické útoky, které ujugurští teroristé páchají, protiteroristická politika shodná s metodami omezování jazykové a náboženské svobody a etnický motivovanými represemi by neměla být prezentována jako legitimní. Problémem je i hraní „ujugurskou kartou“, kterého Čína v diplomacii užívá.

Paradoxem (této) protiteroristické politiky přitom je, že Čína svými drastickými postupy boje proti terorismu napomáhá radikalizaci Ujgurů, navyšuje proliferaci deflektorů do regionu Blízkého východu a obrací na sebe pozornost vlivných teroristických organizací (Page, Peker 2015).

Ačkoliv práce měla prvotně za cíl zmapovat proliferaci ujugurského radikalismu jako standardního fenoménu, zjištěná data pozměnila její charakter. Chtěla bych proto zdůraznit, že tato práce *není* a neměla by být interpretována jako ospravedlnění činů ujugurských radikalistů a plytká obžaloba Číny z porušování lidských práv. Jde o faktograficky podložený alternativní narativ k současnému pohledu na ujugurské teroristické organizace.

Čínská lidová republika je racionálním aktérem, který se nedemokratickým způsobem vyrovnává se separatistickými snahami na svém území a používá k tomu metody jí vlastní. Ujgurové jsou zase separatisty, pro které islám představuje sjednocující platformu, a kteří k dosažení svého cíle užívají agresivní taktiky. Oba aktéři mají zájem na mediální úpravě reality v jejich prospěch. Ostatní hráči mezinárodního prostředí by proto měli přijmout tuto realistickou interpretaci a přistupovat k dění v regionu s ohledem na tvrdá data zjištěná mezinárodními pozorovateli, nikoliv vycházet z jednostranných zdrojů. Jelikož ujgurské problematice není na Západě věnována taková pozornost, i největší nadnárodní média doslovně přepisují zprávy čínských tiskových agentur a prezentují je jako daná fakta, jak jsem při rozboru zdrojů mnohokrát přesvědčila. Tyto informace následně prosakují do odborných článků, odkud ovlivňují názory vědecké komunity a dále.

Z dat uvedených v této práci, jež dbala na užití zdrojů ze třetí strany, vychází fenomén ujgurského radikalismu pouze jako záležitost jednotlivců či desítek jednotlivců s cílem omezeným na vytlačení Číny z regionu Sin-ťang nebo na pomstu vůči ní. K čínské medializaci ujgurské hrozby jako mezinárodní je proto třeba přistupovat obezřetně a vždy zkoumat, jakých zdrojů používáme, a též jaké implikace související politická rozhodnutí budou mít po vytažení „Ujgurské karty“ pro Čínu.

Zdroje

- AL JAZEERA. *China rejects group's attack claim*. 4. 8. 2008. Al Jazeera. Ověřeno ke dni: 18. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/asia-pacific/2008/07/200872618311298883.html>
- AFP. *Pakistan largest importer of Chinese arms: study*. 16. 3. 2015. Dawn News. Ověřeno ke dni: 16. 4. 2015. Online dostupné z: <http://www.dawn.com/news/1169906/pakistan-largest-importer-of-chinese-arms-study>
- BAKER, Rodger. *China and the Enduring Uighurs*. 6. 8 2008. Stratfor Global Intelligence. Ověřeno ke dni: 15. 4. 2015. Online dostupné z: https://www.stratfor.com/weekly/china_and_enduring_uighurs
- BBC. *China mass stabbing: Deadly knife attack in Kunming*. 2. 3. 2014. Ověřeno ke dni: 18. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-26402367>
- BOVINGDON, Gardner. *The Uyghurs: Strangers in their own land*. 2010. Columbia University Press <http://cup.columbia.edu/book/the-uyghurs/9780231147583>
- BHATIA, Michael V a Mark SEDRA. *Afghanistan, arms and conflict: armed groups, disarmament and security in a post-war society*. Geneva, Switzerland: Small Arms Survey, 2008. Ověřeno ke dni: 24. 11. 2014. Online dostupné z: ...--%<http://103.9.88.87/app/2014-09-04/Afghanistan/Afghanistan,Arms.and.Conflict~Armed.Groups,Disarmament.and.Security.in.a.Post-war.Society%20~~%20Michael.Vinay.Bhatia,Mark.Sedra.%282004%29.pdf>
- BHATTACHARJI, Preeti. *Uighurs and China's Xinjiang Region*. 29. 4. 2012. Council on Foreign Relations. Ověřeno ke dni: 16. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.cfr.org/china/uighurs-chinas-xinjiang-region/p16870#p3>
- CNN. *Five arrested in Tiananmen Square incident, deemed a terrorist attack*. 31. 9. 2013. CNN. Ověřeno ke dni: 13. 4. 2014. Online dostupné z: <http://edition.cnn.com/2013/10/30/world/asia/china--tiananmen---arrests/>
- CONNOR, Neil. *450 killed in Xinjiang, mostly Uighurs: report*. 5. 3. 2015. The China Post. Ověřeno ke dni: 17. 4. 2015. Online dostupné z: <http://www.chinapost.com.tw/china/national-news/2015/03/05/430315/450-killed.htm>
- DAILY TIMES. *China releases documentary on online terrorist propaganda*. 25. 6. 2014. Daily Times. Ověřeno ke dni: 18. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.dailytimes.com.pk/region/25-Jun-2014/china-releases-documentary-on-online-terrorist-propaganda>
- DAILY TIMES. *chinese president lauds Pakistani's counterterrorism efforts*. 28. 4. 2015. Daily Times. Ověřeno ke dni 18. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.dailytimes.com.pk/national/20-Apr-2015/xi-appreciates-pakistan-s-counterterrorism-efforts>
- DRENNAN, Justine. *Is China making its own terrorism problem worse?* 20. 11.2015. Foreign Policy. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2015/02/09/is-china-making-its-own-terrorism-problem-worse-uighurs-islamic-state/>
- GLOBAL SECURITY. *Eastern Turkestan Islamic Movement, Eastern Turkistan Islamic Party (ETIP), Turkistan Islamic Party (TIP)*. 9. 7. 2011. Global Security. Ověřeno ke dni: 19. 4. 2015. Online dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/etip.htm>
- HOWELL, Anthony a FAN, Cindy. *Migration and Inequality in Xinjiang: A Survey of Han and Uyghur Migrants in Urumqi*. Eurasian Geography and Economics 2011 52, 1, 119-139 Ověřeno ke dni: 16. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.sscnet.ucla.edu/geog/downloads/597/403.pdf>
- KARMON, Ely. *Pakistan, the Radicalization of the Jihadist Movement and the Challenge to China*. Journal of Middle Eastern and Islamic Studies in Asia, Vol 3., No. 3, 2009. Ověřeno ke dni: 20. 4. 2015. Online dostupné z: <http://mideast.shisu.edu.cn/upload/article/88/02/356a248448199ec2bf2cf21f796f/cc361ec9-62c7-4818-b1f9-9d954bf3ae52.pdf>
- KECK, Zachary. *Al-Qaeda Declares War on China, Too..* 22. 10. 2014 The Diplomat. Ověřeno ke dni: 24. 11: 2014. Online dostupné z: <http://thediplomat.com/2014/10/al-qaeda-declares-war-on-china-too/>

- KUO, Kendrick T. *Revisiting the Salafi-jihadist Threat in Xinjiang*. 2012. Journal of Muslim Minority Affairs. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <https://docs.google.com/file/d/0B9CwG3rTjJGuN0dReUYyckVoU3c/edit?pli=1>
- McDONELL, Justin. China and the Uyghurs. 20. 11. 2013. The Diplomat. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://thediplomat.com/2013/11/china-and-the-uyghurs/>
- McGREGOR, Andrew. *Will Xinjiang's Turkistani Islamic Party Survive the Drone Missile Death of its Leader?* 11. 3. 2010. The Jamestown Foundation. Ověřeno ke dni: 22. 4. 2015. Online dostupné z: http://www.jamestown.org/programs/tm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=36144&cHash=08e17497c3#.VTQyoyH5fIU
- MIDDLE EAST BRIEFING. *Turkey's dangerous game with China*. 19. 1. 2015. MIDDLE EAST BRIEFING. Ověřeno ke dni: 13. 4. 2014. Online dostupné z: <http://mebriefing.com/?p=1431>
- MILLWARD, James. *Violent separatism in Xinjiang: a critical assessment*. Washington, DC: East-West Center. 2004. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/PS006.pdf>
- PAGE, Jeremy and LEVIN, Ned. *Web Preaches Jihad to China's Muslim Uighurs*. 24. 6. 2014. The Wall Street Journal. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/web-preaches-jihad-to-chinas-muslim-uighurs-1403663568>
- PAGE, Jeremy and PEKER, Emre. *As Muslims Uighurs Flee China Sees Jihad Risk*. 1. 2. 2015. The Wall Street Journal. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/as-muslim-uighurs-flee-china-sees-jihad-risk-1422666280>
- PANTUCCI, Raffaello a Edward SCHWARCK. *Transition in Afghanistan: Filling the Security Vacuum – The Expansion of Uighur Extremism?* Barcelona Centre for International Affairs. 2014. Ověřeno ke dni: 24. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.cidob.org/es/content/download/39192/605564/file/Uighurs+paper+May+2014.pdf>
- POTTER, Phillip B. K. *Terrorism in China: Growing Threats with Global Implications*. Strategic Studies Quarterly. 7. 4. 2013; 70–72. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/1467993882>
- ROBERTS, Sean. *Imaginary Terrorism? The global war on terror and the narrative of the Uyghur terrorist threat*. Washington: PONARS Eurasia The Institute for European, Russian and Eurasian Studies (IERES). 2012. Ověřeno ke dni: 13. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/RobertsWP.pdf>
- SCHROEDER, Matt a Benjamin KING. *Surveying the Battlefield: Illicit Arms in Afghanistan, Iraq, and Somalia*. Small Arms Survey 2012. Ověřeno ke dni: 24. 11. 2014. Online dostupné z: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2012/eng/Small-Arms-Survey-2012-Chapter-10-EN.pdf>
- SEYTOFF, Alim A. *Freedom – loving Uighurs demands dignity in China*. 16. 7. 2014. The Huffington Post. Ověřeno ke dni: 16. 4. 2014. Online dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/alim-a-seytoff/china-uighurs_b_5589130.html
- SIPRI. *Arms Transfers to Iraq, 1981–2001*. Information from Stockholm International Peace Research Institute. 2003. Ověřeno ke dni: 25. 11. 2014. Online dostupné z: http://projects.sipri.se/armstrade/IRQ_IMPORTS_1982-2001.pdf
- SUCHÁNEK, Jiří. *Radikální islám v Sin-t'iangu – vývoj a současnost*. Obrana a strategie: Defence and Strategy. 2012, roč. 12, č. 1, s. 41–52. ISSN 1802-7199.
- TIEZZI, Shannon. *China's Xinjiang Province Eyes Anti-Terrorism Law*. 1. 3. 2014. The Diplomat. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://thediplomat.com/2014/03/chinas-xinjiang-province-eyes-anti-terrorism-law/>
- TIEZZI, Shannon. *Who is fighting China's war on terror?* 26. 11. 2013. The Diplomat. Ověřeno ke dni: 16. 4. 2014. Online dostupné z: <http://thediplomat.com/2013/11/who-is-fighting-chinas-war-on-terror/>

The ECONOMIST. *Tightening the screws*. 4. 11. 2013. The Economist, Analects, China. Ověřeno ke dni: 11. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/analects/2013/11/security-xinjiang>

The UYGHUR AMERICAN ASSOCIATION. 2015. Ověřeno ke dni: 16. 4. 2014. Online dostupné z: <http://uyghuramerican.org/about-uyghurs>

THE WALL STREET JOURNAL. *Shades of George W. Bush in Xi Jinping's anti-terror campaign*. 24. 4. 2014. *The Wall Street Journal*. Ověřeno ke dni: 16. 4. 2014. Online dostupné z: <http://blogs.wsj.com/chinarealtime/2014/04/29/shades-of-george-w-bush-in-xi-jinpings-anti-terror-campaign/>

XIAOGANG, Wu a XI, Song. *Ethnicity, Migration, and Social Stratification in China: Evidence from Xinjiang Uyghur Autonomous Region*. 2013. Michigan: Populations Studies Center. Ověřeno ke dni: 18. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.psc.isr.umich.edu/pubs/pdf/rr13-810.pdf>

XINHUA. *China to help Afghanistan in conducting national infrastructural plan: Ghani*. 1. 11. 2014. Xinhuanet. Ověřeno ke dni: 24. 11. 2014. Online dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-11/01/c_133759323.htm

XU, Beina a FLETCHER, Holly a BAJORIA, Jayshree. *The East Turkestan islamic Movement*. 4. 9. 2014. Council on Foreign Relations. Ověřeno ke dni: 16. 4. 2014. Online dostupné z: <http://www.cfr.org/china/east-turkestan-islamic-movement-etim/p9179>

Přílohy

Příloha 1:

Tabulka demografických změn v regionu Sin-t'iang mezi lety 1945 a 2008.

Markantní příliv Hanů do oblasti z prvního do druhého zpracovaného období byl způsoben vládní politikou, která přikazovala Hanům (majoritní čínské etnikum) migraci do regionu jako vlasteneckou povinnost. Zmírnění změn v demografickém profilu mezi druhými dvěma zobrazenými obdobími je způsobeno jednak opuštěním této politiky, kdy se Hanové do regionu stěhují pouze z mikroekonomických důvodů, a také tím, že naopak ujgurská politika vyzývá k zvýšení reprodukce z důvodu zachování etnika.

Table 1. Demographic Profile of Xinjiang

	1945 ^a	1982 ^a	1996 ^a	2008 ^b
Total (million)	3.6	13.1	16.8	21.3
Han (percent)	6.2	40.3	41.1	39.2
Uyghur (percent)	82.7	45.7	50.6	46.1
Hui (percent)	2.8	4.3	4.9	4.5
Kazak (percent)	1.1	6.9	8.0	7.1
Other (percent)	7.2	2.8	2.8	3.1

^aSource: Chaudhuri, 2005.

^bSource: Compiled by authors from SBX, 2010.

Sinajský poloostrov – povstalectví a boj s ním

Martin Brožík

Abstrakt

Text se zabývá problematikou povstalectví v regionu Sinajského poloostrova. Zkoumá aktéry konfliktu a zaměřuje se na protipovstalecké akce podnikané bezpečnostními složkami v regionu. Cílem je zhodnocení efektivity těchto akcí a pokus o odhalení příčin neúspěchu. Text stručně charakterizuje vybrané povstalecké organizace. Důležitým prvkem je zasazení problematiky sinajského povstalectví do politického kontextu po roce 2011.

Abstract

This paper deals with the issue of insurgency in the Sinai Peninsula. It describes the actors of the conflict and focuses on the counterinsurgency measures taken by Egyptian security forces in the region. The goal of this paper is to evaluate the efficiency of these actions and to try to discover the root causes of failure. This paper briefly characterises selected terrorist groups. Important part of this paper is the application of the insurgency issue onto the timeline of political events after 2011.

Úvod

Sinajský poloostrov představuje v kontextu bezpečnostní politiky Arabské republiky Egypt (dále jen Egypt) velmi specifickou kapitolu. V souvislosti s dvěma rychlými změnami v egyptské vrcholné politice (sesazení prezidenta Mubáraka (2011) a sesazení prezidenta Mursího (2013)) došlo k nárůstu počtu útoků povstaleckých skupin právě v tomto regionu. Následující text se zaměří především na popis kontextu, prostředí, stručnou charakteristiku vybraných povstaleckých skupin, vývoj situace od roku 2011, protiteroristické akce a zhodnocení. Hlavní důraz je kladen především na vysvětlení rostoucího trendu v počtu teroristických útoků v kontextu politických událostí v Egyptě.

Cílem práce je především přiblížit čtenáři, jaké kroky v současné době administrativa prezidenta Sísího provádí k získání kontroly nad teritoriem a jak jsou tyto kroky úspěšné. Stručně tak budou charakterizovány vybrané vojenské akce, ke kterým v souvislosti se Sinajským poloostrovem v uplynulých letech došlo. Práce si neklade za cíl poskytnout podrobný přehled teroristických organizací a jejich vazeb, stejně tak nebude dopodrobna analyzovat vojenské akce podniknuté na jejich potlačení. Jedná se o text, který se zabývá unikátním fenoménem, kdy stát po revoluci ztratí kontrolu nad významnou částí svého území a není úspěšný v získání této kontroly zpět.

Práce vychází z cizojazyčné literatury, novinových zpráv, autorových předešlých studií a komentářů a v neposlední řadě z autorovy osobní zkušenosti s Egyptem. Vzhledem k současné medializaci jiných konfliktů na Blízkém východě se jedná i v akademickém prostředí o text nezvyklého tematického zařazení (byť ne unikátní), který cílí hlavně na komplexnost celkové problematiky Sinajského poloostrova.

Charakteristika regionu a historicko-politický kontext

Sinajský poloostrov, arabsky Šibh Džazírat Sínaí, je poloostrov trojúhelníkového tvaru spojující Afriku a Asii. Jeho rozloha činí 61 000 km² a většinu jeho plochy zabírá Sinajská poušť. Od zbytku Egypta jej dělí Suezský záliv a Suezský kanál. Na východě pak sousedí s Izraelem a pásmem Gazy, které Egypt společně s Izraelem blokuje. Ve středu poloostrova se nachází horská oblast, které dominuje hora Kateřina s výškou 2 642 metrů (Britannica 2015).

Populace je koncentrována především na severu Sinajského poloostrova. Největším městem tohoto regionu je Al-Ariš – 164 830 obyvatel. Sinajský poloostrov je známý především jako turistická destinace, zejména kvůli svým letoviskům, z nichž nejznámější je Sharm el Sheikh na jihu poloostrova. Dalšími letovisky jsou například Ras Mohammed, Dahab či Taba.

Populaci lze rozdělit do několika kategorií. Nejtypičtější pro region jsou beduíni. Těchto příslušníků kočovných kmenů je zde přibližně 200 000–300 000 (All Sinai 2015a). Celkem je zde přibližně 13 beduínských kmenů a žijí buď ve stanech, nebo malých vesnicích. Hranice území těchto kmenů jsou dány historickými tradicemi (Ibid.). Velkou část populace dále představují osoby zaměstnané v turistickém průmyslu, který je hlavním zdrojem obživy a pak samozřejmě příslušníci bezpečnostních složek (armáda, policie) a jejich rodiny – jejich počet se odhaduje na 40 000 (All Sinai 2015b). Celkově žije na poloostrově přibližně 600 000 lidí, což je pouhých 0,7 % egyptské populace (EISA 2012).

Z bezpečnostního hlediska začíná být Sinajský poloostrov zejména zajímavý po převratu, ke kterému došlo v únoru 2011. V tu dobu byl sesazen prezident Hunsí Mubárak, který v úřadu prezidenta strávil tři dekády. V rámci událostí, které jsou spojeny s takzvaným arabským jarem, však byla jeho politická činnost nedobrovolně ukončena. Revoluce, která volala po demokratizaci a liberalizaci egyptské politické i společenské sféry a chtěla ukončit autoritativní režim prezidenta Mubáraka, dosáhla alespoň posledního jmenovaného cíle (srov. Brožík 2013). Jedním z důsledků tohoto převratu však bylo také ochromení státní správy – především policie a armády, která vzhledem k neúměrným zásahům proti protestujícím ztratila důvěru velké části egyptské populace. Toto ochromení státního aparátu pak mohlo být jedním ze spouštěčů toho, co pro účely této práce budu souhrnně nazývat sinajským povstalectvím. Po Mubárakově svržení je totiž více než patrný nárůst aktivit saláfistických džihádistických organizací v regionu Sinajského poloostrova.

Ještě více se situace stupňovala od 3. července 2014, kdy byl odstaven od moci Mohamed Mursí – první porevoluční prezident zvolený v demokratických volbách. Jeho spojení s Muslimským bratrstvem pak vedlo k tomu, že jak Mursí, tak členové muslimského bratrstva čelí od současného režimu perzekucím a výjimečně nejsou ani hromadné tresty smrti (HRW 2014, CNN 2015, Brožík 2014). V důsledku těchto opatření tak dosahuje od léta 2013 teroristická aktivita na sinajském poloostrově bezprecedentních hodnot.

Vývoj bezpečnostní situace od roku 2011

Bezpečnostní situace na Sinajském poloostrově zažila od roku 2011 mnoho zvratů. V této kapitole budou zmíněny ty hlavní proměny, kterými si bezpečnostní prostředí Sinajského poloostrova prošlo. Samozřejmě nelze nezmínit i ostatní oblasti v tomto bezpečnostním komplexu, především pak pásmo Gazy.

Prvním z těchto nových fenoménů je přítomnost globálních teroristických organizací – jedná se konkrétně o Islámský stát (ISIS) a al-Káidu (AQ). Nejen že existuje podezření, že jsou tyto skupiny na Sinaji zastoupeny – dochází mezi nimi dokonce k vzájemným střetům (Muhabiri 2014). Svou roli zde hraje i dlouhotrvající konflikt v Sýrii, neboť na Sinaj se údajně vrací bojovníci ISISu, kteří v Sýrii působili. Do Sýrie se dostali buď přes Izrael nebo přes Jordánsko, většinou za asistence pašeráků drog nebo využitím jejich stezek. Podle vyjádření jednoho z místních obyvatel se ze Sinaje stává „hřiště pro extrémistické teroristické organizace“ (Ibid.). O přítomnosti AQ v oblasti svědčí například reportáž Mohannada Sabryho z roku 2013, ve které uvádí, že podle místních svědků je na Sinaji více než 1 000 bojovníků AQ. V září téhož roku byl v Egyptě zatčen Adel Habbara, který byl jedním z hlavních představitelů AQ v Egyptě a stál za některými velkými útoky. Podle vyšetřovatelů měl Habbara komunikovat se syrským džihádistou Abu Sohailem, který mu měl slíbit finanční výpomoc ve výši 10 000 USD na podporu činnosti AQ na Sinaji (Sabry 2013).

Sinaj se tedy stává působištěm, jehož terén i řídká populace nabízí možnost efektivního ukrývání se před policií a armádou. Navíc existence pašeráckých stezek do Izraele a Jordánska umožňuje napojení sinajských buněk na organizace působící i v zahraničí, stejně jako tok zbraní, peněz i samotných bojovníků.

Spolu s touto možností přesunu nelegálních komodit nastává i problém zahraničních bojovníků – tzv. foreign fighters. O nich se zmiňuje i 7. vydání časopisu Dabiq, který vydává ISIS. Hovoří zde o útocích na Sinajském poloostrově, které měli zorganizovat dva bojovníci ISISu původem z Tuniska a Súdánu

(Dabiq No.7 2014: 40-41). Přestože doposud není žádný důkaz o tom, že by na Sinaji působili i bojovníci evropského původu, nelze tuto skutečnost vyloučit.

V pohybu zbraní i osob hrají významnou roli nelegální tunely vedoucí pod hranicí mezi Gazou a Sinají. Přes veškerou snahu izraelské armády zničit tyto tunely v rámci operace Ochranné ostří v létě 2014 byl například v březnu letošního roku odhalen tunel dlouhý téměř tři kilometry (Ma'an News 2015). Tyto tunely byly někdy vybaveny i systémem umožňujícím přesun zboží po kolejích a přesouvaly se po nich zbraně všeho druhu – od ručních palných až po rakety.

Profily teroristických organizací

Následující podkapitoly se budou věnovat teroristickým organizacím aktivním v regionu Sinajského poloostrova v časovém období relevantním pro tuto práci – tj. od roku 2011 do současnosti. Cílem je spíše ve stručnosti popsat strukturu těchto organizací, jejich motivace, přeshraniční spolupráce a bude-li to možné, tak i modus operandi.

Provincie Sinaj

Tato organizace, dříve známá pod názvem Ansar Bayt al-Maqdis, je operačně nejschopnější skupinou v oblasti. Byla založena v roce 2012 a ideologicky je silně inspirovaná AQ, přestože nelze prokázat žádné konkrétní vazby. Její členskou základnu tvoří především místní beduíni a dále rekruti z celého Blízkého východu a severní Afriky. Dříve se zaměřovala především na útoky proti Izraelcům, po převratu v roce 2013 však vyhlásila otevřený boj egyptské vládě, její armádě a policii. O jejich kapacitách svědčí i fakt, že stojí za pokusem o atentát na ministra vnitra Mohameda Ibrahima Mustafu v září 2013 (Watanabe 2015: 2). Jejich posledním větším počinem byl útok na několik cílů v severní části Sinaje, při kterém zemřelo 30 lidí (BBC 2015).

Ke změně názvu došlo 10. listopadu 2014, kdy na nahrávce zveřejněné na sociální síti Twitter přísahali věrnost ISIS a vyzvali ostatní muslimy, aby učinili totéž (Karim, al-Atrush 2015).

Rada mudžáhidů v oblasti Jeruzaléma

V anglické verzi se tato organizace nazývá The Mujahideen Shura Council in the Endvions of Jerusalem. Jedná se o druhou nejvýznamnější teroristickou organizaci působící na Sinaji. Jedná se o organizaci, která pod svou vlajkou zaštiťuje velké množství buněk. Tyto buňky působí nejen na Sinajském poloostrově, ale také v Gaze a její příslušníci se přihlásili k několika útokům v Izraeli. Vznikla v roce 2012. Nejčastěji podniká raketové útoky na město Ejlat na jihu Izraele. V březnu 2014 vydali prohlášení, ve kterém vyjadřují podporu ISIS (U. S. Department of State 2014).

Hlavním motivem této skupiny je boj proti Egyptsko-izraelské mírové smlouvě z roku 1979 (Watanabe 2015: 2).

Mediálně se projevovali především během konfliktu v pásmu Gazy v létě roku 2014. Během tohoto konfliktu vyzývali muslimy k tomu, aby bojovali proti Izraeli (SITE 2014a).

Tato skupina je ukázkou toho, jak funguje napojení teroristických skupin z Gazy na skupiny na Sinaji. Přestože se jedná podle názvu o jednu organizaci, její struktura napovídá spíše tomu, že zastřešuje buňky, které jednájí více či méně autonomně. Tato organizace velice pravděpodobně ztratí na své účinnosti v souvislosti s ničením přeshraničních tunelů mezi pásmem Gazy a Sinajským poloostrovem.

Ansar al-Džihád

Někdy známá jako al-Káida Sinajského poloostrova. Založena byla v roce 2011 a odkazuje na ideologii Usámy Bin Ládina. Jejím zakladatelem byl Razím Mahmud al-Mowafi – bývalý Usámův lékař, kterému se v roce 2011 podařilo uprchnout z vězení. Hlavním cílem jejich útoků je infrastruktura, především plynovody (Watanabe 2015: 2).

V roce 2014 přísahala skupina věrnost vůdci al-Káidy Aymanu al-Zawahirímu (SITE 2014b).

M Síť Mohameda Džamála (Mohammad Jamal Network)

Ve středu této organizace stojí Muhammad Džamal Abu Ahmad (Abu Ahmad al-Masri). Jedná se o místního bojovníka, který strávil nějaký čas ve vězení, ale během událostí Arabského jara se dostal na svobodu. Údajně získal výcvik v Libyi, kde se měl zapojit do útoku na americkou ambasádu v Bengázi (Watanabe 2015: 2).

Tato skupina má vazby nejen na vrcholné představitele AQ, ale také na AQ Islámského Maghrebu a AQ Arabského poloostrova. Skupina vznikla okolo roku 2000 (TRAC 2015).

Uvedené podkapitoly stručně charakterizují pouze vybrané teroristické skupiny. Kompletní výčet těchto skupin je téměř nemožné získat, neboť mnohé skupiny mají velmi proměnlivý charakter. Existuje zde velké množství nezávisle operujících buněk či jednotlivců a podobně jako například v případě syrského konfliktu zde dochází k častému štěpení a sjednocování buněk. Uvedeny byly pouze ty, které jsou podstatné pro pochopení situace a které vykazují určitou hierarchii a kontinuitu ve svých akcích.

Podstatné je především jejich pole působnosti. Většina ze zmiňovaných skupin má silný protiizraelský akcent a také negativní postoj k egyptské vládě. Poslední jmenovaný faktor je patrný především od léta 2013, kdy byl svržen proislamistický prezident Mursí. Skupiny útočí na ozbrojené složky, podnikají útoky do oblasti jižního Izraele, ale dochází také k útokům na civilisty, kteří kolaborovali a spolupracovali s režimem. Časté (a to nejen na Sinajském poloostrově) jsou také útoky na infrastrukturu – poškozování produktovodů, cest, mostů, vedení el. proudu apod. Podrobněji se k charakteru teroristických útoků bude vyjadřovat následující kapitola.

Teroristické útoky v regionu

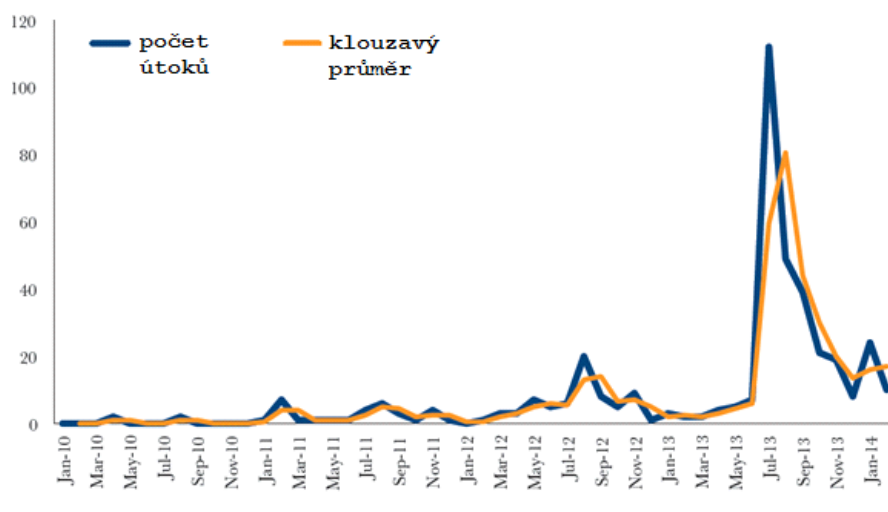
Následující kapitola si klade za cíl charakterizovat povahu cílů teroristických útoků a jejich kvantitu. Důraz bude kladen také na časové zařazení těchto útoků s ohledem na politickou situaci v Egyptě a na protiteroristické akce podnikané egyptskými bezpečnostními složkami.

Podíváme-li se na statistické údaje, které nashromáždila The Henry Jackson Society, je zřejmé, že Sinaj je epicentrem teroristických aktivit.

Rok	Počet útoků na Sinaji/celkový počet	Procenta
2011	26/31	84%
2012	45/68	66%
2013	236/270	87%

Zdroj: Dyer, Kessler 2014:29

V roce 2013 je patrný raketový vzestup útoků na Sinajském poloostrově i celkově. O něco patrnější je vzestup v počtu teroristických útoků na následujícím grafu:

Zdroj: Ibid: 27

Je zde velice jasná souvislost mezi pádem Mursího režimu a činností teroristických skupin. Nyní podrobněji k cílům těchto útoků. Jak uvádí zpráva již zmíněných autorů Dyera a Kesslera, rapidně převažují útoky na vojáky. Na druhém místě jsou civilisté, dále vládní představitelé a vládní objekty, Izrael a produktovody (údaje za rok 2013–2014) (Ibid: 30).

K jednotlivým cílům. Jak již bylo řečeno, na prvním místě jsou vojáci. Ti jsou totiž považováni za prodlouženou ruku egyptského režimu. Navíc současný prezident má za sebou velmi dlouhou a úspěšnou vojenskou kariéru, a i když z armády už odešel, vazby na ni má bezpochyby doposud. Byla to právě armáda a služba, kterou v ní prokázal zemi, které vděčí za svůj velký úspěch. Jeho předvolební kampani totiž dominovaly především jeho fotografie v uniformě. Proto bude asociace mezi Sísím a armádou pravděpodobně determinovat celou jeho politickou kariéru.

Na druhém místě jsou civilisté. Pro tuto skutečnost existují dvě vysvětlení. Vzhledem k častému používání výbušnin při teroristických útocích je poměrně časté, že přestože jsou primárním cílem například vojáci na kontrolním stanovišti, výbuch zasáhne i okolo postávající civilisty. V druhém případě mohou být civilisté primárním útokem, například pokud jsou podezřelí ze spolupráce s policií nebo pokud existuje podezření, že se jedná o tajného policistu. Egyptané se totiž vyznačují velikou podezřívavostí a sklonem k bezmezné důvěřivosti v různé konspirační teorie. To u teroristů může vést k velmi nebezpečné paranoie, kdy mají pocit, že tajný policista je potenciálně každý, kdo se v jejich okolí pohybuje.

Útoky na infrastrukturu mají důležitou roli, neboť hlavním cílem je ve skutečnosti důvěra, kterou má místní obyvatelstvo v režim. Pokud nefunguje elektrina, není voda, nejde proud, lidé začnou mít pocit, že nejsou pro vládu důležití. Zde nastává vhodný moment, aby přišli islamisté a nabídli svou alternativu. Zvláště u organizací inspirovaných ISIS je toto vhodná strategie, neboť jim jde o snahu vytvořit quasi-stát a paralelní instituce. Neopatrným přístupem však nedůvěru obyvatel ve schopnosti režimu podkopává samotná armáda. Dochází často k tomu, že vojáci omylem vybombardují civilní obydlí a přestože se tato skutečnost v médiích příliš neobjevuje, mají vojenské akce na Sinaji i civilní oběti.

Pro ilustraci, za první tři týdny měsíce dubna došlo na Sinajském poloostrově k teroristickým útokům, které měly následující bilanci:

- 2. dubna – zabito 16 vojáků a 2 civilisté (Ahram 2015a)
- 8. dubna – zabiti 2 policisté a 11 civilistů (Ahram 2015b)
- 12. dubna – zabito 10 vojáků, 5 policistů a 1 civilista (Ahram 2015c)
- 16. dubna – zabit 1 voják (Aswat Masriya 2015)
- 20. dubna – zabiti 3 policisté a 2 civilisté (Ahram 2015d, Ahram 2015e).

Protipovstalecké akce

Následující kapitola se zaměřuje na akce organizované egyptskou armádou zaměřené na potlačení aktivit povstaleckých skupin na Sinajském poloostrově.

Operace Orel

Operace Orel (*Operation Eagle*) byla bezpečnostní akce, která následovala po přeshraničním útoku, který zabil osm Izraelců a následně pět Egyptanů. Do této akce bylo zapojeno 1 000 vojáků a několik set ozbrojených vozidel (Dyer, Kessler 2014: 19). Operace trvala od 14. srpna 2011 do září 2012 a byla do ní zapojena jak armáda, tak policie. Jednalo se o první velkou operaci svého druhu od sesazení prezidenta Mubárika a o poměrně unikátní nasazení vojsk na území vlastního státu. Jedná se o první nasazení armády na území Sinajského poloostrova od roku 1979, kdy byla podepsána dohoda, že Sinaj bude demilitarizovanou zónou. Nyní však Izrael souhlasil s nasazením armády na poloostrově pod podmínkou, že na jeho žádost se vojska musí opět stáhnout (J-Post 2011). K tomu také došlo na konci srpna 2012, kdy Egypt na žádost Izraele své tanky ze Sinaje stáhl (Kershner 2012). Následovaly neoficiální rozhovory, po kterých bylo nakonec dohodnuto, jaká technika na Sinaji zůstane v rámci boje proti terorismu (The Times of Israel 2012). Je třeba poznamenat, že vztahy s Izraelem se od té doby značně zlepšily a míra vzájemné důvěry je o poznání vyšší.

Operace Sinaj

Operace Sinaj (*Operation Sina*) navazuje na operaci Orel a to jak časově, tak strategicky. Konec této operace doposud nebyl oznámen, takže de facto operace stále běží. V rámci této operace se odehrávají veškeré protiteroristické akce egyptské armády a egyptské policie. Operace byla zahájena v srpnu 2012 poté, co během ramadánu zabili neznámí útočníci 16 vojáků. V přímé reakci nato bylo zabito 32 teroristů, jeden zraněn a 38 jich bylo zadrženo (poté jich bylo 22 propuštěno). Podle mluvčího armády Ahmeda Mohameda Aliho se v té době nacházelo v prostoru Sinajského poloostrova 400–600 povstalců (El-Behairy 2012).

Operace pouštní bouře

Operace Pouštní Bouře (*Operation Desert Storm*) stejně jako její mnohem slavnější předchůdkyně předvedla, co dokáže bojová síla letounů AH-64 Apache. Operace se zaměřila na 40kilometrové pásmo mezi provinčním hlavním městem Al-Ariš a městem Rafah ležícím na hranici Egypta a pásma Gazy. Cílem byli členové AQ, kteří opět začali zintenzivňovat útoky proti vojákům i civilistům, jejich akce si vynutily i uzavření mezinárodního letiště Al-Ariš. Kromě vrtulníků Apache byly do akce nasazeny i pozemní jednotky, a to především podél cesty spojující Káhiru a Suez se Sinajským poloostrovem (World Tribune 2013, J-Post 2013).

Nárazníková zóna Rafah

Nejzásadnějším opatřením podniknutým v rámci protiteroristických operací na území Sinajského poloostrova bylo rozhodnutí vytvořit nárazníkovou zónu v oblasti města Rafah. Jedná se o pásmo široké pět kilometrů, které bylo vybudováno ve dvou fázích. V souvislosti s tímto opatřením bylo nuceno opustit své domovy 2 200 rodin. V první fázi bylo zničeno 837 domů, druhá fáze demolice zahrnuje 1 220 domů. Egyptská vláda vyhradila 500 milionů EGP jako kompenzaci pro odsunuté obyvatele. Hlavním důvodem k vytvoření tohoto nárazníkového pásna je především snaha o výstavbu tunelů mezi Egyptem a Gazou, který by sloužil k pašování zbraní a nelegálnímu pohybu osob (Daily News Egypt 2015, Fahim 2015).

Úvodní fáze demolice města Rafah byla poměrně radikální – obyvatelé měli pouhých 48 hodin na přípravu na odsunutí – týkalo se to 800 domácností. Po uplynutí této doby do města vjela armáda a začala s demolicí (Watanabe 2015: 3).

Zmíněné protiteroristické akce mají jeden společný jmenovatel. Jedná se o lineární vojenské akce. Jakákoliv snaha zapojit do procesu místní obyvatele se zatím neukázala – více se tomuto bude věnovat následující kapitola. Přestože je Sinajský poloostrov poměrně izolovaný a řídky obydlený, existuje zde vysoký potenciál, že povstalcí odsud budou proudit do dalších částí Egypta, či dokonce za hranice. Právě vytvoření kvalitního zázemí, které tento řídky obydlený a složitý terén nabízí, je předpokladem k vytvoření takového týlu, ve kterém budou prováděny operace logistické, plánovací i přípravné. Otázkou, na kterou se pokusí odpovědět následující kapitola, je především to, nakolik je postup egyptské vlády vhodný pro boj s takovýmto povstalectvím.

Izraelská role

Izrael hraje velkou roli především vzhledem k mírové smlouvě z roku 1979, která stanovuje podmínky přítomnosti vojsk na Sinajském poloostrově. V současné době se však dá tvrdit, že Izrael už akceptoval remilitarizaci Sinajského poloostrova, a to až k vlastním hranicím (Watanabe 2015: 4). Izraele se týká situace na Sinajském poloostrově citelně. Existují buňky, které se v minulosti pokoušely prostřednictvím raket útočit ze Sinajského poloostrova přímo na izraelské území (často se však jednalo o velice primitivní útoky). Častým cílem těchto útoků je město Ejlat na jihu Izraele. Přestože měl Izrael určité výhry k egyptským protiteroristickým operacím, od roku 2011 již dvakrát navýšil povolené množství vojenské techniky a personálu na Sinajském poloostrově. Někteří izraelští politici tento fakt označovali za riziko, nicméně nedá se předpokládat, že by egyptská armáda znamenala pro Izrael hrozbu (Dyer, Kessler 2014: 26). Izrael navíc sám stojí o uklidnění situace na Sinaji, neboť jeho severní hranice jsou již nyní značně nestabilní zónou a zajištění Sinaje je tak prioritou. Dá se předpokládat, že vojenská spolupráce mezi Izraelem a Egyptem v otázce Sinajského poloostrova je velice intenzivní.

Zhodnocení současné situace

Přes velkou míru snah egyptského režimu o stabilizaci regionu se zdá, že teroristické organizace neztrácejí na síle. V mnoha případech je tomu právě naopak. Současný projekt vybudování nárazníkového pásma v oblasti města Rafah hodnotím jako nejzásadnější milník. Přesto je na takové opatření poměrně pozdě. Dá se předpokládat, že teroristické organizace měly dostatek času se zásobit zbraněmi a výbušninami. Navíc není vhodné podceňovat důmyslnost pašeráků, pro které, jak se zdá, není žádná překážka nepřekonatelná. Do Egypta může nelegální zboží putovat mnohými cestami a hranice s Gazou není jediná z nich, i když se v tomto kontextu může zdát nejlogičtější.

Podstatným zásahem proti teroristům však bylo i masové zatýkání sympatizantů Muslimského bratrstva, které mělo největší rozměry hned po pádu Mursího. Obecně se odhaduje, že v celách skončilo několik desítek tisíc (!) příznivců tohoto hnutí. To značně ochromilo jeho funkčnost. Nicméně tyto drastické zásahy, po kterých si mnoho představitelů vyléčlo rozsudek smrti, mohly motivovat další členy či sympatizanty k ještě radikálnějším projevům nesouhlasu.

V současnosti se soudě dle projevů islamisté cítí být zrazeni. Když po svržení Mubáraka nastoupil do úřadu Mursí, byla to pro ně velká příležitost, jak mít velký vliv na politické dění v zemi. Po *vojenském převratu* se však tyto naděje nenaplnily a k moci nastoupil Sísí, který je vnímán jako představitel sekulární politiky – především kvůli jeho vazbám na armádu.

Do budoucna se dá předpokládat, že teroristické akce na Sinajském poloostrově budou pokračovat v podobném duchu – bude nadále docházet k útokům na vojáky, infrastrukturu i civilisty. Pro naprostou kontrolu nad regionem je potřeba daleko komplexnější přístup, než pouze lineární konvenční vojenská akce. Ze socioekonomických důvodů se k povstalcům přidává velké množství beduíňů, kteří jsou nespokojeni se svými životními podmínkami. Pouhých 10 % z nich je formálně zaměstnáno. Mají pocit, že je vláda diskriminuje, nemají přístup ke vzdělání, jsou vyloučeni z armády a z policejních škol (Dyer, Kessler 2014:20-21). Přitom právě beduíni by mohli být využiti jako mediátoři v řešení konfliktu. Jejich znalost místního terénu by byla velkou pomocí pro egyptské vojáky a především by se mohlo začít řešit mnoho věcí diplomatickou cestou – nedocházelo by k ztrátě důvěry u zbytku obyvatel poloostrova, útoky by mohly být lépe cíleny a koordinovány a navíc by se zlepšil socioekonomický status beduíňů a s nimi i celého regionu. Jedná se o cestu nejmenšího odporu.

Nicméně otázkou je, nakolik je možné si získat důvěru beduinů, když byli vládou tak dlouho zanedbáváni.

Závěr

Sinajský poloostrov s největší pravděpodobností zůstane i nadále nejproblematictější egyptským regionem a bude určovat podobu agendy bezpečnostní politiky i v budoucnosti. Přes velké snahy egyptského režimu na potlačení projevů povstaleckých skupin se zdá, že tyto snahy jsou neefektivní. Tento text identifikoval jako největší překážku přístup armády i politiků k tradičním místním obyvatelům – beduinům. Právě v nedostatečné komunikaci s nimi a v neřešení jejich dlouhodobě tíživé ekonomické situace lze spatřovat důvody k tomu, proč se přidávají stále častěji na stranu povstalců.

Největší nebezpečí lze spatřovat v tom, že Sinajský poloostrov se stane útočištěm pro mezinárodně působící teroristy a teroristické skupiny a bude vytvářet dokonalý úkryt, ze kterého lze koordinovat a plánovat teroristické operace vnitrostátního, blízkovýchodního i globálního charakteru. Klíčový krok – vytvoření zóny mezi pásmem Gazy a Sinajským poloostrovem o šířce pěti kilometrů – přišel příliš pozdě, a přestože lze předpokládat, že značně znesnadní pašování zbraní, bylo by naivní si myslet, že tomuto druhu organizovaného zločinu zabrání úplně. Neexistují odhady, kolik zbraní již na Sinajském poloostrově je, ale dá se předpokládat, že teroristické organizace, které zde operují, jejich nedostatkem rozhodně netrpí.

Za další riziko lze také považovat stále se zvyšující angažovanost organizace ISIS v regionu. Tato globálně operující organizace již dokázala překvapit v Iráku a zdá se, že Sinajský poloostrov by pro ni byl neméně lákavým cílem. V textu byly zmíněny i případy, kdy se na Sinajském poloostrově objevili i bojovníci ze Sýrie či Súdánu. Přítomnost zahraničních bojovníků svědčí i o tom, jak jsou hranice hlídány nedůsledně, popřípadě jak je nemožné hlídat hranice naprosto dokonale.

Sinajský poloostrov je v současné době důkazem toho, jak je důležité mít přízeň i těch nejmarginálnějších skupin obyvatelstva a jak se jejich podpora může změnit, pokud dojde k politickému převratu. Právě ochromení armády po egyptské revoluci a její neschopnost zajistit bezpečnost v periferních oblastech byly iniciačními faktory, které umožnily sinajskému povstalectví, aby nabylo dnešních rozměrů.

Seznam literatury

- Ahram. 2015a. *Ansar Beit Al-Maqdis claims Thursday Sinai attacks*. Al-Ahram. (<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/126816/Egypt/Politics-/Ansar-Beit-AlMaqdis-claims-Thursday-Sinai-attacks.aspx>).
- Ahram. 2015b. *Egypt army killed 29 suspected militants in North Sinai this week*. Al-Ahram. (<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/0/127300/Egypt/0/Egypt-army-killed--suspected-militants-in-North-Si.aspx>).
- Ahram. 2015c. *Six soldiers killed in North Sinai attack*. Al-Ahram. (<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/127458/Egypt/Politics-/UPDATED-Six-soldiers-killed-in-North-Sinai-attack-.aspx>).
- Ahram. 2015d. *IED kills three policemen in North Sinai*. Al-Ahram. (<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/128122/Egypt/Politics-/IED-kills-three-policemen-in-North-Sinai.aspx>).
- Ahram. 2015e. *Two children die as unidentified shell hits North Sinai's Sheikh Zuweid*. Al-Ahram. (<http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/128220/Egypt/Politics-/Two-children-die-as-unidentified-shell-hits-North-.aspx>).
- All Sinai. 2015a. *Beduines*. (<http://www.allsinai.info/sites/beduines.htm>).
- All Sinai. 2015b. *Facts about Sinai*. (<http://www.allsinai.info/sites/facts.htm>).
- Aswat Masriya. 2015. *3 suspected militants killed in chase following Sinai blast - army spokesman*. Aswat Masriya. (<http://en.aswatmasriya.com/news/view.aspx?id=31c3eb9f-94e5-4458-8f82-a35eca466504>).
- BBC. 2015. *Egypt attack: Profile of Sinai Province militant group*. BBC. (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-25882504>).
- Britannica. 2015. *Sinai Peninsula*. Encyclopaedia Britannica. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/545586/Sinai-Peninsula>).
- Brožík, Martin. 2013. *Arabské jaro: od entusiasmu k hluboké skepsi*. Brno: Sekuritaci.cz. (<http://www.sekuritaci.cz/arabske-jaro-od-entusiasmu-k-hluboke-skepsi/>).
- Brožík, Martin. 2014. *Sísi a jeho boj na dvou frontách*. Brno: Sekuritaci.cz. (<http://www.sekuritaci.cz/as-sisi-a-jeho-boj-na-dvou-frontach/>).
- CNN. 2015. *Mass death sentences for 183 in Egypt*. (<http://edition.cnn.com/2015/02/02/world/egypt-court/>).
- Dabiq No. 7. 2014. *Major Operations in Libya and Sinai*. ISIS. (<http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/islamic-state-dabiq-magazine-issue-7-from-hypocrisy-to-apostasy.pdf>).
- Daily News Egypt. 2015. *Demolition of Rafah continues in 2nd phase of Gaza buffer zone*. Daily News Egypt. (<http://www.dailynewsegypt.com/2015/01/24/demolition-rafah-continues-2nd-phase-gaza-buffer-zone/>).
- Dyer, Emily a Kessler, Oren. 2014. *Terror in the Sinai*. London: The Henry Jackson Society.
- EISA. 2012. *Egypt: Land and people*. (<http://eisa.org.za/WEP/egyptpeople.htm>).
- El-Behairy. 2012. *Egyptian armed forces announce results of "Operation Sinai"*. Daily News Egypt. (<http://thedailynewsegypt.com/2012/09/08/egyptian-armed-forces-announce-results-of-operation-sinai/>).
- Fahim, Kareem. 2015. *Egypt Moves to Eradicate Town Near Gaza Strip*. The New York Times. (<http://mobile.nytimes.com/2015/01/09/world/middleeast/egypt-moves-to-eradicate-town-near-gaza-strip.html?referrer=&r=0>).
- HRW. 2015. *Egypt: Judge Issues Mass Death Sentences*. Human Rights Watch. (<http://www.hrw.org/news/2014/12/03/egypt-judge-issues-mass-death-sentences>).

- J-Post. 2011. *Egypt launches massive operation to control Sinai*. The Jerusalem Post. (<http://www.jpost.com/Defense/Egypt-launches-massive-operation-to-control-Sinai>).
- J-post. 2013. *Egypt army launches Sinai operation to root out terrorists*. The Jerusalem Post. (<http://www.jpost.com/Middle-East/Egyptian-military-launches-operation-Desert-Storm-to-root-out-Sinai-terrorists-321206>).
- Karim, Ammar a al-Atrush, Samer. 2015. *Egypt jihadists vow loyalty to IS as Iraq probes leader's fate*. Yahoo News. (<http://news.yahoo.com/egypts-main-jihadist-group-pledges-allegiance-islamic-state-060836737.html>).
- Kershner, Isabel. 2012. *Israel Asks Egypt to Remove Tanks From Sinai*. The New York Times. (<http://www.nytimes.com/2012/08/22/world/middleeast/israel-asks-egypt-to-remove-tanks-from-sinai.html?ref=middleeast&r=0>).
- Ma'an News. 2015. *Egypt border guards uncover „longest” Gaza tunnel*. Ma'an news agency. (<http://www.maannews.com/Content.aspx?id=760173>).
- Muhabiri, Sina. 2014. *Will ISIS find fertile ground in Egypt's Sinai?*. Al-monitor. (<http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/06/egypt-sinai-isis-connection-ansar-bayt-al-maqdis.html>).
- Sabry, Mohannad. 2013. *Al-Qaeda emerges amid Egypt's turmoil*. Al-monitor. (<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/12/al-qaeda-egypt-sinai-insurgency-growing-influence.html>).
- SITE. 2014a. *MSC in Jerusalem Denies Inaction Against Israel, Calls Muslims to Fight*. SITE Monitoring Service Enterprise. (<https://ent.siteintelgroup.com/Multimedia/msc-in-jerusalem-denies-inaction-against-israel-calls-muslims-to-fight.html>).
- SITE. 2014b. *Ansar al-Jihad in the Sinai Peninsula Pledges to Zawahiri*. SITE Monitoring Service Enterprise. (<https://news.siteintelgroup.com/Jihadist-News/ansar-al-jihad-in-the-sinai-peninsula-pledges-to-zawahiri.html>).
- The Times of Israel. 2012. *Egypt tells Israel military presence in Sinai is temporary*. The Times of Israel. (<http://www.timesofisrael.com/egypt-tells-israel-military-presence-in-sinai-is-temporary/>).
- TRAC. 2015. *Jamal Network (MJN)*. Tracking Terrorism. (<http://www.trackingterrorism.org/group/jamal-network-mjn>).
- U.S. Department of State. 2014. *Terrorist Designation of the Mujahidin Shura Council in the Environs of Jerusalem (MSC)*. Washington: U.S. Department of State. (<http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/230728.htm>).
- Watanabe, Lisa. 2015. *Sinai Peninsula – from Buffer Zone to Battlefield*. Zurich: CSS Analyses.
- World Tribune. 2013. *Egypt's 'Operation Desert Storm' hits new Al Qaida front in northeast Sinai*. World Tribune. (<http://www.worldtribune.com/2013/07/30/egypts-operation-desert-storm-hits-new-al-qaida-front-in-northeast-sinai/>).

Islamofobie – opodstatněná obava, nebo bezpečnostní hrozba?

Zuzana Buroňová

Abstrakt

Se zhoršující se bezpečnostní situací na Blízkém východě a s letošními teroristickými útoky v Evropě sledujeme stále více islamofobních incidentů. V některých zemích, především v Německu, došlo k rozšíření pravidelných protiislamistických demonstrací a vzniku protiislamistických hnutí, ve Francii či Británii můžeme pozorovat narůstající počet útoků na muslimské obyvatelstvo. Tyto útoky jsou mnohdy motivované strachem a nenávistí vůči islámu, který je vytvářen hlavně médii a jejich častým spojování teroristických činů s islámem. Co už se tak často nedozvíme, jsou teroristické a jiné násilné činy páchané ve jménu křesťanství či minimálně lidmi v křesťanském prostředí vychovávanými. Z mnohých statistik vyplývá, že v Evropě a Severní Americe je podíl islámských obyvatel na násilí v těchto oblastech ve skutečnosti minimální a jediný důvod proč se nám jeví, že tomu tak není, je dobré mediální pokrytí islamistického terorismu, zatímco násilí páchané jinými skupinami je spíše zlehčováno.

Abstract

The deteriorating security situation in the Middle East and the terrorist attacks in Europe are some of the causes of increasing islamophobia and attacks on Muslim citizens. In some countries, mainly in Germany, there are periodic demonstrations against Islam and also some new anti-islamic movements were established. In France and Great Britain there is increase in anti-Muslim attacks which are motivated mostly by the fear and hatred against Islam. This fear is created mostly by media which often connect terrorism with Islam. What we often do not know is that there are many Christian terrorist groups as well and that many of terrorist attacks are committed by them or at least by people who was raised in christian environment. Actually, according to some statistics the number of violent attacks committed by Muslims in Europe and North America is low in comparison to attacks committed by other groups of people. The reason why we do not see it, is because of the way media emphasize the islamic terrorism while they excuse violent attacks committed by non-islamic groups.

Úvod

Téměř každý den čteme v médiích stále nové zprávy o brutálních činech spáchaných islamistickými extremisty – chladnokrevné vraždy páchané Islámským státem, násilné činy milice Boko Haram v Nigérii či teroristické útoky provedené poblíž našich domovů – v Evropě. Všechny tyto události přitahují velkou mediální pozornost a jsou nám denně předkládány v tisku, v televizi i na internetu. Co se ovšem v novinách tak často nedočteme, jsou teroristické činy spáchané křesťanskými či jinými skupinami, což často vede k utvoření mylného dojmu, že terorismus je výhradně záležitostí skupin hlásících se k islámu a že islám je velice nenávistné a agresivní náboženství. Dezinformace tohoto typu často vede ke strachu a nenávisti vůči muslimskému obyvatelstvu a napomáhá rostoucí islamofobii, která velmi často nezůstává pouze u pasivní formy. Lidé vycházejí do ulic, demonstrují, zakládají protiislamistická hnutí, ničí mešity a v některých případech i fyzicky napadají muslimské obyvatelstvo. V této práci se pokusíme zjistit, nakolik je toto jednání opodstatněnou obavou a přiměřenou reakcí na skutečně existující hrozbu a nakolik je islamofobie sama bezpečnostním rizikem, ohrožujícím naši bezpečnost více než samotný islám, kterého se tolik bojí.

V práci se zaměříme především na zmapování současné situace v oblasti demonstrací a vytváření politických hnutí, požadujících zastavení muslimské imigrace, na to, jak často dochází k fyzickému napadání muslimů, kteří nemají s terorismem nic společného, jakou vinu mají na stále rostoucí islamofobii média a jak velká část útoků skutečně na muslimské obyvatelstvo v Evropě a Severní

Americe připadá. Rovněž se pokusíme přiblížit několik případů křesťanského terorismu a to hlavně z důvodu, abychom demonstrovali, že terorismus není výsadou islámu a že každý terorista není muslim, jak se někteří lidé mylně domnívají. Pokusíme se tak ukázat, že některé obavy z islámu jsou neopodstatněné a že našim cílem by nemělo být bojovat proti náboženství, ale proti teroristům, a to jak islámským, tak křesťanským. Budeme pracovat hlavně, ale ne pouze, s novinovými články, které nám pomohou zjistit současné dění v této oblasti, jelikož míra islamofobie v Evropě roste hlavně kvůli nedávnému dění na Blízkém východě a hlavně teroristickým činům v Evropě. V USA můžeme tento jev ve vyšší míře pozorovat od teroristických útoků 11. září 2001.

Demonstrace a útoky na muslimské obyvatelstvo

Jako první se zaměříme na protiislámské demonstrace, které jsou poslední dobou, především v Německu, velice častým jevem. Dále se pokusíme zmapovat některá protiislamistická hnutí, která s demonstracemi velice úzce souvisí. V této části práce se zaměříme na čtyři evropské země, a to Francii, Německo, Velkou Británii a Českou republiku. Dále také na jednu severoamerickou zemi, Spojené státy americké, kde je nenávist vůči muslimskému obyvatelstvu rovněž velice častým jevem, především od událostí pojících se s teroristickými událostmi z 11. září 2001.

Německo

V Německu byla většina protiislámských demonstrací vedená pod hlavičkou hnutí PEGIDA (Patriotičtí Evropané proti islamizaci západu), které bylo původně pouze skupinou na sociální síti Facebook, založenou Lutzem Bachmanem, a postupně se rozrostla. Od října roku 2014 pořádá v Drážďanech každé pondělí demonstrace (BBC 2015a). Tyto demonstrace postupně přilákaly velké množství lidí a například v lednu roku 2015 počet demonstrujících v Drážďanech dosáhl až čísla 25 000 (Dutta 2015).

Přivrženci hnutí PEGIDA nejsou jen radikálně pravicové skupiny, které postupem času hnutí přilákalo, ale především řadoví občané, kteří mají obavy, že islamizace jejich země může vést k ohrožení životního stylu, na který jsou zvyklí. Například jedna žena, která cestovala osmdesát kilometrů, aby se mohla zúčastnit demonstrace, řekla BBC: *„Nejsem pravicová, nejsem ani nacistka, mám pouze obavy o svou zemi a svou vnučku.“* (BBC 2014) Další z demonstrantů mluví například o tom, že obavy o svou budoucnost by měla mít hlavně mladá generace: *„Mladá generace si ještě neuvědomila, že toto je hlavně o jejich budoucnosti,“* zatímco jiný říká že: *„Je lepší stát dnes zpřímá za Pegidu, než na našich kolenech směřovat zítra k Mekce.“* (Schulze 2015) Zde jsme uvedli pouze pár příkladů, které nám pomůžou lépe si představit míru strachu německého obyvatelstva z Islámu. Například průzkum Zeit online uvádí, že téměř polovina Němců vyjadřuje sympatie k těmto demonstracím a že přibližně 30 % dotázaných naprosto chápou obavy, které demonstranti vyjadřují (Hayden 2014).

Pokud se blíže podíváme na záměr samotného hnutí PEGIDA, můžeme si všimnout, že se jeho tvrzení často poněkud rozchází. V různých internetových zdrojích můžeme nalézt například tvrzení, že PEGIDA chce „zachovat a ochránit křesťansko-židovskou kulturu, která je v západním světě dominantní“ (Hayden 2014). Z tohoto tvrzení a z názvu skupiny můžeme předpokládat, že hnutí usiluje o úplné zastavení přílivu islámských imigrantů a pravděpodobně i odstěhování islamistů, kteří již v Německu žijí. Tento předpoklad můžeme potvrdit například tvrzením jednoho z demonstrantů, že *„islám nemůže být integrován. Jeho jménem zemřely miliony lidí, 53 zemí bylo podmaněno – některé z nich křesťanské – a nyní chtějí, abychom předvedli vítající kulturu? Jsme hloupí? My nejsme hloupí.“* (Hayden 2014). Tento příklad je pouze jedním z mnoha výroků, které vyjadřují postoj stavící se proti islámu samotnému. Na druhou stranu můžeme slyšet mnoho výroků, které se snaží ukázat, že PEGIDA není nenávistná skupina, ale že se pouze snaží stavět proti extrémismu. Jako takový můžeme citovat například výrok: *„PEGIDA se staví na odpor proti politické ideologii, která je zaměřená proti ženám a která podporuje násilí, ne proti integrovaným muslimům, kteří zde žijí.“* (Aljazeera 2015a).

I přes tato tvrzení je skupina rovněž mnoha lidmi odsuzována. Mezi odpůrce hnutí PEGIDA patří například německá kancléřka Merkel, která je označuje za lidi s „nenávistí v jejich srdcích“ (Hayden 2015). Kancléřka Merkel není jediná, kdo tento názor sdílí. Německo zažívá nejen mnoho demonstrací snažících se o zastavení přílivu islámských imigrantů do Německa, ale také mnoho demonstrací proti hnutí PEGIDA a jejím přívržencům, které se snaží ukázat toleranci Německa. Například 10. ledna 2015

v Drážďanech demonstrovalo 35 000 lidí, kteří chtěli vyjádřit, že Německo je tolerantní a islámští imigranti jsou zde vítáni (BBC 2015a). I přesto, že v Německu, stejně jako po celé Evropě, můžeme sledovat mnoho demonstrací odsuzujících islámofobii a ukazujících toleranci vůči islámu, které mnohdy i protiislamistické demonstrace početně převažují, stále je islamofobie něčím, co bychom neměli přehlížet, jelikož její vliv neustále stoupá a je zdrojem mnoha útoků, které jsou dále zmíněny v této práci.

Islamofobie v Německu a v celém světě vzrostla hlavně po lednových útocích na francouzský satirický magazín Charlie Hebdo. Tento útok je spojován právě s islámem. Malek Merabet, muslim, jehož bratr byl zabit při tomto lednovém útoku, řekl, že „lidé si nesmějí plést extremisty s muslimy. Posedlí lidé nemají ani barvu ani náboženství.“ (Hayden 2015)

Jako poslední informaci o islámofobii v Německu bychom rádi zmínili, že tento jev se zde neobjevil až se vznikem hnutí PEGIDA. Již dříve bylo v Německu například nošení muslimského šátku na školách politickým problémem a učitelky dostávaly zakázáno tyto šátky nosit (BBC 2015a).

Francie

Jako další se budeme zabývat situací ve Francii, která se v lednu letošního roku stala obětí teroristických útoků na její satirický deník Charlie Hebdo. Inspirováni velikostí demonstrací hnutí PEGIDA v Německu, naplánovali francouzští antiislamisté demonstrace na konec ledna tohoto roku. Protest byl organizován Pierrem Cassenem a jeho organizací nesoucí v překladu název „Světská odpověď“, která je vedena pod sloganem „Islamisti vypadněte z Francie.“ Zatímco organizátoři věří, že časem nabydou demonstrace ve Francii na intenzitě a popularitě stejně jako v sousedním Německu, experti jsou většinou opačného názoru. I přesto, že podle každoročního veřejného průzkumu v roce 2013 vyjádřilo 74% lidí názor, že islám „je neslučitelný s hodnotami francouzské společnosti“, experti věří, že k přílišnému úspěchu demonstrací nedojde. Tento názor vyjádřili především z důvodu, že PEGIDA v Německu podle některých slaví úspěch především díky politickému vákuu, tedy kvůli tomu, že v Německu nefunguje žádná strana národní fronty. Oproti tomu ve Francii národní fronta s protiimigrační politikou existuje a volit pro ni tedy vyjadřuje stejnou zprávu jako jít demonstrovat do ulic (The Local 2015).

V lednu rovněž došlo k vydání knihy slavného francouzského autora Michaela Houellebecqa, která nese název „Podřízení“ a která mimo jiné vyjadřuje obavy, že Francie bude roku 2022 pod vládou muslimského prezidenta a že všichni učitelé budou muset konvertovat k islámu (The Local 2015). Tady bychom vyjádřili obavy, že pokud se podobná díla dostanou do rukou méně vzdělaných čtenářů, kteří se dají snadněji zmanipulovat médii a „věrohodnými“ autory, může literatura podobného typu vést ještě k dalšímu prohloubení islamofobie v zemi.

Jak jsme zmínili výše, i přes některé pokusy se demonstrace ve Francii v podobné míře jako v Německu neuchytily a pravděpodobně se tak v budoucnu ani nestane. Na druhou stranu zde můžeme sledovat velký nárůst útoků na muslimské obyvatelstvo a to jak v podobě výhrůžek, tak fyzických útoků. Abychom si přiblížili některé příklady, hned večer v den útoku na satirický magazín Charlie Hebdo padlo několik výstřelů na mešitu poblíž francouzského města Albi a mešita ve městě Aix-les-Bains byla vypálena. Před mnoha mešitami byly ponechány části těl prasat (které je v islámu považováno za jedno z „nejšpinavějších“ zvířat) (France 24 2015). Francouzská rada pro muslimské náboženství uvedla, že „*nedávná studie objevila, že 128 protimuslimských útoků nebo výhrůžek bylo nahlášeno ve Francii, nezahrnující útoky v Paříži, mezi 7. a 20. lednem roku 2015, v porovnání 133 útoků v celé Francii včetně Paříže v roce 2014*“. (Aljazeera America 2015) Islamofobie není ani ve Francii ničím novým, útoky však rapidně vzrostly po teroristických útocích na redakci magazínu Charlie Hebdo. Došlo dokonce k útoku granátem na mešitu. Napadány ovšem nejsou pouze posvátná místa, kde se muslimové modlí, ale také jejich obchody či restaurace (Stone 2015).

Vyjmenovali jsme zde pouze zlomek útoků, vzhledem k jejich množství není možné uvést celý seznam případů, kdy byli muslimští obyvatelé napadeni. Ještě jeden bychom však velice rádi uvedli, a to případ Mohameda El Makouliho, muslimského muže z Maroka, který byl ve svém vlastním domě ubodán. Francouzský prezident Francois Hollande prohlásil, že „*muslimové jsou hlavními oběťmi terorismu*“. (RT 2015) S tímto výrokem nemůžeme než souhlasit, jelikož integrované muslimské obyvatelstvo, stejně tak jako ostatní obyvatelé Francie, zažívá strach z terorismu, kromě tohoto

strachu se ovšem stejně tak musí bát většinového nemuslimského obyvatelstva, které je mylně považuje za přívržence teroristů jen proto, že jejich víra je islám.

Velká Británie

Dále se pokusíme stručně zmapovat situaci ve Velké Británii. Stejně jako ve Francii nemělo původem německé hnutí PEGIDA ve Velké Británii přílišný úspěch. Na konci února demonstrovalo ve městě Newcastle okolo 400 přívrženců (i přesto, že podpora na internetu byla rozhodně vyšší – 17 000 „lajků“ na Facebooku) tohoto antiislamistického hnutí, zatímco protidemonstrantů se sešlo na 2 000 (Maidment a Nicholls 2015). To ovšem bohužel neznamená, že v Británii není islamofobie přítomná. Můžeme zde například sledovat aktivitu skupiny „Liga na obranu Anglie“, která byla založená roku 2009 (v Británii, stejně jako v USA, můžeme sledovat vyšší nárůst nenávisti vůči muslimskému obyvatelstvu po útocích 11/9 2001) a až do roku 2013 vedená Tommym Robinsonem (BBC 2013). Jeho odchod však neznamená ukončení činnosti tohoto hnutí a liga na obranu Anglie je stále aktivní, jak můžeme pozorovat například na jejich facebookových stránkách.

V souvislosti s Velkou Británií bychom se rovněž rádi zmínili o útocích zaměřených na muslimské obyvatelstvo v zemi. Po teroristických útocích na magazín Charlie Hebdo ve Francii došlo k významnému nárůstu verbálního i fyzického násilí na britských školách. Muslimské děti jsou svými spolužáky často šikanovány a nazývány teroristy, imigranty či dalšími nadávkami, které jsou mezi dětmi s islámem často spojovány. Tato šikana nepochází pouze z řad spolužáků, ale i učitelů. Jeden z nich údajně navrhl zavést trička s kresbami proroka Mohameda jako výzvu pro muslimské děti (Milmo 2015). Je důležité si uvědomit, že pokud jsou dětem již v mladším školním věku předkládány názory, že islám je nebezpečné náboženství a všichni muslimové jsou teroristé, vytváříme tak zcela novou islamofobistickou generaci, která může vytvářet rozsáhlejší bezpečnostní hrozbu pro budoucnost.

Oběti útoků ve Velké Británii jsou více muslimské ženy (asi 54 % všech islamofobních útoků), které jsou často nápadné kvůli nošení typicky islámských oděvů (Townsend 2014).

Česká republika

Přítomnost islamofobie je patrná i v České republice, kde v lednu a únoru letošního roku proběhly minimálně dvě demonstrace proti islámu. Obě demonstrace byly svolány iniciativou „Islám v České republice nechceme“. Demonstrace se konaly v Brně (Česká tisková kancelář 2015b) a Praze (Česká tisková kancelář 2015a) a obě hostily kolem 600 přívrženců protiislámské iniciativy. V obou městech přišli projevit svůj názor také odpůrci tohoto hnutí, v obou případech byli ovšem v mnohem menším počtu než antiislamisté. Iniciativa „Islám v České republice nechceme“ je reprezentována Martinem Konvičkou, který vyjádřil názor, že v České republice není pro islám místo a „lidé se budou bránit“. (Česká tisková kancelář 2015b)

Křesťanský terorismus

Lidé vyjadřující strach z islámu a nenávist k muslimům často věří, že muslimové jsou teroristé a představují bezpečnostní hrozbu pro jejich zemi. Při vyslovení slova terorista se velkému počtu lidí vybaví právě islám. Z tohoto důvodu bychom v této části práce rádi představili některé teroristické a jiné brutální činy páchané křesťanskými skupinami. Násilné praktiky nepochybně provozují extremistické skupiny všech náboženství, vzhledem k rozsahu této práce se ovšem zaměříme pouze na křesťanství, které je nám nejbližší. Mnoho lidí netuší, kolik zločinů proti lidskosti je křesťany ve skutečnosti páčáno a že to jsou činy srovnatelné s těmi, které jsou nám předkládány médii o islamistických fundamentalistech.

Anti-Balaka

Nejprve se zaměříme na Středoafričskou republiku a křesťanskou milici anti-Balaka, která se snaží o úplný odsun muslimů ze země a to převážně násilnými metodami. Někteří lidé, kteří jsou s touto

problematikou srozumění, mohou argumentovat, že anti-Balaka se pouze mstí za násilí započaté muslimy. Než tedy začneme výčet útoků na muslimské obyvatelstvo a přiblížení snahy o jeho vyhlazení, uvedeme na pravou míru tuto mylnou domněnku. Je pravdou, že hnutí Seleka svrhlo středoafriického prezidenta Françoise Bazizeho a ustavilo v roce 2013 vlastní vládu (Aljazeera 2015b). Seleka, které dosadilo do čela země prvního muslimského prezidenta Michela Djotodia, zahájilo rozsáhlé akce proti křesťanskému obyvatelstvu a zabíjelo muže, ženy i děti (Smith 2014). Je ovšem důležité zmínit, že i přesto, že se Seleka skládá z velké části z muslimů, toto hnutí nikdy nepoužilo náboženství jako ospravedlnění svých činů (Human Rights Watch 2014). Můžeme tedy soudit, že sesazení křesťanského prezidenta byl politicky, nikoliv nábožensky motivovaný čin.

Křesťanské milice anti-Balaka vykonávají pomstu velkých rozměrů. Například město Yaloké mělo v minulosti kolem 30 000 muslimských obyvatel. 6. února roku 2014 jich zde bylo méně než 500 (Human rights watch 2014). V hlavním městě Bangui, které bylo v minulosti domovem pro 130–145 000 muslimů, žilo přibližně pouhých 10 000 muslimů v prosinci 2013 a okolo pouhých 900 v březnu 2014 (Smith 2014). Anti-Balaka se netají tím, že jejím cílem je kompletní zmizení muslimského obyvatelstva ze Středoafriické republiky. Přesto, že v některých případech mluví o odchodu muslimů, realita ukazuje, že jejich cílem je spíše násilné vyhlazení této náboženské skupiny. Praktiky, které křesťanské milice používají, jsou často velice brutální – podřezávání krkům civilistů, lynčování, zapalování těl obětí a v některých případech byly nalezeny i oběti s useknutými končetinami či muži s useknutým penisem. Toto násilí je páčáno na mužích, ženách i dětech (Human rights watch 2014). Můžeme si všimnout, že všechny činy, které odsuzujeme v médiích, kde jsou nám představovány jako „zvěrstva“ páchané Islámským státem, jsou stejně tak páchané skupinou, která se otevřeně hlásí ke křesťanskému náboženství.

Hutaree

Jako další bychom rádi zmínili křesťanskou milici Hutaree, která působila přímo ve Spojených státech amerických. Tato milice skončila před soudem Spojených států za plánování vražd policistů a pozdějšího útoku na účastníky jejich pohřbů, který měl podle nich vést k rozpoutání nepokojů a svržení americké vlády, což bylo jejich hlavní cílem. Jejich příslušnost ke křesťanskému náboženství můžeme rozpoznat i z internetových stránek skupiny, na kterých se objevuje mnoho citací z Bible. Například zde bylo psáno: „*Věříme, že jednoho dne, jak praví prorocství, zde bude antikrist....Ježíš chce, abychom byli připraveni bránit se s použitím meče a zůstat naživu za pomoci výstroje.*“ (Miller 2010) Přes všechny tyto plány a přes fakt, že milice nashromáždila velké množství zbraní a výbušnin (Johnson 2010), obvinění za plánování vzpoury proti americké vládě byla stažena (Damico a Kelleher 2012). Je poněkud zarážející, že zatímco křesťanská organizace plánující převrat ve Spojených státech, ke kterému se otevřeně přiznává, je zbavena těchto obvinění bez toho, aby došlo k vyvolání většího strachu veřejnosti, zatímco pouhá přítomnost muslimského obyvatelstva vede k rozsáhlým protestům a mnohdy i útokům. Je jistě zajímavé zmínit, že Hutaree nebyla jedinou aktivní milicí na území Spojených států, ale že v roce 2011 zde bylo okolo 250 takových milicí (Damico a Kelleher 2012). Můžeme jmenovat například Armádu Boha, která je křesťanskou organizací stavící se proti potratům a často útočící na kliniky a hlavně doktory, kteří potraty provádějí (CBS News 2001).

Ku-klux-klan

Za křesťanskou se považuje také známá rasistická organizace Ku-klux-klan. President Virginského Ku-klux-klanu prohlásil, že organizace je křesťanská a že je založena na „lásce k Bohu, rase a národu“, dále prohlašuje, že se nejedná o násilnou organizaci. Ku-klux-klan je přesto známý svými činy, které zahrnují lynčování Afroameričanů či zapalování jejich domů (Lee 2014). Při prohledávání mediálních článků na internetu je poněkud těžké narazit na demonstrace proti této organizaci. Je pravda, že se nějaké konají, ale je zřejmé, že jsou zaměřené výhradně proti této organizaci či rasismu. V evropských a severoamerických zemích prakticky nevidíme protesty proti křesťanství jako takovému. Na druhou stranu zde rovněž prakticky nevidíme demonstrace proti Islámskému státu či Boko Haram (alespoň ne většinovým křesťanským obyvatelstvem, muslimové v Evropě takové demonstrace mají). Křesťané v Evropě a Severní Americe demonstrují téměř vždy proti islámu a muslimům jako celku nikoli radikálním organizacím.

Anders Breivik a Timothy J. McVeigh

Nakonec zmíníme dva příklady teroristických činů, které nebyly spáchány vyloženě ve jménu křesťanství, ale byly spáchány muži, kteří pocházeli z křesťanského, přesněji evropského a se-veroamerického prostředí, a nehlásili se k islamistickému náboženství. Prvním z nich je Anders Breivik, který v Norsku 22. července 2011 zabil 77 lidí během dvou teroristických útoků – výbuchu po domácímu vyrobené výbušniny před norským parlamentem a zastřelení mladých norských studentů na ostrově Utøya (Anthony 2015). Breivik sepsal své myšlenky v manifestu „2083: Evropská deklarace nezávislosti“. Jeho hlavními motivy byl boj proti přílivu imigrantů, především muslimského původu, protože věřil, že západ je ve válce s islámem, a boj s kulturním Marxismem (Buruma 2015). I přesto, že jeho teroristické činy nebyly páčány vyloženě ve jménu křesťanství, Breivik podporoval zachování křesťanské Evropy a sám sebe za křesťana považoval (Gibson 2011).

Druhým z těchto mužů je Timothy J. McVeigh, veterán z války v Perském zálivu, který spáchal pravděpodobně největší teroristický útok ve Spojených státech, předcházející 11. září 2001. McVeigh způsobil smrt 168 lidí a zranění 500 dalších 19. dubna 1995, když ve státě Oklahoma nechal vybuchnout 4 000 liber podomácku vyrobené výbušniny před budovou Murrah, kde zemřelo mnoho dětí, zaměstnanců federálních agentur a další návštěvníci budovy. McVeigh se identifikoval s radikální pravicí (Kenworthy a Romano 1997).

Toto samozřejmě není úplný výčet teroristických a jiných násilných činů spáchaných ve jménu křesťanství, či minimálně lidmi vyrůstajícími v křesťanském prostředí a neidentifikujícími se s žádnými náboženskými extremistickými skupinami, přesto myslíme, že jako nastínění faktu, že ne každý terorista jedná ve jménu islámu a že příčinou problému jsou jedinci, nikoliv celé náboženství, jsou tyto příklady postačující.

Medializace terorismu

V další části naší práce se zaměříme na média a jejich roli při vytváření islamofobie, neboť se domníváme, že jejich role je v této oblasti velice významná. Mnoho lidí si utváří své názory primárně z informací, které získají z médií a které již dále kriticky nehodnotí, což může vést k utváření zkreslených představ a stereotypů. Považujeme tedy za důležité tato zkreslení přispívající k nárůstu islamofobie přiblížit. I přesto, že se naše práce dosud zabývala primárně situací v Evropě, přesuneme se teď do Spojených států amerických a budeme se soustředit především na medializaci této problematiky zde. To především z toho důvodu, že bychom rádi jako hlavní zdroj pro naši práci využili analýzu Kimberlyho A. Powella „Framing Islam: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11“, která velmi dobře vystihuje roli médií v utváření islámofóbních postojů obyvatelstva. Osobně se domníváme, že jsou tyto postupy rovněž aplikovatelné na média v Evropě.

Americká média používají odlišné postupy při podávání informací o mezinárodních a domácích teroristech. Pokud dojde k teroristickému útoku ve Spojených státech amerických, který je spáchán cizím státním příslušníkem, vždy se jako první předpokládá, že dotyčný je islamista, často také spojován s teroristickou organizací jako například al- Káida, a to bez jakýchkoliv předchozích důkazů. Pokud se potvrdí, že dotyčný je skutečně muslim, je tato jeho identita zdůrazňována pravidelně v každé zprávě (Powell 2011: 97). Jako motiv zahraničních teroristů je velmi často zdůrazňována odplata za zabíjení muslimů či právě islamistický extremismus. Motivy jednotlivých činů nejsou dále nijak vysvětlovány, pouze zobecňovány jako islamistická válka proti Spojeným státům americkým (Powell 2011: 101, 104). Další charakteristický znak pro podávání informací o zahraničních teroristech je snaha o vytváření strachu z budoucích útoků. Vzhledem k tomu, že je terorista často spojován s větší organizací, která vede válku se Spojenými státy americkými, je pravděpodobnost dalšího útoku velice vysoká, jelikož se nejednalo o izolovaný akt, ale o součást plánu nějaké větší organizace (Powell 2011: 103). Oproti tomu, pokud se prokáže, že dotyčný muslim nebyl a že byl dokonce občanem USA, je postup při pokrývání tohoto tématu naprosto odlišný. Média se snaží na rozdíl od případu mezinárodního terorismu občany uklidnit a ne vyvolat strach. Útok je označen jako izolovaný a nikoli součástí teroristické organizace, po zadržení útočníka tedy podle médií žádný další útok nehrozí (Powell 2011: 103). U domácích teroristů také můžeme vidět snahu o vysvětlení jejich motivu, rozhovory s rodinou a časté spojování jejich činu s psychickými problémy a nestabilitou. Jejich motivy jsou často snahou upoutat na sebe pozornost či vyjádřit nějakou zprávu americké vládě a jsou tedy, i přes použití násilných prostředků, méně násilné (Powell 2011: 99, 100, 102).

Znalost amerických občanů islámu je výrazně omezená na informace, které se dozví z médií a které často spojují islám s kontrolou ropy, válkou a terorismem (Powell 2011: 92). Média jsou součástí americké „války proti terorismu“, kdy se snaží upoutat pozornost na teroristické činy páchané islamistickými extremisty, zatímco útoky způsobené nemuslimy bývají spíše zlehčovány (Powell 2011: 108).

Islámofobistické smýšlení veřejnosti není samozřejmě formováno pouze novinovými články, ale také jinými médii, jako například knihami či filmy. Některé knihy psané lidmi s protiislamistickým smýšlením jsme již jmenovali výše (knihy Pamelý Geller či francouzského autora Michaela Houllebecqa). Dále bychom rádi zmínili film nesoucí název „Nevinnost muslimů“, který může rovněž ovlivnit smýšlení masové populace, především jedinců, kteří vezmou myšlenky filmu vážně bez toho, aby si je ověřili v nějakém serióznějším zdroji. Tento film je „jeden z jasně islámofóbních a úmyslně pobuřujících děl kinematografie, který byl zveřejněn za desetiletí“ (Lane 2013). Tento film byl původně označován jako snaha přiblížit lidem pravdu o islámu, ve skutečnosti islám pouze uráží a například proroka Mohameda vykresluje jako „krutého lascivního pedofila“ a islám „degraduje na zaostalé a barbarské náboženství“ (Lane 2013).

Násilí páchané muslimy

V poslední části naší práce se zaměříme na počet útoků, který byl skutečně spáchán ve jménu islámu. V první části naší práce jsme si ukázali míru demonstrací a protiislamistických nálad v Evropě a Severní Americe, nyní si ukážeme, do jaké míry jsou tyto obavy z islámu oprávněné a kolik útoků v minulých letech bylo v těchto oblastech opravdu spácháno islamisty. Nejprve se zaměříme na zprávu EUROPOLU z roku 2014, která se zabývá teroristickou situací za rok 2013. Podle této zprávy byla většina teroristických útoků v roce 2013 spáchána separatistickými organizacemi, i přesto se však většina členských zemí Evropské unie obává především nábožensky motivovaného terorismu, o čemž svědčí i nárůst počtu zadržených osob, podezřelých právě pro nábožensky motivované teroristické činy (Europol 2014: 8). Nábožensky motivované činy nebyly v roce 2013 v zemích EU hlášeny vůbec: *„Členské státy Evropské unie nehlásily žádné teroristické útoky specificky klasifikované jako nábožensky motivovaný terorismus za rok 2013. Nicméně nejméně ve dvou případech byla role náboženského radikalismu zjevná.“* (Europol 2014: 20) Těmito dvěma případy jsou útok na britského vojáka v Londýně 22. května 2013 spáchaný dvěma nigerijskými muži, kteří konvertovali k islámu, a útok na francouzského vojáka, který proběhl 25. května 2013, rovněž spáchan mužem, který v nedávné době před útokem konvertoval k islámské víře. Pouze první z těchto dvou útoků byl smrtelný (Europol 2014: 20).

V průběhu roku 2013 byl tedy v členských zemích Evropské unie ve jménu nábožensky inspirovaného terorismu zabit jeden člověk, několik plánů bylo překaženo a narostl počet zadržených lidí, obviněných z náboženského terorismu – přesně ze 159 zadržených v roce 2012 na 216 v roce 2013. Tato zadržení byla převážně za nábor do teroristických skupin a odjezdy či pokusy o odjezd do konfliktních oblastí a připojení k extremistickým skupinám, především v Sýrii. Mnoho radikálních organizací vyzývalo jednotlivce k páčání teroristických útoků v Evropě (Europol 2014: 20). Pouze omezené množství zadržených bylo skutečně napojených na některou z teroristických organizací mimo EU (Europol 2014: 21). Například salafistická skupina Sharia 4 pozastavila svou kontroverzní činnost v Evropě a vydala se válčit proti nemuslimské nadvládě do muslimských zemí (Europol 2014: 23).

Podle britského deníku Metro, který vycházel ze zpráv Europolu, byl počet teroristických útoků spáchaných ve jménu islámu v minulých pěti letech pouze okolo 2 % z celkového počtu teroristických útoků (Wheaton 2015).

Podle listu The Guardian, který vycházel z globálního teroristického indexu, byl počet nábožensky motivovaných útoků od roku 2001 vždy větší než separatistické teroristické akce. Tato čísla jsou ovšem na rozdíl od statistiky Europolu vztahována k terorismu na celém světě, nejen pouze v zemích Evropské unie. Podle těchto statistik bylo ve jménu náboženského terorismu zabito 18 000 lidí v roce 2013, což je 60% nárůst oproti roku minulému. Asi 66 % těchto činů bylo spácháno pouze čtyřmi skupinami, a to Islámským státem v Iráku a Sýrii, Boko Haram, Tálibánem a al-Kaidou. Více než 80 % obětí náboženského terorismu v roce 2013 bylo pouze v pěti zemích světa, a to v Iráku, Afghánistánu, Pákistánu, Nigérii a Sýrii. Pouze 5 % těchto útoků bylo v zemích OECD – nejvíce útoků – 131 – ve Velké Británii a nejvíce smrtelných – 57 obětí – v Turecku (Arnett 2014).

Ve Spojených státech amerických bylo od teroristických útoků 11. září 2001 zabito či obviněno z teroristických činů celkem 225 muslimských Američanů, tedy méně než 20 každý rok. Jedním z nejhorších byl bombový útok na Bostonském maratonu v roce 2013, který zapříčinil první oběti od roku 2009, kdy došlo ke střelbě na Fort Hood v Texasu. Bostonský útok zůstal izolovaným činem a v následujících měsících již žádné útoky nenásledovaly. Od 9. září 2001 bylo v USA spácháno asi 190 000 vražd, z nichž si násilné činy spáchané americkými muslimy vyžádaly 37 životů. Nejvíce teroristických činů spáchaných muslimským obyvatelstvem Spojených států představovaly pokusy dostat se do konfliktních oblastí v zahraničí a připojit se zde k radikálním bojovníkům (Kurzman 2014: 2,6).

Ve Spojených státech zůstává podíl muslimů na násilí v zemi malý také z důvodu, že samotná muslimská komunita v zemi usiluje o zabránění radikalizace svých členů. Mezi tyto činnosti patří například veřejné odsuzování teroristických činů, vlastní kontrola radikalizace muslimskou komunitou či podíl muslimů na vytváření politického života země (Schanzer et al. 2010: 18). Mnoho muslimů odsoudilo teroristické útoky z 11. září, což často zůstává médií a širokou veřejností nepovšimnuto, a například 27. září roku 2001 byla vyššími islamistickými učenci v USA a na Blízkém východě přijata fatwa, která naléhá na muslimy, aby podporovali vojenské akce mířené proti pachatelům teroristických činů z 11. září 2001 (Schanzer et al. 2010: 19). Tato fatwa je pouze jedním z mnoha dokumentů a prohlášení vytvořených muslimy po teroristických útocích v New Yorku a Washingtonu D. C. (Schanzer et al. 2010: 20). Muslimská komunita rovněž monitoruje radikalizaci mezi americkými muslimy a přijímá konkrétní opatření, aby tomuto jevu zabránila. Díky těmto opatřením „i před 9/11 považovaly komunity muslimských Američanů teroristické organizace za nepravděpodobné spojení“. (Schanzer et al. 2010: 22) Tato opatření zahrnují například informování autorit, pokud zjistí nějaké radikální tendence u některého z muslimů, či organizování setkání s mladistvými muslimy, kde jsou diskutována nejrůznější kontroverzní témata a zjišťuje se tak, zda některý z mladých muslimů projevuje známky extremistických názorů (Schanzer et al. 2010: 23,25). Toto jsou jen některé z aktivit, které muslimská komunita provádí, aby co nejvíce zabránila šíření extremistických názorů mezi svými členy.

V této části práce jsme se zaměřovali hlavně na činy spáchané muslimy v minulých letech. Jsme si vědomi toho, že se může zdát, že v roce 2015 se situace obrátila a muslimský extremismus výrazně vzrostl. Uvědomme si ovšem, že většina zpráv o aktivitách islamistických radikálů pochází stále ze stejných zemí a to z Iráku, Sýrie, Nigérie, Afghánistánu či Pákistánu. Z nevelkého počtu teroristických útoků provedených v Evropě v roce 2015 získaly velkou pozornost především teroristické útoky z Paříže. Připomeňme si ovšem, že v průběhu lednových útoků v satirickém magazínu Charlie Hebdo, incidentu na benzínové pumpě a útoku v košer obchodě bylo zabito celkem 17 lidí a činy byly spáchány čtyřmi útočníky (BBC 2015b). Po těchto útocích, jak jsme již zmínili výše, bylo ve Francii nahlášeno 128 útoků či výhružek muslimskému obyvatelstvu, nezahrnující počet útoků na muslimy z Paříže (American Aljazeera 2015). Tito muslimové jsou stejně tak nevinní jako lidé zabití při útoku islamistických radikálů a mnozí z nich tyto útoky rovněž odsuzují. Pokud vycházíme z těchto čísel, můžeme usoudit, že počet islamofobních útoků ve Francii byl daleko vyšší než počet teroristických útoků, i když se nám to tak díky medializaci útoků spáchaných islamistickými radikály nejeví. Nechceme tím samozřejmě v žádném případě zlehčovat teroristické útoky, které se v lednu ve Francii odehrály, jen bychom chtěli poukázat na fakt, že islamofobie je stejně tak nebezpečná jako teroristické činy a je nutno rozlišovat mezi zfanatizovanými jednotlivci a celou náboženskou skupinou.

Závěr

Když zvážíme všechna fakta, nabízí se nám celkem zřejmá odpověď na naši otázku, zda je islamofobie opodstatněná obava či bezpečnostní hrozba. Již od roku 2001 došlo především ve Spojených státech amerických či Velké Británii k nárůstu útoků na muslimské obyvatelstvo na základě jejich víry a chybného ztotožnění s terorismem. V letech 2014–2015 s vzestupem islamistických skupin na Blízkém východě a teroristickými útoky v Evropě se počet islamofobních incidentů ještě zvýšil. Můžeme sledovat celé množství antiislamistických hnutí, demonstrací za zastavení přílivu muslimských imigrantů či činnost médií, která se v rámci boje proti terorismu snaží zvyšovat strach z „těch jiných“, tedy z vyznavačů islámského náboženství, zatímco strach z teroristických činů páchaných nemuslimy se snaží zcela eliminovat. Je pravdou, že teroristické útoky mají často vyšší počet mrtvých, jelikož islamofobní útoky často zahrnují vandalismus, výhružné dopisy a další podobné činy, i když i zde již můžeme identifikovat činy se smrtícími důsledky. Na druhou stranu je nutno říct, že pokud zvažujeme

pouze situaci v Evropě a Severní Americe, počet útoků na muslimy, které jsou motivovány strachem a nenávistí, je mnohem vyšší než teroristické útoky ve jménu islámu v těchto oblastech. I přesto, že tyto útoky nejsou tak často smrtící, jsou směřovány na nevinné muslimy včetně žen a dětí, které teroristické útoky mnohdy aktivně a veřejně odsuzují a jejich důsledkem je, že tito muslimové žijí neustále ve strachu ve vlastních domovech a v zemích jejich narození a nemohou vést zcela normální život.

Rovněž jsme si představili mnoho teroristických a násilných činů páchaných ve jménu křesťanství či minimálně lidmi v křesťanském prostředí vyrůstajícími. To dokazuje, že to, čeho se musíme bát, není náboženství, ale zfanatizovaní jedinci, kteří si jen náboženství „vypůjčili“, aby mohli ospravedlnit své násilné činy. Mezi lidmi ospravedlňující své činy křesťanstvím patří například milice Hutaree v USA. Mezi další křesťanské organizace můžeme zařadit Ku-klux-klan či Středoafričskou milici anti-Balaka. Za křesťana se považuje také norský terorista Breivik.

Jak nám pomohly mnohé zdroje doložit, islamistický terorismus představuje jen zlomek všech teroristických činů, například asi jen 2 % v zemích EU. Muslimská komunita se sama snaží o zabránění radikalizace vyznavačů islámu. Většina násilných činů páchaných ve jménu islámu je prováděna především v zemích Blízkého a Středního východu či v některých afrických zemích a náš strach je vyvoláván především rozsáhlou medializací.

Jsme si vědomi toho, že zde stále existuje určitý stupeň hrozby útoků islamistických radikálů, toto riziko je ovšem stejně velké, nebo možná dokonce menší, než útoky jakoukoli jinou nábožensky či politicky motivovanou skupinou či jednotlivcem. Útočit na veškeré muslimské obyvatelstvo kvůli teroristickým útokům spáchaných malou skupinou radikálů je stejné, jako bychom začali útočit na všechny křesťany proto, že křesťanská milice v USA plánovala vraždy policistů a svrhnutí americké vlády, či že norský terorista zastřelil velký počet studentů. To jediné, proč se tak nestane, je fakt, že jsme v křesťanském prostředí vychováni, je pro nás jakýsi standard a tyto teroristické akce jsou médiu předkládány jako izolované akce psychicky labilních jedinců, zatímco islám je něco cizího. Muslimové jsou pro nás „ti druzí“, „ti cizí“, to neznáme, ze kterého máme strach a které se ve stále větší míře dostává do „našich“ zemí. Tento strach „živí“ jak politici, tak média, která toto náboženství neustále demonizují, zatímco z křesťanství dělají jakousi „čistou“ a nezkaženou víru.

Použité prameny a zdroje

- Aljazeera. 2015 leden 06. „German anti-Islam rally hits record numbers.“ *Aljazeera*.
(<http://www.aljazeera.com/news/europe/2015/01/german-anti-muslim-rallies-draw-thousands-20151519105833552.html>)
- Aljazeera. 2015 leden 13. „UN: Muslims ethnically cleansed in CAR.“ *Aljazeera*.
(<http://www.aljazeera.com/news/africa/2015/01/un-muslims-ethnically-cleansed-car-2015196546788288.html>)
- Aljazeera America. 2015 leden 23. „Anti-Muslim acts have soared in France since Paris attacks, group says.“ *Aljazeera America*.
(<http://america.aljazeera.com/articles/2015/1/23/france-sees-increase-in-antimuslim-attacks.html>)
- Anthony, Andrew. 2015 březen 8. „One of Us review – compelling account of Norway’s lone-wolf killer.“ *The Guardian*.
(<http://www.theguardian.com/books/2015/mar/08/one-of-us-review-compelling-anders-breivik>)
- Arnett, George. 2014 listopad 18. „Religious extremism main cause of terrorism, according to report.“ *The Guardian*. (<http://www.theguardian.com/news/datablog/2014/nov/18/religious-extremism-main-cause-of-terrorism-according-to-report>)
- BBC. 2013 říjen 08. „EDL leader Tommy Robinson quits group.“ *BBC*.
(<http://www.bbc.com/news/uk-politics-24442953>)
- BBC. 2014 prosinec 16. „Anti-Islam 'Pegida' march in German city of Dresden.“ *BBC*.
(<http://www.bbc.com/news/world-europe-30478321>)
- BBC. 2015 leden 13. „Who goes to German Pegida 'anti-Islamisation' rallies?“ *BBC*.
(<http://www.bbc.com/news/world-europe-30776182>)
- BBC. 2015 leden 14. „Charlie Hebdo attack: Three days of terror.“ *BBC*.
(<http://www.bbc.com/news/world-europe-30708237>)
- Buruma, Ian. 2015 únor 26. „One of Us: The Story of Anders Breivik and the Massacre in Norway by Åsne Seierstad – review.“ *The Guardian*. (<http://www.theguardian.com/books/2015/feb/26/one-of-us-the-story-of-anders-breivik-massacre-norway-asne-seierstad-review>)
- CBS News. 2001 říjen 09. „'Army Of God' Anthrax Threats.“ *CBS News*.
(<http://www.cbsnews.com/news/army-of-god-anthrax-threats/>)
- Česká tisková kancelář. 2015 leden 19. „Anti-Islam group organizes protest event in Prague.“ *Prague Monitor*.
(<http://www.praguemonitor.com/2015/01/19/anti-islam-group-organizes-protest-event-prague>)
- Česká tisková kancelář. 2015 únor 14. „Brno has anti-Islam rally for Valentine’s Day.“ *Prague Post*.
(<http://praguepost.com/czech-news/44417-brno-has-anti-islam-rally-for-valentine-s-day>)
- Damico, Rachele a Kelleher, B. James. 2012 březen 29. „Hutaree militia walk from jail after charges dismissed.“ *Reuter*.
(<http://www.reuters.com/article/2012/03/29/us-usa-crime-militia-idUSBRE82S1EX20120329>)
- Dutta, Kunal. 2015 leden 13. „Pegida marches: 25,000 join anti-Islamification protests in Germany following Paris attacks.“ *The Independent*.
(<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/pegida-marches-25000-join-antiislamification-protests-in-germany-following-paris-attacks-9974036.html>)
- EUROPOL. 2014. *TE-SAT 2014 European Union Terrorism Situation and Trend Report 2014*. European Police Office.
- France 24. 2015 leden 13. „Anti-Muslim acts escalate after Paris terrorist attacks.“ *France 24*

[\(http://www.france24.com/en/20150113-france-anti-muslim-acts-spread-charlie-hebdo-terrorist-attacks-islam-mosques/\)](http://www.france24.com/en/20150113-france-anti-muslim-acts-spread-charlie-hebdo-terrorist-attacks-islam-mosques/)

Gibson, David. 2011 září 25. „Is Anders Breivik A 'Christian Terrorist'?“ *Huffington post*.

[\(http://www.huffingtonpost.com/2011/07/26/anders-breivik-christian-terrorist_n_910379.html\)](http://www.huffingtonpost.com/2011/07/26/anders-breivik-christian-terrorist_n_910379.html)

Hayden, Sally. 2014 prosinec 16. „Thousands of 'Pinstriped Nazis' March Against Islamization in German City of Dresden.“ *Vice News*.

[\(https://news.vice.com/article/thousands-of-pinstriped-nazis-march-against-islamization-in-german-city-of-dresden\)](https://news.vice.com/article/thousands-of-pinstriped-nazis-march-against-islamization-in-german-city-of-dresden)

Hayden, Sally. 2015 leden 14. „Anti-Islam Rallies Are Gathering Support in Germany In Wake of 'Charlie Hebdo' Attacks.“ *Vice News*.

[\(https://news.vice.com/article/anti-islam-rallies-are-gathering-support-in-germany-in-wake-of-charlie-hebdo-attacks\)](https://news.vice.com/article/anti-islam-rallies-are-gathering-support-in-germany-in-wake-of-charlie-hebdo-attacks)

Human Rights Watch. 2014 únor 12. „//Central African Republic: Muslims Forced to Flee.“ *Human Rights Watch*.

[\(http://www.hrw.org/news/2014/02/12/central-african-republic-muslims-forced-flee\)](http://www.hrw.org/news/2014/02/12/central-african-republic-muslims-forced-flee)

Johnson, Carrie. 2010 březen 30. „9 members of militia group charged in plot against U.S.“ *The Washington Post*.

[\(http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/29/AR2010032901541.html\)](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/29/AR2010032901541.html)

Kenworthy, Tom a Romano, Lois. 1997 červen 3. „McVeigh Guilty on All 11 Counts.“ *The Washington Post*.

[\(http://www.washingtonpost.com/wp-srv/national/longterm/oklahoma/stories/guilty2.htm\)](http://www.washingtonpost.com/wp-srv/national/longterm/oklahoma/stories/guilty2.htm)

Kurzman, Charles. 2014. *Muslim-American Terrorism in 2013*. University of North Carolina, Chapel Hill.

[Kurzman, Charles a Moosa, Ebrahim a Schanzer, David. 2010. *Anti-Terror Lessons of Muslim-Americans*.](#)

[Lane, H.S. MA. 2012. *The Innocence of Muslims: The people behind the movie, their motives and the drivers of their hate*. Faith Matters.](#)

Lee, Morgan. 2014 březen 24. „KKK Leader: 'We're a Christian Organization;' Claims the Klan Is Not a Hate Group.“ *Christian Post*.

[\(http://www.christianpost.com/news/kkk-leader-were-a-christian-organization-claims-the-klan-is-not-a-hate-group-116614/\)](http://www.christianpost.com/news/kkk-leader-were-a-christian-organization-claims-the-klan-is-not-a-hate-group-116614/)

Maidment, Neil a Nicholld, peter. 2015 únor 28. „Thousands protest against march of UK branch of German anti-Islam PEGIDA.“ *Reuters*.

[\(http://uk.reuters.com/article/2015/02/28/uk-britain-pegida-newcastle-idUKKBN0LW0MA20150228\)](http://uk.reuters.com/article/2015/02/28/uk-britain-pegida-newcastle-idUKKBN0LW0MA20150228)

Miller Carlin. 2010 březen 30. „Christian Militia Members Charged with Sedition in Alleged Plot to Kill Police.“ *CBS News*.

[\(http://www.cbsnews.com/news/christian-militia-members-charged-with-sedition-in-alleged-plot-to-kill-police/\)](http://www.cbsnews.com/news/christian-militia-members-charged-with-sedition-in-alleged-plot-to-kill-police/)

Milmo, Cahal. 2015 leden 23. „British Muslim school children suffering a backlash of abuse following Paris attacks.“ *The Independent*.

[\(http://www.independent.co.uk/news/education/education-news/british-muslim-school-children-suffering-a-backlash-of-abuse-following-paris-attacks-9999393.html\)](http://www.independent.co.uk/news/education/education-news/british-muslim-school-children-suffering-a-backlash-of-abuse-following-paris-attacks-9999393.html)

Powell, A. Kimberley. 2011. „Framin Islam: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11“. *Communication Studies*. Vol 62, no. 1, 90-112.

RT. 2015 leden 21. „Muslims in fear: Anti-Islamist sentiments rise by 110% in France“. *RT*

[\(http://rt.com/news/224395-muslim-incidents-rise-france/\)](http://rt.com/news/224395-muslim-incidents-rise-france/)

Schulze, Ingo. 2015 únor 1. „Pegida: Germany’s useful idiots.“ *The Guardian*.

<http://www.theguardian.com/world/2015/feb/01/pegida-germanys-useful-idiots>

Smith, David. 2014 březen 10. „Christian militias take bloody revenge on Muslims in Central African Republic.“ *The Guardian*.

<http://www.theguardian.com/world/2014/mar/10/central-african-republic-christian-militias-revenge>

Stone, John. 2015 leden 14. „Firebombs and pigs heads thrown into mosques as anti-Muslim attacks increase after Paris shootings.“ *The Independent*.

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/firebombs-and-pigs-heads-thrown-into-mosques-as-antimuslim-attacks-increase-after-paris-shootings-9977423.html>

The Local. 2015 leden 7. „Will anti-Islam protests take off in France?“ *The Local*.

<http://www.thelocal.fr/20150106/anti-islam-pegida-movement-to-france>

Townsend, Mark. 2014. „Women targeted in rising tide of attacks on Muslims.“ *The Guardian*.

<http://www.theguardian.com/society/2014/jun/28/women-targeted-attacks-muslims>

Wheaton Oliver. 2015 leden 15. „The number of terrorists who are actually Muslim or religiously motivated will surprise you.“ *Metro*.

<http://metro.co.uk/2015/01/15/the-number-of-terrorists-who-are-actually-religiously-motivated-will-surprise-you-5023616/>

Negativní vlivy privatizace bezpečnosti – Případová studie DynCorp

Veronika Čechová

Abstrakt

Cílem příspěvku je popsat vybrané negativní důsledky, které vyplývají ze zapojování soukromých bezpečnostních společností do ozbrojených konfliktů v rámci kontraktů primárně od vlády USA. Konceptuální část práce je založena na definici a typologii P. Singera. V rámci případové studie společnosti DynCorp jsou popsány vybrané incidenty, ve kterých figurovali především zaměstnanci této společnosti. Konkrétní aspekty a další přidružené důsledky jsou následně kategorizovány. Jako nadřazené pojmy pro teoretickou část práce byly zvoleny především politické, ekonomicko-právní a etické důsledky, které z působení těchto společností vyplývají.

Abstract

The aim of this paper is to describe the negative implications arising from the involvement of private security companies in armed conflicts within contracts primarily from the US government. Conceptual part is based on the definition and typology of P. Singer. Within the case study of company DynCorp are described selected incidents in which figured mainly employees of this company. Specific aspects and other associated consequences are then categorized. As a concepts for the theoretical part of the work has been given to the political, economic, legal and ethical implications that the action of these companies follow.

Úvod

Fenomén žoldnéřství se v souvislosti s ozbrojenými konflikty a válkami objevuje již od starověku. V dřívější době byli žoldnéři zcela standardně součástí bojových jednotek, které mnohdy i celé ztvárňovali. Jejich působení v té době nebylo považováno za problematické, bylo spíše žádoucí. Pronájem bojové síly byl finančně příznivější, než zajišťování stálé armády. Ovšem právě vznik stálých armád zapříčinil změnu žoldnéřství na nelegální formu poskytovaných služeb. Ačkoliv národní armády byly etablovány, stále existovala zřetelná poptávka po službách těchto nezávislých bojovníků. Bylo tedy nutné nalézt způsob, jak armády o žoldnéře legální cestou obohatit. Nárůst nezávislých bojovníků na pracovním trhu na počátku devadesátých let byl jedním z důvodů, proč bylo nutné nezávislé bojovníky – žoldnéře – obecně definovat, aby bylo jasné, koho za žoldnéře lze považovat a koho nikoliv.

Za žoldnéře podle *Mezinárodní úmluvy proti přijímání, používání, financování a školení žoldnéřů*, která byla zveřejněna v roce 1989 Organizací spojených národů (dále jen OSN), považujeme osobu, která je za a) speciálně zaměstnána s cílem využití v boji, za b) motivována primárně finančním ziskem, který podstatně převyšuje mzdu komatantů s obdobnou kvalifikací, za c) není státním příslušníkem žádné strany konfliktu, za d) není členem ozbrojených sil žádné strany konfliktu, za e) nebyla vyslána jiným státem jako oficiální pomoc ozbrojených sil (UN 1989). Na žoldnéře, kteří působili jak legálně, tak nelegálně, bylo tedy možné narazit napříč historií válečnictví.

Dnes pojem žoldněř prakticky vymizel, popřípadě se s ním setkáváme v negativních konotacích či v definicích. Ve své podstatě ale nezávislí bojovníci existují i nadále, definiční znaky, které jsou prakticky totožné s výše uvedenými a které u nich spatřujeme, jsou nestátní příslušnost ke stranám konfliktu, finanční motivace a přímé zapojení v boji (Shearer 1998: 68).

Nezávislí bojovníci se v dnešní době soustředí pod hlavičkou společností, které mají mnohdy celosvětové působení a rozsah jejich služeb i kapacity mohou být srovnatelné s menší národní armádou.

Společnosti, které tyto nezávislé bojovníky, nyní kontraktory, zaměstnávají, opět nemají ustálený hierarchický řád. Existuje několik typologií těchto společností. Jednotliví akademici dělí tyto společnosti podle nejrůznějších kategorií. Setkáváme se primárně s rozdělením na základě (ne)působnosti v přímém boji, tréningu národních armád, zpravodajských služeb a podílu na restrukturalizaci armád. Mezi autory typologií patří Deborah Avant (2005), Peter Singer (2003) a David Shearer (1998). Shearer svou typologii odvozuje čistě od poskytovaných služeb, Singer se soustředí na působnost celistvých společností a Avant se zabývá působností samotných kontraktorů (Ortiz 2010: 47). Pro účely této práce bude jako teoretické východiska figurovat typologie Petera Singera, kde se autor zabývá působností právě celých společností. Je však nutné podotknout, že vznik těchto společností nelze považovat za ukázkou vlivu globalizace či privatizace státních služeb jako takových, ale že jejich působení bylo patrné již ve 20. století a dříve. Jejich vznik můžeme považovat za přirozený vývoj, který nabízí především mezinárodní tržní prostředí. V minulosti i dnes bylo možné nalézt vysokou poptávku po obdobných službách. Pro tyto společnosti doposud neexistuje ustálený termín, který by bylo možné s jistotou použít. Původní termín soukromé vojenské společnosti (private military companies) byl často zmiňován v negativních konotacích, proto některé společnosti změnili své označení na soukromé bezpečnostní společnosti (private security companies). Z tohoto pojmu vyplývá také označení jejich zaměstnanců, tedy bezpečnostních kontraktorů (security contractors) (Ortiz 2010: 45). Jelikož dané společnosti často působí v mnoha bezpečnostních odvětvích a rozdíly mezi bezpečnostními a vojenskými službami se u některých dokonce i stírají, pro následující text budeme operovat s termínem soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti (dále jen SVBS), kterýžto termín v českém prostředí využívá například i Červený kříž (ČervenýKříž 2015).

První významnější použití SVBS západními zeměmi probíhalo právě již ve 20. století. Výrazný posun kupředu a rozšíření tohoto sektoru je patrné po skončení bipolární konfrontace, kdy se zvýšila poptávka po jejich službách a navíc se na trhu objevilo velké množství dobře vycvičených vojáků. Tehdejší Sovětský svaz do 10 let po konci bipolární konfrontace snížil počet svých vojáků na necelých 24 % procent, konkrétně z původních 4 258 000 vojáků bylo v roce 1999 evidováno již pouze 1 004 100 příslušníků armády. Obdobný, avšak nikoliv tak markantní úbytek sil zaznamenaly i Spojené státy americké, které v roce 1999 disponovaly 64,5 % vojáků, tady s 1 371 500 příslušníky armády, oproti dřívějším 2 124 900 vojákům (Ortiz 2010: 47). Vycvičení vojáci nejen z těchto zemí se postupem času objevili na pracovním trhu. Na druhou stranu, na počátku 90. let došlo i ke zvýšení počtu konfliktů, především v zemích třetího světa.

Vezmeme-li v potaz pokles lidské síly u národních armád a vzrůstající počet konfliktů, je jasné, že státy služeb SVBS začaly využívat ve stále větším měřítku. SVBS začaly působit jako náhrada stálých armád u států, které si nebyly schopny stálou armádu udržet, a zároveň se objevily v hledáčku zájmů silných států, které jejich zaměstnance začaly mimo jiné využívat i v bojích v zahraničí. S tímto jevem se objevily i prvoplánově nezamýšlené negativní důsledky, které je potřeba dále zkoumat. Tyto důsledky ovlivňují oblast politickou, ekonomicko-právní i etickou. Cílem tohoto příspěvku je tedy nastínit negativní důsledky, které se v minulosti v souvislosti s činností SVBS objevily. Je však nutné podotknout, že SVBS nejsou a priori negativní podnikatelskou činností, jelikož spousta negativních konsekvencí vyplývá z působení i řadových vojáků válčících zemí.

Společnost DynCorp je zástupcem SVBS, na kterých lze demonstrovat právě tyto negativní vlivy, které byly často s působením jejich zaměstnanců v minulosti zaznamenány. Neznamena to ovšem, že by tato společnost jednala zcela protizákonně. Neustále se vedou debaty, zda SVBS spolu s DynCorp nejsou jen pod větším drobnohledem médií i odborníků, než vojáci národních armád. Společnost působila ve své relativně dlouhé historii v mnoha zemích světa, přičemž její financování a největší část příjmů je závislé na zakázkách pro americkou vládu, Pentagon a CIA.

Je nutné podotknout, že jsou evidovány společnosti, jejichž působení v konfliktech oblastech je mnohem spornější, ba i naopak, existují SVBS, jejichž služby ani jméno společnosti nejsou ovlivněny žádnými skandály svých zaměstnanců.

Co se struktury následujícího textu týče, nejprve budou definovány samotné SVBS, které budou následně kategorizovány dle přístupu P. Singera. V rámci případové studie bude představena společnost DynCorp, její působení ve vybraných ozbrojených konfliktech, humanitárních misích a menších operacích, na kterých lze prakticky ilustrovat negativní důsledky, které mohou být se spoluprací se SVBS spojovány.

Záměrem tohoto příspěvku je ilustrovat negativa, která jsou při působení SVBS v konfliktech patrná, nelze ovšem vyloučit, že k podobnému či identickému chování nedochází i při práci příslušníků stálých armád.

Konceptualizace SVS

SVBS existovaly již během studené války, USA je používaly i během války ve Vietnamu (Ortiz 2010: 38–39). I přes jejich rozšíření po roce 1990 došlo k největšímu zapojení SVBS do bojů na mezinárodních vztazích až po roce 2001. Od počátku 21. století tak zaměstnanci SVS tvoří v některých operacích druhé nejpočetnější zastoupení po vojácích americké armády.

Dnešní pojetí SVS je čistě obchodní záležitostí. Společnosti, které poskytují své služby vládám různých států, jsou nejčastěji akciovými společnostmi, které mají klasickou hierarchickou strukturu vedení. Jejich činnost je zcela legální a lze je považovat za součást globálního trhu. Vzhledem k tomu, že hovoříme o tržních společnostech, není výjimkou ani v tomto sektoru, že hlavním zájmem těchto společností je generovat zisk (Williams 2014: 1468). Vstup SVBS do sektoru bezpečnosti, na kterou měl (a do jisté míry pořád má) monopol stát, se však může jevit jako problematické. Objevují se názory, že ekonomické cíle SVBS reálně nejsou primární, ale naopak fungují jen jako zástěrka pro skutečné záměry těchto společností, jimiž je údajně politický vliv (Baum 2003: 2–3). Vzhledem k povaze tohoto fenoménu se nelze dopátrat směřovaného zjištění, ale skutečnost, že obě tyto alternativy jsou možné, se jeví jako poměrně reálná. SVBS, které generují největší zisky, disponují často s dobrými kontakty na vládní činitele v té které zemi. Státní zakázky od svých vlád mnohdy tvoří jejich majoritní zisk. Razantní nástup těchto společností můžeme identifikovat po skončení bipolární konfrontace, kdy vlivem uvolnění konfliktu mezi hlavními aktéry studené války nebyl již kladen takový důraz na vybavenost a kvantitativní zastoupení v řadách státních armád. V relativně krátké době tak byla ze služby propuštěna značná část profesionálních vojáků a byly rozprodávány zbraně. Zároveň došlo ke změně pojetí válečnictví jako takového, začaly se stírat rozdíly mezi vojáky působícími v boji a civilisty, což rovněž umocnilo trend privatizace a delegování služeb, které byly dříve výlučně státní záležitostí (Singer 2005). Na druhé straně však reálně došlo ke kvantitativnímu vzrůstu konfliktů a zároveň se objevily na scéně státy, které nebyly schopné stálou armádu vybudovat a dlouhodobě ji udržet adekvátně připravenou bránit svou zem. SVS tedy v globálním měřítku nalezly jak dostatek lidských zdrojů, tak i zájem ze strany zadavatelů (Singer 2003: 49–66; Singer 2005: 120). Z ekonomického hlediska tedy došlo k zvýšení jak poptávky, tak nabídky.

SVBS, DynCorp nevyjímaje, jsou využívány k plnění funkcí, na které stálé armády států nejsou připraveny jak kapacitně, tak zkušenostmi. Na druhou stranu tyto společnosti ve většině případů nabízejí i zcela základní služby, na které armády ze své podstaty musí být schopny adekvátně reagovat. Kritici najímání SVBS v konkrétních případech (působení DynCorp v Kolumbii, ochrana afghánského prezidenta apod.) však opouští, že kontraktoři a SVBS zde působí především proto, aby se vlády zbavily odpovědnosti za případnou špinavou práci (Baum 2003: 2–3).

Typologie SVBS

Působení SVBS je skutečně široké, bylo tedy nutné přistoupit také k vytvoření typologií, do nichž je lze v návaznosti na jejich působení zařadit. Pro účely této práce bude využita typologie „Hrot kopí“ P. Singera, který společnosti rozděluje dle jejich zapojení do samotných bojů. Důvodem, proč byla zvolena právě tato typologie, je skutečnost, že Singer se při svém členění zabývá působností celých společností. Rovněž tato typologie pokrývá celou škálu služeb soukromých vojenských společností, jejichž působení je spjato s negativními důsledky uvedenými dále.

- Poskytovatelé vojenských služeb (Military Provider Firms)

Společnosti, které působí přímo na bojišti. Jsou tedy právě pomyslným hrotem kopí. Mezi služby poskytovatelů patří nejen uskutečňování průzkumu, ale také fungování jako bojových jednotek – ať už jako doplněk k jiné armádě, či jako specializovaných jednotek. Existují také soukromé vojenské společnosti (dále jen SVS), které jsou schopné zcela nahradit stálé armády v boji jak po stránce kvantitativní, tak i kvalitativní. Právě z hlediska kvality profesionální vojáky často překonávají. Kontraktoři jsou totiž ve většině případů lépe vycvičení než vojáci

států a disponují kvalitnější technikou, na niž jsou v rozpočtech SVS vyhrazovány dostatečné finanční prostředky. Kvalitní technika totiž může tvořit na trhu konkurenční výhodu.

Vzhledem k povaze poskytovaných služeb se jedná o vůbec nejkontroverznější SVS, které se na trhu vyskytují. Jako nejznámějšího zástupce těchto společností lze uvést Executive Outcomes. Služby těchto společností mohou být využívány na boje v zahraničí, na nichž z různých důvodů nechce mít konkrétní státní aktér přímý podíl.

- **Konzultační vojenské společnosti (Military Consulting Firms)**

Jediné SVS, které se přímo neúčastní bojů. Činnost těchto společností je změřena výhradně na trénink jednotek konkrétního zadavatele zakázek či vytváření požadovaných analýz. Restrukturalizace jednotek či armády tak může vycházet z doporučení těchto společností, ale i zde je nutné brát v potaz, že cílem i těchto SVS je primárně zisk, analýza tedy může být jen jejich nástrojem, jak získat další zakázku od téhož zadavatele. Obezřetnost je tady opět na místě, ovšem stále se jedná o společnosti s nejméně kontroverzní povahou činnosti. Zadavatelé využívající služeb těchto společností mají primárně zájem o zlepšení kvality svých vlastních ozbrojených sil.

- **Podporující vojenské společnosti (Military Support Firms)**

Společnosti tohoto typu se vyskytují jak na samotném bojišti, tak i mimo něj. Nejčastěji jsou využívány služby spojené s logistikou, zpravodajstvím a dopravou. Tyto služby ale mohou danou společnost dostat i do přímých bojů, někdy i do předních linií, kdy může být v některých situacích nucena použít i palebné síly ke své ochraně. Jelikož se jedná o typ s nejširším spektrem poskytovaných služeb, lze v této kategorii nalézt největší ekonomické zisky. Zadavatelů pro tyto společnosti je stále více, vzhledem k neochotě států financovat právě logistickou sekci svých stálých armád (Singer 2003: 67–100). Potenciál těchto společností je do budoucna tedy vysoký.

Společnost DynCorp, jejíž případová studie je obsahem této práce, je oficiálně řazena mezi Konzultační vojenské společnosti, v praxi lze ale říci, že naplňuje charakteristiky všech výše uvedených typů (Šmíd 2012). Škála jí nabízených služeb pokrývá totiž všechny tyto tři typy společností.

Dyncorp International

Společnost DynCorp je SVS se sídlem ve Spojených státech amerických. Má dohledatelné kořeny až do roku 1946, po pěti letech svého působení získala první státní zakázku od americké vlády v souvislosti s letectvem. Pod jménem DynCorp byla její činnost prováděna až od roku 1987 (Dyn-Intl 2014a). Z hlediska služeb, které společnost svým zákazníkům nabízí, můžeme na jejích oficiálních webových stránkách nalézt širokou škálu služeb, obsahující letecké mise, zpravodajskou činnost, zajišťování logistiky, výcvik ozbrojených složek a v neposlední řadě i zajišťování bezpečnosti (Dyn-Intl 2014). Tyto služby v největším měřítku poskytuje americké armádě, přičemž 96 % z celkového ročního zisku, který by se měl pohybovat kolem tří miliard dolarů, pokrývají právě státní zakázky. Počet zaměstnanců společnosti přesahuje 20 000 (DailyBeast 2014). Lze tedy říci, že její vazby na vládní činitele v USA jsou relativně silné, ačkoliv jak bude níže ilustrováno, v minulosti zde docházelo k jistým nesrovnalostem ve finanční rovině i údajným trestním činům spáchaných zaměstnanci společnosti. Z medializovaných případů, byť v některých případech jen částečně, byly vybrány následující události, na kterých měli zaměstnanci společnosti DynCorp zřejmě svůj přímý podíl.

V následující části textu bylo vybráno pět zemí, v nichž DynCorp v minulých letech působila a při nichž došlo k incidentům, které si vyžádaly pozornost médií či odborné veřejnosti a které lze do určité míry považovat za negativní.

Peru

Na začátku devadesátých let působila společnost v Latinské Americe, kde se podílela na protidrogových operacích, kdy její hlavní činností bylo zajišťování letecké podpory prostřednictvím vrtulníků. Překupníkům drog se však nad hlavním regionem s produkcí koky podařilo v roce 1992 sestřelit

helikoptéru, ve které se nacházeli tři zaměstnanci této společnosti. Podle nejrůznějších aktivistických blogů a nezávislých zpravodajských internetových webů se případu americká média nevěnovala s dostatečnou pozorností (MotherJones 2003; Silverstein 2000: 183).

Bosna a Hercegovina

Problémy spojené s využíváním PMC jsou patrné také v operacích pro udržení míru. Jednou z nich byly i události v rámci operace UNMIBH v Bosně ke konci devadesátých let. Společnost DynCorp zde měla své kontraktory najaté na podílení se na policejním monitoringu pro OSN a výcviku policejních sil. Část kontraktorů byla najata prostřednictvím armády USA, pro kterou plnila činnost údržby letadel. Kontraktoři zde byli obviněni z nezákonných praktik, které se mnohdy neslučovaly ani s humánním chováním. Mezi tyto přechyby lze zařadit využívání služeb prostitutek, mnohdy i nezletilých (HumanRightsWatch 2002: 63–64), dále pašování nelegálních zbraní, znásilňování, sexuální otroctví, falešné pasy a další (Capps 2002, HuffingtonPost 2010). Je ovšem nutné uvést, že v rámci postkonfliktní rekonstrukce, na které se podílelo také NATO se svou operací SFOR, nebyli kontraktoři DynCorp zdaleka jediní, kteří se podíleli na výše uvedených nelegálních praktikách. Obvinění byli rovněž příslušníci jednotek SFOR, OSN, kontraktoři jiných společností i místní policie (Simm 2013: 88). Ve výsledku ale pro obviněné ze společnosti DynCorp nedošlo k žádným vážnějším právním postihům, jednotlivci byli pouze odvoláni z působení v tamním regionu. Postiženy trestním stíháním však byly ty osoby, které na toto chování kontraktorů upozornili. V návaznosti na tyto události se vyjádřila Madeleine Rees, která kontraktory, konkrétně DynCorp, označila za hlavního přispěvatele k obdobným problémům (HistoryCommons 2003).

Kolumbie

SVS byly v minulosti využívány také k boji s organizovaným zločinem, konkrétně s obchodováním s drogami v Kolumbii. Plán, který měl tomuto obchodu zamezit, nesl název Plan Columbia, společnost DynCorp na něm participovala. Přítomnost SVS v této oblasti je obecně rovněž kritizována vzhledem k militarizaci této problematiky. Ovšem na druhou stranu je nutné podotknout, že protinarkotické operace mnohdy spočívají i v zásahu vojenských složek, vzhledem k možné paramilitární struktuře dané skupiny, páchající tuto trestnou činností (Ortiz 2010: 107). Působnost DynCorp v Latinské Americe byla široká, její služby byly využity jak v boji proti drogám, tak na průzkum, leteckou dopravu, poskytnutí techniky a její údržbu. V oblasti působily také letouny a piloti DynCorp, kteří se konkrétně účastnili defoliace konopných polí v rámci americké mise Plan Columbia. Objevila se svědectví, dle kterých se však zaměstnanci DynCorp na pěstování údajně sami podíleli, několik jich při plnění svých úkolů dokonce zahynulo. Tato úmrtí administrativních pracovníků či pilotů letadel prakticky nebyla na veřejnosti zmiňována (CorpWatch 2001). Otázkou zůstává, zda se tyto informace nikde neobjevily z nezájmu médií o problematiku kontraktorů, či se v tomto případě jednalo spíše o zájem společnosti udržet celou záležitost v tajnosti.

Irák

V oblasti Iráku získala společnost DynCorp kontrakt na výcvik irácké policie (Towery 2006:11). V rámci tohoto kontraktu, který probíhal od roku 2004, byly o tři roky později zjištěny jisté finanční nesrovnalosti ve fakturaci společnosti DynCorp. Společnost za výcvik obdržela částku 1,2 miliardy dolarů. Vzhledem k velice komplikovanému popisu ve fakturaci nebylo možné doposud dokázat, že peníze byly využity k jiným účelům, než na které byly určeny. Ačkoliv není přesně dohledatelné, na co všechno byly finanční prostředky použity, bylo zjištěno, že mimo jiné byly pořízeny rentgeny, které nebyly zřejmě nikdy použity a další část financí byla využita na výstavbu plaveckého bazénu ve velikosti odpovídající olympijským standardům (BBC 2007). Při plnění mise ochrany amerických diplomatů na území Iráku byl zastřelen taxikář, který neuposlechl výzvě kontraktora při průjezdu kolony. Dle svědků nebyl taxikář hrozbou pro projíždějící diplomaty a reakce kontraktora tak byla nepřiměřená (NYTimes 2007).

Afghánistán

Zaměstnanci DynCorp působili rovněž v Afghánistánu, kde plnili funkci ochranky prezidenta Hamida Karzaiho. Jejich působení v oblasti bylo opět v režii USA. I v této zemi byli kontraktoři zapleteni do protiprávního jednání, které se zde opět dotýkalo sexuálních témat, konkrétně sexuálního otroctví. Vzhledem k nevyjasnění postavení kontraktorů v humanitárním právu nebylo možné obviněné potrestat žádnými nástroji, které právní systémy v dané zemi i v USA nabízejí. Armádní Kriminální vyšetřovací divize s tímto deliktem nebyla schopna nic učinit, protože kontraktoři nespadají pod její jurisdikci a ani americké soudy rovněž spravedlnost nenastolily. V rámci společnosti DynCorp došlo pouze k výměně čtyř vedoucích pracovníků (CFR 2002).

Negativní politické důsledky

Společnost DynCorp se účastnila mnoha zahraničních misí, kde měla evidentní vliv na utváření politicko-bezpečnostní situace. Ať už se jednalo o výcvik policejních sil, ochranu politických činitelů či postkonfliktní rekonstrukci, vždy navenek zastupovala zájmy státu, kterým byla na danou misi vyslána. S jejím působením pak mohou být spjata určitá negativa, která se dle určitých názorů objevují prakticky kdykoliv, kdy jejich služby některý stát využije. Vzhledem k tomu, že bezpečnost je v pojetí aktuálního mezinárodního systému považována za veřejný zájem (PRIO 2009: 7), stát by jej z podstaty své existence měl být schopen chránit. Stát ovšem delegováním partikulárních úkolů v oblasti bezpečnosti v zásadě těmito kroky deleguje i svou odpovědnost a monopol na vykonávání násilí, který tedy dosud stát de facto exkluzivně držel, se začíná pomalu stírat (Barranca 2009: 11). Obdobné je to i s fenoménem válek. Válka je záležitostí státu a v okamžiku, kdy si stát najme SVBS k vykonání národně bezpečnostních funkcí ve válečné zóně, je to v zásadě pokus, jak se vyvarovat demokratické odpovědnosti. Toto by ale nemělo být podporováno v době, kdy jsou humanitární intervence částečně zaměřeny na vytváření demokratických institucí (William 2014: 1468). Tím, že místo stále armády působí na bojišti kontraktor, byť najatý prostřednictvím své společnosti státem, teoreticky odjímá státu jeho odpovědnost za budoucí vývoj v dané oblasti. Využití služeb společnosti DynCorp v Bosně a Hercegovině by se tedy mohlo jevit jako problematické, ovšem na místě spolu s kontraktory této společnosti působili také příslušníci národních armád.

Stát rovněž není schopen při využívání služeb SVBS garantovat, že všichni jejich zaměstnanci budou jednat v souladu s válečným právem. Jelikož existuje varianta, že stát SVBS najímá právě z toho důvodu, že nechce být viditelným vykonavatelem násilí. V neposlední řadě je ohroženo také dodržování lidských práv. Kontraktoři jsou většinou k boji a „dobrému“ výsledku jejich konání motivováni více než vojáci z armády (PRIO 2009a: 58; Fahn, Hadjer 2014: 221). Nejen z tohoto důvodu mohou nastat situace, kdy kontraktor nejedná v lidskoprávních mezích, ba naopak může dojít k porušování lidských práv (AMNESTY 2015). Rozvineme-li tezi, že státy najímají SVBS právě z toho důvodu, aby nebyly viditelnými při působení v konkrétních oblastech (Baum 2003: 2–3), lze polemizovat i s názorem, že kontraktoři v rámci těchto zakázek nejsou povinni dodržovat válečné a humanitární právo a v konečném důsledku nenajdeme ani možnost jakéhokoli postihu za toto jednání. Ačkoliv k porušování lidských práv v případě společnosti DynCorp při misích v Bosně a Hercegovině a v Afghánistánu skutečně došlo, není možné tvrdit, že tato společnost byla primárně najata za účelem provozování sexuálního otroctví. Naopak je nutné podotknout, že podobné excesy se týkají i příslušníků národních armád, kteří na těchto misích rovněž participovali. Naopak reakce kontraktorů při misi v Iráku v roce 2007, kdy došlo k zřejmě neobhájitelnému zastřelení místního taxikáře, je situací, která odpovídá právě neadekvátnímu používání síly ze strany kontraktorů. Samozřejmě nelze ale říci, jak by se na místě zaměstnanec DynCorp ve stejné situaci zachoval příslušník armády.

Ve válce má každá aktér rovněž nějaké své zájmy, mohou být zcela transparentní nebo lze jejich pravý záměr jen tušit. V druhém případě, především pokud jde o záležitosti týkající se zahraniční politiky, může stát využít služeb SVS tak, aby těchto svých cílů a případného vlivu v oblasti dosáhl prostřednictvím násilí, které za něj uskuteční SVS. Státní aktér poté bude moci vystupovat takřka neutrálně (Zarate 1998: 75 in Williams 2014: 1469). Vyloučeno ovšem není ani to, že o uskutečnění svých záměrů se bude snažit i konkrétní společnost, která rovněž z dané zahraniční politiky může mít posléze svůj profit.

Negativní ekonomicko-právní důsledky

Ačkoliv se se SVBS setkáváme už několik desetiletí, stále jejich působení nebylo právně vyřešeno. Lze říci, že jejich zapojování do ozbrojených konfliktů se stále nachází v právní šedé zóně, což je zapříčiněno především nejednoznačností při jejich definování v důležitých právních dokumentech. Například v humanitárním právu je stále hovořeno pouze o dichotomii komatant vs. civilista. Příslušnost k těmto dvou skupinám však kontraktori zcela nesplňují. Z logiky věci pak opět dochází k problémům z hlediska jejich odpovědnosti, která by z principu měla náležet státu (Williams 2014: 1969), který danou SVBS do operace zapojil, a který mnohdy má zájem o porušování zavedených pravidel právě ze strany kontraktorů.

Ačkoliv jsou zaměstnanci SVBS v době války povinni dodržovat Společné ustanovení článku 3 Ženevské úmluvy a Mezinárodní úmluvy o lidských právech, neexistuje adekvátní orgán, který by byl schopen dodržování těchto mezinárodních úmluv kontrolovat a případné porušení psaných pravidel dle zákona postihnout (Shearer 1998: 77). Další faktore, který absenci právního postihu ovlivňuje, je právě politického charakteru, kdy stát může SVS a jejím zaměstnancům poskytnout imunitu, která je od trestního stíhání chrání (Price, Soares 2014: 476). Ačkoliv zaměstnanci společnosti DynCorp na misích v Bosně a Hercegovině a v Afghánistánu spáchali trestné činy, které se v obou případech dotýkaly sexuálního otroctví, nebyli daní obvinění nijak trestně stíháni a veškeré postihy byly pouze pracovně-právního charakteru.

Problém tedy evidentně může nastat již před tím, než dojde ke spáchání případného trestního činu. Ve výše uvedeném případě se jedná o trestní plnění případného pachatele zločinu, ovšem existuje i nástroj na potrestání SVBS jako takové, kterým by mohlo být odmítnutí ze strany státu s touto společností nadále spolupracovat při další operaci (Fahn, Hadjer 2014: 222). Poslední zmíněná alternativa ovšem neplatí, pokud stát do kontraktu se SVS vstupuje s vědomím, že k spáchání trestných činů pravděpodobně dojde.

Ilustrace konsekvencí v souvislosti s událostmi v Iráku během výcviku policejních složek ukazují na evidentní zájem SVBS získat co největší množství finančních prostředků ze státních zakázek. Tento jev lze pozorovat prakticky v každém ekonomickém odvětví, není tedy překvapující, že se zakázky s finančními nesrovnalostmi vyskytují i v sektoru privátní bezpečnosti.

Vzhledem k ekonomickým zájmům, které jsou, jak již byl řečeno, pro SVBS zcela primární (PRIO 2009a: 49), vyvstává otázka možného spojení tohoto sektoru bezpečnosti s fenoménem warlordismu. Společnosti mají jednoznačný zájem o to, aby operace, do které jsou zapojeny, trvala co nejdéle. Vzhledem ke zmiňované bezmála právní beztrestnosti nelze vyloučit variantu, že jejich chování na místě prodlužování operace napomáhá (Singer 2003: 219). Společnosti přitom nemusejí mít sekundárně zájem o ovlivnění politické, ekonomické či jiné dimenze, přesto tímto dochází k snižování legitimacy státu, pro něž jsou warlordi již ze své definice soupeřem a hrozbou (Tierney 2010: 19–20).

Negativní etické důsledky

V neposlední řadě, z hlediska etiky lze také posuzovat negativní vlivy v sektoru bezpečnosti z několika perspektiv. Je potřeba se zaměřit především na okolnosti, které vstupu kontraktorů na místo předcházejí, tedy jejich motivaci k boji. Žoldnéři v minulosti a kontraktori v současnosti byli a jsou k boji motivováni identickým způsobem – finanční odměnou. Dochází tedy k tomu, že zaměstnanci a potažmo SVBS profitují z toho, že ubližují, či zabíjejí druhé (Barranca 2009: 4). Samozřejmě je možné namítnout, že podobné pohnutky existují i u profesionální armády, ale zde existuje prostor pro argumentaci ve prospěch profesionálních vojáků, kteří by řady armády měli rozšiřovat především z důvodu obrany svého státu, nikoliv a priori útočení na druhé (Fabre 2010: 551 in Williams 2014: 1469). U příslušníka ozbrojených sborů ovšem můžeme nelézt také jinou motivaci, než právě finanční. Toto ale o kontraktorech říci nelze, finance jsou zde na prvním místě, což dokládá i fakt, že mnoho příslušníků armády přechází do služeb SVS, která jim je schopna poskytnout větší finanční ohodnocení než stát. Problém s finanční motivací nelze hledat pouze u samotných zaměstnanců SVBS, tyto společnosti jsou prostřednictvím zabíjení rovněž motivovány k získání financí.

Dle mezinárodního humanitárního práva existuje ve válce zásada proporcionality, kdy prostředky, které jsou během boje používány, nesmí způsobovat nadměrné zranění nebo útrapy. Právo ve válce rovněž požaduje, aby prostředky, se kterými aktéři do boje vstupují, nebyly nadměrné ve vztahu

k těm, kteří jsou útokem přímo ohroženi. Pokud zde analogicky aplikujeme výše uvedenou tezi o úmyslech států, překračujících zákonné meze najímání SVS, můžeme opět nalézt obdobné riziko i v této záležitosti. Ta spočívá především v tom, že by státy kontraktory najímaly, aby tuto zásadu mohli beztrestně obcházet a státy tak v konečném důsledku dosahovaly lepších výsledků v bojích. Za případné ztráty na lidských životech by ovšem nenesly morální zodpovědnost a zároveň by kontraktoři v souvislosti s právní nevymahatelností nebyli za své činy potrestáni. Ostatně, jak se i ve výše uvedených případech ukázalo, trestní stíhání obviněných kontraktorů z protiprávního jednání je prakticky nulové. S ukončením bojů v oblasti záležitosti států na místě většinou nekončí, v této době začíná prakticky ta nejdůležitější část, tedy postkonfliktní obnova státu, na které by se měly podílet i zasahující jednotky, které na případném zničení obydlí a lidských životů mají také svůj podíl. Problém opět nastává, pokud na daném místě působili kontraktoři. Jejich působení zde je totiž již předem zavrhnuté – jakmile skončení operace, za kterou byli zaplacení, území opustí a jejich povinností již není se k událostem vracet. Během bojů ale mohlo dojít k napáchání určitých křivd na obyvatelstvu (záměrně či nezáměrně). Je proto pochopitelné, že dané skupiny obyvatelstva posléze požadují vyřešení situace a domožení se svých práv ideálně právní cestou. Nalezení přijatelného postihu či vyrovnání se s danou entitou není jednoduché ani v případě, že na místě působí pouze regulerní vojáci, přítomnost kontraktorů tak situaci ještě o něco více ztěžuje (Williams 2014: 1470) a může mít negativní vliv na celý mírotvorný proces, který by měl následovat. Pocit křivdy mezi obyvatelstvem totiž může přetrvávat, což může do budoucna způsobit nemalé problémy.

V neposlední řadě lze etické faktory spojit s vnímáním široké veřejnosti. Média prakticky kdekoli v civilizovaném světě obsírně rozebírají úmrtí vojáků na bojišti, což přímo ovlivňuje i pozici státních činitelů, kteří jsou za jejich působení v boji přímo odpovědní. To samé platí o úmrtích civilistů – obě tyto skupiny přitahují v těchto situacích velký zájem médií. Na tyto zprávy logicky reagují i voliči, jejichž názory tyto aktéry zajímají. V případě, že dojde k tomu, že v boji padne kontraktor, velký zájem médií tato skutečnost nezíská. Ale naopak, působení kontraktorů a jejich zabíjení lidských životů není možné tak jednoduše přisoudit politikům tak jednoduše, tak smrt vojáka (Fahn, Hadjer 2014: 222). Ačkoliv byli při plnění mise v Peru sestřeleni kontraktoři DynCorp, média tuto událost reflektovala pouze okrajově. Stejná situace nastala při plnění zahraniční mise v Kolumbii. Je ovšem otázkou, zda média skutečně nemají zájem o kontraktorech a jejich případných úmrtích veřejnost informovat, popřípadě, zda na tomto nesdílení informací nemají zájem společnosti samotné.

Závěr

SVBS nejsou v posledním desetiletí marginálním fenoménem, po boku stálých armád je jejich působení již zcela normalizováno, ačkoliv tato skutečnost k široké veřejnosti často neproniká. Nárůst služeb, které poskytují, a technologií, kterými disponují, je předurčuje k tomu, zcela konkurovat stálým armádám. Z tohoto důvodu neexistuje důvod, proč by mělo být překvapující, že strukturalizované armády, kde ke změnám ve výcviku a nákupu nových technologií dochází jen velice zřídka, jsou vládními činiteli podporovány součinností těchto společností.

Médii zmiňované negativní skutky společnosti DynCorp, které byly v této práci představeny, měly za cíl ilustrovat v abstraktní rovině konsekvence, ke kterým nadměrné využívání služeb těchto společností může vést. Není vyloučeno, že k těmto důsledkům již v sektoru bezpečnosti několik let dochází, což právě tyto příklady mohou potvrdit.

Na obranu SVS je ale potřeba říci, že skandály se nevyhýbají ani profesionálním vojákům, kteří působí často ve stejných bojových operacích a do obdobných situací, se kterými se musí vypořádat, se dostávají každý den.

Z konceptuálního hlediska byla společnost DynCorp představena jako korporace, která naplňuje svou působností charakteristiku všech třech typů SVS, který definoval P. Singer. Zcela evidentní jsou zde vazby na Washington DC, vzhledem k tomu, že zisk této společnosti je z více jak 90 % tvořen státními zakázkami právě pro USA. Ačkoliv v minulosti tedy došlo k četným obviněním zaměstnanců společnosti z různých trestných činů, v rámci kterých lze nalézt i porušování lidských práv a zřejmé používání finančních prostředků na věci jiné, než na které byly primárně určené, zakázky společnost dostává i nadále.

V chronologickém sledu bylo představeno pět případů, kdy ze strany zaměstnanců společnosti DynCorp došlo k údajnému protiprávnímu konání, popřípadě došlo k usmrcení jejich zaměstnanců. Prvním z těchto případů bylo sestřelení vrtulníku se zaměstnanci společnosti, kteří v Latinské Americe působili v rámci protidrogové operace. Sestřelení vrtulníku se americká média prakticky nevěnovala. Na konci devadesátých let se v Bosně a Hercegovině hovořilo o kontraktorech v souvislosti se sexuálním obchodováním s ženami a nezletilými dívkami, znásilňováním, distribucí zbraní na černém trhu. Údajní pachatelé byli za své činy propuštěni ze společnosti, trestně stíhán byl však zaměstnanec, který na toto chování upozornil. DynCorp se zde mimo jiné podílela na výcviku policejních sil v rámci postkonfliktní rekonstrukce, obviněno bylo i mnoho další civilních zaměstnanců i profesionálních vojáků. K dalšímu incidentu došlo opět v Latinské Americe, kdy v rámci plnění úkolu v operaci Plan Columbia došlo k údajnému pašování drog přes hranice Kolumbie. Opět nedošlo k žádnému trestnímu postihu.

K problémům z hlediska finanční stránky věci docházelo po roce 2004, kdy se DynCorp podílela na výcviku irácké policie. Za tyto služby získala od americké vlády 1,2 miliardy dolarů, jejichž použití dosud není zcela dohledatelné. Evidentně předražený tendr a finanční prostředky z něj byly mimo jiné použity na výstavbu plaveckého bazénu a nákup nepotřebných rentgenů ve zbytečně velkém množství. A v neposlední řadě, během působení DynCorp v Afghánistánu, kdy byly plněny úkoly v souvislosti s ochranou prezidenta Hamida Karzaiho, byli opět zaměstnanci obviněni ze sexuálního otroctví. Trestní postih namísto pachatelů stihl Afghánce, v rámci struktur společnosti došlo pouze k výměně několika vedoucích pracovníků.

Z hlediska politických důsledků je potřeba působení SVBS považovat za problematické prakticky kdykoliv. Využitím těchto služeb lze totiž předpokládat, že spolu s delegováním úkolů dochází také k přesunu odpovědnosti za bezpečnost, která by měla být veřejným zájmem, jenž chrání především stát. Dále jednotlivé státy nejsou schopny zcela zaručit, že během ozbrojených střetů budou nasazení kontraktoři jednat v rámci humanitárního práva a válečných zákonů. Vzhledem k oprávněným obavám, že státy SVBS využívají právě z důvodu beztrestného porušování těchto pravidel, je nepravděpodobné, že by mohlo dojít k právním postihům případných pachatelů. S tímto bodem pak přímo souvisí porušování lidských práv, ke kterému mohou být kontraktoři motivováni s cílem splnit zadané úkoly „co možná nejlépe“.

Z ekonomicko-právního hlediska se SVBS stále pohybují v šedé právní zóně, vzhledem k tomu, že jejich působení není přesně definované. Z toho přímo vyplývá i prakticky stoprocentní absence právní odpovědnosti za své činy. Kontraktor je totiž odpovědný primárně svému zaměstnavateli, sekundárně až státu, který jej do operace zprostředkovatelsky posílá. Místní orgány proto nejsou schopny jakkoliv zasáhnout a společnosti své kontraktory ve většině případů brání. Patrné jsou i ekonomické problémy, kde je možné hovořit o čerpání státních finančních prostředků na jiné věci, než na které byly původně určeny. A v neposlední řadě byla představena oprávněná obava, zda SVS nelze v některých situacích považovat za warlordy, kteří sice nemají žádné politické ani etnické hodnoty, které zastávají, ale jsou motivováni opět ziskem.

Etické důsledky, které ze zapojování SVBS plynou, jsou spojeny především s motivací kontraktorů, se kterou do konfliktů vstupují, tou jsou totiž pouze finanční prostředky. Z hlediska chování přímo na bojišti je možné hovořit o záměrném porušování proporcionality, kdy kontraktoři vědomi si své beztrestnosti páchají větší násilnosti, než je nutné. Zároveň se již neúčastní postkonfliktní obnovy, což může vyvolat problémy ve společnosti, které bylo například během konfliktu ukřivděno. A konečně, kontraktoři jsou naopak vnímáni velice negativně z hlediska médií, neplatí zde vyváženost mezi úmrtím vojáka a kontraktora. Zde jsou armádní příslušníci považováni za „větší oběť“ než kontraktoři.

Důvody, proč státy najímají v relativně velkém měřítku SVBS k plnění různých operací v zahraničí i na svém území, není možné zcela jasně artikulovat. Pokud ovšem státy SVBS využívají proto, že mají lepší schopnost doručovat bezpečnost než stát, je to problém.

Zároveň je nutné poznamenat, že veškerá tato negativa, která byla v souvislosti se SVBS nalezena, jsou ve většině případů dohledatelná i u profesionálních vojáků. Nelze tedy říci, že kontraktor je a priori problémovým článkem a naopak.

Použité zdroje

- AMNESTY. 2015. *The Costs of Outsourcing War*. Online text <http://www.amnestyusa.org/our-work/issues/military-police-and-arms/private-military-and-security-companies>
- Barranca, S. M. 2009. *Unbecoming Conduct: Legal and Ethical Issues of Private Constructors in Military Situations*. Online text. <http://isme.tamu.edu/ISME09/Barranca09.pdf>
- Baum, D. .2003. *This Gun For Hire*. Online text. http://www.danbaum.com/Nine_Lives/Articles_files/Dyncorp.pdf
- Baum, D. 2013. *This Gun For Hire* Online text. http://danbaum.com/Nine_Lives/Articles_files/Dyncorp.pdf
- BBC. 2007. *US-Iraqi contract „in disarray“*. Online text. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7057629.stm>
- Capps, R. 2002. *Sex-salve whistle-blowers vindicated*. Online text. <http://www.salon.com/2002/08/06/dyncorp/>
- CFR. 2002. *Can Mercenaries Protect Hamid Karzai?* Online text. <http://www.cfr.org/security-contractors/can-mercenaries-protect-hamid-karzai/p5207>
- CorpWatch. 2001. *DynCorp in Colombia: Outsourcing the Drug War*. Online text. <http://corpwatch.org/article.php?id=672>
- Červený Kříž. 2015. *Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti*. Online text. http://www.cervenýkriz.eu/cz/nsmhp_svbs.aspx
- DailyBeast. 2014. *The real winner of the Afghan war is this shady military contractor*. Online text. <http://www.thedailybeast.com/articles/2014/04/24/the-real-winner-of-the-afghan-war-is-this-shady-military-contractor.html>
- Dyn-Intl. 2014. *Dyncop International*. Online text. <http://www.dyn-intl.com/>
- Dyn-Intl. 2014a. *A brief history of Dyncorp intermational*. Online text. <http://www.dyn-intl.com/about-di/history/>
- Fahn, M; Hadjer, T. 2014. „Optimal contracting with private military and security companies.“ *European Journal of Political Economy*. 37, 220–240
- HistoryCommons. 2003. *Profile: Madeleine Rees*. Online text. http://www.historycommons.org/entity.jsp?entity=madeleine_rees_1
- Huffington Post. 2010. *It ´s Déjà Vu for DynCorp All Over Again*. Online text. http://www.huffingtonpost.com/david-isenberg/its-dj-vu-for-dyncorp-all_b_792394.html
- Human Rights Watch. 2002. „Bosnia and Herzegovina Hopes Betrayed: Trafficking of Woman and Girls to Bosnia and Herzegovina for Forced Prostitution.“ *Human Rights Watch*, 14, č. 9
- MotherJones 2003. *Soldiers good fortune*. Online text. <http://www.motherjones.com/politics/2003/05/soldiers-good-fortune>
- NYTimes. 2007. *Security Guard Fires From Convoy, Killing Iraqi Driver*. Online text. <http://www.nytimes.com/2007/11/12/world/middleeast/12contractor.html?hp& r=0>
- Ortiz, C. 2010. *Private Armed Forces and Global Security*. Santa Barbara: Calif.: Praeger
- Price, D. a Salvador, S. 2015. „Regulating Private Security companies (PSCs) and private military companies (PMCs) under the law of Timor-Leste.“ *Jurnal Mimbar Hukum Fakultas Hukum Universitas Gadjah Mada* 26, č. 3., 472-489.
- PRIO. 2009. *The Ethical Challenges of Security Privatization*. Online text. http://www.prio.org/PageFiles/1520/INEX_D_3_2.pdf

- PRIO. 2009a. *A report on the ethical issues raised by the increasing role of private security professionals in security analysis and provision*. Online text. https://www.prio.org/PageFiles/1520/INEX_D_3_3.pdf
- Shearer, D. 1998. „Outsourcing War.“ *Foreign Policy*. Č. 112, pp. 68–81
- Silverstein, K. 2000. *Private Warriors*. Verso: London.
- Simm, G. 2013. „Sex in Peace Operations.“ *Cambridge University Press*.
- Singer, P. W. 2005. Outsourcing war. *Foreign Affairs*, 84, č. 2, 119–132.
- Šmíd, T. 2012. „Hrot kopí a české soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti.“ *Středoevropské politické studie (CEPSR)*, 4, 554–572.
- Tierney, J. F. 2010. *Report of the Majority Staff*. Online text. http://www.cbsnews.com/htdocs/pdf/HNT_Report.pdf
- Towerly, B. A. 2006. *Phasing out private security contractors in Iraq*. U.S. Army War College.: Pennsylvania
- UN. 1989. *International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. Online text. <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>
- UN. 2002. *United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina*. Online text. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmibh/>
- Williams, D. U, (2014): „The Commodification of War: Political, Legal and Moral Issues.“ *Mediterranean Journal of Social Sciences* 5., č. 27P3, 1467–1782

Pošetilost mocných aneb přeshraniční hydropolitická interakce v 21. století

Richard Grünwald

Abstrakt

Příspěvek se zabývá problematikou hydropolitické interakce v mezinárodních vztazích a významem přeshraničních vodních zdrojů se zaměřením na mezinárodní řeky a povodí. Doposud nepanuje napříč společenskovo vědním spektrem shoda: „K jaké formě mezistátní interakce o přeshraniční vodní zdroje dochází?“ a „Je hydropolitická spolupráce o přeshraniční vodní zdroje skutečně prospěšná?“ Článek se pokusí analyzovat současné politicko-ekologické a bezpečnostní výzvy 21. století v oblasti přeshraničních vodních zdrojů, u nichž dochází ke střetu zájmů v různých světových regionech. Ať už vlivem nedostatku vody způsobeným rostoucími nároky spotřeby, asymetrickou distribucí, fyzickou dosažitelností, klimatickými podmínkami či znečištěním povrchových a podzemních vod, napětí ripariálních zemí nad využíváním sdílených řek v současnosti výrazně narůstá. Jsem přesvědčen, že hydropolitická interakce mezi ripariálními zeměmi probíhá na principu kolaborace a nikoliv kooperace, a že spolupráce v oblasti přeshraničních vodních zdrojů nemusí nutně vést ku prospěchu pro celý ekosystém, v němž ripariární země existují. Má smysl podporovat „účelovou spolupráci za každou cenu“? A mohou se „ušlechtilé záměry změnit ve vlastní zkázu“?

Abstract

This article is dedicated to hydropolitical interaction issue in the international relations and impacts of transboundary water resources with focus on international rivers and river basins. There is recently no mutual agreement across the social sciences on "To what form of interstate interaction over transboundary water resources does it occur?" or "Is hydropolitical cooperation over transboundary water resources really beneficial?" The paper will analyse the contemporary political ecology and security challenges of the 21st Century in the field of transboundary water resources in which conflict of interests in different world's regions are emerging. Whether the disturbance of hydropolitical interaction between riparian states are represent by water scarcities via growing demand for water, asymmetrical distribution, physical accessibility, climate changes, or pollution of surface water and groundwater resources, the tension over utilization of shared rivers among riparian states are rising. I am convinced that hydropolitical interaction between riparian states is based on collaboration rather than cooperation and also that cooperation not necessary lead towards positive outcomes for whole ecosystem in which all riparian states coexist. Is it wise to support "purposeful cooperation at all cost"? And could "the noble intentions change in its own destruction?"

Úvod

Přeshraniční hydropolitická interakce o přeshraniční povrchové vodní zdroje patří k jednomu z bezpečnostních fenoménů současnosti, jehož podoba dodnes zůstává napříč společenskovo vědním spektrem oborů nejasná. Vzájemná interakce ripariálních zemí (tj. zemí, které sdílí a využívají určitý podíl přeshraničních a mezinárodních řek) se proto stává nejen součástí sekuritizace, ale i politizace vodních zdrojů. Byť k přeshraničním povrchovým vodním zdrojům (dále jen přeshraničním vodním zdrojům) patří kromě mezinárodních řek i přeshraniční jezera, hluboké zvodně či ledovcové útvary mezi státy, problematika sdílených řek a jejich povodí stále patří k jednomu z nejprobádanějších a současně nejrozporuplnějších oblastí hydropolitické interakce (Wolf et. al. 2003b; Furlong et. al. 2006, Brochmann 2012). Proč se mezinárodní řeky stávají významným zdrojem socioekonomického a politicko-bezpečnostního napětí mezi státy? A jaká bezpečnostní rizika představují přeshraniční vodní zdroje? Je důležité si uvědomit, že fenomenologie přeshraničních vodních zdrojů nepředstavuje jen otázku strukturálního nedostatku vody, ale i způsobu vykořisťování a utilizace, které zpětně vedou k omezení

dosažitelnosti, snižování dostupnosti či rostoucímu znečištění povrchových a podpovrchových zdrojů vody. Střet zájmů o vodní zdroje se zdá být s ohledem na exponenciální počet obyvatel v kombinaci s vyšší spotřebou přírodních zdrojů nevyhnutelný (Malthus 1798/1993), ne však nutně negativní. Pro mnoho zemí představují přeshraniční vodní zdroje nevyčerpatelný zdroj přírodního bohatství, kde je schopnost a ochota spolupracovat vyvážena vzájemným prospěchem z jeho nekonfliktního využívání. Ačkoliv jsou ozbrojené konflikty o přeshraniční vodní zdroje relativně ojedinělým rysem přeshraniční hydropolitické interakce, mnoho autorů (Ward 2002, Katz 2011, Theisen et al. 2011) v těchto „válkách o vodu“ spatřuje potenciální hrozbu, která by mohla nabývat až globálních rozměrů. Strach neo-malthusianů z pochmurné budoucnosti střídá optimismus kornukopianů, pro něž otázka strukturálního nedostatku vodních zdrojů nepředstavuje překážku, nýbrž příležitost, která dříve nebo později lidstvo donutí překonat své budoucí problémy (Simon 1989, Lomborg 2001, Kenny 2011). Bohužel ani technologické inovace, multilaterální smlouvy či sestupný pokles násilných mezistátních konfliktů v 21. století samy o sobě nejsou zárukou harmonické a dlouhodobě udržitelné hydropolitické interakce mezi ripariálními zeměmi. Rovněž mýtus, že jedinou „logickou a správnou“ formou hydropolitické interakce je spolupráce (Wolf et. al 2003a), nelze považovat za univerzální. V mnoha případech jsou totiž ripariární země neochotny či neschopny přistoupit ke strukturovanému dialogu na regionální, natožpak na mezistátní úrovni. Přestože je míra komunikace mezi ripariálními zeměmi jedním z důležitých předpokladů, prostřednictvím něhož lze stimulovat vzájemnou důvěru a koordinaci, i překotná spolupráce v oblasti přeshraničních vodních zdrojů může vést k neslučitelnému střetávání národních zájmů (Sadoff and Grey 2002: 391). Zatímco některé ripariární země využívají přeshraniční vodní zdroje především pro zemědělské a rybolovné účely, jiné naopak výrazněji podporují rozvoj urbanizace, energetiky a jiných průmyslových oborů, jež by dokázaly zajistit požadovanou úroveň hospodářského růstu a národní bezpečnosti. Vzájemný užitek z hydropolitické spolupráce mezi ripariálními zeměmi se tak nadále jeví jako jeden z nejvýznamnějších a nejpodporovanějších společných rysů interakce, kde se státy snaží maximalizovat efektivnost využívání přeshraničních vodních zdrojů. K jaké formě mezistátní interakce o přeshraniční vodní zdroje dochází? V akademické literatuře se lze setkat s nespočtem vědeckých studií, které zkoumají, v jakých ripariálních zemích převažuje konflikt či kooperace nebo jaké intenzity dokáže daná podoba hydropolitické interakce nabývat (Wolf 1999; Yoffe et al. 2003), avšak jen velmi málo z nich dokáže připustit, že v oblasti přeshraničních vodních zdrojů dochází současně jak ke konfliktu, tak kooperaci zároveň (Zeitoun and Mirumachi 2008, Gleditsch et. al. 2006).

Jak bylo zmíněno výše, vodní zdroje jsou multidimenzionálním subjektem lidského rozvoje, jehož vnímání není pro všechny státy totožné. Ripariární země se v posledních letech stávají stále lhostejnější k zájmům sousedních zemí a to bez ohledu na politicko-ekologické dopady s tím spojené. Budování nových a velkolepějších integrovaných vodních projektů (tj. výstavba vodních elektráren, přehrad, kanálů, nádrží atp.) sice v jednotlivých ripariálních zemích přináší kýžené finanční investice, rozvoj vodní infrastruktury, zlepšení splavnosti a plynulosti plavby, komplexního monitoringu, zefektivnění prevence proti povodňovým rizikům a prestiže, ale i lokální nepokoje, přesídlování obyvatel a fyzickou zátěž životního prostředí související s jejich výstavbou v daném povodí. Do jaké míry je princip „spolupráce“ pro ripariární země přínosný a je proces „spolupráce“ stále dominantní v mezinárodních vztazích? Odpověď na tuto otázku není zcela jednoduchá. Řada autorů politické ekologie je však přesvědčena, že spolupráce v oblasti přeshraničních vodních zdrojů je za určitých podmínek a pro konkrétní ripariární země „relativně“ prospěšná, ne však pro celý ekosystém (Sadoff and Grey 2002). I mezi ripariálními zeměmi totiž panují značné rozdíly, jakým způsobem jsou jednotlivé země schopny využívat přeshraniční vodní zdroje ve svůj prospěch. Nejde tak jen o technickou a technologickou vybavenost, kterou se vyznačují především vyspělé země, ale i o koordinaci aktivit různých vnitro- i mezistátních institucí a nestátních aktérů, jenž do jisté míry ovlivňují rozhodování politických reprezentací v jednotlivých ripariálních zemích. Byť mezi ripariálními zeměmi dochází k ozbrojeným střetům jen výjimečně, není důvod současné bezpečnostní fenomény v oblasti politické ekologie zcela marginalizovat. Konflikty o přeshraniční vodní zdroje totiž mohou nabývat i slabé intenzity zejména na lokální úrovni, které jsou často diametrálně odlišné od těch mezistátních (Gizelis and Wooden 2010: 445). Tato oblast substátní interakce o vodní zdroje však nebyla až doposud dostatečně zanalyzována, a proto se v článku objeví pouze okrajově. Co se týče míry vzájemného střetávání národních zájmů a jejich projevů „nevraživosti“ mezi ripariálními zeměmi, tak ty jsou ovlivněny aktuálními politickými preferencemi, ekonomickými vazbami i historickým pozadím vzájemné interakce. Projevy kolize národních zájmů té či oné ripariární země z toho důvodu zřídka kdy

nabývají úplného „zpretrhání hydropolitických vazeb“ a když, tak jen dočasně s ohledem na potenciální ekonomické a politické důsledky (Cascao 2008, Jägerskog 2003a).

Zkoumání problematiky přeshraniční hydropolitické interakce až doposud představuje celou řadu úskalí, proč níž široká akademická obec nenachází jednoznačnou shodu. Současné politicko-ekologické a bezpečnostní výzvy 21. století jsou navíc konfrontovány s celou řadou kritických přístupů, které zpochybňují i elementární prvky vnímání přeshraničních vodních zdrojů. Podle přístupu kritické politické ekologie totiž nemusí být konflikty o přeshraniční vodní zdroje nutně negativní a demonizované, stejně tak jako by spolupráce neměla být nutně pozitivní a privilegovaná (Zeitoun and Mirumachi 2008). V tomto duchu jde tento příspěvek ještě dál a tvrdí, že onen střet zájmů může naopak napomoci odstranit onen „degenerativní prvek spolupráce“ a ozřejmit, že hydropolitická interakce mezi ripariálními státy není obecně založena na spolupráci, nýbrž na účelové kolaboraci. Ačkoliv existuje celá řada preventivních opatření v rámci koncepce vodní bezpečnosti, jako například integrovaná správa vodních zdrojů (IWRM) či mezinárodní vodní právo, mnoho z nich jsou ve vztahu k jednotlivým ripariálním zemím nevymahatelná a tvoří jen dobrovolný závazek k jejich dodržování. Hlavním cílem tohoto článku je analyzovat hydropolitickou interakci na mezistátní úrovni, na níž nahlížím optikou kritické politické ekologie. Své hypotézy se pokusím ilustrovat na instrumentální případové studii Mekongské řeky, kde chci vyvrátit řadu tvrzení, které se v souvislosti s fenomenologií přeshraničních povrchových a podpovrchových vodních zdrojů v akademické i populární literatuře objevují. Zároveň bych chtěl otevřít odbornou diskuzi na toto téma i v České republice, která se donedávna o tuto problematiku z pozice politické ekologie zajímala velmi okrajově. Limitem tohoto článku je nezpracovaná problematika politicko-ekonomických dopadů na jednotlivé ripariální země týkající se vlastnických práv, způsobu vládnutí, privatizace a komercializace přeshraničních vodních zdrojů a absence hlubší socio-ekologické studie, která by zohlednila vliv substátních aktérů na strukturální proměny hydropolitické interakce. Článek rovněž nedisponuje podrobnějším rozpracováním problematiky sporů o jiné typy přeshraničních vodních zdrojů, zejména ledovce v oblasti Himalájí a v oblasti Arktidy a taktéž neobsahuje příklady hydropolitické interakce i v jiných světových regionech, jako například v Latinské Americe, Střední Asii a jižní Africe, které by bezesporu zasloužily podrobnější rozpracování. Bohužel, zapracování těchto limitů by značně přesáhlo formální rámec této práce a zároveň mohlo roztržít koncepti tohoto článku.

Voda nad zlato

Povrchové a podpovrchové sladkovodní zdroje vody jsou důležitým zdrojem lidstva, bez něhož by život na Zemi nebyl vůbec možný. S rostoucím počtem obyvatel a zvyšováním spotřeby vody v zemědělství, průmyslu a domácnostech se z poněkud „samozřejmého“ obnovitelného zdroje stává cenná komodita, která rozhoduje o budoucím ekonomickém i lidském rozvoji. Ačkoliv je světových zásob vody dostatek, pouze 3 % všech vodních zdrojů jsou sladkovodního typu (Toset et.al. 2000: 974). Problém těchto zdrojů je jejich asymetrická distribuce, která je ovlivněna geografickými a klimatickými podmínkami v jednotlivých světových regionech, kde až 87 % z celkového podílu sladkovodních zdrojů vody je přímo nedostupných a nepoužitelných pro přímou spotřebu. Důvodem, proč k těmto vodním zdrojům nemá lidstvo přístup, je fakt, že značná část z těchto sladkovodních vodních zdrojů je znečištěných či uzavřených v ledovcích a hlubokých zvodních (Toset et. al. 2000: 974). V současné době lze rozlišit 276 mezinárodních říčních povodí, které celosvětově pokrývají přibližně 47 % zemského povrchu a poskytují přibližně 60 % světových zásob sladkovodních zdrojů, jež zároveň podporují více než 40 % světové populace (Giordano and Wolf 2002). Mezinárodní řeky však nelze chápat pouze jako zdroj životodárné kapaliny pro pitné a zavlažovací účely, ale především jako zdroj obživy nejen pro lidi, ale i pro jiné organismy. Voda také obsahuje vodní sedimenty bohaté na minerály a živiny, jež se využívají v zemědělství a při prevenci eroze půdy. V některých oblastech, jako například v povodí řeky Mekong, se pak tyto sedimenty dokonce stávají i jakýmsi „přeshraničním obchodním artiklem“, v němž otázka sedimentů tvoří dokonce součást dohod nad společnou správou přeshraničních vodních zdrojů (MRC 2010: 72). Ekonomický potenciál rozvoje a utilizace mezinárodních řek však sahá mnohem dál. Rozvoj vodní dopravy, energetiky, průmyslu, ale i zemědělství, orientovaného na produkci komerčních plodin, už od sedmdesátých let 20. století vytlačují tradiční způsoby využívání přeshraničních vodních zdrojů a zaměřují se na výnosnější a efektivnější způsoby využití mezinárodních řek. Spolupráce v oblasti přeshraničních vodních zdrojů se tak stala přirozeným prostředkem, jak efektivněji exploatovat (vykořisťovat) obnovitelné přírodní zdroje a jakým způsobem lze využít plný potenciál mezinárodních řek

bez ohledu na dopady v oblasti životního prostředí (Sadoff and Grey 2002). Ačkoliv by se mohlo zdát, že projevy masové urbanizace, překotné industrializace a plošné modernizace jsou jen planými varováními a „malou daní za lidský pokrok“, opak je pravdou. Nejohroženější skupinou ripariálních zemí, kde hrozí hydropolitická tenze související se ztenčováním sladkovodních povrchových a podpoверхových zásob vody, jsou právě státy v oblasti severní Afriky (Goldman 2007), Blízkého Východu a východní Asie (Shiva 2002; Mehta 2003; Zeitoun 2008). K úbytku a kolísání zásob sladkovodních vodních zdrojů přispívá celá řada faktorů, avšak ne proti všem se lze efektivně bránit. Zatímco k prevenci nadměrné spotřeby vody v konkrétním regionu lze do jisté míry dospět skrze informační osvětu veřejnosti, využívání šetrnějších a úspornějších technologií, podporováním modernějších integrovaných vodních projektů (tj. zvýšení efektivnosti čistíren odpadních vod, zlepšení potrubního systému atp.), tak proti extrémním výkyvům počasí a globálnímu oteplování tradiční formy národní bezpečnostní strategie nestačí. Problém většiny politicko-ekologických dopadů a jejich vlivu na hydropolitickou interakci je ten, že jsou pro tradiční koncepty bezpečnosti příliš abstraktní, dlouhodobé a těžko identifikovatelné. To však neplatí pro všechny z nich.

Řada autorů neomalthusiánského pojetí (Klare 2001a, Homer-Dixon 1999, Gleick 1993: 79) se stále domnívá, že soupeření o vodní zdroje je nevyhnutelné a že intenzita případného střetu mezi státy bude růst s jejich nedostatkem v konkrétních regionálních oblastech (Klare 2001a, 2001b). Byť k ozbrojeným konfliktům o přeshraniční vodní zdroje v minulosti došlo jen zřídka, předpoklad neomalthusiánců ohledně potenciální hydropolitické tenze není zcela zanedbatelný. K historicky nejvážnějším a pravděpodobně nejznámějším mezistátním konfliktům o přeshraniční vodní zdroje došlo během „šestidenní války“ mezi Izraelem a okolními arabskými státy v bitvě o Golandské výšiny v roce 1967. Tehdejší izraelský premiér Levi Eshkol v témže roce před vypuknutím války dokonce prohlásil, že „voda je otázkou přežití Izraele“ a že „Izrael využije všech dostupných a nezbytných prostředků, aby voda stále tekla [pro Izraelský lid]“ (Biliouri 1997: 5). Povaha konfliktů o přeshraniční vodní zdroje se však velmi liší. Zatímco v případě konfliktu o řeku Ussuri mezi Čínskou lidovou republikou a Sovětským svazem v roce 1969 šlo především o vymezení sféry vlivu a hranic, než o potenciální zásoby vody (Gleditsch et al. 2006: 365), spor o řeku Senegal mezi Mauretánií a Senegalem v roce 1989 vznikl jako reakce na lokální neshody mezi pastevci a farmáři kvůli poklesu hladiny řeky, které se později vyvinuly až do vojenského střetu mezi oběma zeměmi (Bercovitsch & Jackson 1997: 240; Pohl et al. 2014). K jaké formě mezistátní interakce o přeshraniční vodní zdroje dochází? A je nedostatek vodních zdrojů jediným a rozhodujícím faktorem, který ovlivňuje hydropolitickou interakci mezi ripariálními zeměmi?

Přehodnocení konfliktu a kooperace

Většina výzkumných projektů zkoumající přeshraniční hydropolitickou interakci až donedávna nahlížela na vzájemný vztah mezi ripariálními zeměmi černobílou optikou, kde konflikt a spolupráce o přeshraniční vodní zdroje tvořily dva zcela odlišné přístupy, kde vždy jeden z nich (tj. konflikt vs. kooperace) převažoval nad druhým (Zeitoun 2007). Jejich rutinním oddělením však dochází ke generalizaci, předpojatosti a opomíjení nuancí, které se v souvislosti s vnímáním přeshraniční hydropolitické interakce ukazují jako zavádějící. Jak konflikty, tak spolupráce v oblasti přeshraničních vodních zdrojů totiž nevznikají automaticky vlivem nedostatku vody (Kukk and Deese 1996: 51; Lowi, 1995: 123; Rogers 1996: 511), ale jsou výsledkem vzájemného střetávání národních zájmů jednotlivých ripariálních zemí a jejich proměnlivosti v čase a prostoru. Politizace a sekuritizace přeshraničních vodních zdrojů tak vzniká postupně, avšak konflikty o přeshraniční vodní zdroje nemusí vzniknout jen z nedostatku, ale i nadbytku vodních zdrojů (Gizelis and Wooden 2010: 445). Motivem těchto konfliktů z nadbytku pak mohou být politicko-ekonomické záměry založené na nadměrném vykořisťování přeshraničních vodních zdrojů, se kterým se lze setkat například u vnitrostátních konfliktů v Africe (Collier 2000; de Soysa 2000; Toset et. al. 2000). K dalšímu pokřivení vnímání a porozumění přeshraniční politické interakce patří komplexní databáze konfliktů o mezinárodní vodní zdroje (TFDD) z Oregonské Univerzity v USA, která tvrdí, že proces „spolupráce“ jednoznačně dominuje v mezinárodních vztazích a že tento trend bude pravděpodobně i v budoucnu pokračovat (Wolf et. al. 2003a). Autoři databáze za posledních 50 let (1948-2008) zdokumentovali více než 1 800 případů, z nichž přibližně dvě třetiny z nich zařadily do kategorie „spolupráce“. Přestože je tato databáze zahrnující konfliktní a kooperativní události za půl století chápána jako jakési „nadčasové dogma“, detailní průzkum databáze ukazuje, že většina všech zdokumentovaných případů definovaná stupnicí BAR od -7 (vyhlášení války) až po +7 (dobrovolné sjednocení států) byla hodnocena pouze

jako „mírná“ (mild) (Wolf et. al. 2003a), což odpovídá BAR hodnotám -1 (mírné projevy nepřátelství) a +1 (mírná oficiální podpora). Zdá se tak, že pojem „spolupráce“ není až tak koherentní koncept a že podoba spolupráce může nabývat více forem.

Pomyslná „dělicí čára“ mezi konfliktem a kooperací tak může být ještě tenčí, než se řada autorů až doposud domnívala. Způsob klasifikace, zda mezi konkrétními zeměmi v souvislosti s přeshraničními vodními zdroji dochází ke konfliktu či kooperaci, rovněž narušuje mýtus, že počet uzavřených mezinárodních a bilaterálních smluv automaticky vede ke spolupráci (Wolf et. al. 2003a, 30). Tato hypotéza nalézá v širokých akademických kruzích svou podporu navzdory tomu, že průběh schvalování ani věcný obsah takovýchto dohod nemusí zcela korespondovat s požadovanými cíli a tedy i výsledky z těchto dohod. Jinými slovy, pokud nejsou důležité komponenty do vzájemných smluv implementovány (tj. vymezení společných pravomocí, způsob vymahatelnosti pravidel a sankční mechanismy atp.) či pokud jeden z aktérů získá komparativní výhodu na úkor jiných ripariálních zemí (tj. dojde-li k podpisu asymetrické dohody zvýhodňující vyjednávací pozici jednoho aktéra), pak taková spolupráce mezi státy může být považována za formu „chabé spolupráce“ či až „nespolupráce“ (Zawahri 2008). Mnoho nezrealizovaných smluv se pak stává jen jakýmsi „morálním závazkem“ naplňování ambiciózních cílů, kterých je v budoucnu nutno dosáhnout, jako tomu bylo např. u Mahakali smlouvy mezi Indií a Nepálem (Gyawali 2001). Stejným způsobem ani široce naformulovaný a pružný mezivládní spis, jako v případě izraelsko-palestinské mírové dohody z roku 1994, nebyl automaticky zárukou vzájemné spolupráce, neboť převážily historické a geostrategické předpoklady, neslučitelné pro obě ripariální země v otázce využívání přeshraničních vodních zdrojů (Fischhendler 2008). Vede absence mezivládních dohod k anarchickému vztahu mezi ripariálními zeměmi? A které země využívají svého geostrategického postavení k prosazování národních zájmů v oblasti přeshraničních vodních zdrojů? Podle autorů Warnera a Zawahriho (2012) je v některých případech „žádná [mezivládní] dohoda je lepší než špatná dohoda“ (Warner and Zawahri 2012: 3). Příkladem jejich tvrzení je případ Egypta na řece Nil, kde egyptská vláda dlouhodobě odmítá reformu stávající asymetrické Nilské dohody z roku 1959, která zvýhodňuje pozici Egypta v hydropolitických vztazích (Kameri-Mbote 2006). Byť výsledná egyptská hydrohegemonie přispěla k značnému rozvoji řeky Nil a umožnila vznik Iniciativy povodí Nilu na konci devadesátých let. 20. století, Egypt stále nejeví ochotu koordinovat své národní zájmy s ostatními ripariálními zeměmi. Hydrohegemonní země však nejsou stejné. Stejně jako se některé z nich vzhledem k svým geostrategickým a geopolitickým možnostem mohou chovat nekompromisně a lhostejně k ostatním ripariálním zemím (Egypt na řece Nil, Čína na řece Mekong, Indie na řece Ganga atd.), jsou i hydrohegemonní země (Turecko na Eufrat a Tigris, Španělsko na iberijských řekách v devadesátých letech 20. století), které napomáhají ke stabilitě v daném povodí a tedy i vzájemné spolupráci mezi ripariálními zeměmi (Tir and Ackerman 2009; Zawahri and Mitchell 2011). Přestože přeshraniční hydropolitická interakce ve formě spolupráce působí vznešeným dojmem uskutečňování starých ideí, spolupráce v oblasti přeshraničních vodních zdrojů může sloužit i k zcela jiným účelům. Strategickým účelem ripariálních zemí může být totiž stejně tak jako přilákání zahraničních investic, podpora volebních preferencí nebo sdílení břemene nákladů nad odklizením ekologických škod i neochota přijetí závazných pravidel či bránění vzniku společné správy ve využívání přeshraničních vodních zdrojů (Bernauer 2002). Stejným způsobem nejsou i omezené sdílení informací, pravidelné schůzky a konference zástupců ripariálních zemí, zřizování společných mezivládních organizací a podpis multilaterálních a bilaterálních smluv samy o sobě zárukou spolupráce a nemusí tak vždy vést ke stabilizaci daného regionu. Objevily se v minulosti nějaké konflikty, které mohli vzniknout díky spolupráci? K oblastem, kde se řada autorů domnívá (Mohieldeen 2008, Phillips et al. 2006, Zeitoun and Mirumachi 2008), že došlo ke zpochybnění oné „win-win strategy“, založené na vzájemném užitku a prospěchu, patří například mezinárodní povodí Mekongu, Nilu, Jordánu, Senegalu a několika dalších řek. Nyní bych pro ilustraci a pochopení duality hydropolitické interakce v krátkosti poukázal na důsledky spojené s onou „spoluprací za každou cenu“ na příkladu Mekongu.

Duální hydropolitická interakce – případová studie

Mekongská řeka patří mezi 10 nejdelších řek na světě a její povodí zahrnuje území několika států v jihovýchodní Asii. Mezi Čínskou lidovou republikou, Laosem, Barmou, Thajskem, Kambodžou a Vietnámem v povodí Mekongu však nepanuje ona „úspěšná spolupráce“, jak někteří autoři proklamují (Landovský 2009: 70; Elhance 1999: 192; Wolf 2007: 243; Yorth 2014: 39), ale naopak spíše diploma-

tické neshody, kdy se jednotlivé ripariární země navzájem obviňují z vlastního obohacování na úkor ostatních zemí. Sporem mezi ripariárními zeměmi se kromě nejvyšších představitelů jednotlivých ripariárních vlád zabývá i Mekongská říční komise coby symbol naděje a spolupráce ještě z dob studené války (Brady 1993: 90-92), ale zároveň jediná funkční komunikační a informační platforma mezi ripariárními zeměmi. Ironií je, že právě díky ekonomickému rozvoji v povodí Mekongu, u jehož zrodu stála Mekongská komise (dnes známá jako Mekongská říční komise), tvoří jablko sváru novodobého soupeření „asijských tygrů“. Z původně nevyužívané a apolitické řeky (Bakker, 1999: 200) tak až v devadesátých letech 20. století došlo zejména zásluhou Mekongské komise k jejímu přehodnocení na potenciální politicko-ekonomický prostor vhodný k rozvoji. Ke střetu národních zájmů tak došlo hned na několika úrovních. První z nich byl střet zájmů mezi tradičním a komerčním využíváním řeky Mekong. Odklon od extenzivního zemědělství a rybolovu vystřídalo budování nových integrovaných vodních projektů zaměřených na energetiku, dopravu, prevenci záplav, zajištění pravidelných dodávek vody a relokační vodních zdrojů do nových lokalit. Druhým z důvodů, proč dochází na řece Mekong ke střetu zájmů, je otázka fungování Mekongské říční komise. Strůjcem a finančním donátorem Mekongské kooperace byly od padesátých let 20. století kromě zakládajících členů (Laos, Thajsko, Kambodža, Vietnam) i Spojené státy americké, které si od tohoto projektu slibovaly větší geopolitický potenciál, ideologickou rovnováhu sil mezi kapitalismem a socialismem a ochranu Thajska coby potenciálního spojence proti komunismu (Glassman 2003: 98–99). Směřování Mekongské komise tak až do poloviny sedmdesátých let 20. století, kdy se vojenské jednotky USA stáhly z Vietnamu, podléhalo americkým a thajským zájmům (Hewison 1989; Hori 2000: 162–165). Tato do jisté míry „jednostranná spolupráce“ až dodnes budí pochybnosti a rozpaky mezi členskými, ale i nečlenskými zeměmi, zdali je Mekongská říční komise strůjcem skupiny či jednotlivců. Mekongská říční komise rovněž za celou dobu své existence nepřesvědčila Čínskou lidovou republiku a Barmu coby zbývající ripariární země, aby se připojily ke společné správě využívání přeshraničních vodních zdrojů. Třetím z důvodů, proč dochází k rozepřím mezi ripariárními zeměmi, a to i uvnitř Mekongské říční komise, je právě Čína. V povodí řeky Mekong je tento aktér totiž považován za původce postupného ztenčování a znečištění přeshraničních vodních zdrojů. Největší obavy ripariárních zemí panují zejména nad otázkou dostavby Mekongské kaskády, kde by podle předběžných odhadů mělo do roku 2020 dojít až k 30% redukci průtoku vody pro země na dolním toku Mekongu (MRC 2010: 58). Čína je ale na straně druhé rovněž vnímána jako největší regionální investor a podporovatel využívání mekongské řeky, zejména pro dopravní a energetické účely. Jak je tedy možné, že Čína i přes obecné znaky podpory spolupráce, jako podpora přímých zahraničních investic v povodí Mekongu, budování společných integrovaných vodních projektů, dopravních sítí a přílehlé infrastruktury, je stále považována za agresora a rozvraceče vzájemných hydropolitických vztahů mezi ripariárními zeměmi? Jsou historické vazby a křivdy hlavní překážkou hydropolitické spolupráce na řece Mekong, anebo jsou pouze některé typy spolupráce vzájemnému užítku a prospěchu pro všechny ripariární země? Je větší problém v hydropolitické interakci mezi ripariárními zeměmi Čína anebo „síla pokušení“ z příslibu získání nových financí a prestiže výměnou za „tichý souhlas“ s čínskými zájmy?

Pokud je hypotéza kritických politických ekologů správná, lze se domnívat, že na mekongské řece dochází v téže chvíli jak ke spolupráci formou rozvoje mekongské řeky s cílem využít její ekonomický a geostrategický potenciál, tak konfliktu ve formě střetu národních zájmů a vzájemného veřejného i diplomatického napadání z bezohledného využívání přeshraničních vodních zdrojů. Je rovněž krajně nepravděpodobné, že by v budoucnu mělo dojít k ozbrojeným konfliktům ve formě „války o vodu“, avšak není zcela vyloučeno, že by k určitému typu násilných konfliktů nemohlo v budoucnu dojít (Yorth 2014: 12). Členské země Mekongské říční komise tak na jedné straně vnímají Čínskou lidovou republiku jako „společného nepřítele“ a původce zvyšování vodního znečištění, poklesu rybolovu a snižování vodní hladiny, ale na straně druhé Číně blahorečí za finanční dary jako patrona, jenž rozvíjí mekongskou řeku pro „dobro všech“. Otázkou tak zůstává, čímů „dobru“ přeshraniční hydropolitická interakce může sloužit a jak ji rozlišit od ostatních forem spolupráce? To, co tak bylo v minulosti považováno za ukázkový vzor „úspěšné spolupráce“ mezi ripariárními zeměmi, se zdá být spíše účelovou kolaborací než vřelou kooperací. Mekongská říční komise tak napříč roky ukazuje, že samotná existence mezivládní instituce není přirozenou zárukou zvyšování důvěry a zlepšení koordinace národních zájmů. Historie ripariárních vztahů v povodí Mekongu tak poukazuje na rozpolcenost hydropolitické interakce, kde se uplatňování přístupu hydropolitické spolupráce ve formě efektivnějšího využití a rozvoje řeky Mekong stalo jádrem vzájemných svárů o vodu.

Závěr

Přehodnocení přeshraniční hydropolitické interakce představuje nové politicko-ekologické a bezpečnostní výzvy, se kterými se svět bude bezesporu potýkat. Přeshraniční vodní zdroje proto pro oblast mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií představují novinku, kdy se i obnovitelné přírodní zdroje stávají středem pozornosti střetu národních zájmů. Hlavním cílem tohoto článku bylo zjistit, k jaké formě mezistátní interakce o přeshraniční vodní zdroje dochází. V tomto ohledu se ztotožňuji s přístupem zastánců kritické hydropolitiky (Zeitoun and Mirumachi 2008, Gleditsch et. al. 2006), kteří tvrdí, že „konflikt a spolupráce o přeshraniční vodní zdroje jsou dva neoddělitelné rysy hydropolitické interakce, které se navzájem ovlivňují, doplňují a společně vytváří základ pro vzájemné střetávání národních zájmů v čase a prostoru“. Dále jsem přesvědčen, že výskyt přeshraničních konfliktů ohledně vodních zdrojů automaticky neprokazuje, že by v budoucnu mělo nevyhnutelně docházet ke konfliktům spojeným s jejich nedostatkem (Gleditsch 1998: 393–394) a že „absence války vylučuje existenci konfliktů jiné intenzity“ (Zeitoun and Warner 2006: 437). Dílčím cílem práce bylo poukázat na věcnou podstatu hydropolitické spolupráce a její prospěšnosti pro zajištění stability a kontinuity hydropolitické interakce. Jak jsem se snažil poukázat na kritice široce uznávané databáze TFDD, nikoliv počet mezivládních smluv, ale především jejich věcný obsah, stanovené cíle a výsledky určují kvalitu hydropolitické interakce mezi ripariárními státy. K dalším pochybám o prospěšnosti spolupráce ohledně přeshraničních vodních zdrojů patří automatizace perspektivního získání pozitivních výsledků pro všechny zúčastněné aktéry. Jinými slovy, spolupráce mezi ripariárními zeměmi nemusí být nutně „všespasitelná“ a nemusí vést nutně k mírovému soužití (Zeitoun and Mirumachi 2008), ale naopak může vést k urychlení nesmiřitelného střetu národních zájmů. Byť fenomén „válek o vodu“ lze historicky vysledovat až 5000 let do historie (Gleick 1994), pravdou zůstává, že na globální úrovni bude k ozbrojeným konfliktům docházet jen ojediněle, neboť právě vnímání přeshraničních vodních zdrojů není ve všech světových regionech považováno za natolik významné, aby mělo dojít k ozbrojenému konfliktu mezi zeměmi. Tento předpoklad však neplatí v případě vnitrostátních konfliktů o vodní zdroje, kde panuje široký konsensus nad tím, že tyto konflikty převažují nad těmi mezistátními (Gizelis and Wooden 2010: 445; Furlong et al. 2006: 375). Zdá se však, že ke střetu národních zájmů mezi ripariárními zeměmi přesto může dojít nejen v politicky nestabilních a ekologicky nehostinných oblastech, jako například v povodí Nilu, Jordánu či Brahmaputry, ale i v oblastech s nadbytkem vody, jako například v povodí Dunaje či Mekongu.

Současná akademická literatura zabývající se hydropolitickou interakcí v mezinárodních vztazích se tak v zásadě dělí na tři skupiny. První z nich se zabývá potenciálem přeshraničních vodních zdrojů a jejich vlivem na vznik a fluktuace intenzity konfliktů mezi ripariárními zeměmi. Badatelé této skupiny se pak zaměřují především na ripariární země v oblasti Blízkého Východu a Afriky, kde jsou přeshraniční vodní zdroje považovány za jednu z netradičních bezpečnostních hrozeb související s jejich asymetrickou distribucí a strukturálním nedostatkem těchto zdrojů (Starr 1991, Bulloch & Darwish 1993). K druhé skupině vědců patří zastánci přístupu Oregonské školy v Torontu, kteří zastávají názor, že přeshraniční vodní zdroje poskytují pevný základ pro rozvoj hydropolitické spolupráce mezi státy (Dinar 2011: 185; Ashton 2002; Giordano and Wolf 2003). Hlavním předpokladem této skupiny vědců je kromě perspektivy vzájemného užitku spojeného s využíváním a rozvojem infrastruktury přeshraničních vodních zdrojů i eco-optimismus spočívající v tvrzení, že „si lidstvo vždy dokázalo poradit samo a že prostřednictvím nových technologií se případné spory o kontrolu, distribuci a využívání přeshraničních vodních zdrojů vyřeší samy“ (Gleditsch 2003; Dryzek 1996; Simon 1996). Zatímco obě výše zmíněné skupiny (tj. pesimisté a optimisté) nahlízejí na problematiku přeshraniční hydropolitické interakce jako na lineární a etapový proces, třetí skupina výzkumníků chápe vzájemnou hydropolitickou interakci spíše jako na více směrný a průběžný proces v čase a prostoru, v němž dochází nejen ke střetu státních a nestátních aktérů, ale v němž ne všechny proměnné dokáží jednoznačně určit, k jaké formě hydropolitické interakce ve skutečnosti dochází. Tato hydroskeptická skupina klade oproti předchozím přístupům větší důraz na hlubší pochopení hydropolitické interakce na interdisciplinární úrovni a znovuvyvážení některých dříve stanovených hypotéz, které současné badatele nutí k některým dogmatickým závěrům, jako například, že v hydropolitické interakci jednoznačně převažuje spolupráce ohledně přeshraničních vodních zdrojů (Wolf 1999, Lomborg 2001), že s rostoucí spotřebou a počtem obyvatel bude v budoucnu nevyhnutelně docházet k přeshraničním konfliktům o vodní zdroje (Gleick 1993:79; Irani 1991; Klare 2001a) či že hydropolitická spolupráce by měla být nutně pozitivní a favorizovaná, neboť právě s rozvojem přeshraničních vodních zdrojů a jejich efektivnějším využíváním přirozeně dochází k vzájemnému užitku a prospěchu pro všechny ripariární země (Elhance 1999). Byť se za úspěšnou formu spolupráce obecně považuje snižování nedůvěry, budování společných

integrovaných vodních projektů, podpora vzájemných zahraničních investic, sdílení informací a břemene nákladů na odklizení ekologických škod a sdílení dalšího společného užitku, plynoucí z využívání přeshraničních vodních zdrojů, národní zájmy jednotlivých ripariálních zemí mohou být i zcela jiné (Daoudy 2007, Brown and Ashman 1996; Sosland 2007).

„Diplomatické hašteření“ nad historickými křivdami, mocenské soupeření o sféru vlivu, neochota přijetí závazných pravidel pro využívání přeshraničních vodních zdrojů, rapidní rozvoj vlastních vodních integrovaných projektů regulující transfer vody a nadměrné vykořisťování přeshraničních vodních zdrojů vytváří silné hydropolitické napětí mezi ripariálními zeměmi, které po vzoru prokletí přírodních zdrojů (Sachs and Warner 1995) může vytvářet řadu komplikovaných situací, kde ani uzavírání mezinárodních smluv nebude muset stačit. Myšlenka společné kontroly, regulace a prospěchu při využívání přeshraničních vodních zdrojů je bezesporu ušlechtilým cílem budoucích generací, avšak ne jediným. Jak jsem se snažil přiblížit na příkladu hydropolitické interakce v povodí řeky Mekong, spolupráce „za každou cenu“ může v mnoha případech způsobit více škody než užitku. Čím více se skrze prohlubování hydropolitické spolupráce stávaly přeshraniční vodní zdroje dosažitelnější a tedy i vykořisťovanější, tím více se mezi ripariálními zeměmi Mekongu rozpoutával nelítostný souboj nad jejich rozvojem, drancováním a posléze i obohacováním na úkor ostatních ripariálních zemí (Zeitoun and Mirumachi 2008: 4; Gleditsch et. al. 2006: 379). Tento jev účelové spolupráce a zpochybnění jednostrannosti hydropolitické interakce jsem se proto v tomto článku pokusil demonstrovat na příkladu mekongské řeky, která je dlouhodobě považována za vzor „úspěšné spolupráce“, a kde jsou rozpory v pojetí hydropolitické interakce dobře patrné. Rozšiřování povodí, zlepšení dopravních a komunikačních sítí, zlevnění výroby elektrické energie skrze vodní elektrárny, zintenzivnění zavlažování a budování jiných integrovaných vodních projektů redukující riziko živelných katastrof se tak v povodí řeky Mekong staly snadným předmětem střetu národních zájmů, kdy se ani jedna z ripariálních zemí nehodlá omezit v drancování přeshraničních vodních zdrojů. Ripariální země v povodí Mekongu tak samy sebe vzájemně obviňují, že právě jejich přičiněním dochází k postupnému poklesu vodní hladiny, rostoucímu znečištění, masivnímu úhynu ryb a jiných vodních organismů, úbytku produktivity zemědělských plodin způsobenou úbytkem sedimentů, zasolováním půdy a následnou erozí půdy, se kterými se země stále obtížněji potýkají. Ačkoliv je mekongská řeka v porovnání s celosvětovým průměrem „relativně čistou“ mezinárodní řekou, objem vody, stejně tak jako kvalita přeshraničních vodních zdrojů, se každoročně zhoršuje (MRC 2010: 62–64). A byť ani zde nelze očekávat, že by mezi ripariálními zeměmi Mekongu došlo k ozbrojenému konfliktu, faktem zůstává, že všem kooperačním iniciativám navzdory (viz. Mekongská říční komise), se Mekong stal významným politicko-bezpečnostním a socio-ekonomickým tématem, který rozpoutává „plamenné diskuze“ nad otázkou budoucí koexistence, kontroly a využívání řeky Mekong. Právě tyto tři aspekty považuji za klíčové parametry pro hlubší zkoumání dopadů přeshraničních vodních zdrojů a jejich vliv na podobu hydropolitické interakce. Pokud by stejným způsobem jako u přehodnocení hydropolitické interakce došlo i ke znovuzvážení a následné restrukturalizaci environmentální bezpečnosti směrem k zúžení koncepce, zabývající se pouze vodní bezpečností, je pravděpodobné, že by autoři napříč obory mohli lépe dospět ke vzájemnému konsensu nad otázkou percepce vody a jejím terminologickým vymezením (Grünwald 2014). Bylo by pošetilé tvrdit, že přeshraniční vodní zdroje jsou vždy důvodem k „radosti“ těch, kteří s nimi dovedou účinně a rozumně nakládat, protože každá radost má své meze a jen čas ukáže, jak se lidstvo ve své zoufalé snaze o smír dokáže postavit drancování přírody a sebe sama navzdory.

Použitá literatura

- Ashton, P. 2002. „Avoiding conflicts over Africa’s water resources“. *Ambio* 31. 236–242.
- Bakker, K. 1999. „The politics of hydropower: developing the Mekong“. *Political Geography* 18. 209–232.
- Bercovitch, J., Jackson, R. 1997. *International conflict: A chronological encyclopedia of conflicts and their managements 1945–1995*. Washington: Congressional Quarterly.
- Bernauer, T. 2002. „Explaining success and failure in international river management“. *Aquatic Science* 64. 1–19.
- Biliouri, D. 1997. *Environmental issues as potential threats to security*. Paper presented at the 38th annual convention of the International Studies Association, Toronto.
- Brady, C. 1993. „South east Asia: the Mekong river“. In: C. Thomas, & D. Howlett (Eds.), *Resource politics: Freshwater and regional relations*. Buckingham: Open University Press. 86–109.
- Brochmann, M. 2012. „Signing river treaties – does it improve river cooperation?“. *International Interactions* 38. 141–163.
- Brown, D. L., Ashman, D. 1996. „Participation, social capital, and intersectoral problem solving: African and Asian cases“. *World Development* 9. 1467–1479.
- Bullock, J., Darwish, A. 1993. *Water Wars: Coming Conflicts in the Middle East*. London: St. Dedmundsbury Press.
- Cascao, A. 2008. „Counter-Hegemony in the Nile River Basin“. *Water Policy* 10. 13–28.
- Collier, P. 2000. „Doing well out of war: an economic perspective“. In: M. Berdal, D. M. Malone, *Greed and grievance. Economic agendas in civil wars*. London: Lynne Rienner. 91–112.
- Daoudy, M. 2007. „Benefit Sharing as a Tool for Conflict Transformation: Applying the Inter-SEDE Model to the Euphrates and Tigris.“ *The economics of Peace and Security Journal* 2. 26–32.
- De Soysa, I. 2000. „The resource curse: are civil wars driven by rapacity or paucity?“ In: M. Berdal, D. M. Malone, *Greed and grievance. Economic agendas in civil wars*. London: Lynne Rienner. 91–112.
- Dinar, S. 2011. „Conflict and Cooperation Along International Rivers: Scarcity, Bargaining Strategies and Negotiation“. In: S. Dinar (Ed.) *Beyond Resource Wars. Scarcity, Environmental Degradation and International Cooperation*. Boston: MIT Press. 165–199.
- Dryzek, J. S. 1996. *Politics of the earth: Environmental discourses*. Cambridge: Oxford University Press.
- Elhance, A. 1999. *Hydropolitics in the third world: Conflict and cooperation in international river basins*. Washington, DC: USIP Press.
- Elhance, A. 1999. *Hydropolitics in the third world: Conflict and cooperation in international river basins*. Washington, DC: USIP Press.
- Fischhendler, I. 2008. „Ambiguity in transboundary environmental dispute resolution: The Israel-Jordanian water agreement“. *Journal of Peace Research* 45. 91–110.
- Furlong, K. et. al. 2006. „Geographic opportunity and Neomalthusian willingness: boundaries, shared rivers, and conflict“. *International Interactions* 32. 79–108.
- Giordano, M., Wolf, A. T. 2003. „Sharing waters: Post-Rio international water management“. *Natural Resources Forum* 27. 163–171.
- Giordano, M., Wolf, A. T. 2002. *The World’s Freshwater Agreements: Historical Developments and Future Opportunities*. Kenya: International Freshwater Treaties Atlas.
- Gizelis T. I., Wooden A. E. 2010. „Water resources, institutions, & infrastate conflict“. *Political Geography* 29. 444–453.

- Glassman, J. 2003. „Interpreting the economic crisis in Thailand: lessons learned and lessons obscured“. In: J. G. Ungpakorn (Ed.), *Radicalising Thailand: New political perspectives*. Bangkok: Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University. 75–119.
- Gleditsch, N. P. 1998. „Armed conflict and the environment: a critique of literature“. *Journal of Peace Research* 35. 381–400.
- Gleditsch, N. P. 2003. „Environmental conflict: Neomalthusians vs. cornucopians.“ In: H. G. Brauch, P. H. Liotta, A. Marquina, P. F. Rogers, & M. El-Sayed Selim (Eds.), *Security and the environment in the Mediterranean: Conceptualising security and environmental conflicts*. Berlin: Springer-Verlag. 477–486.
- Gleditsch, N. P. et. al. 2006. „Conflicts over Shared Rivers: Resource Scarcity or Fuzzy Boundaries?“ *Political Geography* 25. 361–382.
- Gleick, P. H. 1993. „Water and conflict: Fresh water resources and international security“. *International Security* 18. 79–112.
- Gleick, P. H. 1994. „Water, war, and peace in the Middle East“. *Environment* 36. pp.6-on.
- Goldman, M. 2007. „How water “for all!” policy became hegemonic: The power of the World Bank and its transnational policy networks. *Geoforum* 38. 786–800.
- Grünwald, R. 2014. „Vodní bezpečnost Čínské lidové republiky ve 21. století aneb čínské reformy jako vzor řešení pro rozvojové země?“ In: Bureš, O. (Ed.) *Sborník vybraných příspěvků z 6. výroční studentské konference bezpečnostního výzkumu*. Praha: Metropolitan University Prague Press. 53–64.
- Gyawali, D. 2001. *Rivers, technology and society: Learning the lessons of water management in Nepal*. London: Zed Books.
- Hewison, K. 1989. „Bankers and bureaucrats: capital and the role of the state in Thailand. Yale Center for International and Area Studies“. *Monograph series 34*. Yale University Southeast Asia Studies.
- Homer-Dixon, T. F. 1999. *Environment, scarcity and violence*. Princeton: Princeton University Press.
- Hori, H. 2000. *The Mekong: Environment and development*. Tokyo: United Nations University Press.
- Irani, R. 1991. „Water Wars“. *New Statesman & Society* 4. 24–25.
- Jägerskog, A. 2003. *Why states cooperate over shared water: The water negotiations in the Jordan River basin*. Linköping: Linköping University.
- Kameri-Mbote, P. 2006. „Water, conflict and cooperation: Lessons from the Nile River Basin“. *The Navigating Peace series, Woodrow Wilson International Center for Scholars* 4. 1–6.
- Katz, D. 2011. „Hydro-political hyperbole: examining incentives for overemphasizing the risks of water wars“. *Global Environmental Politics* 11. 12–35.
- Kenny, C. 2011. *Getting Better*. New York: Basic Books.
- Klare, M. T. 2001a. „The new geography of conflict“. *Foreign Affairs* 80. 49–61.
- Klare, M. T. 2001b. *Resource Wars: The new landscape of global conflict*. New York: Metropolitan books.
- Kukk, C., Deese, D. A. 1996. „At the water’s edge, regional conflict and cooperation over fresh water“. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs* 1. 21–65.
- Landovský, J. 2009. *Současné mezinárodní konflikty o vodní zdroje a přístupy k jejich řešení*. PhD Thesis, Fakulta sociálních studií, Univerzita Karlova.
- Lomborg, B. 2001. „Resource constraints or abundance?“ In: P. F. Diehl, & N. P. Gleditsch (Eds.), *Environmental conflict*. Boulder: Westview. 125–152.
- Lomborg, B. 2001. *The Skeptical Environmentalist: Measuring the Real State of the World*. Cambridge: Cambridge University Press.,
- Lowi, M. L. 1996. „Rivers of conflict, rivers of peace“. *Journal of International Affairs* 49. 123–144.
- Malthus, T. R. 1798/1993. *An Essay on the Principle of Population*. Oxford: Oxford University Press.

- Mehta, L. 2003. „Context and constructions of water scarcity“. *Economic and Political Weekly* 48. 5066–5072.
- Mekong River Commission. 2010. *State of the Basin Report 2010*. Vientiane: Silkworm Books.
- Mohieldeen, Y. 2008. *Sudan's Nile waters and the eastern Nile basin: Hydropolitics in a politicized environment*. PhD Thesis, Department of Geography, School of Oriental and African Studies.
- Phillips, D. et. al. 2006. *Trans-boundary water cooperation as a tool for conflict prevention and broader benefit-sharing, Global Development Studies No. 4*. Stockholm: Ministry of Foreign Affairs.
- Pohl et. al. 2014. *The Rise of Hydro-Diplomacy. Strengthening Foreign Policy for Transboundary Waters*. Berlin: adelphi.
- Rogers, K. S. 1996. „Pre-empting violent conflict: learning from environmental cooperation“. In: N. P. Gleditsch, *Conflict and the environment*. Dordrecht: Kluwer Academic. 503–518.
- Sadoff, C. W., Grey, D. 2002. „Beyond the river: The benefits of cooperation on international rivers“. *Water Policy* 4. 389–403.
- Sachs, J. D., Warner, A. M. 1995. *Natural resource abundance and economic growth*. NBER Working Paper (W5398). Cambridge: National Bureau of Economic Research.
- Shiva, V. 2002. *Water wars. Privatization, pollution, and profit*. Cambridge: South End Press.
- Simon, J. L. 1989. „Lebensraum: paradoxically, population growth may eventually end wars“. *Journal of Conflict Resolution* 33. 164–180.
- Simon, J. L. 1996. *The ultimate resource 2*. Princeton: Princeton University Press.
- Sosland, J. K. 2007. *Cooperating rivals: The riparian politics of the Jordan River basin*. New York: State University of New York Press.
- Starr, J. 1991. „Water Wars“. *Foreign Policy* 82. 17–36.
- Theisen, O. R. et. al. 2011. „Climate wars? Assessing the claim that drought breeds conflict“. *International Security* 36. 79–106.
- Tir, J., Ackerman, J. 2009. „Politics of formalized river cooperation“. *Journal of Peace Research* 46. 623–640.
- Toset, H. P. W. et. al. 2000. „Shared rivers and interstate conflict“. *Political Geography* 19. 971–996.
- Ward, D. R. 2002. *Water Wars: Drought, Flood, Folly and the Politics of Thirst*. New York: Riverhead.
- Warner, J., Zawahri, N. 2012. „Hegemony and asymmetry: multiple-chessboard games on transboundary rivers“. *International Environmental Agreements* 3. 215–229.
- Wolf, A. T. 1999. „The transboundary freshwater dispute database project“. *Water International* 24. 160–163.
- Wolf, A. T. 2007. „Shared Waters: Conflict and Cooperation“. *Annual Review of Environment and Resources*, **32**. 241–269.
- Wolf, A. T. et. al. 2003a. „International waters: Identifying basin at risk“. *Water policy* 5. 29–60.
- Wolf, A. T. et. al. 2003b. „Conflict and cooperation within international river basins: the importance of institutional capacity“. In: Universities Council on Water Resources, 125, Water Resources Update.
- Yoffe, S. et. al. 2003. „Conflict and cooperation over international freshwater resources: Indicators of basins at risk“. *Journal of the American Water Resources Association* 39. 1109–1125.
- Yorth, B. 2014. *International Mekong River Basin: Events, Conflicts or Cooperation, and Policy Implications*. Master of Public Policy essay, Public Policy Graduate Programme, Oregon State University.
- Zawahri, N. 2008. „Capturing the nature of cooperation, unstable cooperation, and conflict over international rivers: The story of the Indus, Yarmouk, Euphrates, and Tigris rivers“. *International Journal of Global Environmental Issues* 8. 286–310.
- Zawahri, N., Mitchell, S. 2011. „Fragmented governance of international rivers: Negotiating Bilateral versus Multilateral Treaties“. *International Studies Quarterly* 55. 835–858.

Zeitoun, M. 2007. „The conflict vs. cooperation paradox: Fighting over or sharing of Palestinian-Israeli groundwater?“. *Water international* 32. 105–120.

Zeitoun, M. 2008. *Power in the Middle East. The hidden politics of the Palestine-Israel water conflict*. New York: I.B. Tauris & Co. Ltd.

Zeitoun, M., Mirumachi, N. 2008. „Transboundary water interaction. I: Reconsidering conflict and cooperation. *International Environmental Agreements* 8. 297–316.

Zeitoun, M., Warner, J. 2006. „Hydro-hegemony – a framework for analysis of transboundary water conflicts“. *Water Policy* 8. 435–460.

Jižní Súdán – současný konflikt a vize do budoucna – důsledky pro mezinárodní bezpečnost

Elena Horáková

Abstrakt

Příspěvek se zabývá současným konfliktem v Jižním Súdánu z hlediska těch fenoménů, které mají potenciál svým charakterem omezit či ohrozit mezinárodní bezpečnost, mezinárodní vztahy nejen v regionu a které do budoucna ovlivní vývoj Jižního Súdánu. Jedná se jednak o migraci, dále pak o problém tzv. *spillover* konfliktu do sousedních států a o celkovou změnu vzájemných vztahů Jižního Súdánu jak se sousedními státy, tak s dalšími, které zde mají své zájmy. Třetím důsledkem současné situace jsou pak změny týkající se ropného průmyslu země v souvislosti s angažováním Číny.

The article deals with the current conflict in the South Sudan taking into account those phenomena that have a potential to limit or threaten international security, international relations not only in the region and those that will drive the development of the South Sudan in the future. They are, first the migration, then the problem of *spillover* of conflict to the neighboring states and it is also the overall change of relations of South Sudan and his neighbors and with others who have their own interests in the country. The third consequence of the current situation are then changes related to the oil industry of the country in the context of China engaging.

Úvod

Afrika je regionem, kde se nachází mnoho selhávajících států, které se potýkají s množstvím problémů – od ekonomické nestability přes politické krize až po občanskou válku. Africké státy také pravidelně vévodí žebříčku nejvíce ohrožených států v analýzách Failed State Index (od roku 2014 Fragile State Index; dále jen FSI), které sestavuje každý rok organizace Fund for Peace. Jižní Súdán se od svého vzniku v roce 2011 přidal ke státům, které jsou hodnoceny jako nejvíce selhávající (resp. nejkřehčí) na světě a které pravidelně obsazují první místa v tomto hodnocení.

Jižní Súdán si samostatnost vydobyl ve dvou občanských válkách (1956–1972 a 1983–2005). Jakožto nejmladší stát na světě v současnosti selhává téměř ve veškerých snahách o úspěšné fungování jako samostatný státní útvar. Od prosince 2013 zemi sužuje mimořádně ničivý vnitřní konflikt, občanská válka mezi dvěma nejpočetnějšími etnickými skupinami, která byla rozpoutána na úrovni státních elit a do které bylo postupně zapojeno civilní obyvatelstvo, a to buď na straně prezidenta Salva Kiira Mayardita, anebo na straně povstalců vedených bývalým viceprezidentem Riekem Macharem.

Cílem příspěvku je analyzovat současnou situaci v zemi a představit nejvýznamnější fenomény, které mohou mít vliv na mezinárodní bezpečnost, a to proto, že se buď nově objevily jako důsledek probíhajícího konfliktu v zemi či byly tímto konfliktem umocněny. Jedná se jednak o migraci, která je v různých podobách a intenzitách součástí konfliktu. Dále pak o přímé důsledky konfliktu jako takové, tedy o riziko šíření a přelévání (tzv. *spillover*) konfliktu do sousedních států a následný vliv na vzájemné vztahy, které s prvním problémem úzce souvisí. Třetí oblastí, kterou konflikt ovlivňuje nejvíce, jsou změny týkající se ropného průmyslu, což úzce souvisí se současnou, ba i budoucí rolí jeho klíčového hráče, a sice Číny. Pokusím se představit Čínu z hlediska jejích zájmů v Jižním Súdánu s ohledem na probíhající konflikt a na možný budoucí vývoj jejich vztahů a čínské přítomnosti v oblasti.

V příspěvku je nastíněna současná situace země se zdůrazněním klíčových událostí a klíčových jevů, které jsou důležité jak pro budoucí vývoj země, tak pro mezinárodní bezpečnost. V první části práce bude představen Jižní Súdán pomocí tří „NEJ“, která jsou pro něj typická a která ho charakterizují. Jedná se o vybrané fenomény, které nejlépe vystihují podstatu samotného státu, jeho nejdůležitější znaky, které ho od ostatních států odlišují a díky kterým je výjimečný. Tyto byly vybrány proto, aby bylo možné vhodně nastínit jak současnou socioekonomickou situaci v zemi, tak historický kontext,

který je nezbytný pro další výklad. Prvním „NEJ“ je pohled na tento stát prizmatem nejmladšího státu na světě. V této kapitole bude představena základní charakteristika země. Následuje kapitola o hodnocení Jižního Súdánu z hlediska FSI – v jakých oblastech je na tom země nejhůře. Třetím NEJ je pak symbolické „ropné“ NEJ, a sice že Jižní Súdán je stát, jehož státní rozpočet je nejvíce závislý na příjmech ropy na světě. V další části práce bude stručně představen aktuální konflikt, jeho kořeny a průběh. Toto nastínění je důležité z hlediska dalších událostí, které konflikt implikuje.

Hlavní částí práce je pak představení tří výše zmíněných fenoménů (migrace, spillover konfliktu a možné posílení role Číny v ropném průmyslu), které byly vybrány jako ty, které mohou nejvíce ohrozit mezinárodní bezpečnost anebo mohou zásadním způsobem ovlivnit regionální rozložení sil (s ohledem na vzájemné sousedské vztahy v Africe).

Práce s daty a metoda sběru dat

Aktuálnost tématu umožňuje čerpat z poměrně širokého množství zdrojů, nicméně ne všechny jsou relevantní. Vzhledem k charakteru konfliktu bylo možné setkat se s jednostranně zaměřenými dokumenty či se zdroji, které nevykreslovaly skutečnou situaci v zemi. Autorka se proto snažila o triangulaci dat z více zdrojů.

Jedním z klíčových zdrojů byly výsledky analýz Failed State Index, které poskytly jak souhrnné výsledky, tak data pro jednotlivé indikátory. Ekonomicky zaměřené informace byly čerpány mimo jiné z publikací výzkumníka Zhou Hanga (SIPRI) a Petroleum Economist. Byly využity také poznatky Katy Migrio, novinářky zaměřující se na lidská práva a humanitární krize v regionu. Cenným zdrojem informací se staly zprávy neziskových organizací, které působí na místě. Pro zvýšení relevance autorka použila i výpověď odborníka původem z Džuby, zabývajícího se právě jihosúdánským konfliktem, Tonguna L. Loyunga.

Tři jihosúdánská „NEJ“

• Nejmladší stát na světě

Jižní Súdán je nejmladším státem na světě, v červenci 2015 „oslaví“ teprve čtvrté narozeniny. Je to chudý zemědělský stát a skládá se z 10 regionů, ve kterých žilo v roce 2014 odhadem 11 700 000 lidí (IDMC 2015). Tento počet je v současnosti opravdu jen orientační, a to vzhledem k vysokému počtu obětí, které má za následek probíhající konflikt a hladomor a také vzhledem k migraci obyvatel. Po vyhlášení samostatnosti se vrátilo mnoho Jihosúdánců zpět domů a nyní, bohužel naopak, nutí okolnosti Jihosúdánce utíkat ze země.

Je důležité neopomenout geografii země, neboť pro africké země je nesmírně vzácné vhodné prostředí pro zemědělství, pastevectví a také samozřejmě pro těžbu ropy a dalších cenných surovin. V roce 2011, kdy Jižní Súdán vznikl, se změnila přírodní podmínky celého Súdánu, který byl rozdělen na dva nestejně velké útvary. Zatímco Jižní Súdán získal zelenější část země, pokrytou tropickými lesy a úrodnými nížinami, jeho severnímu sousedovi zůstala suchá a neúrodná krajina, v posledních letech navíc sužovaná desertifikací. Jižní Súdán je vnitrozemský stát, obklopený hned šesti státy. Hraničí se Súdánem na severu, s nímž má kromě sdílené historie i nejdelsí hranice. Na východě sdílí dlouhou hranici s Etiopií, která se již poněkoličkáte stala neutrálním místem, kde probíhala mírová jednání. Na jihovýchodě pak Jižní Súdán hraničí s Keňou, se kterou plánuje do budoucna užší vztahy, především na poli obchodu s ropou, na jihu sousedí s Ugandou a na jihozápadě s Demokratickou republikou Kongo. Východní hranici pak sdílí se Středoafrickou republikou.

Stejně jako mnoho dalších afrických států, i Jižní Súdán je etnicky velice heterogenní. Nalezneme zde mnoho etnických skupin, z nichž největší je kmen Dinka, kmen Nuerů a kmen Shilluk. Zatímco v Súdánu dominují muslimové, v Jižním Súdánu se mísí tradiční náboženství s křesťanstvím, které sem přivezli angličtí misionáři. Zemi trápí také vysoká negramotnost a více než 50 % obyvatelstva je mladší 18 let (BBC News 2014a).

- **První místo v hodnocení Failed State Index**

Fund for Peace každoročně hodnotí státy podle socioekonomických, vojenských a politických ukazatelů a sestavuje žebříček nejstabilnějších a naopak nejvíce ohrožených států. Jižní Súdán byl do tohoto hodnocení zahrnut jako samostatný stát až v analýze za rok 2012 (a to pouze za půl roku), umístil se na 4. místě. V aktuálním hodnocení Fragile State Index 2014 se umístil na smutném 1. místě za rok 2013. Nutno poznamenat, že není možné tuto zemi hodnotit z dlouhodobého hlediska tak jako ostatní státy, a to z toho důvodu, že je samostatná bezmála čtyři roky. Dřívější období lze pouze pozorovat jako zvláštní region v rámci Súdánu.

Poslední hodnocení FSI, které analyzovalo situaci za rok 2013 (od 1. ledna 2013 do 31. prosince 2013), zdůrazňuje nejpalčivější problémy země, kterých je nespočet, avšak těmi nejvíce znepokojujícími je omezování lidských práv, demografické tlaky, velké množství uprchlíků, meziskupinové násilí. Následují politické a vojenské problémy. Opět nedodržování lidských práv a vlády práva, roztržitost elit, vzrůstající monopolizace státních struktur armádou a existence zahraniční intervence. Ve všech těchto jmenovaných oblastech FFP hodnotí Jižní Súdán téměř maximálním počtem (nejvyšší je 10, většinou se jedná o hodnocení 9,5 až 10).

- **Stát nejvíce závislý na příjmech z ropy**

Jižní Súdán byl vždycky zemědělským státem. V současnosti se jedná o stát naprosto závislý na těžbě ropy, která tvoří 60 % HDP a až 98 % příjmů do státního rozpočtu plyne právě z těžby (Oredein 2014). Je pochopitelné, že se ropa stala jednou ze třech ploch mezi Súdánem a Jižním Súdánem. Po vyhlášení nezávislosti Jižní Súdán získal 75 % všech ropných zdrojů Súdánu. Jedná se především o ropná pole při severní hranici, tedy při hranici se Súdánem. Hranice mezi oběma státy navíc nejsou dodnes přesně vymezeny.

Jižnímu Súdánu jakožto státu těžícímu ropu bude věnován prostor ještě níže, na úvod je však vhodné zmínit, že země svoji vlastní ropu nezpracovává, jihosúdánská ropa proudí dvěma velkými ropovody do Súdánu, kde je zpracovávána v súdánských rafinériích. Dá se říci, že Súdán je závislý na proudění ropy z jihu a naopak, Jižní Súdán je závislý na importu zboží, služeb i kapitálu ze severu (South Sudan's Institute of Strategic and Regional Studies 2013). Právě tento zvláštní a nepříliš stabilní vztah je založen na dohodě z roku 2005, podle níž měl Jižní Súdán získávat 50 % ze zisku z těžby tehdejší, ještě jednotné země, tato dohoda však vyhlášením nezávislosti vypršela. V lednu 2012, v důsledku neshod ohledně tranzitních poplatků, byla produkce ropy v Jižním Súdánu zastavena a veřejné výdaje sníženy o polovinu. Situace se urovnala v březnu 2013, kdy byla uzavřena nová kompromisní dohoda, která mimo jiné vytvořila demilitarizovanou zónu při hranicích. Tato smlouva vyprší za dva roky a již teď se oba státy připravují na další vyjednávání (Stratfor Analysis 2013a) (BBC News 2014a). Je však pravděpodobné, že vzhledem k vzájemné závislosti obou zemí a citlivosti otázky bude jednání velice opatrné.

Od občanské války po nezávislost, od nezávislosti po občanskou válku

Historie Jižního Súdánu je protkaná neustálou snahou o samostatnost. Sami Jihosúdánci se považují za oběti historického vývoje. Poté co vláda nedodržela slib, který dala jižním regionům země po zisku samostatnosti získané na Británii a Egyptě, a sice slib, že bude vytvořen federální systém (a islámská většina nebude protežována), vypukla vleklá první občanská válka, o 11 let později následována druhou, stejně ničivou. Z této války vzešlo Súdánské lidové osvobozené hnutí (anglický překlad Sudan People's Liberation Movement; dále jen SPLM) a její ozbrojené křídlo Armáda Súdánského lidové osvobozené hnutí (anglický překlad Sudan People's Liberation Army; dále jen SPLA). Výsledkem války bylo podepsání tzv. Všeobecné mírové dohody (Comprehensive Peace Agreement), tedy dohody, která znamenala pro jih regionální autonomii a také garantovala odpovídající zastoupení jihu v národní súdánské vládě. Smlouva také slíbila jižním 10 regionům samostatnost po uplynutí lhůty šesti let a po kladném vyjádření se občanů v referendu. V roce 2011 opravdu došlo k referendu, kde se 98 % Jihosúdánců kladně vyjádřilo pro samostatnost, která byla vyhlášena 9. července téhož roku (Embassy of South Sudan 2011) (CIA 2014).

Nezávislost státu však negarantovala konec násilí. Již v zimě roku 2013 vypukl v Jižním Súdánu další konflikt, a sice boj mezi prezidentem z kmene Dinka Salva Kiirem Mayarditem a Riekem Macharem, tehdy už bývalým viceprezidentem z kmene Nuerů. Machar byl v červnu spolu s dalšími vysoce postavenými Nuery propuštěn z funkce. Sám poté prezidentovi vytýkal obrovskou míru zkorumpovanosti režimu a požadoval prezidentovu rezignaci. Machar je také považován za silného kandidáta v prezidentských volbách v roce 2015 (Rayman 2013). Etnický konflikt v Jižním Súdánu však podle místních nemá kořeny v zakořeněné nenávisti mezi etniky, ale v neschopnosti politických elit řešit diverzitu těchto skupin. Pastevci mezi sebou od dávných dob bojovali o lepší přístup k napajedlům a nebyli to jen Dinkové či Nuerové, ale i další skupiny (Loyuong 2014).

Vypuknutí konfliktu předcházelo obvinění Machara z pokusu o státní převrat. Ten jakékoli zapojení do akce popřel, nicméně na základě této roztržky vypukly první nepokoje a první útoky na etnické bázi v hlavním městě Džuba. Odtud se pak násilí rychle rozšířilo do dalších regionů v zemi (BBC News 2014b). Cílem povstalců se stala ropná území na severu země, která chtěli obsadit především proto, aby odřízli vládu od přísunu peněz. Podle analytiků není cílem povstalců samotné uzurpování zdrojů, avšak jejich držení jim pomůže získat výhodnější pozice při vyjednávání, kde se budou snažit dosáhnout Kiirovy rezignace. Můžeme konstatovat, že obsazení ropných lokalit je cílem z taktického hlediska, avšak ze strategického jde povstalcům, alespoň jak se jeví situace doposud, o získání moci, resp. o nahrazení Dinka v čele státu Nuerem.

Během bojů samozřejmě nešlo pouze o obsazování ropných polí, byť to má velký vliv na mezinárodní vztahy a ekonomiku země. Jedná se zde o stovky zabitých civilistů a tisíce vysídlených lidí, kteří opustili své domovy buď ze strachu, anebo v důsledku etnického násilí. Bojuje se především o velká města bohatých regionů, jako je Horní Nil (Upper Nile) či Jednota (Unity), ušetřena nezůstává ani Džuba.

V současnosti obě strany projevují střídavě vůli k dohodě. Mírová jednání jsou plánována opět v Etiopii a předmětem jednání bude mimo jiné i nová mediace IGAD (The Intergovernmental Authority on Development), která zahrne i Evropskou unii, Africkou unii, Troiku a také Čínu, jejíž účast na misi UNMISS vzbudila jisté kontroverzní otázky. Jednat se bude také o znovusjednocení vládnoucí strany SPLM, které započala tzv. dohoda z Arusha v lednu letošního roku (Sudan Tribune 2015a). V březnu 2015 schválila Rada bezpečnosti OSN rezoluci, ve které se mimo jiné vyslovuje pro možnost uvalení sankcí na ty, kteří jsou zodpovědní za konflikt. Tento krok má motivovat obě strany k ukončení násilí (Voice of Amerika 2015).

Vybrané důsledky konfliktu, které mají vliv na mezinárodní bezpečnost

1. Migrace

Migrace před konfliktem

S migrací měl Jižní Súdán vážný problém ještě před současnou občanskou válkou. Již analýza FSI 2013 upozorňuje na velké vlny uprchlíků ze Súdánu, které po vzniku samostatného státu proudily na jih. Nové obyvatelstvo s sebou neslo také větší požadavky na základní zdroje, potřebné k životu, kterých se Jižnímu Súdánu nedostávalo ani předtím. V roce 2012 překročilo hranice směrem ze Súdánu do Jižního Súdánu na 170 000 lidí (FSI 2013: 17). Jakým způsobem může migrace ovlivnit mezinárodní bezpečnost? Na tuto otázku se pokusí nalézt odpověď druhá podkapitola, která se zabývá mezinárodní dimenzí migrace.

Migrace jako důsledek konfliktu

Po vypuknutí konfliktu v zemi se migrace stala jedním z nejzávažnějších problémů, neboť s ní jde ruku v ruce mnoho dalších. Stejně jako během občanských válek ve 20. století, tak i dnes Jihosúdanci opouští hromadně své domovy a hledají útočiště buď v bezpečnějších regionech země, anebo v zahraničí, nejčastěji pak v sousední Etiopii, Keni či Ugandě. V současnosti můžeme mluvit o více než dvou milionech lidí, kteří byli vysídleni od prosince 2013 (Refugees International 2015). Asi milion a půl z těchto vysídlených lidí stále zůstává v zemi, ale mimo své domovy, a asi 500 000 uprchlíků nyní hostí okolní země se svých uprchlických táborech (IDMC 2015).

Konflikt ovlivňuje také bohatší vrstvu obyvatel, vzdělané lidi a také investory, tito všichni, pokud se cítí ohroženi, opouštějí zemi. Právě mnoho ze vzdělaných lidí se do země vrátilo po vyhlášení nezávislosti.

Důsledky migrace pro Jižní Súdán

V této kapitole se budu zabývat přesuny obyvatelstva v rámci země. Jak bylo zmíněno výše, nejvíce ohroženými regiony byly ty při severních hranicích země, kde se nachází nejvíce ropných zdrojů.

S vysídlováním obyvatel mimo jiné souvisí i další plíživá hrozba a tou je **neúroda a z ní plynoucí umocnění hladomoru**, který už nyní zemi sužuje. V Jižním Súdánu bude brzy začínat (zhruba od počátku května) během konfliktu již druhé období dešťů, které je pro zemědělský stát životně důležitým ročním cyklem a místní lidé, kteří v důsledku konfliktu opustili svá pole, nemohou obdělávat půdu a zasít úrodu. Mezinárodní organizace proto varují, že pokud nedovolí situace zasít plodiny právě během období dešťů, hladomor se stane pro zemi smrtícím (Migiro 2014). Přestože je země cílem mnoha mezinárodních humanitárních organizací (například World Food Programme) a přestože se zde aktivně působí pracovníci OSN, nedokáže mezinárodní společenství zajistit potřebné potraviny, vodu či přístřeší pro všechny, kteří je potřebují. Pokud nedojde k rychlému řešení konfliktu, situace se bude zhoršovat. Během prvního čtvrtletí roku 2015 bude pravděpodobně ohroženo smrtí hladem 6,4 milionu lidí (UN 2015).

Vysídleným lidem se v Jižním Súdánu snaží pomoci velký počet mezinárodních organizací, především zmiňme misi UNMISS, která pod hlavičkou OSN v zemi působí od července 2011 jako peacekeepingová mise. Její mandát se v průběhu často měnil s tím, jak se vyvíjel situace v zemi. V březnu roku 2014 pak dochází jednak k prodloužení mise a také k rozšíření náplně mise i o ochranu civilistů, poskytování humanitární asistence, monitorování lidských práv, předcházení násilí a to až do doby, dokud strany konfliktu nedospějí k politické dohodě (UNMISS 2014).

Práci nasazené mise komplikují nejen obtížné technické podmínky v zemi, jako je například téměř absentující infrastruktura (v celém Jižním Súdánu nalezneme cca 60 km uměle zpevněných silnic), ale především nepřátelství mezi oběma etniky, které zachvátilo i civilní obyvatelstvo.

Důsledky migrace pro okolní státy

Migrace je do velké míry ovlivněna charakterem státních hranic, které nerespektovaly etnické rozložení obyvatelstva. Mnoho etnik v jednom státě má příbuzné ve druhém a podobně.

Přeshraniční migrace většího počtu obyvatel z jednoho státu do států sousedních s sebou nese mnoho problémů, ať již na první pohled identifikovatelných (střety mezi imigranty a místními obyvateli, nedostatek potravin a pitné vody atd.) či skrytých a dlouhodobých (ekonomická ztráta pro vlastní obyvatele, nárůst nezaměstnanosti apod.). Počty uprchlíků nejsou přesné, avšak k počátku roku 2015 se jednalo o bezmála půl milion uprchlíků, kteří přešli hranice Jižního Súdánu (IDMC 2015).

Vezmeme-li v potaz současnou situaci v zemi, lze definovat několik oblastí, kde by mohlo dojít k vážnému problému, a sice ohrožení mezinárodních vztahů. Jedním z klíčových míst jsou hranice a příhraniční regiony okolních států, které jsou cílovou destinací jihosúdánských uprchlíků. Přesune-li se větší množství lidí přes hranice chudých afrických zemí, znamená to pro cílovou zemi problém, především z hlediska nedostatku pitné vody, potravin, přístřešků. Tuto situaci se prozatím snaží provizorně řešit mezinárodní organizace, které v zemích působí a které se starají o uprchlíky, jako například Refugees International či International Organization for Migration, UN Refugees Agency. Například hranice **Etiopie** překračuje denně na sto uprchlíků, doposud jich to této zemi přišlo kolem 200 000. Také do **Kení** utíká mnoho jihosúdánců, v současnosti dosáhl jejich počet téměř ke sto tisícům (IDMC 2015). UN Refugees Agency se pod hlavičkou OSN snaží právě těmito lidem pomoci (IOM 2014). Pokud bude situace v Jižním Súdánu delší dobu nezměněna, není zaručeno, že tyto organizace budou plnit své cíle dostatečně vzhledem k počtu potřebných. Nemluvě o možném „přelití“ konfliktu do sousedních zemí.

Dalším negativním důsledkem migrace může být obecně nárůst sociálních a ekonomických problémů, tedy bujení ochodu s lidmi, drogami, organizovaného zločinu, růst nezaměstnanosti, šíření nemocí –

epidemie. V případě Jižního Súdánu s sebou nese migrace především výše zmíněná rizika rozšíření konfliktu a problémy související s humanitární krizí.

S přímými důsledky probíhající migrace obyvatel mimo území zasažená válkou, v tomto případě mimo zemi, tedy souvisí také riziko přenesení konfliktu do sousední země. Tomu se budu blíže věnovat v rámci druhého vybraného fenoménu, a sice v rámci tzv. *spillover* konfliktu.

2. Spillover konflikt – křehká mozaika mezinárodních vztahů

Mluvíme-li o konfliktu v rámci jednoho státu, je vždy důležité brát v potaz státy okolní. Tzv. *spillover* konflikt neboli přelévání konfliktu je obzvlášť v Africe velice frekventovaným jevem. Zejména pokud se jedná o konflikt takové intenzity, ničivosti a takového rozsahu, jako současná občanská válka v Jižním Súdánu.

Tato kapitola bude proto zaměřena na jednotlivé země v okolí Jižního Súdánu a na jejich potenciál zapojit se určitým způsobem do konfliktu, na vzájemné vztahy Jižního Súdánu s těmito zeměmi a na možnost, že by došlo k „přelití“ konfliktu na jejich území. Nesmí být opomenuty ani případné důsledky jednotlivých možných scénářů. Problematika migrace především z hlediska lidskoprávního byla zmíněna výše, nyní bude proto pozornost věnována mezinárodní (především ekonomické) dimenzi současného konfliktu.

Co se týče **mezinárodních vztahů** v regionu obecně, jsou velice složité. Státy se vzájemně liší jak postoji k jednotlivým stranám konfliktu v Jižním Súdánu, tak postoji vůči samotnému státu jako celku. V mozaice vzájemných vztahů hraje roli především Súdán, Uganda, Etiopie a Eritrea. Mezi oběma Súdány existují tenze odnepaměti. Jižnímu Súdánu vyjadřuje podporu i Uganda, která se stala jeho silným spojencem právě proti Súdánu. Etiopie vystupuje již od občanských válek ve 20. století jako mediátor konfliktu, právě v Addis Abbaba byly podepsány všechny dosavadní dohody o míru. Etiopie je v posledních měsících znepokojena vztahem Eritrey a Chartúmu – existují dohady, že Súdán podporuje prostřednictvím obchodu se zbraněmi jihosúdánské povstalce. Zjednodušeně řečeno můžeme říci, že Uganda bojuje proti Súdánu v Jižním Súdánu, Eritrea proti Etiopii v Jižním Súdánu a to vše v rámci právního a systémového vakua (Qatar Tribune 2015). Současný konflikt se tedy již alespoň v dimenzi diplomatických vztahů přelil do okolních států.

Od vyhlášení nezávislosti některé okolní státy vyjadřovaly jasnou podporu režimu v Džubě. Byly to především Uganda, Etiopie a Keňa, které měly vlastní zájmy na nezávislém a stabilním režimu v Jižním Súdánu. Nutno zdůraznit roli Ugandy, neboť bez její aktivní intervence a také bez její podpory místních pro-SPLM milicí je pravděpodobné, že by vláda Džubu ztratila už dávno, stejně tak i další klíčová města (FSI 2014).

Probíhající konflikt ovlivnil ve velké míře také regionální a subregionální organizace, jako je Africká unie a IGAD, které se snaží o zprostředkování vyjednávání. (FSI 2014).

Problémy Jižního Súdánu nezůstávají v sousedních státech a státech, které v zemi investují, bez ekonomické odezvy. **Ekonomické ztráty okolních států** jsou jedním z důsledků probíhajícího konfliktu, který zasahuje především ropné zdroje země. Ekonomiky výše zmíněných sousedních států (Ugandy, Etiopie, Keni, Súdánu, Ugandy a Tanzanie) mohou podle Frontier Economics během příštích pěti let ztratit celkově okolo 53 miliard dolarů (CircaNews 2015).

Státy, které konflikt ovlivňuje nejvíce

Etiopii předurčuje k přelévání konfliktu její etnická geografie (Horn Affairs 2014). V etiopském regionu Gambella žijí jak Nuerové, tak příslušníci kmene Anuak, kteří zde měli většinu. Avšak díky událostem posledních měsíců tuto většinu ztrácí – do země přichází mnoho Nuerů z Jižního Súdánu. Uprchlícké kempy v Gambella hostí více jak 200 000 Nuerů, mnoho místních má v Jižním Súdánu své příbuzné.

Velké počty migrantů z Jižního Súdánu způsobují negativní reakce u domácího obyvatelstva. Místní obyvatelstvo vyčítá vládě, že se soustředí více na uprchlíky, než na hostitele. Kromě toho zde hrozí konflikty o vodu, které je dále od Nilu méně (Horn Affairs 2014).

Mnoho uprchlíků je ve velice špatném zdravotním stavu – to vyvolává obavy u etiopské vlády, že by mohlo hrozit vypuknutí epidemie. S ohledem na nebezpečnost například eboly se vláda snaží rozvíjet imunizační program pro domácí i pro uprchlíky, nicméně postihnout celou potřebou oblast je téměř nemožné.

Vztah Etiopie k Chartúmu je poněkud komplikovaný. Vzhledem k tomu, že mnoho obyvatel nuerského původu má příbuzné v Jižním Súdánu, je pochopitelné, že obyvatelstvo se staví na stranu rebelů a od-suzuje prezidenta a jeho vraždy Nuerů. Na druhou stranu oficiální vedení Etiopie je nuceno držet se své neutrality (na půdě Etiopie dochází pravidelně k jednáním o míru), mimo jiné i vzhledem k posílení své pozice v IGAD.

Vzájemné vztahy mezi **Súdánem** a jeho jižním sousedem jsou napjaté odnepaměti. Konflikt v Jižním Súdánu tedy ovlivní Súdán nejvíce ze všech sousedních států. Obě země pojí totiž kromě historie také vzájemná závislost, která se nejvýrazněji projevuje právě na poli ekonomickém. Současné přerušení či výrazné snížení těžby ropy a následného transferu do Súdánu má již nyní následky na súdánskou ekonomiku. Například podle súdánské vlády jihosúdánská ropa (její transfer a zpracování) měla znamenat 10 % státních příjmů v roce 2014. Na Súdán jsou navíc uvaleny sankce ze strany USA, což činí jeho situaci o to horší (Raghavan 2014).

Existují také názory předpovídající ozbrojený konflikt mezi oběma sousedy (Newton-Small 2014). Omar al-Bashir, prezident Súdánu, je v komplikované situaci, jeho země zpracovává jiho-súdánskou ropu, a pokud by nedošlo k obnovení standardního provozu obou ropovodů, znamenalo by to pro zemi dlouhodobý ekonomický pokles. Není vyloučeno, že by se mohl al-Bashir uchýlit až k vojenskému řešení situace, a sice že by mohl obsadit severní ropná pole, aby zachránil nejen eko-nomiku, ale i svůj úřad pro následující volební období (volby v dubnu 2015 sice vyhrála jeho strana National Congress Party, ale její vítězství drtivé nebylo) (Sudan Tribune 2015b).

Nicméně je zřejmé, že ani jedna ze zemí nemá zájem o další konflikt. Bylo by možné uvažovat o al-Bashirově snaze o využití situace v Jižním Súdánu a usurpování sporných území v pohraničí, ale i tato potenciální akce by vyžadovala značné zdroje a především by si vysloužila jasné odsouzení a sankce ze strany mezinárodního společenství, a to si Súdán nemůže dovolit. Je možné, že pokud by se Súdán opravdu nějakým způsobem chtěl zapojit do konfliktu, nebude to dělat otevřeně.

Postavení **Keni** v rámci konfliktu je podobně jako postavení Etiopie do jisté míry předurčeno. S Jižním Súdánem ji pojí mnoho ekonomických, ale i sociálních vazeb (mnoho obyvatel má příbuzné v Jižním Súdánu) a především se v posledních letech mluvilo v souvislosti s Keňou o stavbě nového ropovodu, který by odváděl jihosúdánskou ropu přes její území (Chr. Michelsen Institute 2015). Problémem je totiž **existence pouze dvou ropovodů**, které oba vedou přes Súdán do Port Sudan a odtud do Rudého moře. Protože neexistuje jiná cesta, jak se surovou jihosúdánskou ropou dále pracovat, stávají se tranzitní poplatky velice citlivou záležitostí a příležitostí pro vydírání. Vláda proto již delší dobu uvažuje o realizaci nového ropovodu v opačném směru, a sice směrem z Džuby do Lamu v Keni, kde by byla také zpracovávána. Předpokládá se, alespoň podle vyjádření keňské vlády, že poplatky by měly být nastaveny rozumně ku prospěchu obou stran (The Hindu News 2012). Projekt prozatím troskotá na nedostatku financí (ropovod by byl veden náročným terénem) a také na nepříznivých okolnostech, které s sebou přináší současný konflikt.

Uganda se v probíhajícím konfliktu angažuje velice aktivně. Byla vůbec prvním státem, který se zapojil do konfliktu. Bezprostředně po vypuknutí bojů poslala Uganda své vojáky do Jižního Súdánu s deklarovaným cílem pomoci vládě ovládnout situaci a ochránit prvky trhu, důležité pro ugandský export. Brzy se však začaly ozývat hlasy, především ze strany rebelů a později i ze strany IGAD, že ugandská mise spíše sabotuje mírová jednání a porušuje mezinárodní právo, než pomáhá (Allison 2014). V současnosti přítomnost ugandských jednotek stále trvá a pravděpodobně bude trvat ještě nějaký čas, přinejmenším do té doby, než bude vypadat reálně dohoda mezi znesvářenými stranami v hostitelské zemi (Sudan Tribune 2015c). Závěrem této kapitoly nutno podotknout, že do konfliktu v Jižním Súdánu jsou nějakým způsobem zainteresovány všechny okolní státy.

3. Vliv konfliktu na ropný průmysl země – jihosúdánská ropa a Čína jako posílený globální hráč?

Vliv konfliktu na ropný průmysl země

Probíhající konflikt má vliv nejen na lidskoprávní otázky, ale stejně tak i na ekonomické zájmy jak Jižního Súdánu, tak jeho sousedů a dalších států.

Jak bylo zmíněno výše, jihosúdánská ropa je základním zdrojem příjmů pro vládu. Kvůli konfliktu došlo k omezení těžby ropy asi o třetinu, především kvůli poškození vrtů a nedostatku náhradních dílů. Od ledna se produkce nepatrně zvýšila, avšak původních hodnot zdaleka nedosahuje (Reuters: 2015).

Zásadním problémem je odliv zaměstnanců zahraničních těžbařských společností, což jednak znemožňuje těžbu, ale znamená to do budoucna také ohrožení investičního potenciálu celé země. Jedná se především o Čínu, která je zde „králem ropného průmyslu“ a dále Malajsii a Indii.

Bezprostředně po vypuknutí konfliktu zasáhly boje dva největší producentské státy, regiony Horní Nil (Upper Nile) a Jednotu (Unity). Horní Nil v té době zajišťoval 80 % ropné produkce. Na severu země se boje šířily velice rychle a zasáhly hned několikrát ropné pole The Adar Yale a také největší ropné pole země, Palogue. Právě zásah tohoto ropného pole vyvolal reakci ze strany společností, které zde investovaly a těžily ropy, především pak ze strany Číny, která je v Jižním Súdánu nejmočnějším hráčem ropného průmyslu. Ještě v prosinci pak China National Petroleum Corp evakuovala své zaměstnance (Petroleum Economist 2014). Súdán dokonce navrhoval, že by místo zahraničních zaměstnanců nasadil své, jen aby udržel produkci. Region Jednota je tam podobně, zde se těžba v lednu loňského roku zastavila úplně. Také odsud byli evakuováni zaměstnanci těžbařských společností, především pak Malajsijské Malaysia's Petronas a indické Oil and Natural Gas Corp. Videsh Ltd. Své zájmy má v Jižním Súdánu také Švédsko či Francie – jejich zájmy jsou také ohroženy trvajícím konfliktem (Oreidein 2014).

Role Číny v ropném průmyslu Jižního Súdánu?

Čína je dlouhodobě velice významným hráčem v regionu. Její aktivity v Jižním Súdánu jsou viditelné již od jeho vzniku v roce 2011. V zemi nalezneme 100–140 čínských podniků, které za posledních několik let uzavřely s vládou dohody v hodnotě 10 miliard USD, a Peking vyjádřil úmysl tyto obchodní iniciativy prohloubit. Pro čínské společnosti znamená podle Zhou Hanga, výzkumníka ze SIPRI, současný konflikt velkou výzvu. Čína se však neangažuje pouze v ropném průmyslu, její aktivity můžeme pozorovat i na poli zemědělské činnosti či výstavby důležitých silnic, kterých je v zemi velice málo. Čína měla v zemi velice ambiciózní plány, můžeme mluvit o záměru celkové revitalizace ekonomiky a sociální infrastruktury. S vypuknutím konfliktu však přichází radikální změna kursu.

Čína se chová během konfliktu velice pragmaticky. Ještě v prosinci 2013 evakuovala většinu svých zaměstnanců z nebezpečných regionů, avšak kde to šlo, zanechala alespoň minimální počty zaměstnanců na vrtech, aby alespoň částečně vyrovnala ztráty (Zhou Hang 2014). Důkazem čínského pragmatismu je také fakt, že se jí podařilo zahrnout se do rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 2155, aby se připojila se svými jednotkami k misi UNMISS, aby chránila civilisty. Existují však názory, že se tím Číně snadno otevřela cesta k ochraně vlastních ropných zařízení a posílení vlastního vlivu. Toto však OSN odmítá (Irish Times. 2013). Konflikt zabraňuje Číně pokračovat v plánovaných investicích v zemi, avšak plány na velkou rekonstrukci ekonomiky i sociální sféry ze strany Číny trvají, ačkoliv jsou konfliktem pozdrženy. Čína, zdá se, zvolila zatím vyčkávací strategii a snaží se z konfliktu vytěžit co nejvíce. Až se podmínky zjednoduší, stane se Čína pravděpodobně nejvlnějším hráčem v zemi (Zhou Hang 2014).

Velké čínské plány korespondují také s žalostným stavem některých částí ropovodů a s potřebou velkých investic pro obnovení téměř vyčerpaných zdrojů. Pokračující boje mají pro těžební průmysl již teď devastující následky a to nejen z důvodu omezení příjmů z těžby v důsledku zastavení prací na několika důležitých vrtech, ale i z hlediska technického stavu ropovodů. Greater Nile Oil Pipeline byl totiž značně poškozen korozí již během patnáctiměsíční odstávky během disputací se Súdánem v roce 2012 a toto poškození se pravděpodobně výrazně projeví i nyní, pokud nebude obnoven běžný provoz zařízení (Oreidein 2014). Pokud by i tentokrát došlo k dlouhodobému přerušení toku ropy ropovodem, druhý *shut down* by měl za následek korozi vnějšku zařízení, velké opotřebování a v důsledku možnou celkovou nefunkčnost. Opravy takto dlouhého ropovodu by byly neskutečně nákladné a můžeme

s jistotou konstatovat, že v současnosti by si vláda nic podobného nemohla dovolit. Na scénu přichází tedy čínský plán.

Otázkou také zůstává samotná **budoucnost ropného průmyslu země**. Podle výzkumů jsou totiž zásoby jihosúdánských ropných polí za vrcholem. Počet vytěžených barelů za den například v regionu Unity klesl od roku 2004 do roku 2011 na polovinu. Existuje možnost obnovení vrtů pomocí moderních technologií, nicméně realizace těchto prací by vyžadovala 300 milionů dolarů pro každé ropné pole (Petroleum Economist 2014). Tyto obrovské sumy peněz by jistě těžbařské společnosti investovaly, kdyby měly jistotu návratnosti svých peněz, což se vzhledem k situaci v zemi slíbit nedá. Čína tedy pravděpodobně vyčkává na vhodný okamžik, a ten přijde s ukončením konfliktu.

Závěr

V Jižním Súdánu se díky konfliktu ocitly tisíce lidí bez domova. Kvůli tomu, že zemědělci opustili svá pole, nebyl zde nikdo, kdo by zasal životně důležité plodiny. Pastevci byli nuceni opustit úrodné planiny v povodí Nilu, v důsledku čehož dobytek umírá hladu. Nejen tyto okolnosti v souvislosti s hrůzami konfliktu zapříčinily propuknutí hladomoru. Tento dominový efekt ještě není u konce. Z jedné země se pak problémy spojené s konfliktem přelévají do okolních států. Příkladem je jak Etiopie a její region Gambella, kde dodnes žije početná (nyní již) většina Nuerů a kde se obyvatelstvo bouří proti „protežování“ cizinců na jedné straně, či se naopak snaží pomoci svým příbuzným v Jižním Súdánu, na druhé straně vláda státu za každou cenu udržuje neutralitu. Či například Uganda, jejíž jednotky podle svých slov pomáhají chránit zemi, podle rebelů škodí a hledají sami prospěch, podle dalších překáží mírovým snahám. Konflikt utváří křehkou mozaiku vztahů, kde jednotlivé státy hájí své zájmy a často se snaží (alespoň oficiálně) Jižnímu Súdánu pomoci. Téměř veškeré mírové iniciativy však naráží na nevoli ze strany znesvářených stran.

Čínská přítomnost v regionu není novinkou. Již od vzniku samostatného státu bylo možné pozorovat čínské snahy o získání silného postavení v Jižním Súdánu. Čínská a jihosúdánská vláda se před vypuknutím konfliktu dohodly na úzké spolupráci – Čína se měla stát de facto „restaurátorem“ jak ekonomické, tak sociální sféry. Jednalo se o kontrakt, který Číně, dá se říci, přislíbil dominantní postavení v zemi. Čína je pragmatickým státem, je si plně vědoma všech výhod, které by investice do zdevastované země přinesly. Avšak od tohoto plánu byla nucena (dočasně) upustit a zvolit vyčkávací strategii – dokud se konflikt v zemi neuklidní, nebude riskovat své ztráty. Postavení a kontrolu v oblasti (dle tvrzení některých analytiků) si pojistila svojí přítomností v misi UNMISS. Budoucí realizace Číny v Jižním Súdánu se tedy odvíjí především od bezpečnostně politické situace a vůle ke kompromisům znesvářených stran.

Důsledky konfliktu pro Jižní Súdán není nutné připomínat. Samotná analýza FSI mluví za vše – stát, který je v současnosti podle FFP nejvíce křehkým na světě, čeká dlouhá cesta. Přes veškerou pomoc UNMISS a dalších organizací se situace v zemi neustále zhoršuje – hladomor, neúroda a nemoci sužují Jihosúdánce a budou sužovat ještě dlouhou dobu. Pokud se situace nezlepší v dohledné době, není pravděpodobné, že by se tato země posunula na žebříčku nejkřehčích států na jiné místo.

Použité zdroje

- Allison, Simon. 2014. *Analysis: Mission accomplished - Uganda should leave South Sudan*. Daily Maverick (cit. 2015-04-24). (<http://www.dailymaverick.co.za/article/2014-02-12-analysis-mission-accomplished-uganda-should-leave-south-sudan/#.VTUoSfmsXmY>).
- BBC News. 2014a. *South Sudan profile*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.bbc.com/news/world-africa-14069082>).
- BBC News. 2014b. *South Sudan crisis explained – in 60 seconds*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.bbc.com/news/world-africa-25628577>).
- Central Intelligence Agency. 2014. *The World Factbook: Africa*. (cit. 2015-04-24). (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/od.html>).
- CircaNews. 2015. *South Sudan conflict could cost neighboring countries billions, report says*. (cit. 2015-04-24). (<http://circanews.com/news/spillover-of-south-sudan-conflict>).
- Fund for Peace. 2013. *Failed State Index 2013*. FFP: Washington. (cit. 2015-04-24). (<http://library.fundforpeace.org/library/cfsir1306-failedstatesindex2013-06l.pdf>).
- Fund for Peace. 2014. *Fragile State Index 2014*. FFP: Washington. (cit. 2015-04-24). (<http://library.fundforpeace.org/library/cfsir1423-fragilestatesindex2014-06d.pdf>).
- Hang, Zhou. 2014. *China and South Sudan: economic engagement continues amid conflict*. African Arguments. (cit. 2015-04-24). (<http://africanarguments.org/2014/09/12/china-and-south-sudan-economic-engagement-continues-amid-conflict-by-zhou-hang/>).
- Horn Affairs. 2014. *The Spillover effect of South Sudan in Gambella, Ethiopia*. (cit. 2015-04-24). (<http://hornaffairs.com/en/2014/11/18/the-spillover-effect-of-south-sudan-in-gambella-ethiopia/>).
- Chr. Michelsen Institute. 2015. *South Sudan and Kenya: The Relationships*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.cmi.no/sudan/resources.cfm?id=1163-south-sudan-and-kenya-the-relationships>).
- Internal Displacement Monitoring Centre. *South Sudan*. 2015. (cit. 2015-04-24). (<http://www.internal-displacement.org/sub-saharan-africa/south-sudan/>).
- International Organization for Migration. 2014. *IOM Ethiopia Relocates Flood-Stranded South Sudanese Refugees* (cit. 2015-04-24). (<https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/news-and-views/press-briefing-notes/pbn-2014b/pbn-listing/iom-ethiopia-relocates-flood-str.html>).
- Irish Times. 2013. *Oil key to South Sudan's fledgling relationship with China*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.irishtimes.com/news/world/africa/oil-key-to-south-sudan-s-fledgling-relationship-with-china-1.1633469>).
- Loyuon, [Tongun Lo](#). 2014. *Why are the Dinka and Nuer Killing Each Other in South Sudan?* (cit. 2015-04-24). (<https://tloloyuon.wordpress.com/2014/01/23/explaining-current-internal-armed-conflict-in-south-sudan-to-german-audience-from-an-ethnic-lens/>).
- Migiro, Katy. 2014. *Revenge killings, rapes spiral in South Sudan; famine looms – Amnesty*. Thomson Reuters Foundation. (cit. 2015-04-24). (<http://www.trust.org/item/20140508115923-rw4e8/?source=jtDontmiss>).
- Newton-Small, Jay. 2014. *South Sudan Faces Uphill Struggle for a Longer-Term Peace*. Time.com 1, č. 27, 1-1.
- Oredein, Obafemi. 2014. *South Sudan's Oil Industry Faces Setbacks Due To Armed Conflict*. Exploration and Production. (cit. 2015-04-24). (http://www.epmag.com/item/South-Sudans-Oil-Industry-Faces-Setbacks-Due-Armed-Conflict_129503).
- Petroleum Economist. 2014. „South Sudan conflict 'could cripple oil industry for decades'”. *Petroleum Economist* 81, č. 1, 61–61.
- Qatar Tribune. 2015. *South Sudan conflict may spill over into region* (cit. 2015-04-24). (EF--A6A8<http://www.qatar-tribune.com/viewnews.aspx?n=292E3F87-0692-40A5-BB6E-EE27A2ABC8EA&d=20140309>).

- Raghavan, Sudarsan. 2014. The Independent. Business. Analysis and Features. *Oil: Saviour or curse for South Sudan?* (cit. 2015-04-24). (<http://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/oil-saviour-or-curse-for-south-sudan-9075890.html>).
- Rayman, Noah. 2013. *How the World's Newest Country Is Destroying Itself*. Time.com (cit. 2015-04-24). (<http://world.time.com/2013/12/19/how-the-worlds-newest-country-is-destroying-itself/>).
- Refugees International. 2015. *South Sudan: A Nation Uprooted*. (cit. 2015-04-24). (<https://www.refintl.org/policy/field-report/south-sudan>).
- Reuters. 2015. *South Sudan oil production rises to 169,000 bpd - oil ministry*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.reuters.com/article/2015/01/27/southsudan-oil-idUSL6N0V64C020150127>).
- South Sudan's Institute of Strategic and Regional Studies. 2013. *Economic Potential*. (cit. 2015-04-24). (http://southsudanstudies.com/?page_id=38).
- Stratfor Analysis. 2013a. *A New Oil Dispute Between Sudan and South Sudan*. Stratfor Global Intelligence ,1, 2-2.
- Sudan Tribune. 2015a. *South Sudan rebels hold consultations in Pagak*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.sudantribune.com/spip.php?article54674>).
- Sudan Tribune. 2015b. *Independent candidates big winners in Sudan elections*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.sudantribune.com/spip.php?article54668>).
- Sudan Tribune. 2015c. *Ugandan lawmaker describes UPDF mission in South Sudan as illegal*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.dailymaverick.co.za/article/2014-02-12-analysis-mission-accomplished-uganda-should-leave-south-sudan/#.VTaGiHtBd>).
- The Embassy of the Republic of the South Sudan in Washington, DC. *A Short History of South Sudan*. (<http://www.southsudanembassydc.org/PDFs/ShortHistory.pdf>). (cit. 2015-04-24).
- The Hindu News. 2012. *Saying Sudan is stealing oil, S. Sudan shuts down wells*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.thehindu.com/news/international/saying-sudan-is-stealing-oil-s-sudan-shuts-down-wells/article2834850.ece>).
- United Nations. 2015. *Humanitarian Response Plan 2015. South Sudan*. (cit. 2015-04-24). (<https://docs.unocha.org/sites/dms/SouthSudan/2014%20South%20Sudan/HRP2015/SOUTH%20SUDAN%20HRP%202015.pdf>).
- UNMISS United Nations Mission in South Sudan - Communications & Public Information Office. 2014. *Press Releases April 21*. (cit. 2015-04-24). (http://unmiss.unmissions.org/Portals/unmiss/%20Press%20Releases/April%202014/21%20April%202014%20Press%20Release_final.pdf).
- Voice of America. 2015. *S. Sudan Braces for Sanctions as Economy Limps*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.voanews.com/content/south-sudan-braces-for-sanctions-as-economy-limps/2675703.html>).
- Worldvision. 2014. *Country profile- South Sudan*. (cit. 2015-04-24). (<http://www.worldvision.org/our-impact/country-profiles/south-sudan>).

Bezpečnost dle Nassima Taleba

Alena Leciánová a Miroslava Pavlíková

Abstrakt

Autorky ve svém příspěvku „Bezpečnost dle Nassima Taleba“ představují hlavní myšlenky tohoto myslitele a snaží se je aplikovat na oblast bezpečnosti, konkrétně na oblast kybernetické bezpečnosti. Za tímto účelem vytvářejí vlastní koncept tzv. šedé labutě, do kterého se snaží dosadit případ kyberterorismu. Pomocí metody What If je vytvořen scénář takové šedé labutě v případě Estonska a vytvořena možná řešení událostí a identifikovány indikátory, které budou události předcházet. V závěru zhodnocují, zda se estonský postup projevil jako robustní či ne.

Abstract

Authors of this article called „Bezpečnost dle Nassima Taleba“ (Security According to Nassim Taleb) try to introduce the key ideas of this thinker and try to apply them in the security field, specifically the cyber security area. For this purpose, they create their own concept of so called gray swan and consequently identify its main attribute in the case of cyberterrorism. Using the What If? Method, a scenario of such gray swan is created in the context of Estonia. The outcomes of this scenario are possible measures and solutions and indicators preceding the event. In the end, the authors evaluate whether the Estonian approach proved robust or not.

Úvod

Na přelomu 20. a 21. století si lidstvo již čím dál tím více uvědomovalo důležitost informačních a komunikačních technologií (ICT) v jeho každodenním životě. Vždyť už samotný vstup do roku 2000 byl doprovázen mnohými obavami z možných chyb těchto technologií. A to je pouze popis situace před celými 15 lety. Až do teď byla většina úvah a článků věnující se otázkám v oblasti kybernetické bezpečnosti či oblastech jí relevantních uváděna slovy a obraty stejnými, či velice podobnými těm, které naleznete i v této práci. Hlavním cílem těchto úvodů je hlavně zdůraznění toho, jak jsme v dnešní době obklopeni technologiemi, a to od užívání mobilních telefonů, přes objednávání potravin po internetu, až po různé infrastruktury, které alespoň z části využíváme dennodenně a které jsou taktéž řízeny ICT. Velká část společnosti však bere na vědomí pouze zlomek těchto technologických řešení, bez kterých si dnes nedokážou svět představit jak laici, závislí na sdílení svého každodenního života na sociálních sítích, tak experti, ovládající již zmiňované infrastruktury či navrhující bezpečnostní software a jiná řešení. Laici pak vidí ohrožení své bezpečnosti především z aspektu krádeže citlivých dat či kyberstalkingu. Experti se zaměřují více na ochranu systémů zajišťování důležitých, pro chod státu nezbytných služeb či na ochranu dat, jejichž získání tou nesprávnou osobou by pro ni mohlo působit jako informační výhoda a tudíž potenciální hrozba pro stát.

V průběhu uplynulých 15 let, a v některých případech i dříve, si národní státy a ostatní entity začaly čím dál tím více uvědomovat důležitost zabezpečení vlastní kybernetické bezpečnosti. Ta, dříve než mohla být zajišťována implementací nových bezpečnostních řešení a jiných opatření na praktické úrovni, musela být zachycena a sekuritizována na úrovni policy. Každý další stát, který si hrozby přicházející z kyberprostoru uvědomoval, byl tak dalším vzorem pro ty další, kteří se teprve chystali nalézt místo pro ochranu před těmito hrozbami ve svých bezpečnostních strategiích, legislativě a jiných koncepčních dokumentech. Tento trend vyústil v to, že dnes (ENISA 2015) má již více než 15 evropských států samostatnou strategii kybernetické bezpečnosti v tom horším případě či vyhrazené místo ve své legislativě či v koncepčních dokumentech (např. koncepce vzdělávání a osvěty v oblasti kybernetické bezpečnosti) v tom lepším případě. Tato situace nás pak staví hned před několik možných pohledů. Laik, postující svůj život na sociálních sítích a ničící věže s prasátky, tuto situaci

neřeší. Informovaný laik svým přátelům vypráví, jak jsme nyní již chráněni před dalším Stuxnetem, odborník na místě operátora infrastruktury si láme hlavu nad tím, jak do systému implementovat další bezpečnostní řešení, a odborník, který právě dočetl a zavřel knihu Nassima Taleba „Černá labuť: následky vysoce nepravděpodobných událostí“, kde se dozvěděl, že ne na vše se dá připravit, si kromě kladení si otázky nad namyšleností či nenamyšleností autora pokládá i otázku: „Ale stačí to?“

Všechna opatření a řešení v nás potom vyvolávají dojem připravenosti na všechny možné známé scénáře. Důraz však v předchozí větě klademe na slovo „známé“. Jako neexistuje očkování na zatím neobjevenou nemoc, tak z logiky věci neexistuje opatření proti zatím neobjevenému a neznámému jevu či jevu, který ještě nenastal, tedy tomu, který Nassim Taleb nazývá jako tzv. černou labuť. Právě na základě díla Nassima Taleba se autorky v této práci pokusí nejenže jej logicky představit, ale i aplikovat jeho hlavní myšlenky na stávající situaci v oblasti zajištění a ochrany kybernetické bezpečnosti národních států, která bude v této práci rovněž popsána.

Cíle práce

Jak již částečně vyplývá z úvodu na řádcích výše, cílem práce je představit čtenáři dílo Nassima Taleba a uplatnit jeho hlavní myšlenky na oblast kybernetické bezpečnosti. Tato aplikace bude provedena několika metodami na případu vybraného národního státu, na jehož kyberneticko-bezpečnostním kontextu bude autorkami demonstrována připravenost resp. nepřipravenost státu na událost typu černá labuť či událost jí podobnou. Hlavní výzkumná otázka tedy zní takto:

Jaké následky s sebou přinese velmi nepravděpodobná událost velkého dopadu v případě konkrétního státu?

Část práce bude tvořena deskripcí díla Nassima Taleba a našim cílem bude seznámit s ním čtenáře dostatečně podrobně na to, aby pochopil kontext této práce. Dalším dílčím úkolem a cílem této práce bude deskripce bezpečnostního kontextu vybrané země (Estonsko), a to konkrétně oblasti kontextu zajištění kybernetické bezpečnosti v konkrétní zemi.

Vedlejší výzkumné otázky tak budou znít takto:

Jakým způsobem je v konkrétní zemi zajištěna kybernetická bezpečnost?

A od ní se odvíjející normativní otázka, zaměřená na charakteristiku strategie země:

Dá se považovat strategie vybrané země v otázce střetu s událostí za odolnou/robustní?

Metodologie

Zodpovězení výzkumných otázek bude postaveno na aplikaci scénáře, čehož bude dosaženo prostřednictvím prediktivní metody What if? Jak poznamenává Nekolová (2006: 174) o scénářích, nejedná se o jednoznačné předpovědi budoucnosti, ale spíše o způsob uspořádání tvrzení o budoucnosti, která se za určitých podmínek mohou stát reálnými. Zároveň dodává, že mohou být užitečným vodítkem tehdy, kdy minulost ani přítomnost nejsou vodítkem pro budoucnost. Konkrétně když je uvažovaný problém komplexní povahy a existuje vysoká pravděpodobnost určité významné změny ve společnosti. Grasseová (2012: 182) předkládá základní klasifikování tříd scénářů: scénáře vývojové a situační či specifické a generické. V našem případě se bude jednat o scénář situační, který se bere jako východisko pro budoucí situaci. Tento typ scénáře se vztahuje např. ke studiu možných důsledků. Případně můžeme hovořit o scénáři specifickém, který se obrací ke skutečným silám a schopnostem zkoumaných aktérů pro daný časový rámec a geografickou polohu. Paralelně můžeme hovořit též o scénáři demonstrativním, kryjícím se definičně se situačními, které vymezuje Clark (2004) pro predikce ve zpravodajských službách.

S tím souvisí užití metody „What If?“. Jedná se o antagonistickou metodu, která je založena na předložení modelové situace, ze které poté vycházejí možné dopady. Úkolem výzkumníka je právě odhalení možných následků a navrhnutí opatření, která mohou být založena buď na hledání indikátorů, pomocí nichž může být nastalé kritické události zabráněno, či navrhnutí krizových řízení, která budou vycházet z již nastalé situace. Jedná se tedy o jakýsi zpětný chod (Grasseová 2012: 234–236, US Government 2009: 24, 25). Pro účely našeho výzkumu zapadá metoda What if? do kontextu předložené modelové

situace malé pravděpodobnosti a velkého dopadu, neboť je schopná zasadit i událost typu černé labutě k určitému situačnímu kontextu.

Tvorba scénáře

Pomocí vybrané metody níže bude aplikován modelový scénář na vybranou situaci. Nyní si představíme dodržovaný postup tvorby scénáře. Průběh bude inspirován řazením dle Grasseové (2012) a Nekolové (2006) s vlastní modifikací jednotlivých kroků, které jsou popsány níže.

- 1) Vymezení úvodu a určení, proč je rámec scénářů zpracován (tento bod byl částečně splněn výše v úvodu).
- 2) Mechanické zpracování scénáře.
- 3) Hodnocení proběhlé činnosti, stanovení, zda byl naplněn cíl.
- 4) Kritická analýza dat, vycházejících ze scénářů na základě teorií Nassima Taleba.

Tvorba scénáře bude složena z těchto kroků:

- 1) Všeobecné vymezení zkoumané oblasti (vymezení geografického prostoru, situace, na níž bude událost aplikována (aktuální stav v zemi, strategické směřování, ideologie...)).
- 2) Identifikace klíčové události – vymezení situace/černé labutě, která bude základem pro „What if?“ analýzu.
- 3) Aplikace „What if?“ situace a vytvoření možného obrazu budoucnosti.
- 4) Identifikace indikátorů, které budou naznačovat uskutečnění události.
- 5) Možná krizová řízení v rámci důsledků a vypořádání se s nežádoucí situací. Zodpovězení na výzkumné otázky.

Černé labutě

Středobodem idejí Nassima Taleba v jeho knihách je teorie o černých labutích – událostí s malou pravděpodobností a velkým dopadem. Ty ohrožují současné systémy (ekonomický, bezpečnostní, environmentální atd.), které jsou většinou nastaveny tak, že se při střetu s černými labutěmi zhroutí. Taleb tak kritizuje nejrozumnější přístupy a systémy a zároveň navrhuje řešení, jak šokovým událostem odolávat a zároveň z nich těžit (Taleb 2011: 7–8).

Základními znaky černé labutě je její náležitost k neobvyklým očekáváním, tedy že ji nejde z ničeho již v minulosti poznaného či zažitého přesvědčivě vyvodit. Je tak v podstatě nepředvídatelná. Dále se vyznačuje svým velkým dopadem, který se vymyká běžným předpokládaným následkům. Zároveň je třeba si uvědomit, že z podstaty přirozenosti člověka existují přesvědčení, kdy i pro tyto extrémní události existují dostatečná vysvětlení a je možné je předpovídat. Posledním ze základních znaků je zpětná vysvětlitelnost (Ibid.).

Ve svých teoriích pracuje rovněž s termíny fragilní, robustní a antifragilní, které slouží k deskripci systémů. Antifragilita, jak již vyplývá z názvu Talebovy knihy „Antifragile – Things that Gain from Disorder“, je stav, kdy dokáží věci či systémy prosperovat z šokových událostí. Tyto šokové stavy jsou zpravidla nebezpečí, volatilita či náhodné události, tedy např. černé labutě. Ve vztahu antifragility a robustnosti (či odolnosti) je antifragilita o stupeň za robustností. Tedy robustní systém se dokáže za určitých okolností vzpamatovat a nezhroutit z šokových událostí (není to však zaručeno), zatímco systém antifragilní je navíc dokáže i využít, o což se při tvorbě budoucí odolnosti usiluje. Starší systémy bývají černým labutím odolnější, ale úplně garantováno to není. Antifragilní systém se díky šoku nejenom že nezničí či přežije, ale naopak se ještě zocelí, a z šokové situace tedy těží. Teorie se dá nejnázat ilustrovat na příkladu evoluce (Taleb 2012: 3).

Predikce v komplexním světě

Podle Taleba je svět mnohem komplexnější, než si lidstvo myslí. Příroda si sama nejlépe uvědomuje, že je systémem komplexním, a podle toho také funguje, tedy se dokáže z nečekaných šokových událostí zocelit a vylepšit a ví, jak černých labutí využít. Z filozofického hlediska se jedná o rozpor mezi partikularismem a universalismem, kdy universalismus představuje správný přístup v orientaci v komplexních systémech, zatímco partikularismus zajišťuje omezenou aplikaci a je použitelný v systémech nekomplexních, např. klasické fyzice (Taleb 2010: 276–277).

V ekonomice či bezpečnosti, dvou oborech, kde se dá pro náš výzkum nejvýmluvněji ilustrovat dopad černých labutí, se za rizika pro systém obvykle považují tzv. mediocrists (Průměrové) a ignorují tzv. extremists (Extrémové), skutečná rizika velké deviace. Na základě tohoto špatného chápání je pak špatně koncipováno i řízení rizik, které v sobě nezahrnuje adekvátní reakci na nenadálé události a tím pádem i možnost jejich zabránění. Lidé příliš lpí na předpovědích, které jsou schopni ze své přirozenosti utvářet. Tento (nazývaný též jako platonický) přístup je však dle Taleba špatný, neboť toto přílišné lpění může být při šoku velmi škodlivé. Příkladem z praxe je utváření dluhů, jejichž zvládnutí splácet/úspěšné splacení předpovídáme, ale může se při neočekávané události velmi zvrhnout. Správným postupem je naopak šetřit a tvořit nadbytky. Taleb tento fenomén nazývá jako „scandal of predictions“ (Taleb 2010: 277–278, 280). Svět by dle něj měl být sestaven podle velmi jednoduchých robustností, jinak bude docházet k explozím. Učení se pozpátku nesmí být přeceňováno, empirické poznání může být nebezpečné a zavádějící (Taleb 2011: 59–60). Učení se z obvyklých poznatků a předpovídání obvyklých událostí je možné, ovšem ty extrémní, jejichž drtivý dopad vyplývá z jejich neočekávanosti, nepředpovíme téměř nikdy. Taleb hovoří o čtyřech kvadrantech, kdy v prvních třech jsou popisované postupy možné, ve čtvrtém, který je doménou černých labutí, pak již nefungují (Taleb: 2011: 358, 379–380).

Kybernetické incidenty velkého dopadu

„Cyber is a black swan, because we don't know what capability exists out there.“

Martin Dempsey, chairman of the Joint Chiefs of Staff

Kybernetické hrozby svou komplexní a exponenciální povahou představují pro prognostiky a policy makery velkou výzvu. Rychlost, se kterou se tato oblast hrozeb mění, vyžaduje velmi pružné zajišťování kybernetické bezpečnosti. I ty nejrychlejší reakce a připravenost však nemusí být dostatečná k odolání a včasnému reagování na událost, která bude svým rozsahem, povahou a dopadem o několik stupňů za naší schopností předpovídat tyto události. Cyber je v současnosti prostorem, kde střetávání s nepředvídatelností hrozí nejvíce, neboť zmíněný technologický růst často sám přesahuje lidské chápání a představivost. Hovoříme tedy o sektoru, který může být hlavní doménou událostí, jako jsou černé labutě.

Zatímco generaci nazpět byl „kyberprostor“ termínem užívaným pouze v science fiction, kybernetická bezpečnost a všechny její aspekty dnes ovlivňují téměř každého jedince. V současnosti čelíme novým výzvám, které se jednoduše týkají toho, jak sami sebe ochránit před tímto novým typem hrozeb. Dovolíme si tvrdit, že neznáme žádnou jinou oblast, která by se stala natolik důležitou takovým rychlým tempem a dotýkala se tolika jedinců, kteří jí stále velmi málo rozumí (Singer – Friedman 2014). Greg Medcraft (dle Fleming 2014), ředitel International Organisation of Securities Commissions, se domnívá, že další černá labuť postihující finanční sektor bude pocházet z kyberprostoru a je proto nutné této výstraze věnovat zvýšenou pozornost. Richard Horne, jednatel společnosti PwC, pak myšlenku dále rozvíjí a hovoří o globálně propojených a závislých finančních trzích, které jsou pouze tak silné jako jejich nejslabší články (Ibid.). Horne tím tak možná nevědomky nahrává Talebově teorii o fragilitě systému, který má určité zranitelnosti, jež jsou náchylné černým labutím – v tomto případě incidentům majícím původ v kyberprostoru. Medcraftova předpověď není nicméně nic neočekávaného. Přišla totiž půl roku po Obamově označení kybernetických hrozeb jako jedné z nejvážnějších ekonomických a národně-bezpečnostních výzev (Graf 2014).

Fakt, že byla určitá hrozba označena za vážnou a významnou už i prezidentem Spojených států, je v rozporu s identifikací této hrozby jako černé labutě, a to kvůli tomu, že se již nejedná o něco „neoče-

kávaného". Rozsah opatření a prioritizace kybernetických hrozeb v současném světě ilustruje uvědomění vyspělých zemí, které počítají s rapidním růstem v technické oblasti. Ve světě, kde se velmi rychle objevují nové hrozby, se také dříve reálně neuskutečnitelné nebo nepředstavitelné události (např. černé labutě) dostávají do množiny uskutečnitelných. Jinými slovy mohou být kybernetické hrozby, uvažované před pár lety jako černé labutě, dnes již považovány za denní rutinu. To samozřejmě nedělá hrozbu útoků v kyberprostoru méně závažnou, u černých labutí závisí na více proměnných. Černá labuť může mít na svědomí více obětí, než je myslitelné, může mít za následek únik citlivých informací či může být i méně známá než současné typy útoků. Stávající kapacity států a firem jsou schopny zabránit bílým labutím, nicméně k prevenci černých labutí je třeba osvojit si postupy jiné (Graf 2014).

Co se týče těch nejaktuálnějších hrozeb v kyberprostoru, může být příkladem soubor predikcí na rok 2015 (Security Bulletin), který publikovala společnost Kaspersky lab na základě těch nejaktuálnějších trendů v kyberprostoru. V první řadě varuje před osvojením APT (Advanced Persistent Threat) kybernetickými zločinci. Na základě vyšetřování Kaspersky lab objevila důkazy narušení finančních institucí, což může implikovat možnost útoků proti bankovním systémům, a to s použitím nástrojů a postupů typických pro APT. Zločinecké skupiny poté mohou různě manipulovat bankovními systémy. Tato skutečnost poukazuje na nový trend v kyberkriminalitě. Dále je předpovídána větší diverzifikace APT skupin, čímž bude pravděpodobně dosaženo rozsáhlejších útoků. Rok 2015 má být též rokem nových nebezpečných zranitelností ve starých softwarech, které umožní ničivé útoky na internetovou infrastrukturu. Popisuje též útoky proti operačnímu systému Mac, způsobené nedostatečnou ochranou a narušením pirátskými soubory. Zároveň jsou zmiňovány útoky na bankomaty a online platby (Kaspersky 2014).

Konceptualizace

V souvislosti s cíli práce by se jevilo ideálním podle znaků černé labutě vytvořit modelový scénář, který aplikujeme na námi vybranou zemi. Tento postup ostatně funguje běžně v prediktivní praxi, kdy jsou události malé pravděpodobnosti a velkého dopadu nazývány jako černé labutě. Nicméně pokud se chceme opravdu striktně držet Talebových idejí, už z principu nám je jasné, že černou labuť jako reálnou předpověď vytvořit nemůžeme, neboť je černá labuť nepředpověditelná a nemá tedy konkrétně představitelnou podobu.

V našem výzkumu tedy použijeme černou labuť jako jakési univerzum či ideu, s pomocí jejíchž komponentů sice budeme pracovat, ale jako samotnou v ideální podobě ji nikdy nepoužijeme. Jak se ale co nejvíce přiblížíme cílům naší práce a podrobíme konkrétní případovou studii testu připravenosti na události typu černé labutě? Jak poznamenává sám Taleb (2011: 229), některé mimořádné události nám svou strukturu vyjevit můžou. Obtížná stanovitelnost pravděpodobnosti výskytu černých labutí je pro Talebovu ideu stěžejní. Ovšem jak on sám dále poznamenává, v některých případech je možné získat obecnou představu a z černých labutí tak udělat šedé.

Abychom se tedy vyhnuli předpovídání pouze bílých labutí a zároveň co nejvíce přiblížili labutě černé, vytvoříme si koncept labutě šedé, pomocí něhož se pokusíme o zodpovězení výzkumné otázky na takové úrovni, kdy se bude co nejvíce blížit Talebově události typu černé labutě. Z definičních kategorií černé labutě tedy vybereme ty, které jsme schopni reálně operacionalizovat (není možné v tomto ohledu operacionalizovat podmínku „nepředpověditelné“).

Podmínky či kategorie, které musí splňovat naše šedá labuť, budeme vyvozovat ze základní definice černé labutě dle knihy „Černá labuť: následky vysoce nepravděpodobných událostí“ (Taleb 2011). Jsou to konkrétně tyto: „obtížně vyvoditelné z něčeho v minulosti poznaného či zažitého“, velký dopad, tj. ovlivňující nejenom jedince, ale např. národní stát, či zpětná vysvětlitelnost, která je však pro náš výzkum irelevantní. Pomocí odvození z Talebovy definice černé labutě jsme schopni určit hlavní znaky labutě šedé.

U šedé labutě hovoříme o události, která má stejné základy jako labuť černá, tedy je nepředvídatelná a má vysoký dopad. Samotná nepředvídatelnost se zde však zmírňuje. Jak popisuje Taleb (2011: 229), některé události nám mohou vyjevit alespoň své, ač nepříliš jasné obrysy, které mohou být však při správném uchopení užitečné pro načrtnutí scénáře události vysokého dopadu. Je obtížné vypočítat pravděpodobnost, se kterou tyto události nastanou, ale je snadné získat obecnou představu o jejich

výskytu. Jedná se tedy o jakousi kombinaci labutí bílých (předvídatelné události, současná prediktivní praxe) a černých.

Kyberterorismus

Definicemi kyberterorismu se již v roce 2001 zabývala Dorothy Denning z Naval Postgraduate School, která zmiňuje (Denning 2001: 281) jednu z prvních definic kyberterorismu jako propojení kyberprostoru s terorismem či pohled, že kyberterorismus je „*předem promyšlený, politicky motivovaný útok na informace, počítačové systémy, počítačové programy a na data, který má za následek násilí na civilním obyvatelstvu, provedený substátními skupinami či tajnými agenty*“. (Pollitt 1997 In: Denning 2001: 281). Sama Denning pak dodává, že kyberterorismem mohou být i „*politicky motivované útoky, které působí škodu, jako ekonomické ztráty či výpadky energie a nedostatek vody*“. Další shrnutí definic a další rozpracování tématu nalezneme i ve zprávách pro americký kongres od Wilsona (2003, 2008).

V českém prostředí se pak pojmem kyberterorismus zabýval například Drmola, který zmiňuje znaky kyberterorismu (Drmola 2013: 96–97), a sice cíle, které jsou politicky motivované, využívají publicitu a vědomí veřejnosti, opakovatelnost či násilí a strach jako nástroj k dosažení cílů. Kyberterorismus je zmíněn i ve Výkladovém slovníku kybernetické bezpečnosti (Jirásek et al. 2013: 59), kde je popsán jako „*trestná činnost páchaná za primárního využití či cílení prostředků IT s cílem vyvolat strach či neadekvátní reakci. Používá se nejčastěji v kontextu extremisticky, nacionalisticky a politicky motivovaných útoků*“.

Uvedené definice se všechny shodují v tom, že se v případě kyberterorismu jedná o užití kyberprostoru a ICT k tomu, aby bylo dosaženo škod vyvolávajících strach či jiné psychologické následky za účelem dosažení zpravidla politických cílů aktéra. Problematickým aspektem v případě kyberterorismu však může být otázka již zmíněného strachu a násilí, kterého se dá i v současnosti nejlépe dosáhnout fyzickými škodami na majetku a životech lidí (např. Drmola 2013). Na počátku rozvoje ICT se pravděpodobně většině lidí zdálo přenesení škod způsobených akcemi a útoky vedenými kyberprostorem do fyzického světa téměř nemyslitelné. V současnosti však mohou kyberteroristé či jiní útočníci způsobit fyzické škody napadením systémů kritických infrastruktur. Ostatně napadení kritické infrastruktury je zmíněno i v jedné z definic kyberterorismu (Lewis 2002: 1), a sice že je kyberterorismus „*užití nástrojů počítačové sítě k vyřazení kritické národní infrastruktury (energetika, doprava, vládní aktivity) z provozu či k donucení nebo zastrašení vlády nebo civilního obyvatelstva*“.

K zaútočení na infrastrukturu je zapotřebí napadnout její řídicí systém, který je v případě většiny infrastruktur typu SCADA, neboli Supervisory Control And Data Acquisition (dispečerské řízení a sběr dat) (Wilson 2008: 22, Jirásek et al. 2013: 32). O tom, že je podobný typ útoku uskutečnitelný, nás přesvědčil případ již zmíněného Stuxnetu, kdy byl kybernetický útok schopen způsobit škody ve fyzickém světě. Ačkoli by tento typ útoku mohl být proveden teroristy za účelem dosažení svých cílů, většina zdrojů se přiklání spíše k názoru, že útok byl veden či sponzorován národním státem (např. Sanger 2012, srov. Beaumont – Hopkins 2012).

To nás přivádí k možnému paradoxu, že ač je kyberterorismus popisován v mnoha odborných publikacích a předmětem debaty je jeho správná definice, jako takový se v tom úzkém (a našem) pojetí ještě nevyskytl. Tento fakt spolu s dalšími aspekty kyberterorismu a jiných motivací kybernetických útoků zdůraznil ve svém nejnovějším článku Michael Kenney (Kenney 2015). Kenney se v něm kromě kyberterorismu zabývá i kybernetickou válkou či hacktivismem a popisuje jejich jednotlivé znaky. Ke konci své práce však dochází k závěru, že jsme svědky útoku kyberteroristů ještě nebyli a tvrdí, že i v současnosti se teroristé budou uchýlovat stále spíše ke konvenčním metodám (srov. Drmola 2013). Tento fakt v rámci naší práce dále potvrzuje identifikace kyberterorismu jako námi konceptualizované tzv. šedé labutě. Kromě dosavadního nevyskytnutí se splňuje kyberterorismus i další, námi konceptualizovaná kritéria šedé labutě (viz výše), například že následek kyberterorismu nebude mít vliv pouze na úrovni jedince, ale na úrovni vyšší, například národního státu.

Estonsko

Hned v úvodu tohoto příspěvku byla zdůrazněna důležitost zajištění kybernetické bezpečnosti národních států a úvaha, založená na myšlenkách Nassima Taleba, o tom, zda je jejich dosavadní zajištění dostačující. Dle postupů zmíněných jak výše, tak níže v práci, budeme koncept Nassima Taleba aplikovat na bezpečnostní situaci jednoho národního státu (Estonsko), a to pomocí metod uvedených v části Metodologie. Estonsko bylo vybráno hned z několika důvodů.

V roce 2007 se Estonsko stalo obětí masivních DDoS útoků (např. Davis 2007, Yap 2009) a stalo se tak prvním národním státem, který tomuto typu útoku čelil jako takový. Tato událost a tím pádem potřeba zajištění kybernetické bezpečnosti byla Estonskem artikulována v jeho první strategii kybernetické bezpečnosti z roku 2008 (Estonsko 2008), ve které jako hlavní hrozby plynoucí z kyberprostoru zmínilo kybernetické útoky na kritickou infrastrukturu či kybernetickou kriminalitu. V roce 2014 na ni navázala nová strategie (Estonsko 2014) pro roky 2014 až 2017, kde bylo kromě opatření provedených v souvislosti s ochranou proti hrozbám, zmíněných v předchozí strategii, tj. např. mapování systémů kritické informační infrastruktury či posílení kapacit vyšetřování kybernetické kriminality, zmíněno vytvoření estonského dobrovolnického útvaru, tzv. Cyber Unit pod Estonian Defence League. Zůstaneme-li u vytvoření této dobrovolnické jednotky, tak můžeme zmínit, že Estonsko je jedním z pionýrů přijetí dobrovolnického modelu zajišťování kybernetické bezpečnosti (více např. Applegate 2012).

Případ Estonska je pro naši práci významný také z hlediska toho, jak moc jsou občané a jejich aktivity, a to od každodenního vyřizování úředních záležitostí až po elektronické volby, závislí na informačních technologiích a jejich užití v rámci estonského e-governmentu (Tamkivi 2014). Kromě toho, že země přijímá opatření v souvislosti s ochranou tohoto rozsáhlého systému, může být její spoléhání se na užití ICT prakticky na celém spektru jejich aktivit cílem, nad kterým se jistě pozastaví mnozí útočníci.

I na základě výše řečeného bylo vybráno právě Estonsko, a to právě podle logiky, kdy jsou pionýři (nejen) v této oblasti napodobováni a jsou tak inspirací pro ostatní státy při tvorbě svých politik a v přijímání různých bezpečnostních opatření. Ač bylo již výše zmíněno, že systém je jen tak silný, jak silná je jeho nejslabší část, toto uvažování není relevantní předmětu naší práce, a to z toho důvodu, že v uvedeném systému je ještě mnoho zcela nechráněných článků a tvorba kompletní strategie bezpečnostních řešení není naším cílem.

V rámci naší práce jsme konceptualizovali tzv. šedou labuť a její znaky, které splňoval již také uvedený a popsany kyberterorismus. V souladu s použitou metodologií a zodpovídáním výzkumných otázek je kromě stručného popisu kontextu Estonska nutné nastínit jeho pohled na tuto hrozbu a případná opatření k její prevenci či k minimalizaci dopadů možné události. Jako jeden z hlavních vektorů útoku kybernetického útoku jsme zvolili kybernetický útok na kritickou (informační) infrastrukturu a v části níže si přiblížíme právě pohled Estonska.

V nejnovější estonské strategii kybernetické bezpečnosti není pojem kyberterorismu jako takový zmíněn. Strategie (Estonsko 2014) se však již více věnuje problematice kritické informační infrastruktury, když zmiňuje estonskou autoritu v oblasti ochrany informačních systémů, a to tzv. Estonian Information System Authority (dále RIA), v jejímž rámci bylo vytvořeno samostatné oddělení ochrany kritické informační infrastruktury (dále CIIP – Critical Information Infrastructure Protection). Úkolem tohoto oddělení je sbírat a udržovat informace o kritické informační infrastruktuře, provádět hodnocení rizik, vytvářet bezpečnostní opatření či mít dohled nad řádnou implementací těchto opatření (RIA 2012a). Těmito aktivitami má RIA ochraňovat takové informační systémy, které zajišťují životně důležité služby státu. Tyto služby byly vymezeny v tzv. Emergency Act z roku 2009, a to na celkový počet 42 (RIA 2013). Dokument (Emergency Act 2009) hned v úvodu zmiňuje svoji relevanci oblasti krizového managementu a právně ukotvuje procesy v případě krizových situací a role jednotlivých rezortů v zajišťování nepřetržitého provozu či poskytování jejich oblasti relevantních životně důležitých služeb. Informačním systémům je pak věnována pozornost v právním předpisu navazujícím na Emergency Act, a sice v Security measures for information systems of vital services and related information assets (Regulation no. 43 2013), ve kterém jsou definovány bezpečnostní incidenty, tzv. významná závislost na informačním systému či doporučené standardy, které by měl poskytovatel životně důležité služby přijmout. Co se týče bezpečnostních opatření přijímaných v souvislosti s ochranou kritické informační infrastruktury, inspiruje se Estonsko i u cizích zemí (RIA 2012b), jako například u Spojených států či Spojeného království.

Scénář útoku

V pátek 17. 4. odpoledne byl proveden kybernetický útok na tu část estonské infrastruktury, která se zabývá zpracováním chemických látek, konkrétně na zařízení na předměstí středně velkého města. Útok byl proveden s pomocí počítačového červa, který byl následně schopen způsobit přetížení ventilů a následnou explozi zařízení doprovázenou únikem nebezpečných látek do ovzduší, a to především toxických plynů. Nebezpečné látky se vlivem „příznivých“ povětrnostních podmínek rozšířily relativně rychle a zasáhly přibližně 1 000 lidí, než došlo k jejich rozptýlení na bezpečnou hodnotu. Všichni zasažení museli vyhledat lékařskou pomoc, přičemž rozsah jejich potíží byl úměrný vzdálenosti, v jaké se od zasaženého zařízení nacházeli. 103 lidí přišlo o život. Půl hodiny po úniku se na sociální síti Twitter k útoku přihlásila ruská teroristická skupina, která formulovala svůj požadavek na připojení části Estonska k Ruské federaci a hrozila dalším útokem, pokud nebudou do jednoho dne započata vyjednávání o změně stavu. Tato zpráva ještě více rozšířila paniku, která touto událostí vznikla, a navíc dala za vznik strachu z budoucích akcí teroristů.

Řešení

Bezprostředně po útoku bude estonskou vládou vyhlášen stav nebezpečí dle State of Emergency Act. Útok bude klasifikován jako teroristický a tím pádem ohrožující státní zřízení. Útočníci budou vyzváni, aby upustili od svých aktivit. Pokud neuposlechnou, vyhlásí se stav nebezpečí pro občany země. Dle paragrafu 4 budou v souvislosti s touto klasifikací omezeny některé základní svobody jako např. svoboda pohybu. V tomto bodě začíná eliminace útočníků a jejich plánovaných či probíhajících aktivit. Je aktivován článek 5 Washingtonské smlouvy a do operace proti útočníkům se zapojí vojenské jednotky států NATO. Na národní úrovni dojde k povolání kybernetických milic, tzv. Defence League's Cyber Unit (EDL CU) v rámci estonských Defence Forces a estonského CERTu. V rámci jejich operací v kyberprostoru může vláda zakázat některé druhy komunikace.

Po předložení požadavků útočníků na urychlené setkání autorit s cílem vyřešit jejich teritoriální otázku, zahájí vláda a autority ostatních členských států NATO falešná jednání (zde může dojít dle paragrafu 17 State of Emergency Act (1996) k utajování základních informací občanům). V čase falešných jednání budou kybernetické jednotky na národní a nadnárodní úrovni spolupracovat, lokalizovat a bránit v škodlivé činnosti útočníků.

Média budou informovat občany o doporučeních v případě dalších útoků, některé informace mohou být zakázány s cílem zabránit panice a umírnit následky teroristického kalkulu. Budou vytvořeny předpovědi dalších akcí teroristů spolu s identifikací nejnebezpečnějších zón, následovanou evakuací či přerušením provozu systému. Paralelně probíhá krizové řízení ve věci fyzického poškození kritické infrastruktury.

Stěžejní je zde tedy operace kybernetických jednotek v součinnosti s právními stanovami státu. Tyto jednotky budou schopny operovat i při výskytu znatelných indikátorech útoku a zabránit tedy jeho vypuknutí.

Indikátory

Jako zmíněné indikátory jsme zvolili následující:

zvýšená extremistická nálada na sociálních sítích a diskuzních fórech,
odsun některé ruské menšiny pryč z oblasti,
výskyt špiónážních kampaní zaměřených na firmy chemického průmyslu,
připomínání křivd z minulosti,
veřejné hrozby činem.

Určení těchto indikátorů je přidanou hodnotou této práce, a to z důvodu, že mohou v budoucnu sloužit jako varovná znamení.

Závěr

Naše testování scénáře kybernetického terorismu v Estonsku v rámci, tvořeném naším chápáním základních idejí Nassima Taleba a jejich dalším rozvedením, ukázalo, že by země na podobný případ byla připravena a byla schopná po prvotním útoku fungovat a dále podnikat kroky k odvrácení dalšího nebezpečí. Dle teorie Nassima Taleba se tak dá považovat za robustní a má tedy i případný potenciál k tomu, dosáhnout po zasažení černou labutí antifragilního stavu. V určitých situacích lze operovat nejen s labutěmi bílými, ale i šedými a černými. Jednotlivé státy a jejich jednotlivé strategie mohou získat na odolnosti jejich systémů, pokud budou uvažovat i události méně pravděpodobné. Kybernetická bezpečnost je velmi komplexní systém, který se skládá z několika součinných částí, přičemž jedna drobná zranitelnost může vést k zhroucení celého systému. Navíc se jedná o obor, který roste téměř exponenciálním tempem a v takové oblasti není možné uvažovat pouze na základě empirie a neoperovat více abstraktně. Případná studie se může stát rovněž dalším studijním podkladem ke zkoumání možného nastání antifragility. Toho může být dosaženo jak z tohoto stavu, kdy budeme pokračovat v předloženém scénáři, či ex post, tedy po uskutečnění mimořádné události v podobné oblasti. Je však třeba být neustále na pozoru, neboť jak již víme, černá labuť není šedá. Jak toho vedle navrženého postupu dosáhnout?

Nassim Taleb se několikrát ve svých knihách vžívá do role kazatele a naznačuje, jak se obrnit proti událostem typu černých labutí. Návrhy jsou to vždy velmi obecné a skutečně spíše prorocké. Jeho myšlenky se dají uzavřít tezí, že pány svého vlastního jednání jsme vždy, proto nemáme dovolit nepravděpodobným událostem, aby nás ovládaly. V předložené práci jsme načrtli událost (a její následky), která je uvažována jako nepravděpodobná událost, a má potenciál nás ovládat a způsobit nám tak nepříjemné dalekosáhlé následky. Ač je troufalé předvídat věci těžce předvídatelné, pomocí našeho modelu se nám podařilo dokázat, že je možné alespoň načrtnout obrysy neočekávané události a neignorovat tak málo pravděpodobné jenom proto, že k tomu není dostatek empirie a působí příliš abstraktně.

Celý příběh Nassima Taleba má především ukazovat, jak je učení se pozorováním nebo ze zkušenosti výrazně limitováno, a nakolik je lidské poznání křehké. To i pro nás, sociální vědce, kteří stavíme na empirii, představuje velkou výzvu do budoucna. Tato výzva se možná uskuteční právě ve vědecké analýze kybernetické bezpečnosti, rychle se rozvíjejícím oboru. Jak prohlásil Dempsey, cyber je černá labuť. Pokud tedy čelíme nové hrozbě tohoto typu, není vhodné upustit od zažitých prediktivních metod a uvažovat v množině, která je oboru mnohem bližší?

Zdroje

- Andress, Jason – Winterfeld, Steve. 2011. *Cyber Warfare: Techniques, Tactics and Tools for Security Practicioners*. Massachusetts: Elsevier.
- Applegate, Scott D. 2012. *Leveraging Cyber Militias as a Force Multiplier in Cyber Operations*. Virginia: Centre for Secure Information Systems
- BBC. 2000. *Y2K bug fails to bite*.
(<http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/585013.stm>)
- Beaumont, Peter – Hopkins, Nick. 2012. *US was 'key player in cyber-attacks on Iran's nuclear programme'*. The Guardian.
(<http://www.theguardian.com/world/2012/jun/01/obama-sped-up-cyberattack-iran?newsfeed=true>)
- Buzan, Barry – Waever, Ole – de Wilde, Jaap. 2005. *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu*. Brno: Barrister & Principal,
- Clark, Robert M. 2004. *Intelligence Analysis. A Target-Centric Approach*. Washington: CQ Press.
- Davis, Joshua. 2007. *Hackers Take Down the Most Wired Country in Europe*. Wired.com
(http://archive.wired.com/politics/security/magazine/15-09/ff_estonia)
- Dempsey, Martin. 2012. *Cyber Attacks are Black Swan Threat*.
(<https://www.youtube.com/watch?v=aDAG1dJNu4Q>)
- Denning, Dorothy. E. 2001. „Activism, Hacktivism, and Cyberterrorism: the Internet As a Tool for Influencing Foreign Policy.” In: *Networks and Networks: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Ed. Arquilla, John. – Ronfeldt, David. RAND. 239–288.
- DHS. 2015. *Resilience*.
(<http://www.dhs.gov/topic/resilience>)
- Drmola, Jakub. 2013. „Konceptualizace kyberterorismu.” *Vojenské rozhledy*, Vol. 22 (54), č. 2, 94–102.
- Emergency Act. 2009.
(http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/paraframe.asp?loc=text&lk=en&sk=et&dok=XXXXX26.htm&q_uery=H%E4daolukorra+seadus&tyyp=X&ptyyp=RT&fr=no&pg=1)
- ENISA. 2015. *National Cyber Security Strategies in the World*.
(<http://www.enisa.europa.eu/activities/Resilience-and-CIIP/national-cyber-security-strategies-ncsss/national-cyber-security-strategies-in-the-world>)
- Estonsko. 2008. *Cyber Security Strategy*. Tallinn: Ministry of Defence
(http://www.kmin.ee/files/kmin/img/files/Kuberjulgeoleku_strateegia_2008-2013_ENG.pdf)
- Estonsko. 2014. *Cyber Security Strategy 2014–2017*. Tallinn: Ministry of Economic Affairs and Communication.
(https://www.mkm.ee/sites/default/files/cyber_security_strategy_2014-2017_public_version.pdf)
- Fleming, Sam. 2014. *Market warns on Langer of cyber attack*. Financial Times.
(<http://www.ft.com/cms/s/0/82519604-2b8f-11e4-a03c-00144feabdc0.html>)
- Graf, Patrick O. 2014. *The Next 'Black Swan' Event: A Cyberattack?*
(<http://infosecisland.com/blogview/23957-The-Next-Black-Swan-Event-A-Cyberattack.html>)
- Jirásek, Petr – Novák, Luděk – Požár, Josef. 2013. *Výkladový slovník kybernetické bezpečnosti*. Praha: PA ČR a Česká pobočka AFCEA.
- Kaitseliit. 2015. *Estonian Defence League's Cyber Unit*. (<http://www.kaitseliit.ee/en/cyber-unit>)
- Kaspersky. 2014. *Kaspersky Security Bulletin 2014. Predictions 2015*.
(<http://cdn.securelist.com/files/2014/12/Kaspersky-Security-Bulletin-2014-Predictions-2015.pdf>)
- Kenney, Michael. 2015. „Cyber-Terrorism in a Post-Stuxnet World.” In: *Orbis*, Vol. 59, č. 1, 111–128
- Langner, Ralp. 2013. *To Kill a Centrifuge*
(<http://www.langner.com/en/wp-content/uploads/2013/11/To-kill-a-centrifuge.pdf>)

- Lewis, James A. 2002. *Assessing the Risks of Cyber Terrorism, Cyber War and Other Cyber Threats*. Washington, DC: CSIS (http://csis.org/files/media/csis/pubs/021101_risks_of_cyberterror.pdf)
- Martinovský, Petr. 2008. *Sekuritizace hrozby nedostatku vody v České republice*. Brno. Bakalářská práce.
- Nekolová, Markéta. 2006. „Scénáře.“ In: *Manuál prognostických metod*. Potůček, Martin, a kol. Praha: SLON. 173–179.
- NIST. 2011. *Information Security*. US Department of Commerce (<http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-39/SP800-39-final.pdf>).
- Potůček, Martin. 2011. *Poznávání budoucnosti jako výzva*. Praha: Karolinum.
- Pollitt, Mark. M. 1997. “Cyberterrorism: Fact or Fancy?” In: *Proceedings of the 20th National Information Systems Security Conference*. 285–289.
- Regulation no. 43. 2013. *Security measures for information systems of vital services and related information assets*. (https://www.ria.ee/public/KIIK/Security_measures_for_information_systems_of_vital_services_and_related_information_assets.pdf)
- RIA. 2012a. *Actions and roles*. (<https://www.ria.ee/actions-and-roles>)
- RIA. 2012b. *Threats and Security measures*. (<https://www.ria.ee/threats-and-security-measures/>)
- RIA. 2013. *Documents*. (<https://www.ria.ee/documents/>)
- Sanger, David. E. 2012. *Confront and Conceal: Obama's Secret Wars and Surprising Use of American Power*. New York: Crown Publishers
- Singer, Peter W – Friedman, Allan. 2014. *Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press
- State of Emergency Act. 1996. (<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530122013002/consolide>)
- Taleb, N. (2010): *The Black Swan: The Impact of Highly Improbable*. New York. Random House.
- Taleb, Nassim. 2011. *Černá labuť: následky vysoce nepravděpodobných událostí*. Praha: Paseka.
- Taleb, Nassim. 2012. *Anti-Fragile: Things that Gain from Disorder*. New York: Random House.
- Tamkivi, Sten. 2014. *Lessons from the World's Most Tech-Savvy Government*. (<http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/01/lessons-from-the-worlds-most-tech-savvy-government/283341/>)
- US Government. 2009. *A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis*. (<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/Tradecraft%20Primer-apr09.pdf>)
- Wilson, Clay. 2003. *Computer Attack and Cyber Terrorism: Vulnerabilities and Policy Issues for Congress*. (<http://fas.org/irp/crs/RL32114.pdf>)
- Wilson, Clay. 2008. *Botnets, Cybercrime, and Cyberterrorism: Vulnerabilities and Policy Issues for Congress*. (<https://www.fas.org/sqp/crs/terror/RL32114.pdf>)
- Yap, Gerald T. 2009. *When is a Hack an Attack? A Sovereign State's Options if Attacked in Cyberspace: A Case Study of Estonia 2007*. Alabama: Air Command and Staff College Air University (<http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA539613>)

Problematika politické strany Švédští demokraté

Lišaníková Kateřina

Abstrakt

Švédsko je známé jako otevřená země nabízející štědrý sociální systém imigrantům. Nicméně kvůli absenci přísnějších regulí pro udělování povolení k pobytu a neexistenci stropu pro počet imigrantů, které země může pojmout, nyní Švédsko absorbuje desetitisíce uprchlíků ročně, převážně blízkovýchodního a severoafrického původu. Po ekonomické krizi v devadesátých letech země stále bojuje s nízkým počtem pracovních míst a nyní rovněž s nárůstem kriminality jak tzv. *hate crimes* právě proti imigrantům, tak vysokým počtům znásilnění žen, ze kterých jsou nejvíce podezříváni imigranti arabského původu. V posledních dvou volebních obdobích proto masivně stoupá podpora krajně pravicové strany Švédští demokraté, kteří v současnosti tvoří třetí nejsilnější stranu v parlamentu. Původ strany nepopíratelně leží mezi bývalými neonacisty, kteří se hlavně v devadesátých letech potýkali s extremismem a xenofobií vůči imigrantům. Nyní se strana snaží oprostit od nálepky neofašistů (i když se stále vypořádává s řadou skandálů) a aktivně bojuje za regulaci počtu imigrantů a zpřísnění podmínek pro udělování pobytu ve Švédsku. Jejich volební videoklip s důchodkyní závodící s muslimkami v burkách o záchrannou brzdu jakožto metaforu k rozhodování, na co půjde státní rozpočet, odmítly některé veřejnoprávní televize odvysílat s tím, že je rasistický. Dvě největší strany, sociální demokraté a umírnění, nechťejí stávající systém měnit: podle nich ze všeho lidé viní imigranty, ale problém společnosti leží jinde. Obě strany odmítají jakkoli spolupracovat se Švédskými demokraty s tvrzením, že jsou až moc radikální a navíc pocházejí z neonacistů. Nicméně popularita strany Švédských demokratů stále vzrůstá, stejně jako nespokojenost obyvatel se situací a přísným posuzováním zákonů o *hate speech* a *hate crime* a fakt, že po prosincové vládní krizi v roce 2014 byla strana zcela vyloučena z rozhodování o státním rozpočtu.

Abstract

Sweden is known as very open country and state with generous social policy for immigrants. However due to the absence of any strict rules for granting asylum as well as limit for numbers of immigrants, Sweden is now facing thousands of refugees every year, mostly with Middle East's and North Africa's origin. After an economic crisis during nineties, the country is still dealing with insufficient number of working place alongside with increase of criminality – both *hate crimes* against immigrants and on the other side high number of rapes, most likely by Arabian immigrants. Therefore there is an increasing trend in popularity of far-right party Sweden Democrats, who are in nowadays the third largest party in Swedish parliament. Nevertheless the origins of the party lay undoubtedly within former neo-Nazis, who mainly during the nineties were clashing with extremism and xenophobia against immigrants. Due to this stamp, the party is trying to break away from neo-Nazi history, in spite of range number of scandals and actively is fighting for stricter rules for granting the asylum in Sweden. Their electoral video in 2014 showed an elder woman holding crutches as running away from a group of Muslim women covered in burkas. The spot ends with slogan *You can choose the immigration brake before pensions brake*. In other words, the public is given the opportunity to decide whether the government should allocate a greater share of budget on immigration or pension scheme. One of the leading television networks, TV4, declined to broadcast the spot saying it is an evident *hate speech*. The two major parties, Social democrats and Moderate party, refuse to adopt any changes to the current system: according to them the problem of the society is elsewhere. Neither of the parties is willing to cooperate with Sweden democrats saying they are too radical. Nevertheless the popularity of Sweden democrats is still increasing alongside with dissatisfaction of Swedish with strict *hate speech* and *hate*

crimes laws and fact, that Sweden democrats were excluded from decision making process about the state budget in the winter 2014.

Úvod

Problematika tohoto článku se týká strany Švédských demokratů, která je v současnosti třetí největší stranou ve švédském parlamentu a je mnohými označována za krajně pravicovou, ne-li dokonce neonacistickou stranu. Švédští demokraté si získali oblibu díky tomu, že se snaží řešit palčivý problém švédské společnosti, a sice obrovský neregulovaný příliv imigrantů, pocházejících hlavně z Blízkého východu. Svou ostrou kampaní namířenou proti přistěhovalcům, kteří způsobují nedostatek práce a sociální podpory pro běžné Švédy, stejně tak jako enormní statistiky znásilnění nebo přepadení, si vysloužili nebývalý nárůst voličů stejně jako kritiku ze strany politiků a médií. Jejich kontroverzní spot dokonce během předvolební kampaně odmítla vysílat televize TV4. Strana je známá svým historickým napojením na neonacistickou scénu a netají se svým nacionalistickým zaměřením. Během předvolení doby byla zaznamenána série skandálů předních představitelů této strany, co se týče nacistické symboliky či sloganů.

Článek je koncipován jako případová studie rozebírající problematiku úspěchu Švédských demokratů s nastíněním faktorů, které vedly ke stranické popularitě. Uvede již níže základní rozdělení pojmů v krajní pravici, dále pozadí neonacistické scény ve Švédsku, nastíní problematiku imigrantů v zemi, problematiku výkladů zákonů *hate crime* a *hate speech* a kontroverzní otázku činnosti Švédských demokratů společně s dosavadní činností v parlamentu a vládní krizí. V závěru pak zhodnotí, zda Švédští demokraté skutečně představují pro Švédsko hrozbu a jaké mají šance na další volební úspěch.

Nejprve je nutné stručně definovat pojmy nacismus a fašismus a jejich pokračování v „neo“ formě a zařazení politické strany do tohoto kontextu. Strana Švédských demokratů je totiž nazývána třemi různými pojmy: jako strana fašistická, neonacistická či krajně pravicová. Strana svou minulostí zasahuje spíše do neonacistické scény. Fašismus předcházel nacismu a největšího rozkvětu se dočkal v Itálii. Ve zkratce se jedná o antikomunismus, antidemokratismus a nacionalismus. Člověk by se měl militantně oddat státu a svému vůdci, uspořádání je autoritativní (O'Sullivan 1995). Oproti tomu nacismus, který zažil svůj největší rozmach během hitlerovského Německa, se soustředí na ochranu čisté národní rasy od jiných, např. Židů, Romů, homosexuálů a podobně. Stát by měl opět vést vůdce, který povede rasu k očistě, poskytne jí patřičný životní prostor a jiné rasy si podrobí nebo zlikviduje (Heywood 2005). Neonacisté pak pokračují v tradici historického nacismu z dob první a druhé světové války společně se zakomponováním do současného prostředí. Díky absenci vůdce působí v decentralizovaných uskupeních a myšlenku očisty germánského národa rozšířili na bílou rasu. Krajní pravice je potom souhrnný pojem pro autoritativní hnutí, která se shodují v nedemokratickém systému a nepluralismu (Mareš 2013).

Švédští demokraté svým programem nemíří ani k nadřazenosti určité rasy, ani k odstranění demokratického systému. Kvůli své antiimigrační politice jsou často nazýváni nacionalisty. Nicméně historie strany vychází z lidí, kteří prokazatelně byli (případně i neveřejně jsou) členy švédské neonacistické scény.

Pozadí švédské neonacistické scény

Švédsko nebylo nikdy přímo konfrontováno s nacistickou okupací, nicméně má bohatou nacistickou scénu přesahující až dodnes k neonacismu. V reakci na aktivity nacistických skupin za druhé světové války a činnostech Einera Åberga byl v roce 1950 přijat zákon zakazující podněcování k nenávisti vůči etnickým skupinám, což byl první střípek v boji proti nacistické ideologii. S pádem železné opony došlo k několika zásadním útokům, které vyvolaly diskuzi o závažnosti činnosti krajně pravicových přívrženců. V roce 1990 skupina skinheadů zaútočila zápalnými bombami na uprchlické tábory, poškodila židovské náhrobky a byla obviněna ze žhářství proti památníkům. Každoročně policie řešila rovněž problémy při celostátní připomínce Karla XII. Střety skinheadů a protirasisticky orientovaných občanů.

V devadesátých letech proběhla rovněž série motivovaných útoků, ať už rasových, nebo proti homosexuálům či Židům. V roce 1995 byl mučen a následně usmrcen mladý muž jménem John Hron, jenž byl synem imigranta z Československa a který se veřejně postavil nacistické ideologii. Nedlouho poté

bylo také nalezeno tělo afrického žadatele o azyl, Gerharda Gbeye, jenž byl prokazatelně zavražděn skinheadem (Westin 2000: 186). Společnost reagovala teprve až na sérii třech útoků v roce 1999. Dva policisté byli zastřeleni při útěku třech bankovních lupičů, neonacistů. Dále novinář, píšící o spojení neonacistů a organizovaného zločinu, byl společně se synem vážně zraněn při útoku na jeho vozidlo, ve kterém oba seděli. Černou tečku do tohoto období přidalo zavraždění člena odborové organizace, který upozornil na fakt, že jeden z vybraných reprezentantů byl neonacista a lídr krajně pravicové skupiny. Tento muž pak byl svým zaměstnavatelem vyhozen z práce. Ve výše uvedených obětech z běžného života se poznávala většina Švédů a volala po urychleném řešení násilí a rasismu. Manifest byl podpořen odbory, které navíc byly blízké pracujícím lidem. Konečně začali policisté brát hrozbu nacismu vážně a jako politický terorismus (Tamtéž: 187).

Westin ve svém článku o neonacistické sféře ve Švédsku uvádí několik důvodů, proč z jeho pohledu na přelomu století nebyla podpora krajní pravice tak úspěšná. Jedno z nich je vystupování ne příliš charismatických vůdců nacionalistických stran, Jeana-Marie Le Pena nebo Jörga Haidera. Rovněž byla činnost krajně pravicových stran v 90. letech minulého století silně spojována právě s aktivitami skinheadů, kteří se prezentovali radikálně násilnými rasově orientovanými činy. A v neposlední řadě Švédové v sobě cítí hluboce zakořeněné demokratické základy, které jsou tak silné, že ani pokud nemají rádi imigranty, nikdy by jejich otázku neřešili nedemokratickým způsobem (Tamtéž: 188).

Dokud se v roce 2010 nedostali do parlamentu Švédští demokraté, reprezentovalo krajní pravici velmi málo neúspěšných menších stran. Jednou z nich byla například Nová demokracie. Ta se zformovala v roce 1991 a už ve stejném roce dokázala přitáhnout přes 368 tis. voličů, kteří ji zajistili 6 % ve čtyř klauzulovém parlamentu a 25 křesel (Election resources 1991). Ve svém programu uváděli přenesení odpovědnosti za imigranty z obcí na kraje, vyrovnání počtu s vysokým přílivem imigrantů rozptýlením do oblastí s nižším počtem imigrantů, jazykové testy nebo nutnost přizpůsobit se švédské společnosti, aby nedocházelo ke konfliktům (Nydemokrati nedat.). V následujících letech došlo ovšem k názorovým odlišnostem u zakladatelů strany, Iana Wachtmeistera a Berta Karlssona. Wachtmeister dokonce odešel ze strany, výběrem svého nástupce ovšem vyvolal další ze sérií pří. Před volbami v roce 1994 se pro mnoho voličů populistická strana stala symbolem směšnosti, proto také získala pouze 68,6 tis. hlasů, což znamenalo 1,2 % a žádné křeslo. To vedlo k jejímu úplnému rozpuštění (Nydemokrati historik, nedat.); (Election resources 1994).

Za zmínku stojí také snahy Národních demokratů, kteří vznikli v roce 2001 a ve všech volbách dosáhli tak slabého výsledku, že se strana v dubnu tohoto roku rozpadla. Strana vznikla odtržením radikálního křídla Švédských demokratů, protože se její vůdci rozcházel v řešení imigrační otázky. Mezitím, co Švédští demokraté hodlali imigraci regulovat, Národní demokraté chtěli imigranty donutit opustit Švédsko. Jejich bývalý lídr Marc Abramsson nicméně vyzval své voliče, aby ve volbách 2014 dali hlas Švédské demokracii (Larsson 2014).

Jako pozadí švédské nacionalistické scény můžeme také uvést hnutí *Udržme Švédsko švédské* (*Bevara Sverige Svenskt, dále BSS*), jehož slogany se promítly do řady krajně pravicových uskupení, a jehož sympatizantem byl v mládí například i zakladatel úspěšného obchodního řetězce IKEA Ingvar Kamprad (Sjöholm 2011). U zrodu BSS stál Leif Zeilon, nyní Leif Ericsson, kolem roku 1979, který se rovněž podílel na vzniku Švédských demokratů o deset let později (SD historia nedat.).

Profil strany Švédští demokraté

Strana byla založena v roce 1988 (SD historia nedat.) a své volební podvědomí u voličů získala až v roce 2006 s 162,5 tis. hlasy, což znamenalo necelá 3 %, čili strana skončila bez křesla. Teprve největší úspěch byly následující volby o čtyři roky později, kde dokázala strana překonat volební klauzuli a ukořistila celkem dvacet křesel s 339,6 tis. hlasy, tj. 5,7 %. Švédští demokraté zvýšili tlak na svou anti-imigrační politiku a přilákali ještě více voličů. V letošních podzimních volbách získali 801,1 tis. hlasů, 12,9 % a 49, což z nich udělalo třetí největší stranu (Election resources 2006, 2010, 2014). Ve svém programu sázejí na řešení otázky imigrace, která je v současnosti citlivé téma a ani levicová strana sociální demokraté, ani pravicoví umírnění jej nechtějí radikálně začít řešit. V parlamentních diskuzích mezi lídrem Švédských demokratů Åkessonem a lídrem socialistů Reinfeldtem zaznívají obvinění ze strany Åkessona, že vláda dopustí, aby se nepokoje kvůli cizincům ve švédských městech šířily, zatímco Reinfeldt napadá Åkessona, že ze všech problémů obviňuje imigranty (Åkesson a Rein-

feldt 2013). Mezitím, co někteří voliči vidí ve Švédských demokratech populisty, jiní stranu, která konečně nabízí řešení dlouhodobého problému.

Strana sama sebe nazývá sociální konzervativní stranou s nacionalistickým étosem – čili že chce zkombinovat to nejlepší z pravice a levice. Vyznává hodnoty jako je právo a pořádek, tradice, rodina, národ, demokracie, rovnost před zákonem a rovnost mužů a žen a ochrana životního prostředí. Sama se cítí být euroskeptickou stranou, která vnímá Evropskou unii jako nadnárodní projekt, který již není mezivládní, a proto by Švédsko mělo ukončit své členství a ponechat pouze spolupráci v rámci EHS. V otázce obrany neradi vidí současné škrty a v kontextu aktuálního dění podporují zvýšení finančního toku do armády a obnovení branné povinnosti. Co se týče například kriminality, jsou proti trestu smrti a naopak pro restriktivní politiku drog a alkoholu, protože tato oblast je často spojována s organizovaným zločinem, proto by zavedli přísnější tresty k odstrašení pachatelů. Švédští demokraté by rovněž chtěli posílit prvky přímé demokracie hlavně ve smyslu místních referend a zpřísnilo by možnost získat švédské občanství, což je nyní snazší záležitost. Uchazeč by musel žít v zemi po dobu 10 let a musel by prokázat trestní bezúhonnost (SD nedat.), (Counter Jihad Europa nedat.).

Ve stálém programu také Švédští demokraté uvádějí, že nechtějí rušit imigrační politiku, pouze ji korigovat, protože je podle nich rozdíl mezi právem na azyl a právem na udělení azylu. Uprchlíky by omezily na ty, co mají v souladu s Úmluvou o uprchlících OSN právo na azyl – tzn. dodržení stanovených podmínek ohrožení života nebo přírodní pohromou. Rovněž by upravili finanční politiku, aby tolik nezatěžovala švédský sociální systém, ale aby zároveň podpořila rodiny, které mají zájem se navrátit do své vlasti (SD nedat.).

Švédští demokraté také získali dvě křesla v Evropském parlamentu a v současnosti sympatizují s frakcí the Europe of Freedom and Direct Democracy group (BBC 2014).

Imigrační problém

Jak již bylo zmíněno výše, strana Švédských demokratů vystavěla svou volební kampaň na boji proti imigrantům. V této kapitole se proto zaměříme na příslušnou problematiku, abychom pochopili, z jakého důvodu straně stoupají preference.

Počet žádostí o azyl se v roce 2014 nebývale zvýšil. Zatímco v roce 2012 to bylo okolo 45 tis., na konci roku 2014 se jedná o více než 65 tis. (Migrationsverket 2014a). Nejvíce žádostí podali občané Sýrie, a to v počtu 22,7 tis., daleko za nimi na druhé příčce figurují Eritrejci s 9,8 tis. a kromě 5,6 tis. žádostí lidí bez státní příslušnosti je to například 3,5 tis. Somálců a 2,1 tis. Afghánců. Z toho u každé státní skupiny zaznamenaly úřady dvojnásobně větší žádosti mužů oproti ženám (Migrationsverket 2014b). Vyšší počet registrací vyřizuje v Evropě pouze Francie a Německo. Švédsko má nejstarší azylový program z celé Evropy a to od roku 1950. Sofie Fredlund-Blomstová (2014) uvádí jako ilustrační příklad švédské město Södertäljes s 80 tis. obyvateli, které od roku 2000 přijalo víc iráckých uprchlíků než Spojené státy a Kanada dohromady.

Švédsko se v roce 1991 potýkalo s ekonomickou recesí, kterou doprovázelo zvyšování daní, snižování počtů pracovních míst ve veřejném sektoru, snížení sociálních dávek a zvýšení privatizace. Od té doby Švédsko bojuje s omezeným počtem pracovních míst. Nicméně přesto přese všechno je Švédsko dnes zemí, která nabízí jeden z nejrozsáhlejších sociálních programů pro přistěhovalce. Největším problémem ve vztahu k nezaměstnanosti imigrantů je jejich nízká úroveň vzdělanosti. Proto švédská vláda zahájila sérii reforem, mezi které patří nařízení ve veřejném sektoru např. nabídka kurzů a školení (i co se týče jazyka). Vláda také přemístila primární odpovědnost za integraci přistěhovalců z obcí na veřejné služby. Obce totiž dostávaly za přistěhovalce finance, což vedlo k neudržitelné situaci, kdy obce pro přistěhovalce neměly práci.

V souvislosti s masivním přílivem imigrantů souvisí samozřejmě trestné činy nenávisti, na které se zaměříme v následující kapitole a které se za posledních pět let zvýšily o 24 %. Zpráva švédské asociace OSN uvádí za rok 2012 5,5 tis. trestných činů z nenávisti, z toho 74 % (4,5 tis.) motivováno rasismem nebo xenofobií, a šlo hlavně o útoky na africké imigranty (Fredlund-Blomstová 2014); (Brå 2013).

Švédský deník The Local (2014a) uvádí, že letos se země potýká opravdu s masivním přílivem imigrantů za posledních 70 let, kolem 120 000 lidí. Což je pochopitelně způsobené také nestabilní situací na

Blízkém východě. Švédsko je sice kombinací blahobytu, rozvoje a nabízí rovnost a solidaritu lidem prchajícím ze zemí bývalé Jugoslávie, Chile, Iránu. Nicméně stav únosnosti již přetekl. V zemi se začaly objevovat sociální a ekonomické problémy, které do té doby neexistovaly (Ekman 2014).

Marc Abramsson, předseda dnes již rozpuštěné Národní demokracie, strany radikálního křídla Švédských demokratů, v reakci na nepokoje, které proběhly v roce 2013, kdy policie zabila staršího muže zahraničního původu, a vyvolala tak bouři násilných aktů páchaných imigranty, uvedl, že největším problémem je to, co napáchala švédská politika v 80. a 90. letech minulého století, kdy ponechala otevřené dveře imigrantům navíc ještě s neobvykle štědrá sociální podporou a bez kvótního limitu až do dnes. Sami imigranti se nepovažují za Švédy a udržují se v menších komunitách, které ovládají části velkých měst. Nechtějí se přizpůsobit místní kultuře a podmínkám, a Švédsko zažívá tak bouři střetů mezi imigranty a nespokojenými domorodými občany. Podle Abramssona se bude situace i nadále zhoršovat, pokud vláda nezmění svou imigrační politiku (Abramsson 2013).

Švédský deník The Local v souvislosti s vládní krizí přinesl medailon o straně a důvody, proč získává na popularitě právě v souvislosti se svou antiimigrační politikou. Dotazovaní švédští občané uváděli, že jsou si vědomi minulosti Švédských demokratů a věří, že i když se Åkesson postaral o to, aby většina bývalých neonacistů a rasistů byla vyhozena ze strany, stále tam přebývají lidé smýšlející rasisticky a xenofobně. Nicméně zároveň se shodují, že strana není neofašistická (i podle švédského politologa Dr. Anders Sannerstedt z Lundovy univerzity) a jako jediná se rozhodla řešit palčivou imigrační otázku. Podle obyvatel je v zemi už tolik Arabů, že mají pocit, že by se měli začít učit arabsky. Švédsko každý rok absorbuje dvojnásobný počet imigrantů než kterákoli ze 34 zemí OECD. A není se čemu divit, že právě pravicové Umírněné straně utíkají voliči ke Švédským demokratům, když jejich lídr Frederik Reinfeldt vyrazil do předvolební kampaně se sloganem *Otevřete své srdce uprchlíkům, naše země může pojmout víc, než si myslíte* (Crouch 2014).

Hate speech a hate crime ve Švédsku

Ať již chceme nebo ne, problematika imigrace je rovněž vysoce úzce spojena s činy tzv. *hate crime* a *hate speech*, na což narazila sama strana Švédských demokratů se svým volebním spotem, jak je blíže uvedeno v následující kapitole.

Obecně se *hate crimes* definují jako klasické činy, jako jsou hrozba napadení, samotné fyzické napadení nebo vražda, a to navíc s motivací proti rase, barvy pleti, náboženství, zemi původu, etnicitě, sexuální orientaci či fyzickým nebo psychickým postižením. *Hate speech* jsou zase veřejné projevy zastrašení opět s motivací proti výše zmíněnému (US legal nedat.).

Současný anglický překlad švédského trestního práva, vydaného 1965, je z roku 1999 a obsahuje všechny dosavadní dodatky. Pro účely této studie je podstatná zejména kapitola 16 o veřejném pořádku, odstavce 8:

Osoba, která šíří prohlášení nebo sdělení, ohrožuje nebo vyjadřuje pohrdání národní, etnické nebo jiné skupiny osob na základě rasy, barvy pleti, národnosti, etnického původu nebo náboženského vyznání, bude odsouzena za agitaci proti národní nebo etnické skupině k trestu odnětí svobody maximálně na 2 roky, nebo případně k pokutě (zákon 1988: 835); (Swedish Penal Code 1999: 68).

V kapitole 29 o stanovení sankcí a osvobození od trestů, odstavci 2, číslo 7, najdeme následující dodatek:

(...) – zda motivem trestného činu bylo ukřivdit osobu, etnickou skupinu nebo jinou podobnou skupinu lidí z důvodu 136 DS 1999: 36 rasy, barvy, národního či etnického původu, náboženského přesvědčení či podobných příčin (zákon 1994: 306); (Swedish Penal Code 1999: 135).

Zákony o *hate speech* pokrývají také tato dvě ustanovení: Tryckfrihetsförordningen (TF, Svoboda tisku) a Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL, Základní právo na svobodu vyjádření). TF pokrývá knihy a noviny, YGL zase rádio, televizi a internet (Persson 2001: 14–29). V paragrafu 1, odstavci 1 se uvádí, že každý má právo na svobodu projevu v tisku bez omezení úřady, nicméně každý nese za své projevy odpovědnost a budou potrestány, pokud poruší právo proti veřejnému pořádku. V kapitole 7, odstavci 4 a 5, je zase zmiňovaný postih agitace vůči etnické skupině, hrozby nebo pohrdání etnické nebo podobné skupině na základě rasy, barvy kůže, národního nebo etnického původu či sexuální orientace. Odstavec sedm stejné kapitoly zase mluví o zabavení tiskových materiálů porušujících

zákon, včetně kopií určených k distribuci. Žalobu a do vězení vás také může poslat pouze státní zástupce, nikoli např. zaměstnavatel. Velmi zajímavé jsou pak kapitoly 13 a 14, odstavce dvě a pět – v nich se v podstatě říká, že vše, co nebude v souladu se švédským právem publikováno švédským občanem mimo Švédsko s úmyslem rozšířit myšlenky, informace mezi švédské občany, bude bráno jako publikace ve Švédsku, takže s tím bude zacházeno stejně dle zákona. Rovněž pokud cizinec ve Švédsku publikuje podobně sporný obsah, bude s ním nakládáno dle zákonů jako se švédským občanem. Zajímavé je např. také to, že za *hate speech* může být člověk odsouzen až na 4 roky, což je v podstatě to stejné, co si odsedí vrah odsouzený k minimálnímu trestu šesti let a po dvou třetinách trestu je za dobré chování propuštěn. Trestní sazebník vyvolal řadu emocí, zda se tyto dvě věci dají porovnávat (Hammarberg 2011); (The Freedom of the Press Act nedat.).

Oproti tomu YGL neobsahuje žádný přímý postih za vysílání s rasovým, etnickým nebo náboženských podtextem. Zmiňuje se pouze o násilí a sexualitě (The Fundamental Law on Freedom of Expression nedat.).

Počet činů *hate crimes* a *hate speech* zaznamenaných policií je např. oproti Dánsku mnohonásobně vyšší. V roce 2004 se jednalo o 3028 činů, kdežto během roku 2008 došlo k nárůstu na 5895, což zůstalo i následující rok 2009 – 5797 činů, číslo se poměrně konstantně udržovalo okolo 5,5 tis. až do roku 2012, kdy kleslo na 3943. Data z loňského roku 2014 nejsou prozatím k dispozici. Neobvyklý nárůst roku 2008 se skládá z 1055 činů zaměřených na sexuální orientaci, což se dle průzkumu Eurobarometru ukázalo jako druhá nejčastější forma diskriminace v Evropě. Nejčastější motivací k činům *hate crime* jsou rasistické a xenofobní důvody, a to především pomocí výhrůzek a zastrašování, případně fyzickým násilím (OSCE Sweden 2013).

Alarmující čísla dokazují, jak moc je problematika imigrantů v zemi vyhrocená. Lidé a novináři jsou penalizováni např. na sociálních sítích za nepřiměřené komentáře. Silná represe ve snaze ochránit menšinové skupiny v zemi se ovšem nevyhnula ani samotné straně Švédských demokratů.

Volby 2010 a 2014

Největším problémem strany Švédských demokratů je jejich spojování s neonacistickou minulostí. Mnoho švédských voličů ve straně vidí populisty a sanační snahy o reinkarnaci kdysi populárního hnutí BSS nebo strany Nové demokracie. Existují hlasy, že to, co dělá Jimmie Åkesson, je pouze rasismus v saku a kravatě (Jakobsson 2010). Jeho osoba bývá na internetu karikaturována do nacistického oblečení nebo v zobrazení Supermana s nacistickou svastikou jako loga na hrudi (Slutpixlat 2013). Zakladatelé strany, již zmínění Zeilon nebo Davidsson, jsou v médiích stále vytahováni jako připomínka toho, z čeho vzešli Švédští demokraté. Ti se ovšem svou minulostí netají a otevřeně na své webové stránky v sekci historie zmiňují proces svého vzniku. Strana se také letos musela vypořádávat s řadou skandálů, například jeden ze členů měl na uveřejněné fotce na sobě náramek se symbolem svastiky, další byl nachtán při rasistickém a antiimigračním komentování na internetu. Místo velkého prošetřování však Åkesson prostě zmíněné vyškrtl z kandidátky s tím, že nejsou vítáni, čímž se strana de facto odmítla hlásit k činům jejích členů, a tím se vyhnula soudnímu stíhání (BBC 2014).

V roce 2010 Švédští demokraté vyvolali řadu emotivních reakcí na svůj videoklip z kampaně, ve kterém starší žena o berlích utíká před muslimkami schovanými v burkách ke stolu s úředníky, již vydávají penzi, a snaží se zachytit záchrannou brzdu s nápisem penzisti/imigranti. Společně se sloganem *You can choose the immigration brake before pensions brake* – jinými slovy, že si občané mohou vybrat, zda státní rozpočet bude zaměřený na imigranty, či na penzisty. TV4 spot odmítla vysílat s tím, že se jedná o jasný čin *hate speech*, čímž spíše podnítila zvědavost voličů, kteří si klip prohlédli jinde. TV4 argumentovala, že klip byl xenofobní a rasistický a dle zákona utlačuje minoritní skupiny. Švédští demokraté se bránili, že se jedná o jasnou cenzuru, což také podpořili jejich dánští kolegové (Widfeldt 2015). K částečnému bojkotu se připojily také některé švédské deníky (Dagens Nyheter a Svenska Dagbladet se rozhodli v roce 2006 ukončit bojkot, Expressen stále zůstává v represivní pozici), nicméně obě rozhodnutí nepodpořili Švédské demokraty v televizi ani v novinách akorát vyvolaly větší zvědavost u lidí. Strana tak vsadila na modernější způsoby, jak poslat svůj vzkaz k voličům a to prostřednictvím kanálu YouTube, kde si všichni zájemci mohli jejich volební spot prohlédnout. Ohledně rozhodnutí neodvysílat klip nebyla podána žádná žaloba – strana to brala spíše jako reklamu toho, jak se stát chová k někomu, kdo upozorňuje na palčivý problém (Brown 2010).

V průběhu roku 2009 se formovali Švédští demokraté jako hlavně protimuslimská strana. Åkesson a další ze členů Jomshof zveřejnili své obavy ohledně rostoucí islamizace Evropy a Švédska. Åkesson uvedl, že islamizaci vidí jako největší švédskou hrozbu od druhé světové války: „*Islamismus je nacismus a komunismus naší doby*“ (BBC 2014). Svá silná slova pak Åkesson vyvažuje řešením pomoci zemím původu uprchlíků. Jomshof zase upozorňuje, že Evropa musí začít něco dělat, protože čelí daleko větší hrozbě, než byl nacismus nebo komunismus (Expo skola, nedat.). V roce 2011 po sebevražedném teroristickém útoku ve Stockholmu Åkesson ostře vystoupil v parlamentu s vybízením boje proti terorismu, který je podle něj forma islámské taktiky (Islamophobia Today 2014).

Pro Švédské demokraty se rozhodlo ve volbách v roce 2014 hlasovat 29 % bývalých konzervativních voličů (čili Umírněné strany, která vyhrála minulé volby) a 16 % sympatizantů Sociálních demokratů. Je to výsledek nezájmu hlavních vládnoucích stran začít problém opravdu řešit.

Povolební uspořádání a vládní krize

Volby v polovině září 2014 vyhráli Sociální demokraté, kteří nahradili prvenství Umírněné pravicové strany. Stefan Löfven se stal premiérem a v současné době je švédský parlament rozdělený na dva bloky: vládnoucí sociální demokracii se Stranou zelených (dohromady 138 křesel) a Alianci pro Švédsko sestávající z umírněných, liberálů, Křesťanských demokratů, Strany středu a Levicové strany (celkem 162 křesel). Švédští demokraté nejsou členy ani jednoho z bloků, ani sociální demokraté, ani umírnění s nimi nechtějí spolupracovat oficiálně kvůli jejich radikálnosti a minulosti, Švédští demokraté tak se svými 49 hlasy stojí uprostřed a podle potřeby se přidávají na danou stranu (Riksdag nedat.). Podle statistik nejčastěji hlasují s Aliancí, nicméně v polovině prosince se projevila nestabilita Löfvenovy menšinové vlády při hlasování o rozpočtu.

Již v projevech ve švédském parlamentu, Riksdagu, bylo na duelech mezi Åkessonem a lídry dvou nejsilnějších stran, Löfvenem a Reinfeldtem, znát, jak se oba dva snaží vyhnout se přímé konfrontaci na Åkessonovy otázky, proč jejich vlády nechaly dojít imigrační otázku do takových rozměrů a přivést zemi v podstatě do krize. Jak Löfven, tak Reinfeldt místo odpovědi raději směřovali debatu směrem k minulosti Åkessona a Švédských demokratů. Tato videa z duelů z Riksdagu jsou umístěná na sociální síti a vytváří tak argumentační základnu pro Švédské demokraty, proč právě oni mají být voleni: přináší důkaz, že ani minulá ani současná vláda nehodlají se sociálním problémem společnosti nic dělat a diskuze pod videi napovídají stoupající sympatii Švédských demokratů.

Na začátku prosince měla vláda projednávat státní rozpočet, který byl navrhovaný sociálními demokraty a zelenými, nicméně Švédští demokraté jednání zablokovali na protest proti vládní imigrační politice a řekli, že podpoří opozici a jejich alternativní návrh balíčku. Löfven svolal dokonce mimořádnou schůzi s opozičními stranami (vyjma Levicové strany, která podporovala vládní návrh rozpočtu). Za Umírněné pro zajímavost již nejednal Reinfeldt, který opustil politickou scénu, ale Anna Kinberg Batra. Protože bylo jasné, že sociální demokraté a zelení nemají podporu při tak důležitém rozhodnutí, rozhodl se Löfven rezignovat a vyhlásit předčasné volby na březen. Podle nejnovějších průzkumů měla strana šanci dostat v březnových volbách okolo 18 % hlasů (připomeňme, že druhí – Umírněná strana – měla 23,3 %) a společně s grafem z minulých voleb, kde bylo jasně viditelné, že právě Umírněné straně nejvíce ubývají voliči, kteří následně volí Švédské demokraty, jsme mohli předpokládat, že předčasné volby v březnu 2015 (které by byly ve Švédsku první od roku 1958) budou vyrovnaný boj mezi oběma stranami o druhé místo.

Nicméně na sklonku roku 2014 se Löfvenovi podařilo dohodnout novou koaliční smlouvu platnou až do roku 2022, která obsahuje dohodu, že jakákoli ze šesti opozičních stran příslibuje neblokovat hlasování o státním rozpočtu. Tudíž není nutné v březnu 2015 vyhlašovat nové volby. Velké strany se rovněž zavázaly udělat úpravy ohledně imigrační politiky, penze a obrany. Zrušení předčasných voleb bylo samozřejmě zklamáním pro Švédské demokraty, kteří je měli v úmyslu využít k vyhlášení referenda o imigraci. Strana nebyla pozvána na Löfvenovu schůzi řešení vládní krize (The Local 2014b).

Závěr

Práce naznačila, jaký problém s imigrací Švédsko má, o svém stupňování a dosavadním neřešením společně s nespokojeností obyvatelstva. Jediná politická strana, která se rozhodla s tím něco reálně

udělat, jsou Švédští demokraté. Nicméně text rovněž poukázal na fakt, že Švédští demokraté mají své základy v neonacismu, ač se už sami považují za zproštěné své minulosti. Představuje však strana nebezpečí pro švédský demokratický systém?

Jak již bylo uvedeno výše, řada akademiků se domnívá, že strana svým programem nezapadá do extremistických stran, které by bylo potřeba legislativně hlídat formou tzv. militantní demokracie. Nutno říci, že strana profilem neodpovídá ani extremismu, ani radikalismu – tedy necílí na dílčí či celkovou změnu systému. Terčem kritiky se stala hlavně díky svým kořenům, které se vedení strany snaží odstraňovat a transparentně řešit všechny mediální konflikty ukončením členství ve straně. Je strana rasistická nebo xenofobní?

Jistě zde záleží na úhlu pohledu – z perspektivy strany a jejich voličů jde o nacionální snahy o obranu švédského systému před nezvladatelným množstvím imigrantů. Z pohledu jejich kritiků jde však o cílenou kritiku jedné skupiny obyvatel, a proto jde o stranu rasistickou a xenofobní.

A tak jako se všemi jinými stranami, které jsou zařazovány do extremistického profilu, vyvstává i zde otázka, zda tady nejde pouze o populistické řečnictví, které ve skutečnosti nikam nevede. Z mého úhlu pohledu je nejlepší odpovědí koaliční vládnutí. Dokud se strana nepřipustí ke spoluprádnutí, nemohou voliči objektivně rozhodnout, zda strana plní jejich očekávání a nemohou rovněž dále posoudit, jaká rizika strana představuje. Prosazovala by na půdě parlamentu zákony, které jdou za etickou i legislativní mez?

Tak jako tak vidíme, že represivní postoj, jaký k problematice zaujaly současné politické strany, nepovede rozhodně k lepšímu stavu. Švédským demokratům stále stoupají preference a podle všeho se tak bude dít i v nejbližší budoucnosti. Ať už chceme nebo ne, strana Švédských demokratů se snaží poukázat na palčivý problém společnosti – což má společné se všemi jinými, především krajně pravicovými stranami.

Zdroje

- Abramsson, Marc. 2013. „Explosive Violent Multiculturalism Riots Rage in Stockholm Sweden.“ Youtube, May 23. (cit. 2014-10-31). (<https://www.youtube.com/watch?v=x0tqS7GDe-s>).
- Aftonbladet. 1999. „Hotet mot demokratin.“ (cit. 2014-11-02). (<http://www.aftonbladet.se/nyheter/9912/02/nazi1.html>).
- Åkesson a Reinfeldt. 2013. „Swedish PM Reinfeldt - The Fiddle-playing Emperor of a Nation on Fire.“ Youtube. (cit. 2014-11-01). (<https://www.youtube.com/watch?v=2lbyXmw5dMY>).
- BBC. 2014. „Profile: Far-right Sweden Democrats.“ September 15. (cit. 2014-11-09). (<http://www.bbc.com/news/world-europe-29202793>).
- Brå. 2013. „Hate crime.“ The Swedish National Council for Crime Prevention. (cit. 2014-11-09). (<http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/hate-crime.html>).
- Brown, Andrew. 2010. „Swedish elections: The impact of immigration.“ *The Guardian*, September 18. (cit. 2014-11-09). (<http://www.theguardian.com/world/2010/sep/18/swedish-elections-far-right>).
- Crouch, David. 2014. „The rise of the anti-immigrant Sweden Democrats: 'We don't feel at home any more, and it's their fault'“. *The Guardian*, December 14. (cit. 2014-12-27). (<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/14/sweden-democrats-flex-muscles-anti-immigrant-kristianstad>).
- Ekman, Ivar. 2014. „Stockholm Syndrome: How Immigrants Are Changing Sweden's Welfare State.“ *Foreign Affairs*, May 19. (cit. 2014-10-31). (<http://www.foreignaffairs.com/articles/141437/ivar-ekman/stockholm-syndrome>).
- Election resources. 1991. „Sweden“. (cit. 2014-11-01). (<http://www.electionresources.org/se/riksdag.php?election=1991&constituency=>).
- Election resources. 1994. „Sweden“. (cit. 2014-11-01). (<http://www.electionresources.org/se/riksdag.php?election=1994&constituency=>).
- Election resources. 2006. „Sweden“. (cit. 2014-11-01). (<http://www.electionresources.org/se/riksdag.php?election=2006&constituency=>).
- Election resources. 2010. „Sweden“. (cit. 2014-11-01). (<http://www.electionresources.org/se/riksdag.php?election=2010&constituency=>).
- Election resources. 2014. „Sweden“. (cit. 2014-11-01). (<http://www.electionresources.org/se/riksdag.php?election=2014&constituency=>).
- Expo skola. nedat. „Sverigedemokraterna.“ (cit. 2014-11-02). (http://skola.expo.se/sverigedemokraterna_107.html).
- Fredlund-Blomst, Sofie. 2014. „Assessing Immigrant Integration in Sweden after the May 2013 Riots.“ Migration Policy Institute, January 16. (cit. 2014-10-31). (<http://www.migrationpolicy.org/article/assessing-immigrant-integration-sweden-after-may-2013-riots>).
- Freedom house. 2013. „Freedom of the Press – Sweden.“ (cit. 2015-04-06). <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/sweden#.VRwytPmsVkl>
- Hammarberg, Daniel. 2011. *The Madhouse – A critical study of Swedish society*. Daniel Hammarberg. (cit. 2014-11-08). (http://books.google.cz/books?id=KwbZUEI3yjMC&pg=PT1&dq=freedom+of+press+sweden+TF&hl=cs&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q=freedom%20of%20press%20sweden%20TF&f=false).
- Heywood, Andrew. 2005. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Islamophobia Today. 2014. „Sweden Democrats leader says terrorism is 'a form of Islamic tactic' and calls for fight against 'Islamism as a political ideology'“. (cit. 2014-11-02). (<http://www.islamophobiatoday.com/2011/01/27/sweden-democrats-leader-says-terrorism-is-a-form-of-islamic-tactic-and-calls-for-fight-against-islamism-as-a-political-ideology/>).

- Jakobsson, Johannes. 2010. „Rasism i slips.“ LL-Förlaget. (cit. 2014-11-02). (<http://lattelast.se/titel/rasism-i-slips/9299>).
- Kaplan, Jeffrey; Weinberg Leonard. 1998. *The Emergence of Euro-american Radical Left*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Larsson, Mats J. 2014. „Nationaldemokraterna läggs ned.“ DN. Val, April 23. (cit. 2014-11-01). (<http://www.dn.se/valet-2014/nationaldemokraterna-laggs-ned/>).
- Legislation online. nedat. „The Fundamental Law on Freedom of Expression.“ (cit. 2014-11-09). (<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1644/file/5ac75a51ea7c8e9af5cebd93cdde.htm/preview>).
- Mareš, Miroslav. 2013. „Vymezení neonacismu.“ Metodický portál RVP. (cit. 2014-12-29). (<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/19109/EXTREMISMUS-V-CR-PRAVICOVY-EXTREMISMUS-I---NEONACISMUS.html/>).
- Mareš, Miroslav. 2014. Přednáška „Vymezení militantní demokracie“ do předmětu *Militantní demokracie* (BSS 450). BRNO: FSS MU 22. 9. 2014.
- Migrationsverket. 2014a. „Statistics.“ Last updated: October 1, 2014. (cit. 2014-10-31). (<http://www.migrationsverket.se/English/About-the-Migration-Board/Facts-and-statistics-/Statistics.html>).
- Migrationsverket. 2014b. „Applications for asylum received.“ (cit. 2014-10-31). (<http://www.migrationsverket.se/download/18.7c00d8e6143101d166d1aab/1412156771766/Inkomna+ans%C3%B6kningar+om+asyl+2014+-+Applications+for+asylum+received+2014.pdf>).
- Nelson, Fraser. 2014. „Shock election in Sweden as the Sweden Democrats become no3 party.“ *The Spectator*, September 14. (cit. 2014-11-09). (<http://blogs.spectator.co.uk/coffeehouse/2014/09/shock-election-in-sweden-as-far-right-sweden-democrats-become-no3-party/>).
- Ny Demokrati. nedat. „Historik.“ Internet Archive Wayback Machine. (cit. 2014-11-01). (<http://web.archive.org/web/20050307201318/www.nydemokrati.se/historik.htm>).
- Nydemokrati. nedat. „Vår politik.“ (cit. 2014-11-01). (<http://nydemokrati.se/var-politik/>).
- O'Sullivan, Noel. 1995. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- OSCE. 2013. „Hate crimes Sweden.“ (cit. 2015-04-06). <http://hatecrime.osce.org/sweden?year=2013>.
- Persson, Göran. 2001. „Regeringens proposition 2001/ 2:59. Hets mot folkgrupp, m.m.“ Stockholm, November 11. (cit. 2014-11-09). <http://www.regeringen.se/content/1/c4/09/18/177a98a8.pdf>.
- Presentation of Sweden Democrats. Nedat. Counter Jihad Europa. (cit. 2014-12-26). (<https://counterjihadeuropa.files.wordpress.com/2007/11/presentation-of-the-sweden-democrats.pdf>).
- Riksdag. Nedat. „Members and parties“. (cit. 2014-12-26). (<http://www.riksdagen.se/en/Members-and-parties/>).
- Servat unibe. nedat. „The Freedom of the Press Act.“ (cit. 2014-11-09). http://www.servat.unibe.ch/icl/sw03000_.html.
- Sjöholm, Gustav. 2011. „Fördjupar bilden av Kamprads engagemang.“ SvD Nyheter, August 23. (cit. 2014-11-02). (http://www.svd.se/nyheter/inrikes/det-fordjupar-bilden-av-kamprads-engagemang_6412096.svd).
- Slutpixlat 2013. „En avslöjande bild säger mer än tusen ord!“ (cit. 2014-11-02). (<http://slutpixlat.blogspot.cz/2013/11/en-avslojande-bild-sager-mer-tusen-ord.html#.VFYILvmG9z4>).
- Sverigedemokraterna. nedat. „Sverigedemokraternas historia; invandringspolitik.“ (cit. 2014-11-01). (<http://sverigedemokraterna.se/vart-parti/>), (<http://sverigedemokraterna.se/var-politik/invandringspolitik/>).
- Swedish Penal Code. 1999. Swedish Government. (cit. 2014-11-8). <http://www.government.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf>.

- The Local. 2014a. „Immigrants behind boom in Sweden's population.“ (cit. 2014-10-31). (<http://www.thelocal.se/20140219/swedens-population-booms-after-immigration-spike>).
- The Local. 2014b. „Sweden cancels snap election in March 2015“. December 27. (cit. 2014-12-29). (<http://www.thelocal.se/20141227/sweden-to-scrap-new-election-report>).
- US legal. nedat. „Hate speech.“ (cit. 2014-11-10). <http://definitions.uslegal.com/h/hate-speech/>.
- Westin, Charles. 2000. "Neo-Nazism in a Welfare State: The Example of Sweden." *Journal of Conflict and Violence Research* 2, no. 2: 185-206. (cit. 2014-11-01). (<http://www.uni-bielefeld.de/ikg/jkg/2-2000/westin.pdf>).
- Widfeldt, Anders. 2015. *Extreme right parties in Scandinavia*. NY: Routledge. (cit. 2014-11-02). (<http://books.google.no/books?id=tm1eBAAAQBAJ&lpg=PT245&ots=0xmxv6bpB-&dq=6%20February%201988%20sverigedemokraterna&hl=no&pg=PT245#v=onepage&q=6%20February%201988%20sverigedemokraterna&f=false>).

Osamělí střelci – je bezpečnostní systém ČR připraven reagovat na osamělé střelce? Zamyšlení nad současným stavem v kontextu tragédie v Uherském Brodě a jeho analýzy

Michael Strejc

Abstrakt

Tento článek se zabývá přístupem k řešení případů útoku na veřejnost „aktivním střelcem“. Počet případů útoku tohoto typu ve světě narůstá. Kritická analýza je založena na základě poznatků z řešení těchto případů v minulosti. Předmětem analýzy je zachytit důležité momenty útoku v Uherském Brodě a kriticky analyzovat postup bezpečnostních složek. Cílem je odhalit případné chyby a slabá místa v zákroku a taktice používané proti aktivnímu střelci v tomto konkrétním případě. Z případných zjištěných chyb navrhnout změny v taktice, vybavení a postupech, které mohou zvýšit ochranu obyvatelstva. Rovněž navrhnout veřejnosti návod, jak se chovat na místě útoku aktivního střelce a zvýšit své šance na přežití formou návrhu bezpečného chování. Tento případ by měl ukázkově sloužit ke studiu a přípravě na budoucí útoky.

Abstract

This article presents an approach to deal with cases of public assaults executed by "active shooter", as this kind of attacks count increases all over the world. This critical analysis is based on lessons learned from these cases in the past and its objective is to capture important moments of the attack in Uherský Brod same as critically analyze security forces actions. A goal is to reveal any mistakes and weaknesses in the operation and tactics used against active shooter in this particular case, suggest changes in tactics, equipment, or procedures for any identified mistake that may enhance protection of the population, and also to suggest the public how to behave on the attack site to increase a chance to survive via designing a safe behavior model. This case should serve as an exemplary to study and to prepare for future attacks.

Úvod

Stále častěji se ve sdělovacích prostředcích setkáváme s fenoménem „šílených“ střelců, kteří útočí střelnou zbraní proti veřejnosti, tedy cílům, které se nejsou schopny adekvátním způsobem bránit, protože nejsou zpravidla ozbrojeni. Ať se jedná o útoky na veřejných místech, pracovištích nebo proti konkrétním cílům, je zřejmé, že četnost těchto útoků narůstá. Vzhledem k nárůstu tohoto rizika je potřebné se zamyslet nad prevencí, opatřením spočívajícím v eliminaci „šíleného“ střelce, ale také na postupech, které nám v těchto situacích mohou zabezpečit větší šanci na přežití. Útok střelnou zbraní je specifický tím, že se jedná o druh útoku, kterému se nemůžeme efektivně bránit, pokud nejsme také ozbrojeni střelnou zbraní a samozřejmě vycvičení v jejím ovládnutí a zvládnutí krizových situací. Neozbrojená veřejnost se nachází na místě většiny útoků šílených střelců. Tyto útoky jsou svojí povahou směřovány zejména na neozbrojené cíle. Značná „výhoda při útoku“ střelnou zbraní pramení ze schopnosti „ovládnutí situace“ na místě ze strany útočníka, který má na své straně nejen moment překvapení a „palebnou sílu“, se kterou se může usmrtit nebo zranit velký počet osob v krátkém časovém období, ale i neschopností obrany překvapených a neozbrojených občanů. Jiné typy útoků, např. bodnou nebo sečnou zbraní, údernou zbraní atd., je možné ze strany odvážných jednotlivců z řad veřejnosti v místě útoku přerušit, protože neposkytují útočnickovy takovou výhodu, kterou má se střelnou zbraní.

Stručně si uvedme několik případů z nedávné minulosti, ale i historického kontextu útoků na veřejnost v České republice obecně. Tragédie v Uherském Brodě se odehrála nedlouho po teroristickém útoku

na redakci časopisu Charlie Hebdo v Paříži. Oba incidenty společně zdánlivě nesouvisejí, kromě krátkého časového sledu. Ve Francii se jednalo o útok dvou osob, které byly motivovány extrémním politickým názorem. Útok provedli v odvetu jednání zástupců časopisu, který sarkasticky publikuje náboženské a politické skutečnosti. V České republice se jednalo o útok „frustrovaného“ občana proti místní komunitě, jehož motivem útoku měla být šikana občanů a nečinnost úřadů. Dříve tak vzdálené události střelců na veřejnosti, které se stávaly (dle mediálního obrazu) zejména v USA, Francii atd., vzpomeňme například incident na premiéře filmového představení, se postupně přibližují do našeho bezpečnostního prostoru. Přiblížení se neodehrává jen geograficky, ale zejména shodností problémů v moderní demokratické, kapitalistické a globálně otevřené společnosti odvíjející se pravděpodobně přímo od pluralitního systému a atomizace společnosti, který klade důraz na individuální svobody a maximální soutěživost, jenž vytváří logicky psychologické a ekonomické tlaky ze ztrát a nenaplněných očekávání, možného osamocení či přímo vyřazení z určitých vrstev společnosti nebo jejích výhod. Většina těchto případů ze zámorí je zdůvodňována místní vysokou roztržitostí společnosti a dostupností zbraní. To je však klasický příklad nepochopení tomuto fenoménu – útoku na společnost a cílem je jeho zjednodušování na strategii ozbrojení společnosti a snahy vyhnout se hledání účinného a efektivního řešení. Největším „preventivním opatřením“ jsou požadavky na odzbrojení společnosti s cílem zajištění bezpečí, které se skrytě nebo otevřeně po incidentu objevily i u nás. Výsledky úplného odzbrojení společnosti jsou však kontroverzní. Odzbrojenými společnostmi jsou zejména společnosti totalitní, kde je tedy tímto způsobem omezena schopnost občanů samostatně a efektivně se bránit, protože obrana střelnou zbraní je nejefektivnější a nejúčinnější. Příkladem může být schopnost slabé ženy efektivně a účinně se bránit brutálnímu útoku skupiny útočníků použitím střelné zbraně v obraně. Téma zákazu zbraní a psychologické motivy útočníků nejsou předmětem tohoto článku, protože tyto problémy zasluhují samostatný a obsáhlejší rozbor.

Tento článek se bude zabývat způsobem a možnostmi ochrany před těmito typy útoků. Mezi oběma útoky (ve Francii a v Uherském Brodě) je krátký časový úsek. Proto vyvstává otázka, zda je na tuto eskalaci násilí a ohrožení bezpečnosti občanů v evropském prostoru náš bezpečnostní systém připraven reagovat a ochránit své občany v maximální možné míře. Fenomén útoku na společnost není novým ani v našem prostředí. Upomeňme na případy z dávnější historie, například na útok nákladním automobilem v Praze, ale i na Slovensku v Bratislavě, kde střelec útočil samonabíjecí puškou na sídlišti. Lidská tragédie je však spojována s nebezpečností střelců vyplývající z použití automatických nebo samonabíjecích zbraní. Proto také v souvislosti s činem v Uherském Brodě se většina veřejných debat orientovala na držitele zbraní s oprávněním držet zbraň a jejich kontroly v souvislosti se schopností reagovat na změny jejich psychického stavu v kontextu odebrání jim legálně držných zbraní. Orientace na legální držitele zbraní je logické a stále se opakující téma, neboť se jeví pro politické představitele jako nesnadnější cíl. Důvodem je snaha vytvářet dojem „vytvoření rychlého řešení přispívající k okamžitému zvýšení bezpečnosti občanů“. V uvedeném českém případě střelby (případ v Uherském Brodě) byl útočník legálním držitelem zbraní, ale fenomén střelců nelze zjednodušit tímto směrem. Domnívám se, že je nutné tento problém nahlížet v kontextu způsobu útoku jako takového, tedy útoku střelnou zbraní (drženou legálně či nelegálně) a spíše se zaměřit od „prevence psychicky narušených držitelů legálně držných zbraní“ ke schopnosti rychlé reakce a řešení incidentů podobného charakteru. Tedy útoku zbraní na neozbrojené občany.

Tendence odzbrojování veřejnosti se periodicky opakují v zemích demokratického zřízení, kde legální držení zbraní je dovoleno za splnění zákonných podmínek. Argument snížení počtu zbraní mezi občany s cílem eliminace hrozby napadení občanů je irrelevantní, jak již bylo prokázáno zkušenostmi například v odzbrojené veřejnosti ve Velké Británii. Zde došlo například k politicky motivovanému útoku, kdy byl voják britské armády napaden dvěma útočníky, kteří jej ubodali v květnu 2013. Tedy vraťme se zpět k hledání řešení situací útoku osamělých střelců, protože většina debat se orientuje na zvýšení kontrol držitelů legálních zbraní a nezaměřuje se (dle mého názoru) dostatečně směrem k zabezpečení kvalitní a rychlé reakce na tyto případy.

Motivy útoků proti společnosti jsou různé, ale společným znakem útočníků je jejich ochota riskovat svůj vlastní život. Z tohoto důvodu je také nutné se více orientovat na vypracování celkové strategie přístupu řešení těchto případů útoku, konkrétních taktik bezpečného chování veřejnosti, schopností reakce, výcviku a schopnosti rychlé reakce bezpečnostních složek v těchto případech. Rozeberu modelový případ tragédie v Uherském Brodě s cílem najít znaky útoku osamělého střelce a dále budu pracovat s uveřejněnými informacemi z různých zdrojů orientující se na přístup řešení tohoto problému ve světě. Používal jsem veřejně dostupné zdroje s cílem zprostředkovat rychlé zjištění souvislostí

i jednotlivostí, které zde při analýze uvádím, např. typy událostí z historie, obecné termíny atd. Bohužel například v případě útoku v Uherském Brodě nebyl dosud zveřejněn spisový materiál, který by byl cenným pramenem, proto jsem musel pracovat s vyjádřeními účastníků a odborníků zprostředkovaných médií.

Historie a definice pojmů

Oba incidenty mají společnou krátkou časovou souslednost a nutí nás k zamyšlení, co by se stalo a jak by reagovali české bezpečnostní složky v případě útoku osamělých vlků v České republice, tak jako jsme tomu byli svědky v Paříži. Pokusím se provést analýzu schopnosti reakce na tento incident na základě informací z případu útoku aktivního střelce v Uherském Brodě. Zda jsou bezpečnostní složky schopny reagovat na tyto hrozby, jak jsou akceschopné, připravené a vybavené. Nejprve krátce k základní terminologii aktivní střelec (active shooter) a osamělý vlk (lone wolf), jejichž útoky jsou zpravidla označovány sdělovacími prostředky pod jednotným termínem „útok šíleného střelce (mad gunman attack)“.

Aktivní střelec (active shooter)

Bezpečnostní složky označují situaci „aktivní střelec“ v případě, že probíhá střelba mající znaky trestného činu s přímým vlivem k prováděným opatřením na místě tohoto činu. Tento případ se odlišuje od trestných činů vraždy nebo „masové“ vraždy, protože střelba probíhá a bezpečnostní složky a občané mohou výsledek střelby ovlivnit svým bezprostředním chováním na místě činu. Podle manuálu Aktivní střelec – jak reagovat (Active shooter, how to respond) Ministerstva vnitřní bezpečnosti USA (U. S. Department of homeland security) se jedná o „jedince, jenž aktivně útočí na lidi nebo se o to pokouší v uzavřených nebo obytných oblastech, používá střelné zbraně, nemá žádný vzorec ani způsob výběru obětí“. Tyto situace útoku nelze předvídat a rychle se vyvíjí. Protože zpravidla reakce policie na místě nepřichází dříve než do 10 až 15 minut, musí být jednotlivci (občané) sami připraveni fyzicky a psychicky jednat v této situaci.

Z citované studie FBI vyplývá, že riziko pro zasahující bezpečnostní pracovníky a policii je vysoké – dochází ke ztrátám policistů (v polovině případů), kteří se podíleli na ukončení přestřelky. Střelec útočí i na bezpečnostní pracovníky. Na závěr útoku střelec zpravidla spáchá sebevraždu nebo je zabit. Většinou se jedná o osamělého střelce. Lokace jsou různorodé, od komerční budovy, školní zařízení, otevřené prostory, ubytovací a zdravotnické prostory.

Osamělý vlk (Lone Wolf)

Označovaný také jako „lone-wolf fighter“ je jednatel, který se dopustí, připravuje se nebo je podezřelý ze spáchání nebo přípravy násilného činu pro podporu nějaké skupiny, hnutí či ideologie, jedná sám, bez jakékoliv struktury a materiální podpory. Pojmy „cíl na společnost“ a „samoaktivace“ naznačují, že osamělý vlk jedná racionálním způsobem a že jeho činy jsou namířeny proti této společnosti nebo její části (Bakker, de Graaf, 2010: 2). K popularizaci konceptu osamělého vlka přispěli a mají podíl Alex Curtis a Tom Metzger, dle ADL. Metzger ve svém pamfletu uvádí, že „každý je schopen být vlk samotář, odpor je jeho životní styl, každý se rozvíjí podle vlastních schopností, úspěch a zkušenosti přijdou časem“. Tedy jejich konceptem je konspirace a individuální odpor založený na pravidlech, které spočívají ve vyhnutí se setkáváním a organizování ve skupinách (struktuře), neuchovávání žádných záznamů o plánech a operacích a končí s proklamací jasně rasistického hesla „myslet bíle, jednat bíle, být bílým“. K činnosti osamělého vlka uvádí další návody pro přežití v boji se systémem (policejní zadržení, prohlídka, odhalení agenta provokatéra atd.). Tematikou přežití a konspirací se zabývá řada knih, z českého prostředí je zajímavě zpracována tato tematika přežití, bezpečnosti, konspiračních operací, diverzního boje a obrany před bezpečnostními jednotkami (bez rasového kontextu) v knihách Vlkodlak a Záškodník. Osamělý vlk nemusí útočit pouze střelnou zbraní, příkladem může být Anders Behring Breivik, který zaútočil bombovým útokem ve vládní čtvrti v Oslu (Norsko) a následně na ostrově 38Utøya nedaleko Osla zastřelil 69 lidí. Rovněž tak osamělým vlkem je fiktivní postava v románu Lovce, kde jednatel s rasistickým politickým názorem zabíjí smíšené páry a útočí na zastánce multikulturní politiky. Mezi další případy můžeme uvést teroristický útok v Bombaji 2008, ale

i útoky jednotlivců zejména v USA (např. v roce 2012 útok střelce na premiéře filmu, střelba ve školách, obchodních centrech atd.). Tato obecná definice osamělého vlka je pro naši potřebu dostačující, protože tento fenomén osamělého vlka můžeme dále rozdělit na osamělé vlky teroristy (lone wolf terrorist), nezávislé (tzv. „freelancers“) atd. Více k tomuto tématu například ve studii „Lone-wolf terrorism“. Aktuální přehled o nárůstu útoků osamělých vlků můžeme také například zjistit v článku Růst terorismu osamělých vlků – The Rise of the Lone Wolf Terrorist, uveřejněného v souvislosti s útokem v Kanadě (v říjnu 2014), kdy zde jsou uvedeny jednotlivé případy v časové ose od útoku z června 2009, kdy došlo k zabití vojáka v Arkansasu, až do října 2014, kdy došlo ke dvěma případům politicky motivovaných útoků na kanadské vojáky ze strany útočníků, kteří konvertovali k islámu. Největším nebezpečím osamělých vlků teroristů je jejich obtížná identifikace pro bezpečnostní složky, neboť stojí mimo struktury organizací a neprovádějí žádnou komunikaci.

Osamělý vlk (OV) a aktivní střelec (AS)

Obě tyto kategorie mají společné charakteristiky a odlišnosti. Co z toho vyplývá? Společným znakem obou druhů útočníků (OV i AS) je odhodlanost k činu a možnost překrývání motivů k akci ale i jejich odlišnosti (OV – politické, AS – jakékoliv, zejména osobní, protože nemá obecný vzorec ani způsob výběru motivu). Jejich jednání je založeno na principu náhlého a neočekávaného agresivního útoku. Cílem není vyjednávat, ale zabít rychle a kohokoliv. Tomuto agresivnímu jednání musí odpovídat reakce ozbrojených složek. Jednotky IZS se již častokrát připravovaly na výcvik reakcí při živelných pohromách i teroristických útocích dle scénářů pro bombové útoky a držení rukojmích. Jak jsou však připraveni na útoky osamělých střelců, kteří postupují rychle a nečekaně, rovnou zabíjí a nevyjednávají? Pokusím se zachytit v několika příkladech jednotlivých incidentů „principu osamělého střelce“ a reakce na ně. Porovnáám taktiku policie v souvislosti s postupem policie s cílem odhalit možnosti, jak uvedené krizové situace řešit. Pokusím se naznačit slepé uličky řešení, které jsou politiky oblíbené. Ambicí toho článku je pokus navrhnout nové směry vývoje obrany a vnímání fenoménu osamělých střelců bez zjednodušování problému na neřešitelnost situace duševně „vyšinutých lidí“ a s tím související nemožností individuální ochrany jednotlivce nebo minimalizace škod. V analýze jednání policie v uherskobrodské tragedii se pokusím analyzovat události a na jejich podkladě současný stav a schopnosti Policie ČR při reakci na uvedené události a budoucí rozvoj bezpečnostních složek ČR.

Analýza výsledků veřejně dostupného cvičení aktivní střelec v ČR

Na příkladu cvičení s tématem „Aktivní střelec, součinnostní cvičení IZS Středočeského kraje z roku 2013“ se můžeme přesvědčit o způsobu výcviku policie. Zde se již policie zabývala problematikou řešení situace aktivního střelce ještě před útokem v Uherském Brodě. Na stránkách Ministerstva vnitra ČR jsou dostupné informace o provedených cvičeních s tematikou řešení situace aktivního střelce v teritoriích dalších Krajských ředitelství Policie ČR. V úvodu výše uvedené prezentace cvičení se uvádí, že motivací těchto cvičení jsou útoky tohoto charakteru v zahraničí. Scénářem cvičení byl útok dvou aktivních střelců v areálu školy, umístí ústrašný výbušný systém a hořlavinou se pokusí zapálit budovu školy. Z časového sledu událostí vyplývá, že od zahájení útoku v 10.50 h, přijíždí první hlídka v 10.51 h, policisté eliminují prvního pachatele v 11.08 h a posledního v 12.17 h. Ze závěru cvičení vyplývá, že „cíle cvičení byly splněny“ (Hofmanová, Slovák 2014: 30). Kladně byla hodnocena spolupráce složek IZS a výměna informací, pomoc při evakuaci raněných, horší znalosti v oblasti poskytnutí první pomoci ze strany některých policistů, důraz byl kladen na spolupráci složek IZS a třídění raněných, vymezení bezpečného prostoru, jištění záchranářů hlídkami a zasahující záchranáři byli jištění hlídkami policie, podstatným bodem byla komunikace mezi složkami IZS a ve vedení operace má vždy příslušník Policie ČR. Z uvedeného cvičení jasně vyplývá, že policejní jednotky jednaly rychle, rázně a rozhodně odpovídající základní strategii postupu, kterou můžeme shrnout do těchto několika slov.

V prezentaci však je opomenut faktor příspěvku a kooperace civilních osob – občanů. Ta je však nutností v případě efektivního zvládnutí situace. Bezpečnostní složky v zahraničí tento faktor nikdy neopomíjí, tak jak se tomu děje v českém prostředí. Tento závěr vyvozují z osobní zkušenosti a skutečnosti, kdy se mi nepodařilo dohledat žádný preventivní „leták“, který by se zabýval návodem bezpečného chování pro veřejnost v českém prostředí. V zahraničí je již tato strategie přežití pro veřejnost kon-

cipována a obsahuje základní body přežití: utíkej – schovávej se – bojuj a strategie zásahu bezpečnostních složek zdůrazňuje tyto prvky: rychlost – překvapení – násilná akce.

Například Williama Fowlke zdůrazňuje z citované studie FBI, že zde je pro něj „nejdůležitější statistika studie, že 60 procent incidentů skončí před příjezdem policie. Mnoho z těchto událostí je kratších než 5 minut a některé ještě kratší než 2 minuty.“ Dále shrnuje základní 4 body reakce v situaci aktivního střelce: 1. když vidíte aktivního střelce nebo slyšíte výstřely, okamžitě utíkejte ve směru od místa události spolu s ostatními lidmi; 2. nezastavujte, dokud neopustíte nebezpečnou oblast; 3. pokud nemůžete uniknout, ukryjte se na bezpečném místě; 4. pokud jste objeveni střelcem a nemůžete utéct nebo se skrýt, využijte moment překvapení, rychlost a velkou agresivitu k boji s cílem zlikvidovat útočníka.

Mezi další bezpečnostní typy pro veřejnost je uváděn komplexní přístup, kdy: „Pokud se aktivní střelec nachází ve vaší blízkosti, musíte být připraveni k řešení situace jak psychicky, tak fyzicky.“ Největším preventivním opatřením je být připraven na jakoukoliv alternativu. Proto bezpečnostní složky na celém světě používají k informování veřejnosti různé stručné preventivní bezpečnostní letáky, bezpečnostní rady a kontrolní listy. Mezi základní pravidla přežití situace aktivního střelce patří:

- 1) útěk – vždy mít únikový plán z místa; nechat zde své věci; opustit místo bez ohledu na to zda ostatní souhlasí s evakuací; pomoci uniknout druhým, pokud je to možné; nepokoušet se přesunout raněné; preventivně zabránit vstupu ostatním osobám do míst, kde se nachází aktivní střelec; mít ruce viditelně; z bezpečí zavolat policii.
- 2) úkryt – ukryt se ze zorného úhlu střelce; zamknout dveře nebo zablokovat vstup do vašeho úkrytu; ztlumit svůj mobilní telefon (na vibrační vyzvánění) a zůstat potichu.
- 3) boj – boj je vaší poslední možností v situaci, kdy je váš život bezprostředně ohrožen; pokusit se zneškodnit střelce; jednat s co největší fyzickou agresí, jak to je jen možné; použít improvizované zbraně nebo házet předměty na aktivního střelce; na rozhodnutí k akci závisí váš život (pozn. autora – boj představuje nejtěžší psychologickou část reakce).

A v neposlední řadě je nutné obeznámit veřejnost s přístupem a chováním při ovládnutí situace bezpečnostními složkami. Když se na místo incidentu dostaví bezpečnostní složky, je nutné:

- 1) zachovat klid a postupovat dle pokynů; pustit z rukou všechny předměty (tašky, bundy, atd.), zvednout ruce a rozšířit prsty, vždy držet ruce viditelně; vyvarovat se prudkých pohybů směrem k příslušníkům bezpečnostních složek, tak jako při útoku – vyhnout s ukazování, křiku a pokřikování;
- 2) předat důležité informace k lokalizaci aktivního střelce jakými jsou: počet střelců, jejich fyzický popis, počet a druh jejich zbraní, počet potenciálních obětí na místě.

Poslední část týkající se zejména průzkumu (stavu situace a počtu útočníků) je pro bezpečnostní složky zásadní a zásadním způsobem ovlivňuje průběh a výsledek operace.

Popis případu aktivního střelce v Uherském Brodě

V úterý 24. února 2015 kolem 12.30 h vstoupil Zdeněk Kovář (věk 62 let, dále uváděn jen jako „střelec“) do restaurace Družba v prvním patře budovy. V tu dobu se v restauraci nacházelo kolem 20 lidí. Ihned po vstupu do restaurace zahájil střelbu ze dvou zbraní, ze kterých vypálil celkem asi 25 ran. K útoku použil své dvě legálně držené střelné zbraně: pistoli CZ 75b ráže 9x19 (standardně na 15 ran) a revolver Alfa 820 ráže .38 Special (válec na 6 ran). Vzhledem k počtu vypálených ran (25) a kapacitě obou zbraní musel střelec přebíjet (15 + 6 = 21 ran bez přebíjení).

Těsně před útokem odešel jeden host na WC, kde se ukrýval 2 hodiny a odtud komunikoval mobilním telefonem s policií. V průběhu útoku rovněž utekla skupina 8 hostů zadním východem, a tím si zachránili život. Jeden z hostů se v průběhu útoku schoval nejprve pod stůl. Když slyšel přerušeni střelby, pravděpodobně z důvodu přebíjení zbraně, tak se v tento okamžik rozhodl „uchopit židli a rozběhl se proti němu (střelci). Židlí zasáhl útočníka do ruky a umožnil tak sobě a dvěma dalšími lidem utéct.“ Během útoku utekli zadním vchodem další lidé. V 12.39 h obdržela policie první informaci o střelbě a za dalších deset minut (12.49 h) se na místo dostavila první policejní hlídka (2 členové).

Hlídka vstoupila do budovy, kde na ni začal střelec střílet ukryt z místa za barovým pultem. Hlídka se stáhla a přivolala posily (další 2 příslušníci), protože nemohla dokončit zákrok sama.

Policisté chtěli po zajištění situace na místě a v okolí provést zákrok, o svém postupu informovali operačního důstojníka, který zákrok neschválil, oni se přesto začali na zákrok připravovat. Sledovali chodbu vedoucí k WC, kde byl ukryt jeden z hostů. Vyzbrojili se dlouhými zbraněmi. Nepodařilo se jim zjistit, v jakém stavu jsou osoby, které se stále nacházejí v restauraci. V 12.56 h střelec telefonuje do TV Prima. Následně v 13.07 h naváže se střelcem telefonický kontakt policejní vyjednávač, který s ním tento kontakt udržuje až do doby po 14. hodině, kdy na místo přijíždí zásahová jednotka. Vyjednávač jedná se střelcem, protože tento tvrdil, že rukojmí jsou nezranění. K druhému zásahu policie formou vniknutí do objektu došlo v době mezi 14.20 h až 14.30 h, které provede zásahová jednotka Policie ČR. Důvodem vniknutí do objektu je skutečnost, že střelec přestal komunikovat s vyjednávačem a z prostoru restaurace byl slyšet výstřel. Střelec a dalších osm osob bylo nalezeno v restauraci bez známek života.

Tabulka 1: Časové schéma útoku v Uherském Brodě

čas	popis	T0 je čas střelby
12.30 h	střelec vchází do restaurace a útočí – střílí na hosty	0 minut
12.39 h	policie dostává informaci o střelbě	9 minut
12.49 h	první hlídka policie na místě, pokus o zákrok, zastavena střelbou	18 minut
12.56 h	střelec volá do TV Prima	26 minut
13.07 h	vyjednávač navázal komunikaci	37 minut
14 h	po 14. hodině vyjednávač na místě, střelec přestává komunikovat	1,5 hodiny (90 minut)
14.20–14.30 h	do objektu vnikla zásahová jednotka, vysvobozen muž z WC	2 hodiny (120 minut)

Zdroj: Zpracováno autorem podle informací k případu z citovaných článků na Novinky.cz.

Poznámka: Čas „T0“ je začátek doby střelby, tedy kdy začal střelec útočit na hosty restaurace, následující doba je přičítána k tomuto času + minuty. Tedy jaká doba uplynula u jednotlivých událostí od okamžiku útoku/střelby.

Komentář k časovému schématu

Kdo přežil? V restauraci bylo celkem 20–30 osob, zaznělo 25 výstřelů. Několik osob uteklo zadním vchodem hned na začátku střelby. Následně utekli 3 lidé po odvážném útoku židlí proti střelci ze strany jednoho z hostů. Jeden muž se schovával po celou dobu incidentu na toaletách restaurace. Výsledkem bylo 8 zastřelených osob a střelec, který se sám zastřelil před zásahem policie.

Kritika a názory na zásah Policie ČR

Policie vysvobodila muže ukrytého na WC až na konci akce, tedy za 2 hodiny od začátku incidentu. Jmenovaný byl stále v ohrožení života. Vyjednávání se střelcem probíhalo od doby, kdy střelec kontaktoval policii. V té době už měli být postřelení lidé ve vážném stavu nebo mrtví, pak už se nestřílelo. Střelec však pravděpodobně hrál o čas tím, že při vyjednávání tvrdil, že drží živé rukojmí. Policii se na

místě nepodařilo ověřit, zda střelec drží rukojmí živé. Zde selhal „průzkum“ ke zjištění stavu situace na místě. Proto policie se střelcem po celou dobu vyjednávala s cílem ochránit rukojmí. Kritice byla také podrobena délka doby, než zásahová jednotka policie vnikla do objektu (po dvou hodinách od vzniku incidentu), protože po určitou část vyjednávání byla zásahová jednotka policie již na místě a k rozhodnutí vedoucí k provedení zákroku – vniknutí do objektu restaurace – došlo, až když střelec přestal komunikovat a z restaurace se ozval poslední výstřel.

Tedy těžiště provedení tohoto konkrétního policejního zákroku spočívalo v zajištění místa a vyčkávání příjezdu zásahové jednotky z Brna, která k převozu použila osobní vozidla místo vrtulníku (protože do vrtulníku se nevešel celý zásahový tým a vrtulník by musel letět dvakrát, což by trvalo jako okamžitý přesun vozidly nebo déle). Během uvedeného opatření probíhalo vyjednávání se střelcem, který se následně odmlčel a sám se zastřelil.

Vyjádření k incidentu ze strany vedení ministerstva vnitra a policie

Několik návrhů bezpečnostních opatření přestavil ministr vnitra Milan Chovanec. Chovanec uvedl, že je možné budoucí navýšení počtu zásahových jednotek a také posouzení akčního rádia současných jednotek. Dále představil plán spočívající ve zřízení zásahové jednotky v každém kraji České republiky. Podle policejního prezidenta Tomáše Tuhého však více zásahových jednotek situaci neřeší, protože pachatel střílel ihned po příchodu do restaurace. Z tohoto důvodu by zásahová jednotka situaci nemohla vyřešit, i kdyby byla situována blíže k místu incidentu, protože by stejně nemohla být na místě v požadovaném velice krátkém čase. Ministr vnitra Chovanec také oznámil záměr komplexní prevence a řešení obdobných případů zabývající se analýzou současného stavu výcviku policistů a jeho případné přehodnocení a dále pak systému vydávání zbrojních průkazů, výše zmíněného rozmístění zásahových jednotek nebo tvorbu krizových plánů a komunikace se zástupci místních samospráv. V rámci přehodnocení kapacit a taktiky policie v případech útoku aktivního střelce (cvičení již probíhaly před incidentem – viz výše uvedeno) dojde k vyzbrojení hlídek prvního zásahu nebo tzv. „prvosledových jednotek“ dlouhou zbraní (samopalem nebo brokovnicí). Dle Pavla Černého: „s dlouhou zbraní má zakročující policista větší pravděpodobnost zásahu útočníka při zákroku. K vybavení je však nutný výcvik.“ Tímto dozbrojením by se zvýšila akceschopnost jednotek prvního zásahu.

Dlouhé zbraně (samopaly nebo brokovnice) jsou již zavedeny u některých útvarů. Například příslušníci motorizovaných jednotek ve velkých městech (např. v Praze, Plzni, Hradci Králové atd.) mají již dlouhé zbraně ve služebních hlídkových vozidlech, proto si je již nemusí před zákrokem vyzvedávat a mohou zakročit okamžitě s odpovídající výzbrojí. Jak by mohl vypadat koncept budoucích jednotek prvního zákroku, dostatečně vyzbrojených pro efektivní řešení situace aktivního střelce, je možné vidět na příkladu pražské Pohotovostní motorizované jednotky. V článku věnovaném Pohotovostní motorizované jednotce Praha jsou uvedeny bližší informace k vybavení, výcviku atd. Tímto směrem se bude pravděpodobně odvíjet plán koncepce dozbrojení tzv. hlídek prvního zásahu na regionální úrovni, který byl oznámen výše uvedenými vrcholnými představiteli bezpečnostních složek (ministr vnitra a policejní prezident). Za pozornost stojí oznámené vybavení hlídek prvního zásahu Policie ČR dlouhou střelnou zbraní i z úhlu pohledu k výběru zbraní. V minulosti (naposledy při „dozbrojení“ v roce 2014) již několikrát došlo k nákupu zbraní zahraničních výrobců, a nebyl tak využit multiplikační ekonomický efekt v případě dodávek zbraní ze strany tuzemského výrobce kvalitních a osvědčených zbraní (Česká zbrojovka Uherský Brod), které již bezpečnostní složky ČR mají zavedeny ve výzbroji. Proto bych zde chtěl v souvislosti s plánovaným dozbrojením jen okrajově upozornit na riziko, že tato tragédie a následná potřeba „dozbrojení“ může být využita určitými lobbistickými skupinami k „rychlému“ nákupu výzbroje bez řádného výběrového řízení od zahraničních výrobců.

GIBS – veřejné vyjádření a hodnocení postupu policie

Za jediný **nedostatek** Generální inspekce bezpečnostních sborů – GIBS – označila jednání důstojníka z operačního střediska (operátor tísňové linky 158, který nebyl na místě). Uvedený operační důstojník převzal velení nad zasahujícími policisty na místě a následně navržené provedení zákroku proti střelci neschválil (rozhodnutí policistů na místě se nacházejících). Tedy velení měl ponechat na policistech, kteří byli na místě. Policisté přes zákaz operačního důstojníka zákrok provedli, ale jejich útok na restauraci byl odražen střelbou útočníka zpoza baru. Proto dále okolí místa zajistili a monitorovali. Od

té chvíli začalo vyjednávání probíhající až do příjezdu zásahové jednotky. Policie neměla přehled o stavu osob nacházejících se v restauraci. Přesun zásahové jednotky na místo vozidlem byl za dané situace rychlejší, protože vrtulník by vezl tým zásahové skupiny z kapacitních důvodů dvakrát (kapacita vrtulníku je jen 7 příslušníků). K nedostatku v řízení operace proti aktivnímu střelci a velení nedošlo.

Druhý nedostatek byl odhalen v oblasti komunikace ve stresových situacích, například s člověkem ukrytým na WC. Pro představu časové náročnosti vedení podobné operace s nasazením zásahové jednotky je třeba zmínit systém velení. Operační důstojník přijímá oznámení od oznamovatelů (všech telefonujících na linku 158), hlídek na místě atd., a zároveň informuje nejvyšší velení (krajského ředitele, osoby pověřené teritoriálním vedením). Ze strany operačního střediska muselo rovněž dojít ke kontaktování vyjednavče, který následně vyjednával se „střelcem“. Došlo také k přijetí informace ze strany zaměstnance TV Prima, kterému volal střelec (přijalo pravděpodobně nejbližší operační středisko v Praze). Musela zde vzniknout komunikace mezi operačními středisky odpovědnými za Prahu a Uherský Brod. Dále pak museli být obsluhováni telefonáty různých občanů oznamujících incident z místa útoku, kteří byli jistě v šoku, a komunikace s nimi byla obtížná. Dále operační středisko organizovalo vyslání hlídek policie na místo a instruovalo je o aktuálním stavu vyplývajícím z jednotlivých oznámení volajících občanů a informací od hlídek policie na místě. Tato činnost byla prováděna současně s hodnocením stavu věci na místě a informace byly dále předávány na operační středisko, kde byly dále vyhodnocovány. V určitém stádiu vyhodnocení informací a závažnosti situace došlo k informování vedení s cílem získat rozhodnutí o vyslání zásahové jednotky (o vyslání zásahové jednotky rozhoduje ředitel krajského ředitelství). Následné rozhodnutí o provedení či neprovedení zákroku na místě, tak jako na operačním středisku, ze strany řadových policistů na místě, bylo jistě náročné (zvažování rizika k provedení zákroku a ohrožení policistů nebo rukojmích, ale i souvislosti se způsobem provedení zákroku pod jednotným velením – zejména zásahová jednotka nebo individuálního zákroku policistů a z toho vyplývající odpovědnosti).

Shrneme-li uvedené, tak na důstojníkovi operačního střediska stálo těžiště rozhodování. Proto je třeba zvážit budoucí postup v uvedených případech vzhledem k tlaku, kterému byl vystaven vlivem výše popsaných okolností. Domnívám se, že není možné označit za viníka jednoho člověka. V tomto případě důstojníka operačního střediska. Všichni účastníci mohli udělat více, tak jako v jakémkoliv jiném případě. Nejdůležitějším závěrem by mělo být, dle mého názoru, stanovení cíle spočívajícím ve vytvoření systému zvyšování připravenosti na podobné „akce“ vyplývající z kvalitní analýzy získávání, předávání a vyhodnocování informací.

Závěr

Jak mohla policie využít stávající (nebo vyřazené) vybavení při zákroku

Pokud by v minulosti nedošlo ke stažení dlouhých zbraní z obvodních oddělení Policie ČR, tak hlídka mohla na místo vyjet již s dlouhou zbraní. V minulosti nejprve došlo ke stažení útočných pušek vz. 58 ráže 7,62x39 s kapacitou zásobníků 30 ran a následně i samopalů Škorpion vz. 61 ráže 7,65 Browning s kapacitou zásobníků 20 ran. Obě tyto zbraně, které měl každý policista v minulosti přiděleny a mohl je nosit ve službě, jsou schopny přesné střelby a střelby dávkou (výhoda při útočné operaci a krycí palbě, např. při palbě na útočníka střelejícího zpoza baru). Dle sdělení GIBS se hlídka měla dovybavit dlouhou zbraní, které tedy neměla při sobě. V současnosti jsou služební vozidla vybavena neprůstřelnými vestami, které zakročující hlídka použila, což je správné. Při operacích „prolamování bariér“ (např. uvedené střelba zpoza baru, atd.) se však ještě pro zvýšení ochrany používají standardně balistická helma a první člen týmu má balistický štít.

Ve zjištěných zdrojích k případu také nebylo uvedeno, zda byl na místě policejní služební pes s psem. Použití služebního psa vycvičeného útočit na agresora držícího střelnou zbraň v první linii útoku je rovněž efektivním prostředkem eliminace útočníka (tak jako „dlouhé“ zbraně). Služební pes mohl být použit k vyhledání střelce a při útoku proti střelci schovávajícím se za barem restaurace. V případě vpuštění služebního psa do restaurace mohl tento „odreagovat“ střelce. Střelec by byl zaskočen a útokem psa znehybněn nebo by se na psa zaměřil s cílem jej eliminovat. Tento moment mohli policisté využít k útoku na ukrytého střelce za barem, protože střelec by se zabýval útočícím psem, čímž by odhalil svoji polohu a hlídka by tak získala několik vteřin pro vlastní útok proti střelci.

Zásahové výbušky a plynové granáty jsou ve výzbroji nejen zásahových jednotek, ale i pořádkových jednotek Policie ČR. Členy pořádkových jednotek bývají i příslušníci základních útvarů. Nejen proti demonstrantům, ale i v případě zabarikádovaného střelce v restauraci bylo možné použít zásahové výbušky (opakované výbuchy působí dezorientaci) nebo granáty se slzným plynem. Každý policista je standardně vybaven protiplynovou maskou a v případě použití slzného granátu vhozeného do místa za barem, kde se střelec schovával, by došlo k jeho vypuzení nebo k jeho dezorientaci či dočasnému oslepení. Pak by policisté v nasazených protiplynových maskách získali výhodu při vniknutí do restaurace. Vedlejším produktem zásahové výbušky a plynového granátu je kouř, který umožní maskování vnikajícím policistům. Proto mají speciální jednotky policie na zbraních svítilny, kterými v „kouři“ získávají převahu – oslňují útočníky a lépe identifikují cíle.

V současné době je policie již vybavena i speciální municí, která je uzpůsobena proti odrazu a průstřelu cíle. Jedná se o náboj, který má projektil s dutinkou deformující střelu při dopadu na překážku nebo při zasažení cíle. Vedlejším produktem tohoto náboje je nezanedbatelný nárůst ranivosti při zasažení „živého cíle“ (lidé a zvířata). Tedy policisté již mohli střílet proti střelci za barem, aniž by se obávali značného rizika odrazu střel a následného zasažení nezúčastněné osoby.

Jak by mohlo vypadat účelné doplnění vybavení jednotek prvního zásahu?

Kompaktní samopal nebo karabina shodné ráže jako pistole, se schopností střelby dávkou (pro schopnost krycí palby na krátké vzdálenosti – tzv. „přibítí útočníka“ k zemi nebo za barem), vybavená optickým zaměřovačem (pro přesnou střelbu do 100 metrů) a výkonnou svítilnou (pro identifikaci a oslnění cíle v zakouřeném prostředí). Tedy je nutné k uvedenému problému přistoupit velice komplexně. Helma s neprůstřelným průhledným štítem, neprůstřelná vesta a balistický štít (který slouží jako ochrana při vstupu do prostoru skrze úzké prostory, např. vstup do baru dveřmi, které kryje z úkrytu za barem střelec, a ochraně před přímou střelbou střelce). Zásahová výbuška a plynový granát. Dosažitelnost policejního psůvoda s vycvičeným služebním psem (účinnější je použití psů ve dvojici). Pro průzkum by mohlo být zavedeno teleskopické zrcadlo, které slouží k průzkumu „za roh“ bez rizika pro pozorujícího policistu. V uvedeném případě, kdy střelec střílel do chodby, ve které se nacházeli policisté, bylo možné použít zrcadla na teleskopické tyči nebo obušku. Tímto způsobem mohli policisté prohledávat prostory za rohem bez rizika zasažení ze strany střelce. Důležitá je rovněž koncepce výcviku v modelových situacích pro hlídky o dvou a čtyřech členech, které jsou nečastěji nasazované na řešení situací a jsou první na místě. Podstatnou součástí je rovněž zpracování metodického pokynu zabývajícím se řešením situace aktivního střelce pro policii a veřejnost (rychlost, taktika zákroku, typy postupu a řešení situací).

V situacích braní rukojmí je čas na rozhodnutí. Jedná se například o různé druhy „přepadení“, kdy útočník vezme na místě se nacházející osoby za rukojmí. V těchto případech se může vyjednávat, zde je čas na rozhodnutí. Vyjednávání získává čas pro následná rozhodnutí. Policie se v uvedeném případě o vyjednávání pokusila a vyjednávala. Z uvedeného děje události je zřejmé, že nikdo ze zúčastněných neidentifikoval útok v Uherském Brodě jako případ útoku „aktivního střelce“ a nebyl připraven zasáhnout, jak bylo nutné, protože v tomto případě se musí zakročit ihned a agresivně. Policisté musí být vybaveni a také vycvičeni. I občané musí být poučeni v rozdílnosti těchto případů, musí být schopni okamžitě reagovat na situaci a spolupracovat s policií.

Tedy hlavní problém celého případu spatřuji v nerozpoznání situace útoku „aktivního střelce“, kdy je nutné okamžitě reagovat (policie i veřejnost) na útočníka, který útočí ihned a bez váhání. Na základě zjištěných informací nemohu označit jasného viníka z řad aktérů uvedeného případu v Uherském Brodě. Spíše bych příčinu selhání hledal ve výcviku, nepřipravenosti a v chybném konceptu přípravy na zákroky tohoto typu. Selhala informovanost (veřejnosti a prvních příslušníků policie na místě tak jako operačního střediska) a průzkum ke zjištění, co se vlastně děje na místě. Domnívám se rovněž, že není možné hledat řešení ve „spasitelnosti“ nasazením speciálních policejních jednotek. Řešením jsou naopak kvalitní a aktivní jednotky „prvního zásahu“. Zdá se však, že policie se tímto správným směrem vydává a na příští incident bude již lépe připravena. Věřím, že její bude v budoucnosti schopna lépe identifikovat a rychle zasáhnout, tedy oddělit od případů „braní rukojmích“, kde je čas na vyjednávání.

Musíme si také uvědomit, že jakékoliv vybavení a výzbroj nemůže být efektivně nasazena bez kvalitního výcviku a psychické připravenosti zakročujících policistů, protože zákroky proti aktivním střelcům jsou velice nebezpečné a hrozí při nich usmrcení zakročujících policistů. Mělo by dojít

k základnímu přehodnocení současné situace, kdy se policie zaměřuje na vysokou specializaci formou zásahových jednotek (jejichž dojezd není technicky možný v dostatečné době k efektivnímu provedení zákroku). Alternativním řešením se mi jeví plošné vyčlenění řadových příslušníků i z menších útvarů policie – tzv. „přesných střelců“, kteří by procházeli výcvikem jako příslušníci pořádkových a pohotovostních motorizovaných jednotek ve velkých městech (Praha, Brno, Hradec Králové atd.). K efektivitě policejních zákroků v uvedených případech je však nutné zpracovat jasné scénáře a tyto formou modelových situací cvičit na střelnicích a při fyzické služební přípravě. Cílem těchto opatření by mělo být navýšení počtu příslušníků z řad řadových policistů schopných reagovat na případy aktivního střelce efektivně se schopností dokončit zákrok v co nejkratším čase. V ideálním případě dojde k dovybavení policie potřebnou výstrojí výzbrojí a výcvikem ze strany českých výrobců vyrábějící uvedené druhy bezpečnostních materiálů špičkové kvality, a tím dojde k řadě multiplikačních efektů (zaměstnanost, dosažitelnost náhradních dílů, přímá reakce na vylepšování produktů vlivem zkušeností z operačního nasazení, reference pro firmy u dalších zákazníků atd.).

Na závěr uvedme, že cílem aktivního střelce je útok, tedy zabít civilní oběti. Vzhledem k této skutečnosti je nutná rychlá a efektivní reakce s cílem aktivního střelce co nejdříve zastavit (eliminovat) a zabránit mu v jeho jednání. Událost v Uherském Brodě jasně ukázala nezkušenost s tímto případem ze strany policie i veřejnosti a to je nutné změnit.

Bibliografie

- ADL - Anti-Defamation League –ALEX CURTIS. 'Lone Wolf' of Hate Prowls the Internet. In: adl.org, [online], 2012 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.adl.org/assets/pdf/combating-hate/Alex-Curtis-Report.pdf>
- Bajekal Naina. The rise of the lone wolf terrorist. In: time.com, [online], 23. října 2014 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://time.com/3533581/canada-ottawa-shooting-lone-wolf-terrorism/>
- Bakker Edwin, de Graaf Beatrice. Lone Wolves How to Prevent This Phenomenon?. In: International Centre for Counter-Terrorism-The Hague, listopad 2010, dostupné na <http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Bakker-deGraaf-EM-Paper-Lone-Wolves.pdf>
- Bezpečnostní panoramatická zrcátka. © 2014 [online]. [cit. 25. 2. 2015]. Dostupné na: <http://www.obrana.cz/obrana.cz/shop/kategorie/bezpecnostni-panoramaticka-zrcadla/>
- Chlíbek Marek. 2004. Vlkodlak: výcvikový tábor Specnaz pro příslušníky odřadu mnohonárodnostních sil, Litovel: Marek Chlíbek.
- Chlíbek Marek. 2003. Záškodník: techniky jednotek Specnaz pro skryté a dlouhodobé přežití v týlu nepřítele, Litovel, Marek Chlíbek.
- Černý Pavel. pplk. v. v. Profesní životopis. © 2009–2013 [online]. [cit. 25. 2. 2015]. Dostupné na: http://www.tacticaltraining.cz/cz/?p=nas_tym/pavel_cerny.html
- Česká zbrojovka Uherský Brod. © 2009–2015 [online]. [cit. 25. 2. 2015]. CZ SCORPION EVO 3 A1. Dostupné na: http://www.czub.cz/cz/catalog/86-ozbrojene-slozky/OS-AUT/CZ_SCORPION_EVO_3_A1.aspx
- DHS. Active shooter, how to respond. In: dhs.gov, [online], září 2008 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/active_shooter_booklet.pdf
- FBI. A Study of Active Shooter Incidents in the United States Between 2000 a 2013. In: fbi.gov, [online], 16. září 2013 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.fbi.gov/news/stories/2014/september/fbi-releases-study-on-active-shooter-incidents/pdfs/a-study-of-active-shooter-incidents-in-the-u.s.-between-2000-and-2013>
- FBI: Active shooter event – quick reference guide. In: fbi.gov, [online], neuvedeno, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na <http://www.fbi.gov/about-us/cirg/active-shooter-and-mass-casualty-incidents/active-shooter-event-quick-reference-guide-04-29-14>
- Fowlke William: CAN YOU SURVIVE A PARIS TERRORIST OR A MAD GUNMAN ATTACK?. In: ourviolence.com, [online], 9. ledna 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na <http://ourviolence.com/can-you-survive-a-paris-terrorist-or-a-mad-gunman-attack/>
- Fuksa Aleš: Trvalo to všechno strašně dlouho, popsal muž, který slyšel vraždění osmi nevinných lidí. In: novinky.cz, [online], 25. 2. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/domaci/362643-trvalo-to-vsechno-strasne-dlouho-popsal-muz-ktery-slysel-vrazdeni-osmi-nevinnych-lidi.html>
- Glück Dalibor: Není v Česku moc zbraní? dumá Chovanec po masakru v Brodě. In: tyden.cz [online], 25. 02. 2015 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/krimi/neni-v-cesku-moc-zbrani-duma-chovanec-po-masakru-v-brode_334405.html#.VTO6ydLtmko
- Hájek Adam, Polochová Iveta: Maskovaný střelec vraždil na premiéře Batmana, zabil nejméně 12 lidí, In: zpravy.idnes.cz [online], 20. července 2012 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/strelba-na-premiere-batmana-v-denveru-dw3-zahranicni.aspx?c=A120720_101800_zahranicni_aha
- Hofmanová Petra, Slovák David. Aktivní střelec, součinnostní cvičení IZS středočeského kraje 2013. In: IX. kongres Medicína katastrof (MEKA), 6. 2. 2014, Úrazová nemocnice v Brně, Blok 2, [online], 2014 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.unbr.cz/Data/files/Konf%20MEKA%202014/9%20Hofmanov%C3%A1.pdf>

- Hrdina z Uherského Brodu: Vzal židli a přetáhl střelce, pak rukojmí utekli. In: novinky.cz, [online], 26. 2. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/krimi/362782-hrdina-z-uherskeho-brodu-vzal-zidli-a-pretahl-strelce-pak-rukojmi-utekli.html>
- Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. Lone-wolf terrorism, Case study, In: transnationalterrorism.eu, [online], 9/7/2007 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Lone-Wolf%20Terrorism.pdf>
- Koller Jan: Šílená střelba v Bratislavě má osm obětí, mezi zraněnými je i Čech. In: novinky.cz [online], 30. srpna 2010 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/210044-silena-strelba-v-bratislave-ma-osm-obeti-mezi-zranenymi-je-i-cekch.html>
- Kořínek Ondřej: Střelec z Brodu vyjednával o rukojmích, i když už byli mrtví. In: novinky.cz, [online], 26. 2. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/krimi/362774-strelec-z-brodu-vyjednaval-o-rukojmich-i-kdyz-uz-byli-mrtvi.html>
- Koukal Josef: Nezodpovězené otázky v případě střelby v Uherském Brodě. In: novinky.cz, [online], 27. 2. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/domaci/362803-nezodpovezene-otazky-v-pripadu-strelby-v-uherskem-brode.html>
- Kubeš Bohuslav. Policisté mají bezpečnou municí – konečně!. In: policista.cz, [online], 27. 8. 2014, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.policista.cz/clanky/reportaz/policiste-maji-bezpecnou-munici-konecne-1072/>
- Lance J. Ewing, Howard Borlack, McCague Borlack. Active Shooter: Will your company survive? Will you? RIMS Canada confederation. In: rimscanada.ca, [online], Winnipeg 2014, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://rimscanada.ca/clients/c/ce/ce8fb48b94af85570b01427e6ccf5ad1/File/14%20E%20Active%20Shooter%20-%20Lance%20Ewing%20-%20FINAL%202014%20-%20For%20Session%20Attendees.pdf>
- Macdonald Andrew. 2008. Lovec. Praha: Kontingent Press.
- Macdonald Andrew. 2008. Turnerovy deníky. Praha: Kontingent Press.
- Mánert Oldřich. Vražda vojáka sekáčkem v centru Londýna. Jako špatný film, tvrdí svědci. In: zpravy.idnes.cz [online], 23. května 2013 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/utoky-v-londyne-0jd-/zahranicni.aspx?c=A130523_084024_zahranicni_ert
- Masakr v Brodě: Chyboval operační důstojník. In: novinky.cz, [online], 31. 3. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/krimi/365728-masakr-v-brode-chyboval-operacni-dustojnik.html>
- Metzger Tom: Laws for the lone wolf. In: resist.com, [online], 2006-2012 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://www.resist.com/Articles/literature/LawsForTheLoneWolfByTomMetzger.htm>
- Muž začal na hlídku pálit zpoza baru, museli povolat posily. In: novinky.cz, [online], 25. 2. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/domaci/362664-muz-zacal-na-hlidku-palit-zpoza-baru-museli-povolat-posily.html>
- Otto Pavel: Policie chce německé pušky a samopaly". In: zpravy.e15.cz, [online], 29. 7. 2014, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/policie-chce-nemecke-pusky-a-samopaly-bez-souteze-1105426>
- Policie České republiky – KŘP hlavního města Prahy. Odbor Pohotovostní motorizovaná jednotka. © 2015 [online]. [cit. 25. 2. 2015]. <http://www.policie.cz/clanek/odbor-pmj.aspx?q=cHJuPTE%3d>
- Policisté mají bezpečnou municí – konečně! In: policista.cz, [online], 26. 2. 2015 [vid. 27. 08. 2014]. Dostupné na: <http://www.policista.cz/clanky/reportaz/policiste-maji-bezpecnou-munici-konecne-1072/>
- Troníček Jakub: Důsledky střelby v Brodě: Policisté budou moci k prvnímu zásahu i se samopalem. In: novinky.cz, [online], 31. 3. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/krimi/365716-dusledky-strelby-v-brode-policiste-budou-moci-k-prvni-mu-zasahu-i-se-samopalem.html>

Vinš Petr Jan. 2013. Velká Británie: Přísnost nade vše. Praha. RF hobby. 2013. č. 8. 80–81. In: gunlex.cz [online], 22. červenec 2013 [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné z: <http://gunlex.cz/domu/48-zbrane-a-legislativa/legislativa/713-velka-britanie-prisnost-nade-vse>

Vypadalo to tam jako na jatkách, řekl svědek masakru v Brodě. In: novinky.cz, [online], 24. 2. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/krimi/362535-vypadalo-to-tam-jako-na-jatkach-rekl-svedek-masakru-v-brode.html>

Zásah v Uherském Brodě prověří inspekce, Chovanec za policisty stojí. In: novinky.cz, [online], 26. 2. 2015, [vid. 23. 4. 2015]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/domaci/362781-zasah-v-uherskem-brode-proveri-inspekce-chovanec-za-policisty-stoji.html>

Libye jako Failed State: důsledky libyjského pádu do chaosu

Vlastimil Šindelář

Abstrakt

V roce 2011 padl režim Muammara Kaddáfího v Libyi. V zemi následně započal proces demokratizace, do kterého byly vkládány velké naděje, zejména díky nerostnému bohatství země, které umožňovalo vysoké investice do rekonstrukce státních institucí a služeb. Předpokladem bylo, že se bude Libye v řádu několika dekád podobat malým a velmi bohatým státům Perského zálivu. Když se ale na situaci v Libyi zaměříme v roce 2014/15, vidíme nefunkční stát rozdělený na několik mocenských center podle etnických, kmenových nebo ideologických linií, kde probíhá občanská válka. Proces demokratizace a obnovy očividně selhal. Z Libye se stal nefunkční stát, který přináší nové bezpečnostní hrozby a nestabilitu do regionu. Příspěvek si dává za cíl aplikovat koncept Failed State autora R. I. Rotberga na Libyi. Situace v Libyi bude analyzována pomocí indikátorů ze sféry politické, ekonomické a bezpečnostní. Autor si dává za úkol zjistit, zda je Libye Failed State, a pokud ano, tak jaké bezpečnostní problémy a hrozby přináší.

Abstract

Libya started postrevolutionary transition to democracy after the fall of Muammar Gaddafi's regime in the year 2011. There was a bright picture painted for Libya's future, mainly because of the state's vast resources and ability to inject large amounts of money into its development. The assumption was that Libya will mimic the development of small and incredibly rich states of the Persian Gulf. However if we analyse the situation of 2015 Libya, we can see a state in ruins, which is divided into several centres of power. Libya fell into the storm of civil war. The democratization transition obviously failed. Libya became a Failed State which brings instability to the region. This article aims to apply R. I. Rotberg's concept of Failed State to Libya. The situation in Libya will be analysed by number of indicators from political, economic and security fields. Author aims to answer the main question "Is Libya a Failed State?", moreover "What are the main consequences of Libya's downfall from a security point of view?".

Úvod

V roce 2010 arabský svět zaznamenal zemětřesení v podobě arabského jara. Vlna revolucí a protestů se přelila přes značný počet států, Libyi pod diktaturou Muammara Kaddáfího nevyjímaje.

Kaddáfího snaha o potlačení protestů vojenským způsobem vedla k libyjské občanské válce. Vytvořila se protirežimní centra odporu, která získala pomoc v podobě vojenské intervence ustavené díky rezoluci č.1973/2011 Rady bezpečnosti OSN. Nad Libyí byla vytvořena bezletová zóna, jejímž cílem se stala ochrana civilního obyvatelstva. Druhotným účinkem byla pomoc rebelům při boji proti Kaddáfího režimu. Kromě vybraných států NATO se na vytvoření bezletové zóny podílely také arabské země, zejména Spojené arabské emiráty a Katar. Podpora libyjských rebelů přinesla své ovoce, Kaddáfího režim byl v roce 2011 svržen a Kaddáfí zabit. Po svržení diktátora proběhly v Libyi demokratické volby a země se vydala na cestu úplné tranzice k demokracii. V úspěch tohoto projektu byly vkládány velké naděje, a to zejména díky obrovskému nerostnému bohatství země. Libye je „největším producentem ropy v Africe a devátým největším producentem ropy na světě“ (U.S. Energy Information Administration 2014: 2). Obnovení produkce ropy a plynu, která činí až 1,5 milionu barelů ropy a 3 miliardy kubických metrů plynu za den, nastalo nedlouho po revoluci. Ihned po revoluci byli do Libye ochotní investovat také zahraniční investoři, přičemž výška investic byla odhadována na 200 bilionů až 1 trilion dolarů v horizontu deseti let (srov. Bailey 2012, Bitar 2012). Alespoň z finančního hlediska tak byla

Libye připravena na výstavbu nových institucí, infrastruktury a služeb pro svoje obyvatelstvo. Dle Engela (2014b) mnoho obyvatel Libye snilo o tom, že se jejich země vyvine podobně jako malé a velmi bohaté státy perského zálivu. Když se na stav Libye zaměříme v roce 2015, vidíme stát rozdělený na několik mocenských center podle etnických, kmenových nebo ideologických linií. Mezi těmito centry probíhají střety jak na politické, tak ozbrojené úrovni. Země se postupně propadá do chaosu a šíří se v ní případy teroristických útoků, únosů, pašování. Hrozí celkový kolaps, který může ohrozit jak libyjské obyvatelstvo, tak sousední státy a mezinárodní aktéry.

Proces demokratizace a obnovy očividně selhal. Z Libye se stal stát v úpadku, který přináší nové bezpečnostní hrozby a nestabilitu do regionu. Z těchto důvodů si pokládám otázky: Je Libye Failed State? A pokud Libye skutečně je Failed State, tak jaké bezpečnostní hrozby přináší?

V první části článku čtenáři představím metodologii použitou při analýze Libye a typologii konceptu Failed State. Následně určím indikátory, podle kterých budu současnou Libyi analyzovat. V druhé části potom analyzuji situaci v Libyi a určím, zda Libye odpovídá konceptu Failed State. Předložím čtenáři odpověď na otázku hrozeb, které vyplývají ze současné situace v Libyi. V závěru shrnu poznatky, ke kterým jsem díky analýze dospěl.

Použitá metodologie

Cílem této práce je analyzovat současnou situaci v Libyi pomocí konceptu tzv. „jednopřípadové studie“ (Drulák 2008: 33). Analýza bude provedena v časovém rozmezí počínaje rokem 2011, kdy byl svrhnut Kaddáfího režim a nastolen proces demokratizace, a konče událostmi první poloviny dubna 2015. Situace v Libyi bude analyzována především pomocí sekundárních dat, za použití indikátorů vyvozených z teoretického konceptu Failed State.

Přehled literatury

První zmínky a pokusy o uchopení a konceptualizaci termínu Failed State, tzv. selhávajícího státu, můžeme pozorovat ve vzájemném souznění s fenomény, jako jsou dekolonizace a ukončení bipolárního rozdělení světa, které vedlo ke vzniku mnoha nových státních útvarů. Některé z těchto nových „států“ ovšem nebyly schopny dostát klasických funkcí států fungujících v západních společnostech, například nebyly schopny se o obyvatelstvo, neměly monopol na použití síly nebo jim chybělo jednotné politické zastoupení. Konceptem selhávajících států se v reakci na tyto události začali zabývat odborníci z různých disciplín jako politologie, ekonomie a právo. Teoretiků zabývajících se koncepty selhávajícího státu je velké množství. V krátkém přehledu literatury proto čtenáři předložím jen výsek vybraných českých a zahraničních autorů a výběr některých zásadních definic konceptu Failed State.

Jedním z prvních autorů zabývajících se termínem Failed State je Zartman (1995), podle nějž se jedná o stát, který není schopný plnit své funkce, nezajišťuje vnitřní bezpečnost a není schopný vynucovat právo a pořádek. Další pojetí konceptu představuje Robert I. Rotberg (2003, 2007). Selhávající stát popisuje jako „nebezpečné území s krajně napjatými vztahy mezi obyvateli, na němž ostře soupeří znesvářené ozbrojené skupiny“ (Rotberg 2003: 5–6). Lisa Chauvet a Paul Collier (2004) definují dále Failed State jako „zemi s nízkými příjmy, v níž ekonomické politiky, instituce a vláda jsou natolik slabé, že je ekonomický růst velmi nepravděpodobný. Stát ztrácí legitimitu v očích občanů, jelikož i za předpokladu, že v upadajícím státu panuje mír, strádají. Pád státu může ovšem zahrnovat širší okruh témat. Z empirického výzkumu je patrné, že kombinace chudoby a stagnace výrazně zvyšuje pravděpodobnost vypuknutí vnitrostátního konfliktu“ (Chauvet, Collier 2005, citováno dle Usman, Besada 2007: 4).

Z dalších zahraničních autorů zabývajících se tématem Failed State lze jmenovat například J. G. Grose (1994), J. Milliken a K. Krause (2003), C. Claphama (2003), Pála Kolstø (2006). V případě českých autorů se konceptem Failed State zabývají T. Šmíd, V. Vaďura (2009) a J. Jihlavec (2007). Co se týká zkoumání popisovaného tématu na úrovni institucí a think-tanků, lze zmínit Fund For Peace, Rand Corporation, iniciativu Světové banky – The LICUS Initiative, Agenturu Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj a další. Jak je vidno, přístupů a pojetí konceptů Failed State je velké množství a neexistuje jediná nosná definice. Pro svou analýzu jsem se tedy rozhodl vybrat koncept Roberta I

Rotberga, který je postaven na klasické weberianské tradici státu. Důvodem výběru je především prevalentnost a kvalita definice, pro kterou je odbornou komunitou široce používána. Dle Šmída a Vaďury (2009) je typologie Rotberga zřejmě nejvlivnější.

Konceptualizace termínu Failed State

Rotberg (2003, 2007) dělí státy ve své typologii na silné (strong), slabé (weak), selhávající (failed) a zhroutené (collapsed). Failed State definuje jako „nebezpečné území s krajně napjatými vztahy mezi obyvateli, na němž ostře soupeří znesvářené ozbrojené skupiny“. (Rotberg 2003: 5–6) Dle Roberta I. Rotberga lze úpadek státu identifikovat ve třech základních kategoriích, a to (1) ekonomické, (2) politické, (3) vojenské/bezpečnostní. Co se týká ekonomické oblasti, ta dle Rotberga nekoresponduje s klasickým modelem ekonomického rozvoje. Selhávající stát není schopen využít své zdroje k ekonomickému rozvoji. Ekonomika v úpadku je charakterizována poklesem hrubého domácího produktu. Obyvatelstvo je často odkázáno na místní zdroje obživy, jelikož mu stát není schopen zaručit jiné. Dochází také ke zvýšení kriminality, jako je ilegální ekonomická činnost, organizovaný zločin a korupce.

V politické oblasti se Failed State dle Rotberga (2003, 2007) vyznačuje tím, že neexistuje demokratická debata, čímž je omezena politická soutěž a základní práva obyvatelstva. Moc výkonná není schopna vytvářet administrativní úkony a nerušeně fungovat. Legislativní moc, je ve většině případů také nefunkční. Ačkoliv může být schopna vydávat zákony, její vliv v reálu je malý nebo vůbec žádný. Soudní moc je ovlivnitelná nebo nefunkční a občané vědí, že na ni nemohou spoléhat. Častou devízou Failed States je také viktimizace vlastních občanů státní mocí. Failed States vykazují kolaps institucí a služeb. Přestává fungovat státem zřizovaná oprava a výstavba infrastruktury či školství. Nefungují služby záchranného systému – policisté, hasiči a zdravotní služba. Roste neschopnost státu svému personálu vyplácet mzdu a lidé přestávají chodit do práce. S těmito problémy jdou ruku v ruce další problémy, například zvýšení úmrtnosti kvůli nemocem a nedostatku zdravotní péče.

V oblasti vojenské/bezpečnostní můžeme u států v úpadku pozorovat ozbrojený konflikt, který je spojen s pádem státních institucí. Ve státě panuje bezpráví. Stát v úpadku přichází o možnost kontroly některých oblastí, zejména periferií, kde může docházet i k pokusům o separaci. Na denním pořádku jsou meziskupinové střety a plenění zdrojů. Moc centrální vlády je často omezena jen na hlavní město nebo malé množství míst. Pokud je stát v úpadku delší dobu, může se stát, že jedna nebo více z nestátních ozbrojených skupin učiní pokus o svržení centrální vlády. Dle Rotberga jsou Failed States často svědky dlouhodobého konfliktu. Ten může přerůst až v občanskou válku, která může mít kořeny v náboženství, etnicitě, politice i ekonomice. Další devízou státu v úpadku s narušeným bezpečnostním sektorem je rapidní rozšiřování násilí, proliferace zbraní a warlordismu.

Výběr indikátorů a operacionalizace

Z analýzy konceptualizace Failed State vyplývají tyto indikátory:

- Politická oblast. Indikátory: (1) nejednotnost politické moci, (2) neefektivita nebo neexistence složek státní moci: exekutivy, legislativy a judikativy, (3) nefunkčnost státní správy a s tím spojený úpadek možnosti poskytovat služeb.
- Ekonomická oblast. Indikátory: (1) pokles HDP, (2) nemožnost ekonomického rozvoje, (3) nemožnost/nerovnoměrnost distribuce statků a s tím spojené problémy, jako je zvýšená korupce.
- Bezpečnostní oblast. Indikátory: (1) ztráta monopolu moci na použití síly, (2) ozbrojený konflikt mezi několika aktéry na základě ekonomického, etnického, místního nebo politického konfliktu, (3) omezená moc centrální vlády nad státem a propustnost hranic.

Jednotlivé indikátory budou v každé ze tří skupin – politické, ekonomické a bezpečnostní – hodnoceny systémem naplňuje/nenaplňuje. V případě naplnění všech indikátorů v každé ze tří skupin bude analyzovaný stát považován za Failed State.

Aplikace konceptu Failed State na Libyi

Politická oblast

V zájmu pochopení velmi složité politické situace v Libyi v roce 2015 předkládám čtenáři, kromě aplikace indikátorů na momentální situaci, také krátký úvod do problematiky libyjské politiky.

Po revoluci v roce 2011 začíná demokratizační proces v Libyi. První institucí vzniknuvší na cestě k demokratizaci byla tzv. Dočasná národní přechodná rada (National Transitional Council – NTC) v čele s premiérem Mahmúdem Džibrilem později nahrazeném Abdarem Rahímem Kíbem. Toto revoluční těleso mělo za úkol vytvořit postup demokratické rekonstrukce a ukončit svoji funkci po volbách do demokraticky voleného sněmu, tzv. Národního kongresu (General National Congress – GNC). Ve svém osmnáctiměsíčním funkčním období měl GNC pokračovat s demokratizační linií, zejména vytvořit a přijmout ústavu, která měla být potvrzena všelidovým hlasováním – referendem. Zástupci do GNC byli zvoleni v demokratickém všelidovém hlasování, přičemž zvítězila liberální strana Aliance národních sil (National Forces Alliance), získala 48,14% hlasů (Libya Herald 2012). Tyto volby, odehrávající se v roce 2012, byly dle Carterova centra (2012) spořádané a funkční. NTC předalo moc do rukou GNC, které ve svém volebním období prošlo řadou turbulentních událostí, jakými byli zejména problémy s častou výměnou premiérů (BBC 2012, Grant 2012, Kirkpatrick 2014). Po vypršení mandátu měl GNC nahradit tzv. Majlis al-Nuwaab, v anglickém překladu Council of Deputies. V širokém povědomí se nicméně ustálil překlad House of Representatives (HOR), tedy sněmovna reprezentantů.

V roce 2014 provázely volby v Libyi malá účast a násilí (BBC 2014a). Zvítězili v nich nacionalisté a liberálové, čímž islámské politické formace výrazně ztratily (Patton, Essul 2014). Úspěch liberálů a nacionalistů vedl islámské zástupce v GNC k tomu, aby prodloužili mandát svého legislativního tělesa. Odmítli předat moc dle jejich slov nelegitimnímu HOR (Al-Akhbar 2014). Jejich ozbrojení příznivci obsadili město Tripolis a zástupce nově vytvořeného HOR vyhnali (Rizk 2014, Stephen 2014a). Vznikla tak dvě centra moci – nově vzniknuvší HOR v Tobruku (kam byl násilně vyhnán) a „nové“ GNC v Tripolisu. Obě z těchto organizací mají svůj parlament, vládu, prezidenta, a dokonce svoji „armádu“ (Engel 2014a, Utrikesperspektiv 2015). K rozmiškám také napomohl libyjský nejvyšší soud. Ten nedal legitimitu ani jednomu z těchto „vládních“ útvarů. Mezinárodní legitimitu a podporu nicméně získal HOR (BBC 2014b, Eljahr 2014). Můžeme tedy pozorovat, že byl naplněn indikátor (1) nejednotnost politické moci.

V důsledku rozdělení do dvou mocenských center nemohou obyvatelé Libye počítat s běžnou funkcí úřadů. Dle Engela (2014b) funguje exekutiva a legislativa ve velmi omezené míře a vydané zákony ve většině případů existují pouze „na papíře“. Libyjská legislativní moc se navíc od začátku potýká s velkou mírou snahy o ovlivňování (Hatita 2013). Pozorujeme tedy naplnění indikátoru (2) – neefektivita nebo neexistence složek státní moci: exekutivy, legislativy a judikativy.

Nefunkčnost státní správy (3) a s tím spjatý úpadek možnosti poskytovat služby je indikátorem logicky navazujícím na předchozí. Nemožnost státní správy poskytovat služby je extrémním problémem, zejména když je 80 % pracovníků zaměstnáno ve státním sektoru, jak je tomu v Libyi (Libya Herald 2014). Státní správa začala selhávat ve zřizování celého okruhu služeb, například úřednických, zdravotních a při udržování (zbytku) infrastruktury. Zmíněné služby se staly předmětem spojeným s vysokou mírou korupce.

Ekonomická oblast

Od revoluce roku 2011 dle CIA (2015) hrubý domácí produkt Libye neustále upadá. V roce 2012 bylo HDP v přepočtu na obyvatele 24 700 USD, o rok později 21 000 USD a v roce 2014 činilo 16 600 USD. Lze tedy pozorovat naplnění indikátoru (1).

Důvody tohoto úpadku jsou z menší části způsobeny zastavením růstu soukromého sektoru, který je schopný poskytovat základní služby v nejmenší míře od revoluce (United Nations 2014). Z větší části potom omezenou produkcí ropy. Po revoluci byla Libye schopná obnovit produkci ropy na 800 000 barelů za den, nicméně situace se rok od roku zhoršuje a v současnosti můžeme pozorovat pokles denní produkce na 330 000 barelů (Fadel 2015).

Postupné omezování produkce ropy započalo v roce 2014, kdy se boje přenesly z větších měst také do okolí a začaly ohrožovat libyjská ropná pole. Ozbrojenými skupinami byly dobyty klíčová ropná pole El

Feel a El Sharara (Bosalum, Elumami 2014, Fadel 2015). Podle Mustafy Sanallaha, předsedy Libyan National Oil Corporation, Libye nyní ztrácí přes 80 % své ropné produkce, a kvůli tomu není schopna zavést funkční státní rozpočet, jelikož příjmy libyjského rozpočtu z ropy činí 90–95 % celkových příjmu státu. (Fadel 2015: 1) Kromě částečné nefunkčnosti libyjského ropného průmyslu přičítá Sanallah ekonomické problémy státu také pádu cen ropy ve světě a postupnému odchodu zahraničních ropných společností. Libye tak není schopná základního ekonomického fungování také z důvodu nedostatku peněz, což naplňuje indikátor (2).

Chaos v libyjském ekonomickém sektoru rostl s navýšením chaosu v sektoru politickém a bezpečnostním. V zemi se začalo zásadním způsobem manipulovat se státním majetkem a zdroji, kvůli čemuž se také markantně rozrostla korupce. Pokud byla míra korupce za Kaddáfího režimu 100 %, v současnosti je dle Daragahiho (2012) na 110 %. Dochází tak k naplnění indikátoru (3).

Bezpečnostní oblast

Indikátor číslo (1), ztráta monopolu moci na použití síly, Libye bezpochyby naplňuje. Lze dokonce říci, že Libye tento monopol nejen ztratila, ale že ani jedno z jejích mocenských center (NTC, GTC, nebo HOR) monopolem na použití síly nikdy, od počátku revoluce až dodnes, nedisponovalo.

Od revoluce 2011 byla moc rozptýlena mezi skupiny milic/rebelů. Po vzniku státnosti a utvoření NTC pak můžeme pozorovat, že kvůli přístupu libyjské vlády, a to zejména ministra obrany Osamaye Juwailiho, nebyly rebelské/milicní/polovojenské složky dle standardů DDR (Disarmament, Demobilisation and Reintegration) odzbrojeny a rozpuštěny (Mahmood 2012, Engel 2014b). Po ozbrojené revoluci bylo v Libyi přibližně 120 000 ozbrojených rebelů, kteří operovali v 11 rebelských brigádách. V několika následujících měsících se za působení NTC toto číslo rozrostlo na cca 200 000 (Murray 2012). Libyjská vláda totiž dle Samuelse (2014) razila přístup zvaný „subsidizing militias“ (volně přeloženo subvencování milic). Kvůli tomuto postupu vznikly kvaziinstitucionální formace, jako je Supreme Security Committee (Nejvyšší bezpečnostní výbor), fungující jako pomocná policie, a Libya Shield (Libyjský štít), který fungoval jako pomocná armáda. Ponechání nezávislosti a financování těchto útvarů vedlo dle Wehreyho (2012) k počátkům warlordismu v Libyi. Situaci dokládají i slova bývalého předsedy vlády Ali Zidana: „Ve skutečnosti tu není žádná armáda, z prvu jsem si myslel, že tu je, ale potom jsem přišel na to, že zde opravdu není.“ (Markey, Laessing 2014)

S růstem politického chaosu začala vzrůstat kriminalita a ozbrojené střety mezi státními i nestátními aktéry z důvodů náboženských, etnických nebo politických. Dle A. Engela (2014b) můžeme datovat začátek ozbrojených střetů a vypuknutí občanské války do období rozporu dvou domnělých státních aktérů GTC a HOR. Dalším dokladem ozbrojených střetů jsou střety náboženské způsobené zejména nulovou kontrolou náboženské sféry státem, která byla za Kaddáfího režimu naopak pod striktním dohledem. Od roku 2012 bylo nejméně 5 000 mešit obsazeno extremistickými/saláfistickými uskupeními (Engel 2014b). Střety mezi přívrženci se stupňovaly, až se zejména kvůli „neexistenci policie“ (Heneghan 2012:1) rozrostly do obrovských rozměrů. Zaznamenáváme tak naplnění indikátoru (2).

Dalším faktem je, že žádné z libyjských státních zřízení nebylo schopno dodržet teritoriální integritu (Engel 2011, 2014a, 2014b). Hraniční kontrola přestala fungovat prakticky v průběhu války proti Kaddáfího režimu, přičemž situace se nezlepšila ani po vytvoření nového státního útvaru. Bývalý libyjský předseda vlády Abdul Rahim al-Keib situaci okomentoval slovy: „Pohraniční regiony jsou svědky vzrůstajícího importu a exportu drogového a zbraňového kontrabadu.“ (Engel 2014b: 5) Této situace využily také teroristické skupiny jako například al-Qaeda in the Islamic Maghreb (ibid).

Je na místě zmínit, že existovaly pokusy o zvýšenou hraniční kontrolu, za všechny lze jmenovat snahu GNC o uzavření jednoho z velkých jižních regionů a vyhlášení uzavřené vojenské zóny. Návrh byl v GNC prosazen, ovšem v reálném fungování neměl žádný efekt (Reuters 2012). Státní aktéři na libyjském území nebyli schopni kontrolovat rozsáhlé hranice této země, což naplňuje indikátor (3).

Je Libye Failed State?

Z analýzy současné situace v Libyi pomocí indikátorů vytvořených z konceptualizace teorie Failed State dle R. I. Rotberga můžeme vyzorovat, že Libye selhávajícím státem jednoznačně je, neboť naplňuje všechny vytyčené indikátory.

Libye selhává ve všech třech oblastech: politické, ekonomické i bezpečností. Při analyzování situace v Libyi pomocí konceptu Failed State jsem dospěl k odhalení – dle mého názoru stěžních – faktorů v každé ze zkoumaných oblastí:

- Prvním faktorem libyjského neúspěchu v procesu demokratické tranzice je neschopnost státního aparátu vytvořit si monopol na použití moci. Nepoužití metody DDR a použití policy „subsidizing militias“ se ukazuje jako osudová chyba, kterou libyjská vláda udělala. Dle mého názoru se jedná o hlavní příčinu neúspěchu a pádu do občanské války.
- Druhým faktorem je rozpad vládní moci na více center. Rozdělením na dva mocenské útvary ztratila Libye a její „vlády“ legitimitu jak ze strany svého obyvatelstva, tak okolních a jiných států. Tímto krokem Libye vkročila do éry extrémní disfunkce na všech úrovních vlády/vlád.
- Třetím a posledním ze stěžních faktorů je nemožnost obnovení produkce ropy na úroveň před válkou. Jak již bylo výše řečeno, rozpočet Libye závisí z 90–95 % na příjmech z ropy. Tím, že se nepodařilo obnovit vysokou produkci ropy a zároveň produkce s přibývajícími neshodami a nepokoji v zemi ještě klesá, není Libye s to investovat do řádných reforem a výstavby infrastruktury.

Konsekvence úpadku Libye v oblasti bezpečnosti

Státy v úpadku s sebou přinášejí řadu bezpečnostních hrozeb. „Slabé či neúspěšné státy porušují lidská práva, provokují humanitární katastrofy, způsobují masivní vlny imigrantů a útočí na své sousedy. Zároveň od 11. září je rovněž jasné, že poskytují útočiště mezinárodním teroristům, kteří mohou způsobit Spojeným státům a dalším vyspělým zemím velké škody.“ (Fukuyama, citováno dle Lambach, Deibel 2007: 17). Šmíd a Vaďura (2009: 60) dodávají: „Teroristé mohou totiž na jejich území vybudovat rozsáhlé výcvikové komplexy, sklady zbraní apod. Přes tyto státy je možné pašovat ilegální komodity a v neposlední řadě také rekrutovat nové bojovníky.“ Dalšími hrozbami států v úpadku jsou zejména zbraně hromadného ničení, ohrožení států okolních a podpora povstaleckých skupin okolními státy (ibid).

V Libyi, jak již bylo zmíněno výše, nevládne právo a zákony, ani nefungují základní služby v podobě policie, hasičských a záchranných sborů. Lidská práva jsou bezpochyby porušována státními i nestátními aktéry a v budoucnosti může zemi s velkou pravděpodobností postihnout humanitární katastrofa.

V současné době lze v případě Libye jednoznačně pozorovat ovlivnění nejen sousedních států. Úpadek a občanská válka v zemi způsobily také vlnu masivní emigrace mířící jak do států v okolí, tak do Evropy. Z Libye uteklo okolo 95 000 tuniských dělníků a 1 500 000 dělníků egyptských. Obě tyto země velké množství uprchlíků z Libye přijímají (Engel 2014b), avšak nárůst počtu libyjských uprchlíků pociťuje i Evropa. (Perry 2014, Graham-Harison 2015) Vnitřní bezpečnost těchto přijímajících zemí je ohrožena, neboť se do nich mohou rozšířit teroristické elementy operující v Libyi.

Dalším dopadem v oblasti libyjské bezpečnosti je vytvoření středisek terorismu a organizovaného zločinu (Youssef 2013) kvůli umožnění volného pohybu teroristických skupin přes propustné hranice. Libye se také stala centrem pro výcvik islámských radikálů směřujících do jiných konfliktních zón světa, například Sýrie. Z teroristických skupin přítomných v Libyi jmenuji Ansar al-Sharia, al-Qaeda in the Islamic Maghreb a ISIL. (Daesh) (Englel 2014b) Některé z těchto militantních hnutí údajně disponují i zbraněmi hromadného ničení, specificky zbraněmi chemickými. (Hatita 2015)

Závěr

Tato práce se zaměřila na analýzu Libye pomocí konceptu Failed State dle R. I. Rotberga. Po analýze pomocí indikátorů z hledisek ekonomického (nemožnost ekonomického rozvoje, pokles HDP, nemož-

nost/nerovnoměrnost distribuce statků a s tím spojené problémy, jako je zvýšená korupce), politického (nejednotnost politické moci, neefektivita nebo neexistence složek státní moci: exekutivy, legislativy a judikativy, nefunkčnost státní správy a s tím spojený úpadek možnosti poskytovat služby) a bezpečnostního (ztráta monopolu moci na použití síly, ozbrojený konflikt mezi několika aktéry na základě ekonomického, etnického, místního nebo politického konfliktu, omezená moc centrální vlády nad státem a propustnost hranic). Autor shledal, že Libye konceptu odpovídá, a tedy je státem v úpadku. Následně autor vybral tři zásadní faktory, které dle jeho názoru stojí za neúspěchem procesu libyjské demokratizace. Jsou jimi: (1) neschopnost státní sféry zajistit monopol na použití moci zároveň s chybným použitím policy typu „ubsidizing militias“, (2) rozpadu státní moci na více soupeřících center a (3) selhání pokusu o obnovení produkce ropy na úroveň jako před svrnutím diktátora Kaddáfího.

Autor následně vyvodil bezpečnostní a jiné hrozby, jejichž příčinou je Libye jako Failed State. Jedná se zejména o: porušování základních práv a svobod člověka, nefunkčnost právního systému, neblahé důsledky na regionální aktéry zejména Tunis a Egypt, možnost humanitární katastrofy, způsobení masivní emigrační vlny, jež zasahuje sousední země a Evropu, a nakonec establishment Libye jako střediska pro teroristické skupiny a organizovaný zločin.

Použitá literatura a zdroje

- Al-Akhbar. 2014. „Former Libyan parliament reconvenes, elects Islamist premier.“ *english.al-akhbar.com*. 25. srpen 2014 (<http://english.al-akhbar.com/content/former-libyan-parliament-reconvenes-elects-islamist-premier>).
- Bailey, Robert. 2012. „Betting on Libya's future.“ *gulfbusiness.com*. 27. června 2012 (<http://gulfbusiness.com/2012/06/betting-on-libyas-future/#.VTN2bVy5P6U>).
- BBC news. 2014a. „Libyan elections: Low turnout marks bid to end political crisis.“ *bbc.com*. 26. července 2014 (<http://www.bbc.com/news/world-africa-28005801>).
- BBC News. 2012. „Libyan Prime Minister Mustafa Abu Shagur dismissed.“ *bbc.com*. 7. říjen 2012 (<http://www.bbc.com/news/world-africa-19864136>).
- BBC news. 2014b. „Libya supreme court 'invalidates' elected parliament.“ *bbc.com*. 6. listopad 2014 (<http://www.bbc.com/news/world-africa-29933121>).
- Bitar, Zaher. 2012. „Libya hopes for \$1 Tr. cash injection to help rebuild War-Torn economy.“ *gulfnews.com*. 2. května 2012 (<http://gulfnews.com/business/economy/libya-hopes-for-1tr-cash-injection-to-help-rebuild-war-torn-economy-1.1016776>).
- Bosalum, Feras, Elumami, Ahmed. 2014. „Gunmen storm Libya's El Sharara oilfield, shut down production.“ *reuters.com*. 5. listopadu 2014 (<http://www.reuters.com/article/2014/11/06/us-libya-oil-sharara-idUSKBN0IP27D20141106>).
- Carter Center. 2012. „Carter center congratulates Libyans for holding historic elections.“ *cartercenter.org*. 9. červenec 2012 (<http://www.cartercenter.org/news/pr/libya-070912.html>).
- Central Intelligence Agency. 2015. *The World Factbook – Libya*. Langley: Central Intelligence Agency (<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ly.html>).
- Chauvet, Lisa, Collier, Paul. 2004. *Development Effectiveness in Fragile States: Spillovers and Turnarounds*. Oxford: Centre for the Study of African Economies, Department of Economics, Oxford University.
- Clapham, Christopher. 2003. „The Challenge to the State in a Globalized World.“ In: *State Failure, Collapse and Reconstruction*. Ed. Jennifer, Milliken. Oxford: Blackwell Publishing, 25–44.
- Daragahi, Borzou. 2012. „Libya: Back to the bad old ways.“ *ft.com*. 16. únor 2012 (<http://www.ft.com/cms/s/0/55f01408-5885-11e1-9f28-00144feabdc0.html#axzz3h1u4yer4>).
- Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál.
- Eljarh, Mohammed. 2014. „The fight for Benghazi heats up.“ *foreignpolicy.com*. 15. říjen 2014 (http://transitions.foreignpolicy.com/posts/2014/10/15/the_fight_for_benghazi_heats_up).
- Engel, Andrew. 2014a. *Between Democracy and State Collapse: Libya's Uncertain Future*. Washington, D.C.: Washington institute for near east Policy (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/between-democracy-and-state-collapse->).
- Engel, Andrew. 2014b. *Libya as a Failed State: causes, consequences, options*. Washington D.C.: Washington Institute for Near East Policy.
- Engel, Andrew. 2011. *Libya's Post-Qadhafi challenges*. Washington, D.C.: Washington institute for near east Policy (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/libyas-post-qadhafi-challenges>).
- Fadel, Leila. 2015. „With Oil Fields Under Attack, Libya's Economic Future Looks Bleak.“ *npr.org*. 15. únor 2015 (<http://www.npr.org/2015/02/15/386317782/with-oil-fields-under-attack-libyas-economic-future-looks-bleak>).
- Grant, George. 2012. „Ali Zidan elected prime minister.“ *libyaherald.com*. 14. října 2012 (<http://www.libyaherald.com/2012/10/14/ali-zidan-elected-prime-minister/>).

- Graham-Harrison, Emma. 2015. „Surge in number of immigrants trying to reach Italy from Libya.“ *theguardian.com*. 18. února 2015 (<http://www.theguardian.com/world/2015/feb/18/thousands-of-migrants-nearly-die-in-a-week-trying-to-reach-italy-from-libya>).
- Gros, Jean Germain. 1996. „Towards a taxonomy of Failed States in the new world order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti.“ *Third World Quarterly* 17, č. 3, 455–471.
- Hatita, Abdul S. 2015. „Libya militias capture chemical weapons: army official.“ *aawsat.net*. 21. února 2015 (<http://www.aawsat.net/2015/02/article55341700/libya-militias-capture-chemical-weapons-army-official>).
- Hatita, Abdul S. 2013. „Mahmoud Jibril on Libya's Political isolation law.“ *aawsat.net*. 20. červen 2013 (<http://www.aawsat.net/2013/06/article55306432/mahmoud-jibril-on-libyas-political-isolation-law>).
- Heneghan, Tom. 2012. „Freed from Gaddafi, Libyan Sufis face Violent Islamists.“ *reuters.com*. 1. únor 2012 (<http://www.reuters.com/article/2012/02/01/us-libya-sufis-idusTre8101la20120201>).
- Jihlavec, Jan. 2007. „Taxonomie slabé státnosti.“ In: *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti* Eds. Šárka, Waisová et. al. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 19–35.
- Kolstø, Pål. 2006. „The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States.“ *Journal of Peace Research* 43, č. 6, 723–740.
- Kirkpatrick, David D. 2014. „SEAL Team Raids a Tanker and Thwarts a Militia's Bid to Sell Libyan Oil.“ *nytimes.com*. 17. března 2014 (http://www.nytimes.com/2014/03/18/world/middleeast/libya-oil-tanker.html?_r=0).
- Lambach, Daniel, Deibel, Tobias. 2007. *State Failure Revisited I: Globalization of Security and Neighborhood Effects*. Duisburg: Institute for Development and Peace.
- Libya Herald. 2012. „National Congress party results.“ *libyaherald.com*. 18. červenec 2012 (<http://www.libyaherald.com/2012/07/18/party-results/#axzz3XfaAa5DV>).
- Libya Herald. 2014. „Unemployment, subsidies, undiversified economy, stifled Private sector-problems of Libyan economy: WB.“ *libyaherald.com*. 7. únor 2014 (<http://www.libyaherald.com/2014/02/07/unemployment-subsidies-undiversified-economy-stifled-private-sector-problems-of-libyan-economy-wb/#axzz3cD0QeKr3>).
- Mahmood, Khalid. 2012. „Rebels or warlords?“ *aawasat.com*. 27. leden 2012 (<http://archive.aawsat.com/details.asp?section=45&article=660728&issueno=12113#.VTOa7ly5P6V>).
- Markey, Patrick, Laessing, Ulf. 2014. „Insight: armed militias hold Libya hostage.“ *reuters.com*. 30. března 2014 (<http://uk.reuters.com/article/2014/03/30/uk-libya-militias-insight-iduKBrea2T05I20140330>).
- Milliken, Jennifer, Krause, Keith. 2003. „State Failure, State Collapse and State Reconstruction: Concept, Lessons and Strategies.“ In: *State Failure, Collapse and Reconstruction*. Ed. Jennifer, Milliken. Oxford: Blackwell Publishing, 1–24.
- Murray, Rebecca. 2012. „Rebels March into new libya with a hangover.“ *ipsnews.net*. 31. března 2012 (<http://www.ipsnews.net/2012/03/rebels-march-into-new-libya-with-a-hangover/>).
- Patton, Callum, Essul, Seraj. 2014. „ELECTIONS 2014: Final results for House of Representative elections announced.“ *libyaherald.com*. 22. července 2014 (<http://www.libyaherald.com/2014/07/21/elections-2014-final-results-for-house-of-representative-elections-announced/#axzz3XfaAa5DV>).
- Perry, Keith. 2014. „Surge in illegal migration after Libya threat to 'flood' EU.“ *telegraph.co.uk*. 30. května 2014 (<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/immigration/10864359/Surge-in-illegal-migration-after-Libya-threat-to-flood-EU.html>).
- Rada bezpečnosti OSN. 2011. Resolution 1973/2011. New York: Organizace spojených národů.
- Reuters. 2012. „Libya orders temporary closure of borders: state agency.“ *reuters.com*. 16. prosince 2012 (<http://www.reuters.com/article/2012/12/16/us-libya-borders-idusBre8Bf0K120121216>).

- Rizk, Miriam. 2014. „Libya's Islamist militias claim control of capital.” *news.yahoo.com*. 24. srpna 2014 (<http://news.yahoo.com/egypt-denies-intervening-libya-105624502.html>).
- Rotberg, Robert I. 2003. *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*. Cambridge, Massachusetts: World Peace Foundation.
- Rotberg, Robert I. 2007. „The Challenge of Weak, Failing, and Collapsed States.” In: *Leashing the Dogs of War: Conflict Management In A Divided World*. Eds. Chester A., Crocker, Fen O., Hampson, Pamela R., Aall. Washington: U.S. Institute of Peace Press, 83-95.
- Samuels, David. 2014. „How Libya blew billions and its best chance at democracy.” *businessweek.com*. 7. srpna 2014 (<http://www.businessweek.com/articles/2014-08-07/libya-waste-fraud-erase-billions-in-national-wealth>).
- Stephen, Chris. 2014a. „Libyan parliament takes refuge in Greek car ferry.” *theguardian.com*. 9. září 2014 (<http://www.theguardian.com/world/2014/sep/09/libyan-parliament-refuge-greek-car-ferry>).
- Stephen, Chris. 2014b. „US expresses fears as Isis takes control of northern Libyan town.” *theguardian.com*. 6. prosince 2014 (<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/06/us-fears-isis-northern-libya-derna>).
- Šmíd, Tomáš, Vad'ura, Vladimír. 2009. „Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států.” *Mezinárodní vztahy* 44. č. 2, 44–64.
- Utrikesperspektiv. 2015. „Failed State Libya: conflict over power and wealth.” *utrikesperspektiv.se*. 3. března 2015 (<http://utrikesperspektiv.se/?p=952>).
- United Nations. 2014. *Situation Brief: The Libyan conflict and it's impact on Egypt and Tunisia*. New York: United Nations (<http://www.escwa.un.org/main/docs/EDGDLibyaAug2014.pdf>).
- U.S. Energy Information Administration. 2014. *Libya analysis*. Washington D.C.: EIA (<http://www.eia.gov/countries/analysisbriefs/Libya/libya.pdf>).
- Usman, Hannah, Besada, Hany. 2007. *Dimensions of State Fragility: A Review of the Social Science Literature*. Waterloo, Kanada: The Centre for International Governance Innovation.
- Weber, Max. 1997. *Autorita, etika a společnost*. Praha: Mladá fronta.
- Wehrey, Frederic. 2014. „Is Libya a proxy war?” *washingtonpost.com*. 24. října 2014 (<http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/10/24/is-libya-a-proxy-war/>).
- Wehrey, Frederic. 2012. „Libya's military menace.” *foreignaffairs.com*. 12. červenec 2012 (<http://www.foreignaffairs.com/articles/137776/frederic-wehrey/libyas-militia-menace>).
- Wolf, Stefan. 2005. *State Failure in a Regional Context*. Bath: University of Bath.
- Youssef, Nancy A. 2013. „Benghazi, Libya, has become training hub for Islamist fighters.” *mcclatchydc.com*. 12. prosince 2013 (<http://www.mcclatchydc.com/2013/12/12/211488/benghazi-libya-has-become-training.html>).
- Zartman, William I. 1995. *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. Boulder: Lynne Rieder Publishers.

O autorech

Alžběta Bajerová je studentkou oborů mezinárodní vztahy a bezpečnostní strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V rámci svého studia se specializuje na oblast východní Asie. Je pravidelnou přispěvatelkou na bezpečnostní web Sekuritáci a také na blog politického factcheckingu Demagog.cz, v němž je zároveň analytičkou. V současnosti vykonává stáž na Ústavu mezinárodních vztahů. E-mail: bajerova.alzbeta@gmail.com.

Martin Brožík je studentem magisterského oboru bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Absolvoval studijní pobyt na Loughborough University (UK) a stáž na Velvyslanectví ČR v Káhiře. V současné době působí jako šéfredaktor studentského portálu Sekuritaci.cz. E-mail: martin.brozik@gmail.com.

Zuzana Buroňová je studentkou druhého ročníku bakalářského studia oboru mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha a dobrovolnicí v několika humanitárních organizacích. Hlavními oblastmi zájmu autorky jsou lidská práva a situace na Blízkém východě. E-mail: zuzana.buronova@gmail.com.

Veronika Čechová je studentkou magisterského oboru bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. V rámci svého studia se věnuje především krizovému managementu, polské bezpečnostní politice a privatizaci bezpečnosti. E-mail: Cech.veronika@gmail.com.

Richard Grünwald studuje jako interní doktorand v oboru mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha. Odborně se zaměřuje především na soudobé výzvy v oblasti politické ekologie, vybranými aspekty environmentální bezpečnosti a problematikou vodní bezpečnosti, zejména s ohledem na Čínskou lidovou republiku. E-mail: RichardGrunwald@seznam.cz.

Elena Horáková je studentkou magisterského oboru bezpečnostní a strategická studia Fakulty sociálních studií a bakalářského programu veřejná správa na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Zaměřuje se na krizový management, vnitřní bezpečnost České republiky a bezpečnostní situaci v Africe. E-mail: horakova.elena@gmail.com.

Alena Leciánová je studentkou magisterského oboru bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V rámci svého studia se zaměřuje na oblast vyspělých technologií, obzvláště pak na problematiku informačních a komunikačních technologií a jejich bezpečnostním implikacím. E-mail: a.lecianova@gmail.com.

Kateřina Lišaníková je studentkou magisterského oboru bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Zaměřuje se na zahraniční a bezpečnostní politiku severského regionu a extremismu v této oblasti. V současnosti přispívá do studentského portálu o bezpečnosti Sekuritáci do sekce Euroatlantického prostoru a stážuje v Centru pro evropské a severoatlantické vztahy v Bratislavě jako asistentka pro publikace a transatlantické vztahy. E-mail: katka.lisanikova@gmail.com.

Miroslava Pavlíková je studentkou magisterského oboru bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Rovněž studovala na Loughborough University program Politics, History and International relations. Studijně se zajímá o kybernetickou bezpečnost, terorismus, extremismus, bezpečnost euroatlantického a ruského regionu a otázky spojené s regulací internetu. E-mail: pavlikova.myrka@gmail.com.

Michael Strejc je studentem magisterského oboru mezinárodní vztahy a evropská studia na Metropolitní univerzitě Praha v kombinované formě studia. Je bývalým příslušníkem bezpečnostních složek, pracoval i v oblasti komerční bezpečnosti a dlouhodobě se zajímá o vývoj a postupy v oblasti bezpečnosti. E-mail: michaelstrejc@seznam.cz.

Vlastimil Šindelář je studentem politologie a bezpečnostních a strategických studií na Masarykově univerzitě v Brně. Zabývá se problematikou Afriky se zaměřením na bývalé francouzské kolonie a děním na Blízkém východě. V evropském prostoru se zaměřuje na francouzskou a českou politiku. E-mail: sindelar.vlastimil@gmail.com.

Vydalo	Metropolitan University Prague Press
Název	Sborník vybraných příspěvků ze 7. výroční studentské konference bezpečnostního výzkumu
Sestavil	doc. Mgr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D.
Recenze	Mgr. Martin Bastl, Ph.D., Mgr. Josef Kraus, Ph.D., prof. PhDr. JUDr. Miroslav Mareš, Ph.D., a PhDr. Josef Smolík, Ph.D.
Jazyková korektura	Mgr. Miroslava Kundratová
Technická redakce	Mgr. Stanislava Zahálková

První vydání, povoleno rektorátem MUP, stran 118.
2015, Metropolitan University Prague Press, 100 31 Praha 10, Dubečská 900/10.
www.mup-press.cz
ISBN 978-80-87956-18-2